

**KENTSEL ALANLARIN SOSYAL
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİNE
YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ:
SAMSUN BULVAR AVM ÖRNEĞİ**

Berru KÖKSÜZ

**Yüksek Lisans Tezi
Kentsel Tasarım Ana Bilim Dalı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN
2025**

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KENTSEL TASARIM ANA BİLİM DALI

**KENSTEL ALANLARIN SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİNE
YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ: SAMSUN BULVAR AVM ÖRNEĞİ**

(A Model Proposal for Measuring the Social Sustainability of Urban Areas: The Case of
Samsun Bulvar Shopping Centre)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Berru KÖKSÜZ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN

Erzurum
Ocak, 2025

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Natural and
Applied Sciences

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

KENTSEL ALANLARIN SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR
MODEL ÖNERİSİ: SAMSUN BULVAR AVM ÖRNEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN danışmanlığında, Berru KÖKSÜZ tarafından hazırlanan bu çalışma, 22/01/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Kentsel Tasarım Anabilim Dalı Kentsel Tasarım Bilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak **oybirliği / oy çokluğu (.../...)** ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Danışman:	Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi:	Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZLÜ <i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır

Enstitü Yönetim
Kurulunun .../.../.... tarih
ve ..... sayılı kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof.Dr. Alper NUHOĞLU

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

Bu çalışma BAP projeleri kapsamında desteklenmiştir.
Proje No: FYL-2024-14319

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU

Yüksek Lisans Tezi olarak *Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN* danışmanlığında sunulan “Kentsel Alanların Sosyal Sürdürülebilirliğinin Ölçülmesine Yönelik Bir Model Önerisi: Samsun Bulvar AVM Örneği” başlıklı çalışmanın tarafımızdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını, yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterildiğini, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından belirlenmiş olan Turnitin Programı benzerlik oranlarının aşılmadığını ve aşağıdaki oranlarda olduğunu beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	1	30
Kuramsal Temeller	4	30
Materyal ve Metot	2	35
Araştırma Bulguları ve Tartışma	0	20
Sonuçlar ve Öneriler	1	20
Tezin Geneli	6	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindekiler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5'den büyük olmaması gerekir.

Sunulan bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ettiğimizi beyan ederiz.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Berru KÖKSÜZ	Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN
22.1.2025	22.1.2025
İmza: Aslı Islak İmzalıdır	İmza: Aslı Islak İmzalıdır

* Tez ile ilgili YÖKTEZ’de yayınlamasına ilişkin bir engelleme var ise aşağıdaki alanı doldurunuz.

Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun ..../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Enstitü Yönetim Kurulunun ..../.../.... tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı tamamlarken bana ilham veren, destek olan ve her adımda yanımda olan herkese en içten teşekkürlerimi sunarım.

Öncelikle, "Dünyada her şey kadının eseridir" diyerek kadınların topluma olan katkısını en güçlü şekilde vurgulayan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e sonsuz minnetimi sunuyorum. Onun bu sözü, kadınların bilim, sanat ve hayatın her alanında üstlenebileceği rolü hatırlatarak bu çalışmaya duyduğum inancı artırmış, bana cesaret ve ilham kaynağı olmuştur.

Bu süreçte bilgi ve deneyimiyle yalnızca bir danışman değil, aynı zamanda ilham veren bir yol gösterici olan, her adımda sabrıyla bana destek olan ve akademik gelişimime paha biçilemez katkılarda bulunan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Defne Dursun'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Kendisinin engin bilgisi, vizyoner bakış açısı ve nezaketi, bu çalışmanın başarıyla tamamlanmasında vazgeçilmez bir rol oynamıştır. Onun rehberliği, yalnızca bu çalışmaya değil, aynı zamanda akademik hayatıma ışık tutan bir armağan olmuştur.

Sevgili anneme ve babama, her anımda yanımda olarak sevgileriyle bana destek verdikleri, güven ve cesaret aşıladıkları için sonsuz teşekkür ederim. Sıcak varlıkları, bu yolculuğu daha anlamlı ve değerli kıldı. Onların desteği, hayatımın her anında en büyük gücüm oldu.

Eğitim ve başarıya olan bağlılığıyla her zaman bana örnek olan, her adımlımı takdir ederek motive eden, desteğini her an hissettiren sevgili dayıma içtenlikle teşekkür ederim.

Ve belki de bu teşekkürlerin en derinini kendime etmek istiyorum. Zorluklar karşısında pes etmeyen, her engelde gücünü yeniden bulan, hayallerine sıkı sıkıya sarılarak bu çalışmayı tamamlama kararlılığını gösteren ben... Bu süreç, yalnızca akademik bir başarıdan ibaret değil; aynı zamanda kendime duyduğum inancın ve azmin zaferi oldu. Tüm mümkünlerin kıyısından, emekle çıkabileceğime kendimi inandırdığım için teşekkür ederim.

Bu tez, tüm mümkünlerin kıyısında olanlara, vazgeçmeyip bu yolculuğu tamamlamanın gücünü bulabilenlere, azmi ve inancı yitirmeyen herkese...

Berru KÖKSÜZ

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KENTSEL ALANLARIN SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ: SAMSUN BULVAR AVM ÖRNEĞİ

Berru KÖKSÜZ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN

Amaç: Tezin amacı, sosyal sürdürülebilirlik üzerine literatürdeki eksiklikleri gidermek ve kent merkezinde yeni işlevlendirilmiş bir kamusal alanda sosyal sürdürülebilirliğin ölçümüne yönelik bir yöntem geliştirmektir. Bu bağlamda, ölçüğe ve niteliğe özgü bir veri seti oluşturularak, sosyal sürdürülebilirliğin çok boyutlu yapısını değerlendirmek hedeflenmiştir.

Yöntem: Bu çalışma, AHP, kullanıcı anketi, mekânsal analiz ve derinlemesine görüşme yöntemlerinden oluşmaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin ağırlıkları, uzman görüşlerine dayalı Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) yöntemiyle belirlenmiştir. Çalışma alanında 5'li Likert ölçeğiyle yapılan kullanıcı anketleri ağırlıklı ortalama yöntemiyle analiz edilmiş ve parametre ağırlıkları hesaplanmıştır. Uzman görüşleri ile kullanıcı anket sonuçları karşılaştırılarak sosyal sürdürülebilirlik açısından mevcut durum değerlendirilmiştir. Ayrıca, alanın mekânsal özellikleri haritalandırılarak mevcut durum tespit edilmiş ve ilgili konularda fizik mekânın sosyal sürdürülebilirliğe etkisi anket sonuçları ile karşılaştırılarak belirlenmiştir. Derinlemesine görüşmelerle kentsel hafızanın devamlılığı araştırılarak sosyal sürdürülebilirlik bağlamında kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır.

Bulgular: Bu çalışma, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik durumunu kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir. AHP yöntemi ve kullanıcı anketleri ile sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin ağırlıkları belirlenmiş, mekânsal analizler ve derinlemesine görüşmelerle bu parametrelerin mevcut durumu incelenmiştir. Analizler, ulaşım altyapısının ve açık rekreasyon alanlarının iyileştirilmesi gerektiğini, ayrıca kentsel hafıza parametresinin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur. Eski tütün fabrikasının sosyal hafıza üzerindeki etkisi ve çevresel izlerin silinmesi, alanın tarihsel kimliğinin yeniden inşa edilmesi, alanda bu kimliği yaşatmaya/hatırlatmaya yönelik düzenlemeler yapılması gerekliliğini göstermektedir. Çalışma, sosyal sürdürülebilirliği artırmak için yapılan önerilerin sürdürülebilir kentsel gelişim için kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç: Bu çalışma, kent merkezinde dönüşüme uğrayan küçük ölçekli yapı çevre biriminin sosyal sürdürülebilirlik açısından mevcut durumunu inceleyerek, ilgili sosyal sürdürülebilirlik parametrelerini AHP yöntemiyle belirlemiştir. Elde edilen bulgular, sosyal sürdürülebilirliği olumsuz etkileyen eksiklikleri ortaya koymuş ve çeşitli mekânsal ve altyapısal iyileştirmelerin gerekliliğini vurgulamıştır. Ayrıca, kentsel hafızanın devamlılığının sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisinin önemi ve fizik mekânın yeniden üretiminde kentsel hafızanın korunması/yasatılması gerekliliği anlaşılmıştır. Çalışma, küçük ölçekli yapı çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğini ölçmek için geliştirilen modelin, kentsel dönüşüm projelerinde etkin bir rehber işlevi görebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyal sürdürülebilirlik, AHP, yeniden işlevlendirme, kamusal alan

Ocak 2025, 198 sayfa

ABSTRACT

MASTER THESIS

A MODEL PROPOSAL FOR MEASURING THE SOCIAL SUSTAINABILITY OF URBAN AREAS: THE CASE OF SAMSUN BULVAR SHOPPING CENTRE

Berru KÖKSÜZ

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Defne DURSUN

Purpose: The aim of the thesis is to fill the gaps in the literature on social sustainability and to develop a method for measuring social sustainability in a newly functionalised public space in the city centre. In this context, it is aimed to evaluate the multidimensional structure of social sustainability by creating a scale and quality specific data set.

Method: This study consists of AHP, user survey, spatial analysis and in-depth interview methods. The weights of social sustainability parameters were determined by Analytical Hierarchy Process (AHP) method based on expert opinions. User surveys conducted in the study area with 5-point Likert scale were analysed by weighted average method and parameter weights were calculated. The current situation in terms of social sustainability was evaluated by comparing expert opinions and user survey results. In addition, the current situation was determined by mapping the spatial characteristics of the area and the effect of the physical space on social sustainability was determined by comparing the survey results. Through in-depth interviews, the continuity of urban memory was investigated, and a comprehensive evaluation was made in the context of social sustainability.

Findings: This study analyses the social sustainability status of Samsun Bulvar Shopping Mall. Social sustainability parameter weights were determined using the AHP method and user surveys, and their status was examined through spatial analyses and in-depth interviews. The analyses revealed that the transportation infrastructure and open recreation areas should be improved, and the urban memory parameter should be strengthened. The impact of the old tobacco factory on social memory and the erasure of environmental traces show that the historical identity of the area should be reconstructed, and arrangements should be made to keep this identity alive/remember in the area. The study emphasises that the recommendations made to increase social sustainability are critical for sustainable urban development.

Result: This study examines the status of the small-scale built environment unit undergoing transformation in the city centre in terms of social sustainability and determines the relevant social sustainability parameters by using the AHP method. The findings revealed the deficiencies that negatively affect social sustainability and emphasised the necessity of various spatial and infrastructural improvements. In addition, the importance of the impact of the continuity of urban memory on social sustainability and the necessity of preserving/maintaining urban memory in the reproduction of physical space were understood. The study shows that the model developed to measure the social sustainability of small-scale built environment units can serve as an effective guide in urban regeneration projects.

Keywords: social sustainability, AHP, re-functionalisation, public area

January 2025, 198 pages

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TABLolar DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	xi
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Amacı	2
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	3
Araştırmanın Soruları.....	4
Araştırmanın Hipotezleri.....	5
Araştırmanın Kapsamı	5
KURAMSAL TEMELLER.....	7
Sürdürülebilirlik	7
Sürdürülebilirlik kavramının ve ilgili yaklaşımların tarihsel gelişimi	7
Sürdürülebilirliğin boyutları.....	17
Sosyal Sürdürülebilirlik Yaklaşımının Kapsamı.....	19
Sosyal sürdürülebilirlik alanındaki çalışmalar	22
Sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin genel çerçevesi	34
Sosyal sürdürülebilirlik parametreleri.....	40
Sosyal Sürdürülebilirlik Perspektifinden Endüstriyel Alanların Dönüşümü	52
İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali'nin santral İstanbul'a dönüşümü.....	54
Bankside güç istasyonu'nun Tate Modern'e dönüşümü	58
Değerlendirme.....	61
Bölüm Sonu Değerlendirme.....	63
MATERYAL ve YÖNTEM	65
Çalışma Alanı.....	65
Samsun Tütün Fabrikası.....	67
Samsun Bulvar AVM.....	71

Yöntem.....	75
Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP).....	77
Kullanıcı anketleri.....	86
Mekansal analiz.....	91
Derinlemesine görüşme.....	92
ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	94
AHP ile Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi	94
Sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin ağırlıklarının tespit edilmesi.....	95
Sosyal sürdürülebilirlikte kullanıcı algısının değerlendirilmesi	109
Samsun Bulvar AVM'nin Sosyal Sürdürülebilirliğinin Uzman Görüşleri ve Kullanıcı Algısı ile Değerlendirilmesi	117
Mekânsal Analiz.....	131
Samsun Bulvar AVM'nin erişilebilirliği.....	133
Samsun Bulvar AVM çevresinde karma arazi kullanımı.....	139
Arazi kullanım verileri ile kullanıcı görüşlerinin karşılaştırmalı analizi	141
Derinlemesine Görüşme.....	144
Samsun'un Tütün Fabrikası'nın kent ekonomisine katkısı	145
Dostluk	146
Samsun Fuarı.....	147
Tütün kokusu.....	148
Cumhuriyet Meydanı ve Onur Anıtı	149
Bölüm sonu değerlendirmesi	152
SONUÇ VE ÖNERİLER	155
Modelin Genellenebilirliği	158
KAYNAKLAR.....	160
EKLER	166
EK-1. Uzman Görüşlerini Almak İçin Hazırlanan AHP Karşılaştırma Matrisi Anket Formu	166
EK-2. Samsun Bulvar AVM Kullanıcılarına Uygulanan Anket Föyü.....	170
EK-3. Samsun Tütün Fabrikası Çalışanlarına Uygulanan Derinlemesine Görüşme Soru Seti.....	173
EK-4. AHP Sürecinde Ana Parametrelere İlişkin Hesaplar.....	175
EK-5. Güvenlik Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları	176
EK-6. Sosyal Uyum ve Etkileşim Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları	177
EK-7. Erişilebilirlik Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları	178

EK-8. Sosyal Altyapı Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları	179
EK-9. Aidiyet ve Yer Duygusu Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları.....	180
EK-10. Kentsel Hafıza Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları.....	181
EK-11. Okunabilirlik Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları	182
EK-12. Katılım Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları	183
EK-13. Etik Kurul Onay Belgesi	184
ÖZGEÇMİŞ.....	185

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. Sosyal Sürdürülebilirlik Tanımındaki Yaklaşım ve Temalar	20
Tablo 2. Sosyal Sürdürülebilirliğin Zaman İçerisinde Evrildiği Konu Başlıkları	21
Tablo 3. Literatür Taramasıyla Sosyal Sürdürülebilirliğe Genel Bakış.....	22
Tablo 4. Literatür Taramasıyla Sosyal Sürdürülebilirliğe Genel Bakış.....	35
Tablo 5. Literatür Taramasıyla Tablo 4'ten yorumlanmış Ölçek/Kriter listesi	39
Tablo 6. Literatür Taramasıyla Tablo 5'ten Yorumlanmış Ölçek/Kriter Listesi	79
Tablo 7. Literatür Taramasıyla Tablo 6'da Ortak Olan Kriterler Listesi.....	80
Tablo 8. Araştırmada Kullanılacak Ana Parametre ve Alt Parametreler.....	81
Tablo 9. Ana Parametreler ve Alt Parametreler Araştırma Tekniği	81
Tablo 10. Tutarlılık İndisi	85
Tablo 11. Anket Sorularının Parametrelerle Olan İlişkisi	86
Tablo 12. Sosyal Sürdürülebilirlik Ana Parametrelerinin Karşılaştırılması	96
Tablo 13. Güvenlik Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması	99
Tablo 14. Sosyal Uyum ve Etkileşim Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması	100
Tablo 15. Erişilebilirlik Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması.....	101
Tablo 16. Sosyal Altyapı Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması	102
Tablo 17. Aidiyet ve Yer Duygusu Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması.....	104
Tablo 18. Kentsel Hafıza Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması	105
Tablo 19. Okunabilirlik Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması	107
Tablo 20. Katılım Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması.....	108
Tablo 21. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler	110
Tablo 22. Katılımcıların Samsun Bulvar AVM ile Olan İlişkiyi Tanımlayan İstatistiksel Veriler	112
Tablo 23. Kullanıcı Anketlerinden Elde Edilen Puanların Ağırlıklı Ortalama Değerleri	114
Tablo 24. Samsun Bulvar AVM'nin Sosyal Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi	118
Tablo 25. Samsun Bulvar AVM ve Yakın Çevresinin Erişilebilirlik ve Sosyal Altyapı Parametrelerine İlişkin Sosyal Sürdürülebilirlik Değerlendirilmesi.....	142
Tablo 26. Samsun Bulvar AVM'nin kentsel hafıza parametresine ilişkin sosyal sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi	151

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri	16
Şekil 2. Sürdürülebilirlik boyutlarının gelişimi.....	18
Şekil 3. Rotterdam kentsel yenileme proje alanı.....	25
Şekil 4. Seyahat izleme sistemi	27
Şekil 5. Proje öncesi ve sonrası	29
Şekil 6. Torino da gerçekleştirilen kentsel yenileme projeleri.....	30
Şekil 7. Porta Palazzo'nun yenilenme sürecinin aşamaları, temaları ve eylemleri.....	31
Şekil 8. Santral'in bulunduğu konumdan bir görüntü	55
Şekil 9. Santral'in 1930'lardaki görüntüsü	55
Şekil 10. Çağdaş Sanat Müzesi	56
Şekil 11. Santral İstanbul Enerji Müzesi	56
Şekil 12. Santral İstanbul Enerji Müzesi'nin içinden bir görüntü.....	57
Şekil 13. Tate Modern'in Thames Nehriyle olan ilişkisi	58
Şekil 14. Bankside Güç İstasyonu'nun dönüşüm öncesi görüntüsü.....	59
Şekil 15. Tate Modern'in avlusundan bir görüntü	59
Şekil 16. Tate Modern'den çevresine bir bakış.....	60
Şekil 17. Seçilen alan sınırları görüntüsü	66
Şekil 18. Samsun Tekel Sigara Fabrikası'nın konumu	67
Şekil 19. Samsun Reji Sigara Fabrikasına ilişkin 1887 yılından görüntü	68
Şekil 20. Reji Sigara Fabrikası'na Gazi Caddesinden bakış	69
Şekil 21. Samsun Tütün Fabrikası çalışanları	70
Şekil 22. Samsun Reji Tütün Fabrikası'nda üretimde olan çalışanlar	70
Şekil 23. Samsun Tütün Fabrikası'nın atıl kaldığı dönemden görseller	71
Şekil 24. Samsun Bulvar AVM'nin günümüze ait görseli	72
Şekil 25. Samsun Bulvar AVM'de sergilenen tütün heykeli	73
Şekil 26. Samsun Bulvar AVM'ye Gazi Caddesi'nden bir bakış	74
Şekil 27. Samsun Bulvar AVM'ye akşam saatlerinden bir bakış	75
Şekil 28. Çalışmanın yöntem şeması ve teorik çerçevesi.....	76
Şekil 29. Samsun Bulvar AVM ve 500m yakın çevresine ilişkin mevcut mekânsal harita ...	132

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

AHP	: Analitik Hiyerarşi Süreci
AVM	: Alışveriş Merkezi
CBD	: Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi
CR	: Tutarlılık Oranı
CSD	: Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu
Habitat II	: Birleşmiş Milletler İkinci Kentsel Yerleşim Konferansı
m	: Metre
MCDM	: Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi
MDGs	: Milenyum Kalkınma Hedefleri
SDGs	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
SIDS	: Birleşmiş Milletler Küçük Ada Gelişen Devletler Konferansı
UDGASS +5	: Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi +5
UNCED	: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNFCCC	: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
WCED	: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu
WSSD	: Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi

GİRİŞ

Sürdürülebilirlik kavramının, küreselleşen dünyamızın 1970li yıllarda yaşadığı petrol krizi ve ekonomik buhranın bir sonucu olarak, enerji ve doğal kaynaklarda dışa bağılılığın farkındalık kazanmasıyla birlikte hayatımıza dahil olduğu ve geliştiği görülmektedir. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment Development [WCED], 1987), sürdürülebilir gelişmeyi, mevcut neslin ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin kendi gereksinimlerini karşılama yetisini tehlikeye atmayan bir süreç olarak tanımlamıştır. Küresel ölçekte yaşanan iklim değişikliğinin hızla gelişen etkileri sürdürülebilirlik kavramının çok boyutluluğunu ortaya koymaktadır. Ancak yapılan çalışmalarda sürdürülebilirliğin 3 boyutu arasında öncelik çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğe verilirken, sosyal sürdürülebilirlik kavramı büyük ölçüde ihmal edilmiştir (Woodcraft, Bacon, Hackett, & Caistor, 2012). Nihayetinde, 1987 tarihinde Birleşmiş Milletler, sürdürülebilirliği çevresel (ekolojik), ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik olmak üzere üç boyutla tanımlamıştır.

Sürdürülebilirlik, 2000'lerden sonra kent planlamasının yaygınlaşan bir hedefi haline gelmiştir (Dempsey, Bramley, Power, & Brown, 2011). Hatta sosyal sürdürülebilirlik çevresel boyutun sosyal sonuçları olarak görülmüştür (Littig & Griessler, 2005). Ancak, kent planlamasında sürdürülebilirliğin üç boyutu arasında çevresel ve ekonomik boyutlara öncelik verilirken, sosyal sürdürülebilirlik büyük ölçüde ihmal edilmiştir (Woodcraft, Bacon, Hackett, & Caistor, 2012). Sosyal sürdürülebilirlik, özellikle çevresel sürdürülebilirliğin sosyal sonuçları olarak görülmüş ve bu durum, sürdürülebilirliğin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmesinin ardından 2000'li yıllarda daha yoğun tartışılmaya başlanmıştır (Littig & Griessler, 2005). Sosyal sürdürülebilirlik kavramı hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde toplulukların kalkınma hedeflerini belirlemek için çok yönlü bir araç olarak kullanılmaktadır. 2000'li yıllardan sonra, sürdürülebilirliğin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilen sosyal sürdürülebilirlik, daha yoğun şekilde tartışılmaya başlanmış ve kalkınma süreçlerinde önemli bir tema haline gelmiştir (Dempsey, Bramley, Power, & Brown, 2011).

Sosyal sürdürülebilirlik kavramı literatürde birçok araştırmacı tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır, ilk tanımlarından biri Yiftachel ve Hedgcock'a (1993) aittir. (Yiftachel & Hedgcock)'a göre bu kavram, kent içerisinde yaşayan insanların iletişim becerilerinin ilişkilerinin, kültürlerinin, yaşanabilir sosyal bir çevre birimi olma işlevlerinin uzun vadeli olarak devam ettirebilmesidir. Dinamik ve çok yönlü olan bu kavram üzerinde çalışan

akademisyenler sosyal sürdürülebilirliği toplum, bireyler ve fiziksel çevreyle ilişkili olarak incelemeye çalışmaktadırlar. Politika veya uygulama perspektifinden bakıldığında ise bu kavram, kentlerin sürdürülebilirliği ve dayanıklılığı söz konusu olduğunda, kentlere ve sosyal yapılarına yönelik politika veya müdahalelerde bulunma kararlarını çerçevelemek için kullanılmaktadır (Woodcraft, Bacon, Hackett, & Caistor, 2012). Bu söylem, izlenecek her yeni politika ve müdahalede bahsi geçen çerçevenin sınırlarının yeniden düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir. Sosyal sürdürülebilirlik kavramı, farklı değişkenlere göre çeşitlilik gösterdiği için tanımlanması ve herkes tarafından aynı şekilde yorumlanması güçtür. Giderek daha sık kullanılmasına rağmen, sosyal sürdürülebilirliğin tanımı, ölçütleri ve ölçüm sistemine ilişkin yaklaşımların henüz yeterince kuramsallaşmadığı ve karmaşık bir yapıya sahip olduğu kabul edilmektedir (Landorf, 2011).

Gelişmekte olan bu kavrama ilişkin tartışmaların büyük çoğunluğu kentle ilgili disiplinler içerisinde yürütülmektedir. Konuyla ilgili çalışmaların çoğu mahalle, kentsel bölge/ilçe, kent ve ülke çapında olan daha geniş ölçekli kentsel birimler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Küçük ölçekli yapıları çevre birimlerini en iyi şekilde temsil eden meydan gibi kamusal alanlarda yapılan bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Bu durum yazında, küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliği konusunu gözden geçirilmesi ve incelenmesi gereken mevcut bir boşluk olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, küçük ölçekli yapıları çevre birimleri ve özellikle toplumun ortak kullanımına açık kamusal alanların sosyal sürdürülebilirlik açısından taşıdığı önemin vurgulanması gerekmektedir. Bu tür alanların sosyal sürdürülebilirlik perspektifinden yeterince ele alınmamış olması, mevcut literatürdeki eksiklikleri gözler önüne sermekte ve bu alanda yapılacak araştırmaların gerekliliğini artırmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmanın amacı, küçük ölçekli kamusal alanların sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki rolünü derinlemesine incelemek ve bu önemli konuya ilişkin literatürdeki boşluğu doldurmaktır.

Sosyal sürdürülebilirliğin ölçümü ve değerlendirilmesi, tıpkı tanımlanması gibi esnek kalmıştır. Konuya dair değerlendirilmelerde kullanılan yöntem ve kriterlerin değişkenliği, genel kabul görmüş bir değerlendirme metodunun olmadığını göstermektedir. Sosyal sürdürülebilirlik örneklerinin, buldukları sistemden bağımsız olarak değerlendirilmesi ve tekil bir biçimde ele alınması, literatürde bu konuya dair önemli bir boşluğun bulunduğunu göstermektedir.

Araştırmanın Amacı

Tezin amacı, literatürde sosyal sürdürülebilirlik alanında belirlenen eksiklikleri tespit etmek ve bu boşluğu doldurmak üzere, kentlilerin ortak kullanımına sunulan kamusal bir

mekânın ve bu mekânın içinde bulunduğu sistemin sosyal sürdürülebilirliğe etkisini analiz etmektir. Sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan çalışmalarda genellikle dönüştürülmüş ve yeniden geliştirilmiş kentsel alanlar üzerinde analizler gerçekleştirilmiş olması, bu çalışmanın odak noktasını, kent merkezinde bulunan çöküntü alanlarından birinin dönüşümü ile elde edilen bir kamusal mekâna yönlendirmiştir. Bu bağlamda, Samsun Bulvar AVM ve yakın çevresi, sosyal sürdürülebilirlik açısından yapılacak analiz için örnek bir alan olarak seçilmiştir. Bu çalışma, sosyal sürdürülebilirlik üzerine literatürdeki boşlukları doldurmayı amaçlayan bir analiz gerçekleştirilmeyi hedeflemektedir.

Literatürde sosyal sürdürülebilirlik üzerine uzlaşılmış bir ölçüm metodolojisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, analiz edilen alanların konumu, ölçeği, coğrafyası, kültürel özellikleri gibi farklılıklar göz önünde bulundurularak, kullanılacak kriterler bağlama özgü olarak değişkenlik göstermektedir. 2000’li yıllarda başlayan ilk sosyal sürdürülebilirlik analizleri, henüz genel bir uzlaşıya varılmadığını ortaya koymuş ve bu durum, farklı kriterlerin ve ölçütlerin kullanılmasına neden olmuştur. Ancak zamanla yapılan analizlerde, çeşitli araştırmalarda benzer değişkenlerin ve ölçütlerin ortak bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmeye başlanmıştır. Bu durum, sosyal sürdürülebilirliği değerlendirmeyi, karşılaştırmayı ve ilerletmeyi zorlaştırarak, etkin politika oluşturmayı engelleyebilir. Politika oluşturucuların sürdürülebilirlik hedeflerini belirlerken net bir rehberlikten yoksun kalmasına neden olmaktadır. Farklı kriter ve ölçütlerin kullanılması, uygulanabilirlik açısından karmaşıklık yaratarak ölçümün pratikte uygulanmasını güçleştirmekte, tekrar eden analizler ile değişimin ölçülmesini ve sonuçta karar alma ile uygulama süreçlerini karmaşık hale getirmektedir. Bu da sürdürülebilirlik çabalarının tutarlılığını ve etkinliğini azaltmaktadır. Böylece çalışma alanının konumu, ölçeği ve özgünlükleri çerçevesinde gerekli esneklikler hesaba katılarak geliştirilecek veri seti ve ölçüm tekniği ile küçük ölçekli yapı birimlerinde sosyal sürdürülebilirliğin ölçümü için bir yöntem geliştirilmesi de hedeflenmektedir.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Yapılan çalışmalar sosyal sürdürülebilirliğin değerlendirilmesinin tek bir sistem ve kati kurallara bağlı olmadığını; kent merkezi, kentteki değişim, kentin sahip olduğu kültür gibi zamanla gelişmekte olan birçok kavrama bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Yapılması planlanan bu araştırma ile literatürde tespit edilen boşluklara uygun bir örnek olarak seçilen Samsun Bulvar AVM ve ilişki içinde olduğu sistemin sosyal sürdürülebilirliği tartışılacaktır. Bu örnek üzerinden, kent merkezinde kalmış atıl bir alanın kamusal bir hizmet alanına dönüşümünün ilgili mekânın, çevresinin ve ilişkili olduğu ekonomik sektörlerin yarattığı sosyal ilişkiler çerçevesinde sosyal sürdürülebilirliğe etkisi incelenecektir. Bu etkileri

ortaya koyabilmek için, ölçüğe ve niteliğe özgü bir sosyal sürdürülebilirlik değerlendirme kriter seti oluşturulacaktır. Böylece, Türkiye'deki kent merkezlerindeki dönüşüm projelerinin, sadece dönüşümün gerçekleştiği mekânın değil, yarattığı ve bağlı olduğu tüm ilişkiler çerçevesinde sosyal sürdürülebilirliğe etkisinin ölçülmesine yönelik kapsamlı bir değerlendirme metodu önerilecektir. Kentsel dönüşüm projeleri, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması için bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Bu araştırma, dönüşüm projelerinin sosyal sürdürülebilirlik kriterlerini ne ölçüde başarıyla entegre ettiğini incelemeyi amaçlamaktadır. İlerleyen dönemde, bu tür projelerin projelendirme aşamalarında sosyal sürdürülebilirlik kriterlerinin dikkate alınması, daha başarılı ve sürdürülebilir uygulamaların ortaya konulmasını sağlayacaktır. Mevcut kentsel mekânlarda sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması zorlu bir süreç olabilirken, kentsel dönüşüm projeleri bu hedefin gerçekleştirilmesi için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu çalışma, Samsun Bulvar AVM örneği üzerinden sosyal sürdürülebilirliği yüksek mekânların yaratılabilmesi için gerekli kriterleri belirleyerek, politika yapıcılara öncelik alanları hakkında net fikirler sunmayı ve yol gösterici bir kaynak sağlamayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Soruları

Çalışma temel olarak “Kamusal alanların sosyal sürdürülebilirliği nasıl değerlendirilebilir?” sorusuna odaklanmış olup, araştırmanın temel amacına ulaşabilmek için tezde aşağıda yer verilen alt soruların cevapları aranmıştır:

Bu araştırma;

- ‘Küçük ölçekli yapılı çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirlikleri nasıl belirlenebilir ve bu birimlerin dönüşümü içinde buldukları sistemin sosyal sürdürülebilirliğini hangi yönlerden etkiler?’,
- ‘Kent merkezlerindeki atıl alanların dönüştürülmesi süreci, dönüşüme konu alanın ve çevresinin sosyal sürdürülebilirliğini hangi yönlerden etkiler?’
- Kent merkezlerindeki atıl alanların dönüşümü, kentsel hafıza ile toplumsal algılar üzerindeki izleri nasıl değiştirir?’,
- Sosyal sürdürülebilirlik ölçüm ve değerlendirilmesinde karşılaşılan subjektif yaklaşımın olumsuz etkilerinden kurtulmak ve farklı alanların sosyal sürdürülebilirlik seviyelerini objektif bir şekilde karşılaştırmayı sağlamak için geliştirilebilecek bir yöntem var mıdır?’
- ‘Literatürde kentsel hafıza ile ilgili yapılan analizlerin eksikliği göz önüne alındığında, kentsel hafızanın korunması sosyal sürdürülebilirliğin en önemli kriterlerinden biri olarak kabul edilmeli midir?’ sorularına cevap aramaktadır.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma sorularına bağlı olarak geliştirilen hipotezler:

“Kent merkezlerindeki atıl kalmış sanayi alanlarının dönüşümü hem ilgili alanın hem de yakın çevresinin sosyal sürdürülebilirliğini etkiler.”

- Kent merkezindeki atıl alanların dönüşümü, çevre ile uyumlu mekânsal düzenlemelerle sosyal sürdürülebilirlik açısından olumlu sonuçlar üretir.
  - Fiziksel düzenlemeler ve erişim imkânlarının geliştirilmesi, alanın sosyal etkileşimlerini artırır.
  - Çevredeki açık alanların niteliğinin ve miktarının iyileştirilmesi, alanın toplumsal kullanım potansiyelini artırır.
  - Yeniden işlevlendirme süreçlerinde çevresel ve sosyal uyum gözetilmediğinde bu dönüşüm sınırlı fayda sağlar.
- Kentte atıl halde bulunan sanayi alanları dönüşüm sonrası, mevcut kentsel alanın sosyal sürdürülebilirliği üzerinde çeşitli olumsuz etkiler yaratır.
  - Dönüşüm projeleri, çevre alanlardaki kullanım dengelerini değiştirebilir ve kentsel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmayı zorlaştırır.
  - Dönüşüm süreçleri, kentsel hafızanın zayıflamasına ve alanın tarihsel kimliğinin kaybolmasına neden olur.
  - Yeniden işlevlendirilen alanlar, çevresindeki mekânsal ilişkileri bozarak toplumsal etkileşimlerin zayıflamasına yol açar.

Araştırmanın Kapsamı

Bu tez kapsamında, Samsun kent hafızasında önemli bir yere sahip olan ve 2010 yılı itibarıyla dönüştürülerek kentsel hayata katılan Samsun Tütün Fabrikası ve yakın çevresi incelenecektir. Ülkemizin ilk sigara fabrikalarından biri olan, liman bağlantısıyla da güçlü bir üretim alanına sahip olmasıyla kente ve dolaylı olarak ülke ekonomisine katkıda bulunan Samsun Tütün Fabrikası 1887 yılından 1990 yıllarının sonlarına kadar mevcut işlevine devam etmiştir. Ancak fabrika işlevini yitirmesinin ardından kent merkezinin kıyıda görece bağımsız bir şekilde gelişmesine bağlı olarak terk edilmiş ve zaman içinde atıl bir alana dönüşmüştür. Bu süreçte kentte merkez işlevlerinin de giderek yayılması ile, merkez işlevlerinin ortasında kalan bu âtıl alan hem kent merkezinde hem de kent bütününde birçok alanda olumsuz etki yaratmaya başlamıştır. Aralık 2010 yılında inşaatına başlanılan ve Haziran 2012 tarihinde tamamlanan kentsel dönüşüm projesiyle Samsun Tütün Fabrikası, restore edilerek yeniden işlevlendirilmiştir. Samsun Tütün Fabrikası'nın yapısı bir alışveriş merkezine, avlusu ve yakın

çevresi de kent meydanına dönüştürülmüştür. Bu tez çalışması yeni adıyla Samsun Bulvar AVM olarak anılan tütün fabrikası ve yakın çevresinin sosyal sürdürülebilirlik bağlamında analizi ile küçük ölçekli yapı birimlerine ve çevre birimlerine dair literatürdeki boşluğu dolduracak çalışmaları arttırmayı ve bu alandaki çalışmaları yönlendirecek bir yöntem önerisi ile katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda, küçük ölçekli yapı çevre birimlerinde gerçekleşen dönüşümün yakın çevresinde yarattığı mekânsal ve sosyal değişimler üzerinden, kentsel sosyal sürdürülebilirliğe etkisini, özellikle mekânın ölçeği ile nitelikleri üzerinden şekillenen kapsamlı bir ölçüm metodolojisi ile araştırır.

KURAMSAL TEMELLER

Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik (Sustainability) kavramı, kelime anlamı itibarıyla "var olmak, sürdürmek, devam ettirmek" anlamlarında kullanılmaktadır. Bununla birlikte, sürdürülebilirlik yalnızca bu temel anlamlarla sınırlı kalmamakta, çevresel, sosyal ve ekonomik boyutları bir araya getirerek kaynakların korunmasını, sosyal eşitliğin sağlanmasını ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir bir şekilde devam ettirilmesini hedefleyen bir yaklaşımı ifade etmektedir.

Sürdürülebilirliğin tanımı ve oluştuğu bileşenler hakkında literatürde birçok farklı görüş ve tartışma bulunmaktadır. Bu kavramın tanımını yapmak ve anlamaya çalışmak, sürdürülebilir kalkınmanın içinde bulunduğu süreçte nasıl bir değişim göstereceğini belirlemek açısından kritik bir öneme sahiptir. Sürdürülebilir gelişme, çevrenin ve bireylerin ihtiyaçlarını karşılayarak yaşam kalitesini artırmayı hedeflerken, bu süreçlerin doğal kaynakların tükenmesini önleyerek ve sosyal dengeyi gözeterek tasarlanması gerektiğini savunmaktadır (Munro, 1995).

Sürdürülebilirlik kavramı, ilk olarak 1970'li yıllarda çevre sorunları ve kaynak tükenmesi bağlamında tartışılmaya başlanmış, bu dönemde öncelikli olarak çevresel boyuta odaklanılmıştır. Ancak sonraki süreçlerde, sosyal ve ekonomik boyutlar da giderek daha fazla önem kazanmıştır. Günümüzde sürdürülebilirlik, çevre, toplum ve ekonomi arasında bir denge kurmayı amaçlayan çok boyutlu bir çerçeve sunmaktadır. Bu kapsamda, sürdürülebilir kalkınma süreçleri, bireylerin ve toplumların mevcut gereksinimlerini karşılarken, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını gözetmeyi esas alır.

Sürdürülebilirlik kavramının ve ilgili yaklaşımların tarihsel gelişimi

Birleşmiş Milletler aracılığıyla düzenlenen ulusal toplantı ve konferanslar, sürdürülebilirlik alanında atılan adımları sürekli olarak ileri taşıdı. Birleşmiş Milletler 'de atılan önemli adımlar ve bu adımların anlamları aşağıda kısaca anlatılmaktadır.

1972- Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı

1972 yılında Stockholm'de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı, ekonomik kalkınma ile çevresel bozulmalar arasındaki ilişkiyi ele alan ilk küresel toplantı olma özelliğini taşımaktadır (Nations, Report of the United Nations Conference on the

Human, 1972). Bu konferans, çevresel sorunların uluslararası gündemdeki önemini artırarak Birleşmiş Milletler Çevre Programı'nın (UNEP) kurulmasına zemin hazırlamıştır. UNEP, başlangıçta çevre kirliliği, doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kalkınma gibi temel alanlara odaklanmıştır. Ancak, UNEP'in günümüzde ele aldığı iklim değişikliği, antimikrobiyal direnç ve nano materyaller gibi pek çok konu, 1972'deki kuruluş kapsamının ötesinde, zamanla ortaya çıkan sorunlar çerçevesinde eklenmiştir (UNEP, 2017). Bununla birlikte, 1972 konferansı yalnızca UNEP'in kurulmasını değil, aynı zamanda çevre ve kalkınma arasındaki ilişkinin uluslararası politikaların merkezine yerleşmesine de öncülük etmiştir. Her ne kadar bu ilk toplantının etkisi sınırlı bir farkındalıkla başlamış olsa da çevresel meselelerin tüm kalkınma politikalarında daha belirgin bir şekilde ele alınmasının temel taşı oluşturmuştur. Konferans, çevreyi kalkınma süreçlerinin ayrılmaz bir parçası olarak ele alma fikrinin ilk adımlarını atmış; ancak bu farkındalığın kapsamlı ve etkili bir dönüşüm yaratması daha sonraki yıllarda gerçekleşmiştir.

Bu bağlamda, 1972 konferansının etkisinin doğru değerlendirilmesi, o dönemdeki çevresel farkındalık düzeyinin ve UNEP'in başlangıçtaki hedeflerinin detaylı bir şekilde incelenmesini gerektirmektedir. Kaynaklar bu çerçevede analiz edildiğinde, UNEP'in kuruluşuyla çevresel meselelerin kalkınma politikalarındaki yerinin giderek güçlendiği ve günümüzde çok daha kapsamlı bir şekilde ele alındığı görülmektedir.

1983- Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED)

1983 yılında Norveç'te gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) toplantısı, sürdürülebilir kalkınma kavramının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu kavramın gelişimine öncülük eden komisyon, Norveç Başbakanı Gro Harlem Brundtland'a ithafen adlandırılmıştır. Brundtland Komisyonu, 1983'te kurulmuş olup, birkaç yıl sonra 1987 yılında yayımlanan "Ortak Geleceğimiz" (Brundtland Raporu) raporu ile önemli bir dönüm noktası yaratmıştır (Nations, 1987). Bu rapor, sürdürülebilir kalkınmanın ilk kez net bir şekilde tanımlandığı ve dünya çapında kabul görmeye başlayan temel belge olmuştur.

Brundtland Raporu, sürdürülebilir kalkınmanın yalnızca çevresel faktörleri değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik boyutları da içeren çok boyutlu bir yaklaşım olduğunu ortaya koymuştur. Rapor, kalkınma sürecinin, günümüzün ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan sürdürülebilir bir şekilde gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamıştır. "Ortak Geleceğimiz" belgesinde, çevresel sürdürülebilirlik, sosyal eşitlik ve ekonomik büyüme arasındaki dengeyi sağlamak, gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasında iş birliğini güçlendirmek gibi hedefler belirlenmiştir (Nations, 1987).

Brundtland Raporu, sürdürülebilir kalkınma kavramının daha geniş bir kitle tarafından kabul edilmesini sağlamış ve bu kavramın dünya çapında daha yaygın ve etkili bir şekilde kullanılmasına olanak tanımıştır. Bu raporun etkisi, uluslararası politikalar ve çevre odaklı stratejiler üzerinde belirgin bir iz bırakmış ve sürdürülebilirlik fikrinin hem hükümetler hem de özel sektör düzeyinde daha geniş bir şekilde benimsenmesine katkıda bulunmuştur.

1992- Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED)

1992 yılında Rio de Janeiro’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, Brundtland Komisyonu’nun sürdürülebilir kalkınma konusunda somut eylemler sağlama amacıyla önerdiği önemli bir etkinliktir. Konferans, sıklıkla ‘Dünya Zirvesi’ olarak adlandırılmaktadır (Nations, 1992). Bu zirve, yalnızca kurumsal yapılar üzerindeki etkisi değil, aynı zamanda küresel sürdürülebilir kalkınma hareketinin yönlendirilmesindeki rolü açısından da büyük bir öneme sahiptir. Konferansın bu denli önemli olmasının nedeni, sürdürülebilir kalkınma fikrinin küresel düzeyde benimsenmesinde temel bir dönüm noktası oluşturmuş olmasıdır. Ancak, bu zirve sonrasında ne kadar etkili bir uygulama süreci yaşandığı, hala tartışılmakta ve üzerinde daha fazla durulması gereken bir konudur. Bazı çevreler, bu zirvenin başlangıçta yalnızca genel ilke ve hedefler koymakla sınırlı kaldığını, uygulamada ise istenilen etkinin sağlanmadığını ileri sürmektedir. Bu nedenle konferansın etkisi hem somut sonuçların üretilmemesi hem de sürdürülebilir kalkınma konusunda dünya çapında oluşan politikaların hızla şekillenmesi açısından iki farklı bakış açısına yol açmıştır. Bu iki bakış açısı, sürdürülebilirlik kavramının farklı dönemlerde nasıl algılandığını ve geliştiğini açıklamak için kullanılabilir. İlki, daha dar bir bakış açısını temsil eder; çevre sorunları ve ekonomik kalkınma gibi temel unsurların birbirinden bağımsız şekilde ele alındığı bir anlayış. Bu bakış açısında sürdürülebilirlik, çoğunlukla çevresel faktörlerin ön planda tutulduğu, ancak ekonomik ve sosyal boyutların ikinci plana atıldığı yaklaşımdır. İkinci bakış açısı ise daha kapsamlıdır ve sürdürülebilirliğin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarını birbirine bütünleşmiş bir şekilde ele alır. Bu anlayış, sürdürülebilir kalkınmayı sadece doğal kaynakların korunması olarak değil, aynı zamanda ekonomik büyüme ve toplumsal eşitlik ile düşünür. Bu holistik yaklaşım, kalkınma çabalarında çevresel ve sosyal faktörlerin de eşit derecede önemli olduğunu vurgular. Bu iki bakış açısı, sürdürülebilirlik anlayışının evrimi ile birbirinden farklı stratejilerin ve politikaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. (Nations, 1992)

İlk olarak Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu (Commission of Sustainable Development – CSD) kuruldu. Bu komisyon, sürdürülebilir kalkınma süreçlerini izlemek ve bu süreçlere dair politika önerileri geliştirmek amacıyla kurulmuş ve uzun yıllar boyunca bu süreci takip etmiştir. CSD’nin amacı, sürecin sürekli olarak izlenmesi ve gelişen küresel çevre

sorunlarına karşı hızlı çözüm önerileri sunmak iken, bu hedeflere ne kadar ulaşıldığına dair farklı görüşler mevcuttur. Bazı eleştirmenler, komisyonun kurulmuş olmasının tek başına bir başarı sayılmaması gerektiğini, sürdürülebilir kalkınma konusunda daha etkin bir karar alma sürecine ve daha geniş çaplı uluslararası iş birliklerine ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır (Nations, 1992). Diğer yandan, CSD'nin yıllar içinde geliştirdiği raporlar ve öneriler, dünya çapındaki çevresel sorunların daha dikkatli bir şekilde ele alınmasına yardımcı olmuş ve sürdürülebilir kalkınma politikalarının olgunlaşmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda, CSD'nin etkisi, uzun vadede sürdürülebilir kalkınmanın küresel bir hedef olarak benimsenmesini sağlamıştır, ancak uygulama noktasında eksikliklerin hala var olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

Konferansın üç önemli anlaşma ile sonlanmış olması, sürdürülebilir kalkınmanın somut eylemlere dönüştürülmesi açısından büyük bir adım olmuştur. Bu anlaşmalar şunlardır: (1) devletlerin ortak haklarını 27 ilke ile tanımlayan **Rio Bildirgesi (Rio Declaration on Environment and Development)**, (2) sürdürülebilir kalkınma yolunda bir dizi eylemi belirten **Agenda 21**, ve (3) küresel sürdürülebilir ormancılık uygulamalarını tanımlayan **Orman İlkeleri Bildirgesi (Forest Principles)**. Bu belgeler, sürdürülebilir kalkınma kavramını daha somut hale getirmiş ve dünyadaki tüm devletler için ortak bir zemin oluşturmuştur. Özellikle **Agenda 21**, yerel yönetimlerin ve toplulukların sürdürülebilir kalkınmaya olan katkılarını somutlaştırmış, bunun yanında çevresel hedeflerin belirlenmesinde yerel düzeyin ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Yerel uygulamaların sürdürülebilir kalkınma sürecindeki rolünün bu kadar ön plana çıkması, kalkınma süreçlerinin sadece merkezi hükümetler tarafından değil, aynı zamanda yerel yönetimler ve topluluklar tarafından da sahiplenilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu perspektif, kalkınma sürecinin daha kapsayıcı ve sürdürülebilir hale gelmesine olanak sağlamıştır. Ancak, yerel uygulamaların küresel stratejilerle uyumlu hale getirilmesi ve etkili bir şekilde uygulanması, zaman içinde karşılaşılan en büyük zorluklardan biri olmuştur. Ayrıca, **Rio Bildirgesi** ve **Orman İlkeleri Bildirgesi**, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak adına devletlerin yükümlülüklerini netleştiren ve çevresel korumayı teşvik eden önemli belgelerdir. Ancak bu anlaşmalar, özellikle gelişmekte olan ülkeler için zorlayıcı olabilmektedir. Gelişmiş ülkeler, daha büyük bir çevresel ayak izine sahip olduklarından, bu tür anlaşmaların etkileri çoğu zaman daha derin olmuş ve daha fazla sorumluluk taşımıştır. Buna karşın, gelişmekte olan ülkeler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için gerekli altyapı ve kaynaklara sahip olmadıkları için bu anlaşmaların uygulanması noktasında daha fazla zorlukla karşılaşmışlardır.

Konferans sonrasında, ayrıca hukuki bağlayıcılığı olan iki önemli sözleşme geliştirilmiştir: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (United Nations Framework Convention on Climate Change – UNFCCC) ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (Convention on Biological Diversity – CBD). UNFCCC, iklim değişikliği ile mücadele konusunda küresel bir platform sunmuş ve ülkeler arasında iş birliği sağlanarak, iklim değişikliğine karşı kolektif bir yanıt geliştirilmesini teşvik etmiştir. Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşması gibi somut eylem planları, iklim değişikliği ile mücadelede önemli dönüm noktaları olmuştur. Ancak bu sözleşmelerin etkisi, her zaman beklenenin altında kalmış ve özellikle gelişmiş ülkelerin yükümlülükleri yerine getirmekteki isteksizliği, küresel iklim politikalarında istenilen ilerlemenin sağlanmasını engellemiştir. Aynı şekilde CBD, biyolojik çeşitliliğin korunması ve sürdürülebilir kullanımına dair önemli bir zemin hazırlamıştır. Ancak, bu sözleşmenin sağladığı yasal çerçeveye rağmen, biyolojik çeşitliliğin korunması konusunda ciddi küresel tehditler ve zorluklar devam etmektedir.

Bu sözleşmelerin etkileri zamanla daha belirgin hale gelmiş olsa da uygulama aşamasında hem UNFCCC hem de CBD için gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler arasındaki sorumluluk farkları, anlaşmaların etkinliğini sınırlayan önemli bir engel olmuştur. UNFCCC ve CBD, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilik gibi küresel tehditlere karşı uluslararası iş birliğini teşvik etse de bu süreçlerin tam anlamıyla başarılı olabilmesi için daha güçlü ve uygulanabilir mekanizmaların devreye girmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, 1992 Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı, sürdürülebilir kalkınma kavramının küresel ölçekte bir politika çerçevesine oturmasında temel bir rol oynamıştır. Bu konferansın ardından ortaya çıkan belgeler ve anlaşmalar, dünya genelinde çevresel ve sosyal sorunlara çözüm arayışlarının temellerini atmıştır. Ancak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde hala önemli zorluklar bulunmaktadır. Bu zorluklar, genellikle ekonomik ve çevresel dengesizlikler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki sorumluluk farklılıkları ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, konferansın etkileri ve uygulama süreçlerinin nasıl evrildiği, sürdürülebilir kalkınma açısından derinlemesine tartışılması gereken bir konu olmaya devam etmektedir.

1994- Birleşmiş Milletler Küçük Ada Gelişen Devletler Konferansı (United Nations Small Island Developing States Conference- SIDS)

Barbados' ta düzenlenen ve küçük ada devletlerinin karşılaştıkları özel zorluklar ve savunmasızlıkların tartışıldığı bu konferans söz konusu küçük ada devletlerine yönelik farkındalığın artırılması konusunda önemli bir etkinlik olmuştur. (Nations, 1994). Bu durum,

daha sonraki konferanslarda burada öne çıkan konuların gündeme alınması ve özel bir ilgi görmesiyle sonuçlanmıştır. Bu meseleler daha sonra 2012 tarihli 'İstedığımız Gelecek' adlı sonuç raporunda detaylı olarak ele alınmıştır.

1996- Habitat II (United Nations Conference on Human Settlements)

1996 yılında İstanbul'da düzenlenen Birleşmiş Milletler İkinci Kentsel Yerleşim Konferansı (*Habitat II*), sürdürülebilir kentleşme anlayışının gelişimi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Bu konferans, kentlerin sürdürülebilir kalkınma süreçlerindeki rolünü vurgulamış ve kentleşme ile çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik arasındaki bağlantıyı ele almıştır. *Habitat II*, İstanbul Deklarasyonu ve *Kentler için Eylem Planı* gibi temel belgelerin kabulüyle, sürdürülebilir kentsel gelişim için rehber ilkeler belirlemiştir (Tekeli, 1996)

Konferans, çevresel sürdürülebilirliğin yanı sıra kentsel alanlarda sosyal sürdürülebilirliğin de gelişimini teşvik etmiştir. Özellikle, kentsel yaşam kalitesinin artırılması, yoksullukla mücadele, toplumsal eşitlik ve daha kapsayıcı kent politikalarının geliştirilmesi gerekliliği öne çıkmıştır. Bu bağlamda, *Habitat II*, kentsel alanların çevresel ve sosyal yönlerinin birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Kentlerin, sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamak için dönüştürülmesi gereken sosyal ve ekonomik mekanlar olduğu anlayışını ortaya koymuştur.

Habitat II, küresel ölçekte sürdürülebilir kent politikalarının oluşturulmasına yönelik bir farkındalık yaratmış ve çevresel yüklerin azaltılması için stratejiler geliştirilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, bu konferans, sosyal sürdürülebilirliğin kentleşme süreçlerinde nasıl entegre edileceğine dair önemli bir düşünsel altyapı oluşturmuştur. Kentlerin, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik açısından nasıl daha adil ve erişilebilir hale getirilebileceği sorusu, *Habitat II*'nin temel gündem maddelerinden birini oluşturmuştur.

Sonuç olarak, *Habitat II* konferansı, sürdürülebilir kentsel gelişim ve sosyal sürdürülebilirlik arasındaki ilişkilerin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamış ve bu alandaki politikaların şekillendirilmesinde kritik bir rol oynamıştır.

1997- Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi +5 (United Nations General Assembly Special Session on the Implementation of the Outcome of the United Nations Conference on Environment and Development -UDGASS +5)

Bu zirve, Dünya Zirvesi'nden 5 yıl sonra toplandığı için bu ismi almıştır. Beş yıl önceki tarihi Dünya Zirvesi'nden bu yana ülkeler ve kuruluşlar tarafında kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmek amacıyla bu toplantı gerçekleştirilmiştir. Zirve, ülkelerin 2002 yılına kadar

ulusal stratejiler geliştirmelerine yönelik belirlenen hedefler açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte ülkelerin değerlendirmelerini tamamlamalarına yardımcı olmak amacıyla finansal ve teknik destek süreci başlatılmıştır. Erken dönem ulusal değerlendirmeler hala Birleşmiş Milletler platformunda bulunmakta olup, Agenda 21(Gündem 21) odak alanlarına göre düzenlemiştir. Dolayısıyla, Agenda 21 odak alanları 1992’de belirlenmiş olmakla birlikte, 1997'deki zirve bu odak alanlarının uygulanabilirliğini ve başarılarını gözden geçirerek, bu sürecin ilerlemesi için yeni stratejiler geliştirilmesine öncülük etmiştir. Bu değerlendirme, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin daha somut adımlarla desteklenmesi için ülkeler arasında ortak bir anlayış ve iş birliği ortamı yaratmıştır (Nations, 1997).

2000- Milenyum Kalkınma Hedefleri (MDGs)

Milenyum Kalkınma Hedefleri (MDGs), 2000 yılında dünya liderlerinin, özellikle yoksullukla mücadele amacıyla belirledikleri sekiz ana hedeften oluşan küresel bir girişimdir. Bu hedefler, 2015 yılına kadar, ülkelerin toplumsal ve ekonomik kalkınmalarını somut göstergelerle izlemeyi amaçlamıştır. MDGs, yoksulluk, eğitimde fırsat eşitliği, cinsiyet eşitliği, su ve sanitasyon gibi başlıklara odaklanmış ve yoksulluğu küresel bir sorun olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşım, yoksulluğu yalnızca ekonomik bir kavram olarak değil, aynı zamanda sosyal sürdürülebilirliğin bir parçası olarak ele almayı sağlamıştır (Nations, 2015).

MDGs sürecinde, ülkeler belirlenen hedeflere ulaşmak için yıllık değerlendirmeler ve raporlamalar yaparak ilerlemelerini izlemek amacıyla göstergeler kullanmıştır. Bu süreç, sadece evre değil, aynı zamanda toplumsal sürdürülebilirlik hedeflerinin de önem kazanmasını sağlamıştır. Yoksulluk, cinsiyet eşitliği ve eğitim gibi toplumsal meseleler, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde çevreyle birlikte ele alınmış ve sosyal sürdürülebilirlik kavramı genişletilmiştir.

MDGs'nin 2015’te sona ermesinin ardından, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDGs) devreye girmiştir. SDGs, ülkelerden daha somut ve bağlayıcı sorumluluklar beklerken, aynı zamanda bu hedeflere ulaşan ülkeler daha şeffaf bir şekilde denetlenmeye başlanmıştır. 2015 sonrası dönemde, Birleşmiş Milletler ve ilgili uluslararası kuruluşlar, ülkelerin hedeflerine ulaşma düzeyini düzenli olarak gözden geçirmektedir (Nations, 2015).

MDGs, belirlediği sekiz hedefle önemli başarılar elde etmiştir. Bu hedefler arasında yoksullukla mücadele, eğitimde eşitlik, kadın hakları ve sağlık gibi konular yer almaktadır. Ancak, bu hedeflerin bir kısmı hala tam anlamıyla gerçekleştirilmemiştir. MDGs, küresel sürdürülebilirlik tartışmalarında önemli bir kilometre taşı oluşturmuş ve sürdürülebilir kalkınma yaklaşımını yalnızca çevresel değil, toplumsal boyutlarla da genişletmiştir. Bu süreç,

aynı zamanda SDGs'nin geliştirilmesine ve daha kapsamlı bir kalkınma stratejisinin benimsenmesine yol açmıştır.

2002- Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (WSSD)

2002'de Güney Afrika'nın Johannesburg kentinde gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (World Summit on Sustainable Development- WSSD), sürdürülebilir kalkınmanın küresel zorluklarla yüzleşen bir çerçevede ele alınmasına olanak tanımıştır. Zirve, özellikle yoksulluğun sona erdirilmesi ve doğal kaynakların korunması gibi kritik konulara odaklanmış ve bu bağlamda sürdürülebilirlik için bir uygulama planı geliştirilmiştir. Bu plan, ulusal düzeyde sürdürülebilir kalkınmanın izlenmesi ve ilerlemenin değerlendirilmesi için önemli göstergeler belirlenmesini öngörmüştür. Sürdürülebilirlik göstergeleri, çevresel, ekonomik ve sosyal unsurların bir bütün olarak ele alınarak gelişimin izlenmesini sağlamaktadır (Nations, 2002).

Zirvenin önemli çıktılarından biri, sürdürülebilirliğin üç temel boyutunun (ekonomi, ekoloji ve eşitlik) bütünleşmiş bir şekilde tasarlanması ve birbirini güçlendirecek şekilde işlevsellik kazandırılması olmuştur. Bu üç ilkenin birlikte ele alınması, sürdürülebilir kalkınmanın sadece çevresel faktörlerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda ekonomik ve sosyal boyutları da kapsadığını vurgulamaktadır. Ekonomi ve ekoloji arasındaki ilişkiyi güçlendirirken, eşitlik ilkesi, kalkınmanın her düzeyde adil bir şekilde paylaşılmasını ve sürdürülebilirliğin toplumun her kesimine ulaşmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, sosyal sürdürülebilirlik de giderek daha fazla önem kazanmış, yoksulluktan eşitliğe geçiş bir dönüşüm noktası olmuştur. Sosyal boyutun sürdürülebilirlik anlayışına dahil edilmesi, bu ilkenin ekonomik ve çevresel faktörlerle nasıl uyumlu hale getirilebileceğini de göstermektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunun entegrasyonu, bu ilkelerin birbirini destekleyen ve güçlendiren bir etkileşim içinde olmasını öngörmektedir. Örneğin, eşitlik sağlandıkça, toplumsal refah artacak ve bu da ekonomik büyümeyi teşvik ederken, çevresel kaynakların daha verimli kullanımını sağlayacaktır. Aynı şekilde, çevresel sürdürülebilirlik öncelikli hale geldikçe, toplumsal eşitlik ve ekonomik kalkınma için daha uzun vadeli ve dengeleyici çözümler üretmek mümkün olacaktır. Bu entegrasyon, sürdürülebilir kalkınma çerçevesindeki sosyal, ekonomik ve çevresel hedeflerin birbiriyle uyum içinde ilerlemesini sağlamak adına kritik bir adımdır.

2012- Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı

2012'de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, genellikle Rio +20 olarak adlandırılmaktadır, çünkü Rio de Janeiro'da düzenlenen Dünya

Zirvesi'nden (1992) 20 yıl sonra gerçekleşmiştir. Bu konferans, önceki dönemdeki sürdürülebilir kalkınma çalışmalarını pekiştirmiş ve önemli bir dönüm noktası olarak, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin (SDGs) belirlenmesine zemin hazırlamıştır. 2015'te sona eren Milenyum Kalkınma Hedefleri'nin (MDGs) yerine geçen SDGs'ler, sadece gelişmekte olan ülkeleri değil, aynı zamanda gelişmiş ülkeleri de kapsamaktadır. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı sorunların yanı sıra, daha geniş çapta küresel sürdürülebilirlik problemlerinin çözülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. SDGs'ler, ülkeler için net hedefler ve göstergeler sunarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada bir yönlendirme işlevi görmektedir. Bu hedefler, ülkelerin ulusal stratejilerinde uygulamaları gereken somut adımları belirtmekte olup, SDGs çerçevesi ve veri tabanı, sürdürülebilirlik göstergelerinin tek bir platformda standart hale getirilmesini sağlamaktadır. Bu durum hem akademisyenlere hem de karar alıcılara, sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin analiz edilmesi ve veri odaklı kararlar alınması konusunda önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu gelişme, çevresel ve sosyal sorunların daha karmaşık ve küresel bir boyuta ulaşmasının bir sonucu olarak, ulusal ve yerel düzeyde daha bütünleşmiş çözümler geliştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Rio +20 Konferansı, sürdürülebilir kalkınmanın hem küresel hem de yerel düzeyde ele alınmasını sağlayacak zemin hazırlamıştır. Ancak bu konferansın önemli bir boyutu, "İstedığımız Gelecek" raporunun da ortaya konmuş olmasıdır. Bu rapor, sürdürülebilir kalkınmanın tüm boyutlarıyla başarılabilmesi için ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerin bir arada ele alınmasının gerektiğini vurgulamaktadır. "İstedığımız Gelecek" raporunda, sürdürülebilir kalkınmanın sadece çevreyi değil, aynı zamanda sosyal eşitlik ve ekonomik kalkınmayı da kapsayan bir yaklaşımla ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu, sosyal sürdürülebilirlik açısından kritik bir gelişmedir, çünkü sosyal boyutun çevresel ve ekonomik faktörlerle eşit derecede önemseneceği ifade edilmiştir. (Nations, 2012).

SDG'lerin belirlenmesinin ardından, dünya genelinde ülkeler bu hedeflere ulaşmak için çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Bu hedeflerin 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenmektedir. SDG'ler, 17 farklı hedefi içeriyor (Şekil 1) ve her bir hedef altında ölçülebilir göstergelerle bu hedeflere ulaşılmasına yönelik stratejiler ortaya konmuştur. Örneğin, "Sosyal sürdürülebilirlik" başlığı altında, yerel toplulukların sürdürülebilirliğine yönelik önlemler geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmış, kentlerde yaşayan toplulukların sürdürülebilir kalkınma için alınacak somut adımlara odaklanılmıştır. Bu hedefler, sosyal eşitlik, yoksullukla mücadele, sağlık ve eğitim gibi toplumsal kalkınma unsurlarına öncelik vererek, sürdürülebilir bir gelecek için önemli bir temel oluşturmuştur (Nations, 2012).

Şekil 1. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri (Global Compact Network Türkiye, 2015)

17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SDGs):

1. Her tür yoksulluğun sona erdirilmesi
2. Açlığın sona erdirilmesi, gıda güvenliği ve sürdürülebilir tarımın teşvik edilmesi
3. Sağlıklı bir yaşamın güvence altına alınması ve her yaşta refahın desteklenmesi
4. Kapsayıcı ve eşitlikçi kaliteli eğitimin sağlanması ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarının artırılması
5. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve tüm kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi
6. Herkes için suya ve sanitasyona erişimin sağlanması ve sürdürülebilir yönetimin teşvik edilmesi
7. Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimin sağlanması
8. Kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümenin ve istihdam olanaklarının artırılması
9. Dayanıklı altyapıların inşa edilmesi, sürdürülebilir sanayileşmenin teşvik edilmesi ve inovasyonun artırılması
10. Ülkeler ve gruplar arasında eşitsizliklerin azaltılması
11. Şehirlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirilmesi
12. Sürdürülebilir tüketim ve üretim kalıplarının sağlanması
13. İklim değişikliği ve etkileriyle mücadeleye yönelik acil önlemler alınması

14. Okyanusların, denizlerin ve deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve korunması
15. Karasal ekosistemlerin sürdürülebilir şekilde yönetimi, çölleşmeyle mücadele, biyolojik çeşitliliğin korunması
16. Barışçıl ve kapsayıcı toplumların teşvik edilmesi, herkes için adalete erişimin sağlanması ve etkili kurumların oluşturulması
17. Sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklıkların güçlendirilmesi (Global Compact Network Türkiye, 2015)

SDGs'nin belirlenmesi, sürdürülebilir kalkınma için ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerde daha kapsayıcı çerçevelerin oluşturulmasına katkı sağlamış ve ülkeleri ölçülebilir hedefler doğrultusunda somut sorumluluklar almaya yönlendirmiştir. Özellikle "11. Amaç: Şehirlerin ve insan yerleşimlerinin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirilmesi" sosyal sürdürülebilirlik açısından büyük önem taşımaktadır. Bu madde, kentlerde yaşayan toplulukların sosyal eşitlik, dayanıklılık ve sürdürülebilirlik için alınması gereken önlemleri ortaya koymaktadır.

Bu konferans, sürdürülebilirlik ilkelerinin kapsamının genişletilerek ekonomik, çevresel ve sosyal boyutların bir arada ele alınmasını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda küresel ölçekten yerel ölçeye kadar her düzeyde ölçülebilir stratejiler geliştirilmesine de öncülük etmiştir.

Sürdürülebilirliğin boyutları

Sürdürülebilir gelişimin yalnızca içinde bulunulan ortamın fiziki gelişimini kapsamaması gerektiğini; eş zamanlı olarak sosyal emniyet, kültürel aktiviteler, eğitim, çevrenin korunması ve sağlık gibi eş değerdeki farklı bileşenleri de içinde barındırması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, zaman içerisinde Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen sürdürülebilirliğin 3 farklı boyutu; Çevresel (ekolojik), sosyal ve ekonomik bileşenler olarak öne çıkmaktadır.

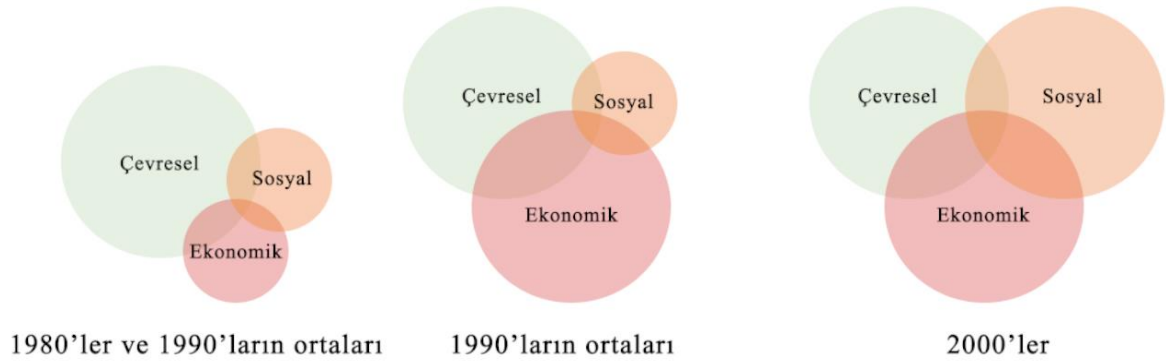
Sürdürülebilirliğin farklı boyutlara sahip olduğu her ne kadar kabul görse de sürdürülebilirlik özelinde yapılan çalışmaların çoğunluğu başlangıçta ekolojik yani çevresel kaygılara odaklanmıştır. Sosyal ve ekonomik boyutlar, genellikle bu çalışmalara sonradan dahil edilmiştir. Bu durum, sürdürülebilirliğin üç temel boyutunun –ekonomik, çevresel ve sosyal– tartışmalardaki etkinliğinin zaman içinde değişim gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Nitekim, sürdürülebilirlik ilkelerinin tarihsel gelişim süreci incelendiğinde bu değişim net bir şekilde görülebilir. 1992 Rio Zirvesi'nde (Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma

Konferansı- UNCED), sürdürülebilirlik kavramı ilk kez geniş çapta ele alınmış ve **Gündem 21** aracılığıyla çevresel kaygılarla birlikte sosyal ve ekonomik boyutlar da tartışmaya açılmıştır. Ancak bu üç boyutun bütünleşmiş şekilde ele alınmaya başlanması, özellikle 2002 Johannesburg Zirvesi'nde (Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi- WSSD) belirlenen uygulama planıyla mümkün olmuştur. Bu süreç, sosyal eşitlik ilkesinin, ekonomik ve çevresel boyutlarla birlikte ele alındığı ilk kapsamlı yaklaşımı ortaya koymuştur.

Son olarak, 2012 Rio+20 Konferansı'nda, sürdürülebilirliğin bu üç temel boyutunun dengeli bir şekilde ele alınması gerektiği açıkça vurgulanmıştır. Konferansın önemli çıktılarından biri olan "İstedığımız Gelecek" raporunda, ekonomik, sosyal ve çevresel yönlerin birbirini tamamladığına ve bu bağların daha ileri düzeyde ele alınması gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu doğrultuda şekillenen 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SDGs), sürdürülebilirlik çerçevesinin kapsamını genişleterek ölçülebilir ve somut hedefler üzerinden ülkeleri yönlendirmiştir.

Şekil 2'de de görüldüğü üzere, bu üç boyutun dengeli bir ağırlıkla tartışmalara birlikte dahil edilmesi, ancak 2000'lerden sonra mümkün olabilmıştır. Bu dönemden itibaren, sürdürülebilirliğin sosyal boyutu, eşitlik ve toplulukların refahı gibi konuların da merkeze alınmasıyla tartışmalarda daha fazla yer bulmaya başlamıştır.

Şekil 2. Sürdürülebilirlik boyutlarının gelişimi (yazar tarafından tekrar uyarlanmıştır.) (Marghescu, 2005)

Dünya çapında özellikle gelişmişlik düzeyleri yüksek olan kentlerin kent merkezlerinde ortaya çıkan hızlı kentsel büyüme, sosyal ve çevresel sorunların aynı anda gündeme gelmesine sebep olarak sürdürülebilirlik kavramının tartışma alanını genişletmiştir. Bu genişleme ile sürdürülebilirlik sorunlarının sadece çevresel etkilerle çözülemeyeceğini, sosyal etkilerle birlikte tartışılması gerektiğini ortaya koymuştur (Enyedi, 2002). Bu doğrultuda, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde, sosyal sürdürülebilirlik kavramı tartışmalara güçlü bir şekilde dahil olmuş ve yeni bir bakış açısının gelişmesine öncülük etmiştir.

Sosyal Sürdürülebilirlik Yaklaşımının Kapsamı

Zaman içerisinde tartışılmaya başlanan sosyal sürdürülebilirlik kavramının tanımı üzerine literatürde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu kavram, farklı disiplinlerde çeşitli şekillerde ele alınmış, ancak özellikle kent bağlamında önemli bir odak noktası haline gelmiştir. Aşağıda, bu konuda yapılan bazı tanımlar ve yaklaşımlar sunulmuştur.

Polese ve Stren (2000), sosyal sürdürülebilirlik kavramını, toplumların gelişim süreçleriyle uyumlu bir kalkınma modeli olarak tanımlar (Polese & Streen, 2000). Bu yaklaşım, sosyal sürdürülebilirliğin, toplumsal yapının ve toplumsal ilerlemenin doğal bir parçası olmasını vurgular. Nitekim, sosyal sürdürülebilirliği kentsel gelişimin ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarını kapsayan bir kavram olarak ele alır. Araştırmacılar, bu kavramın toplumsal bütünleşme, kültürel çeşitliliğin genişletilmesi ve toplum içindeki eşitsizliklerin azaltılması gibi hedeflere ulaşmayı amaçladığını vurgulamışlardır. Bunun yanı sıra, kentsel alanlardaki yapısal çevrenin değeri ve toplumsal gelişim düzeyi arasındaki dengeye dikkat çekmişlerdir.

Chiu'nun (2003) çalışması ise sosyal sürdürülebilirlik kavramını daha farklı bir perspektiften ele almıştır. Chiu, bu kavramı birbiriyle iç içe geçen üç perspektif üzerinden değerlendirmiştir:

1. Birinci perspektif: Sosyal sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlikten doğan bir yorumdur. Bu bağlamda, belirli bir yerin toplumsal düzeni, sosyal ilişkileri ve kültürel değerleri sosyal sürdürülebilirliğin sınırlarını belirler.
2. İkinci perspektif: Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için sosyal sürdürülebilirliğin toplumsal yapıya entegre edilmesi gerektiğini savunur.
3. Üçüncü perspektif: Sosyal sürdürülebilirlik, sosyal dışlanmayı ve ayrışmayı ortadan kaldırarak toplum refahını artırmayı ve kaynakların eşit paylaşımını sağlamayı amaçlar (Chiu, 2003).

Bu yaklaşımlar, sosyal sürdürülebilirliğin yalnızca genel istatistiksel göstergelerle değil, aynı zamanda kentsel alanlardaki toplumsal yaşamın ve yapısal çevrenin niteliği ile de yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 1'de sunulan sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin sosyal temalar, sosyal sürdürülebilirlik kavramının genel düzeyde istatistiksel bir çerçeve ile değerlendirildiğini göstermektedir. Ancak bu göstergeler, kentsel alanlarla doğrudan bir ilişki kurmamaktadır. Polese ve Stren (2000) ve Chiu (2003) gibi araştırmacılar, sosyal sürdürülebilirliğin kentsel bağlamda tartışılmasının gerekliliğini ortaya koyarak bu kavramın kentle olan ilişkisini güçlendirmiştir.

Dolayısıyla, sosyal sürdürülebilirlik kavramı yalnızca istatistiksel verilerin ötesinde ele alınmalıdır. Kentsel mekânlar bağlamında sosyal sürdürülebilirlik, toplumsal bütünleşme, sosyal eşitlik ve kültürel zenginlik ekseninde değerlendirilen daha geniş bir yaklaşımı gerektirmektedir. Bu hem kentsel yaşam kalitesinin artırılması hem de toplumsal refahın sağlanması açısından önem arz etmektedir.

Tablo 1. Sosyal Sürdürülebilirlik Tanımındaki Yaklaşım ve Temalar (yazar tarafından geliştirilmiştir)

Yazar	Yaklaşım	Anahtar Temalar
Yiftachel & Hedgcock, (1993)	Kültürel gelişim	Ortak yer algısı, dayanışma, ayrımcılık ve çatışmadan uzak toplum.
Sachs, (1999)	Eşitlik ve demokrasi	İnsan hakları, eşitlik, katılım
Polese & Streen, (2000)	Toplumsal uyum	Farklı grupların bir arada yaşaması, sosyal entegrasyon, yaşam kalitesi.
Harris & Goodwin, (2001)	Adil fırsatlar	Fırsatların eşit dağıtımı, sağlık ve eğitim hizmetleri, cinsiyet eşitliği.
Koning, (2002)	Sosyal adalet	Sosyal dışlanmanın olmaması, dayanışma, özgürlük, yaşam kalitesi.
McKenzie, (2004)	Erişim ve adalet	Temel hizmetlere erişim, kuşaklar arası adalet, politik katılım, toplumsal sorumluluk.
Vancouver, 2005	Sosyal uyum	Eşitlik; sosyal dahil edilme ve etkileşim, güvenlik; uyum sağlama.
Magis & Shinn, 2009	İnsan refahı	Refah, eşitlik, demokratik toplum.
Larsen, 2009	Katılım ve eşitlik	Sosyal dahil edilme, insan onuru, eşit fırsatlar.
Colantonio A. , 2009	Kapasite geliştirme	Becerilerin artırılması, eşitlik, sağlık, sosyal sermaye, refah, yaşam kalitesi.
Manzi & diğerleri, 2010	Erişim ve toplumsal güçlenme	Eğitim, sağlık, istihdamda eşitlik; sosyal dışlanmanın azaltılması, altyapıya erişim.
Bramley & Power, 2009	Sosyal bağlar ve erişim	Hizmetlere erişim, sosyal ağlar, yer algısı, güvenlik.
Dempsey, Brown, & Bramley , 2012	Etkileşim ve güvenlik	Sosyal etkileşim, yer algısı, güvenlik, stabil yaşam.
Boström, 2012	Temel ihtiyaçlar	İhtiyaçların karşılanması, altyapıya erişim, sağlık, sosyal uyum, kültürel çeşitlilik.
Murphy, 2012	Eşitlik ve bilinç	Eşitlik; sürdürülebilirlik bilinci, katılım; sosyal uyum.
Bacon, Cochrane, & Woodcraft, 2012	Yaşam kalitesi	Yaşam kalitesi, sosyal ve kültürel yaşam, topluluk katılımı.
Opp, 2016	Erişim ve adalet	Eşit fırsatlar, çevresel adalet, temel insan ihtiyaçları.

Sosyal sürdürülebilirlik, zaman içinde evrilen bir kavram olarak, başlangıçta güvenlik, sağlık, özgürlük, eğitim, sosyal eşitlik, sosyal sermaye, istihdam ve sosyal içerme gibi temel alanlara odaklanmıştır (Kavanagh & McLoughlin, 2009). Ancak, bu klasik temaların yanı sıra aidiyet, yer duygusu, mutluluk, sosyal yapı ve kimlik gibi daha soyut kavramlar da günümüzde sosyal sürdürülebilirliğin önemli bileşenleri olarak kabul edilmektedir.

Bu evrim, sosyal sürdürülebilirliğin yalnızca bireylerin fiziksel ve ekonomik refahını değil, aynı zamanda toplumsal bağları, kültürel değerleri ve kimliği güçlendirmeyi hedeflediğini göstermektedir. Aidiyet ve yer duygusu, bireylerin çevreleriyle kurdukları bağın sürdürülebilirliğindeki rolünü vurgularken; mutluluk ve sosyal yapı, toplumsal uyum ve bireyler arası ilişkilerin güçlendirilmesine işaret etmektedir. Bu gelişim, sosyal sürdürülebilirliğin, toplumların dayanıklılığını ve adaptasyon kapasitesini artıran çok boyutlu bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Colantino (2009), sosyal sürdürülebilirlik boyutlarının ‘katı’ konu başlıklardan ‘esnek’ konu başlıklara doğru evrildiğini öne sürmüştür. (Tablo 2.)

Tablo 2. Sosyal Sürdürülebilirliğin Zaman İçerisinde Evrildiği Konu Başlıkları (Colantonio & Dixon, 2010).

GELENEKSEL KAVRAMLAR	GELİŞMEKTE OLAN KAVRAMLAR
Eğitim	Demografik değişim
Eşitlik	Karma sosyal yapı ve bağlılık
İstihdam	Yetki, katılım ve erişim
Konut ve çevre sağlığı	Kimlik, yer duygusu ve kültür
İnsan hakları ve cinsiyet	Sağlık ve güvelik
Sosyal adalet	Sosyal Sermaye
Yoksulluk	Refah, mutluluk ve yaşam kalitesi

Sosyal sürdürülebilirlik kavramını tanımlamaya ve anlamaya yardımcı olan temaların gelişiminde öncü olan tartışmalar, ilk kez 2000 yılında Lisbon’da yapılan European Council Komisyonu’nda yapılmıştır. Bu komisyonda, sosyal sürdürülebilirlik için öncesinde kabul edilen temel kavramlar ile sürdürülebilir gelişim politikaları arasında farklı ölçek ve boyutlarda ilişkili olduğunun altı çizilmiştir (Colantonio & Dixon, 2010).

Colantonio (2011), sürdürülebilir kalkınmadan bağımsız olarak görülen sosyal sürdürülebilirlik kavramının teorik çerçevede yetersiz olduğunu ve bunun beraberinde özellikle bu tema özelinde yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğunu söyler (Colantonio A. , 2011) Bunun temel nedenini, 1960’ların ‘çevresel hareket’ öncüleriyle 1970’lerin ‘temel ihtiyaç’ öncülerinin arasındaki dayanışmasızlığın zemin oluşturduğunu düşünmektedir. Buna ek olarak

gelişmenin sosyal taraflarının sahip olduğu soyut karakterini, değerlendirilmeye çalışılmasının beraberinde getirdiği problemler olduğunu düşünmektedir.

Sosyal sürdürülebilirlik alanındaki çalışmalar

Tablo 3. Literatür Taramasıyla Sosyal Sürdürülebilirliğe Genel Bakış (yazar tarafından geliştirilmiştir)

Yazar	Ülke	Kapsam	Ölçek
Burton, 2000	İngiltere	Mahallelerin sürdürülebilirliği	Mahalle
Burton, 2000	İngiltere	Yüksek yoğunluk ve sosyal eşitlik	Kent
Chiu, 2003	Çin /Hong Kong	Konut alanlarının sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi	Konut
Chan & Lee, 2007	Çin /Hong Kong	Kentsel yenileme projelerinde sosyal sürdürülebilirliği arttırmaya yönelik çerçeve	Belirsiz (kavramsal yaklaşım)
Knippenberg,Haarmann , & Hermans, 2007	Hollanda	Sürdürülebilir kalkınma	Kent
Bramley & Power, 2009	İngiltere	Konut yoğunluğu ve lokasyonunun sosyal sürdürülebilirliğin üzerindeki etkisi	Mahalle
Cuthill, 2010	Avustralya	Kentsel dönüşüm alanında sosyal sürdürülebilirliği araştırmaya yönelik bir çerçeve	Kent
Raman, 2010	Birleşik Krallık	Kentsel tasarım ve yerleşim düzeni	Mahalle
Dempsey, Bramley, Power, & Brown, 2011	İngiltere	İngiliz kentleri bağlamında sosyal sürdürülebilirlik kavramının araştırılması	Mahalle
Colantonio A. , 2011	İngiltere	Kentsel dönüşüm alanında bir sosyal sürdürülebilirlik değerlendirmesi	Mahalle
Karuppanan & Sivam, 2011	Hindistan (Delhi)	Kentsel formun sosyal sürdürülebilirliğe etkisi	Mahalle
Dave, 2011	Hindistan (Mumbai)	Gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilirliğin sosyal boyutları ve yoğunluk arasındaki ilişki	Mahalle
Woodcraft, Bacon, Hackett, & Caistor, 2012	İngiltere (Londra)	Yeni konut ve karma kullanımlı projeler	Konut ve yakın çevresi
Hemani & Das, 2015	Hindistan	Hindistan kentlerinde kentsel formların etkisi	Kent/Mahalle
Weingaertner & Moberg, 2011	İsveç	Sosyal sürdürülebilirlik ve çerçevesi	Belirsiz (kavramsal yaklaşım)
Wang, 2014	Çin	Çin toplumları için sosyal sürdürülebilirlik çerçevesi	Mahalle
Opp, 2016	Amerika	Amerikan şehirlerinin yetki alanlarındaki sosyal sürdürülebilirlik çabaları	Kent
Stender & Walter, 2018	Danimarka	Bina değerlendirmesinde sosyal sürdürülebilirliğin rolü	Yapı Ölçeği
Shirazi & Keivani, 2017	İngiltere	Kentsel mahallenin sosyal sürdürülebilirliği	Mahalle
Shrivastava & Singh, 2019	Hindistan	Sosyal Sürdürülebilirliği değerlendirme aracı olarak arazi kullanım planlaması	Belirsiz (kavramsal yaklaşım)

Tablodaki veriler, sosyal sürdürülebilirlik konusundaki uluslararası araştırma çalışmalarının kapsamını ve coğrafi çeşitliliğini yansıtmaktadır. İncelenen çalışmalar, farklı coğrafyalarda, çeşitli ölçeklerde ve konut tiplerinde sosyal sürdürülebilirlik kavramını ele almış olup, bu araştırmaların önemli bir kısmı belirli bir zaman dilimi içerisinde ortaya çıkmıştır. Sosyal sürdürülebilirlik alanındaki ilk sistematik çalışmalar, 2000 yılında İngiltere'de yapılmıştır. Burton (2000), sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili kapsamlı bir analiz sunmuş ve bu çalışmalar, özellikle mahalle ölçeğinde sosyal sürdürülebilirliğin etkilerini incelemiştir. İngiltere'deki bu erken dönemdeki çalışmalar, sosyal sürdürülebilirlik konusunu mahalle bağlamında tartışırken, aynı zamanda kent ölçeğinde de benzer sorunları ele almaktadır (Burton, 2000).

2000'li yılların başından itibaren, sosyal sürdürülebilirlik kavramı Asya'da, özellikle Çin ve Hong Kong gibi bölgelerde de araştırılmaya başlanmıştır. Chiu (2003) ve benzeri araştırmalar, konut alanlarının sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini inceleyerek, konut düzenlemeleri ve toplumsal ilişkilerin sosyal sürdürülebilirlikle nasıl ilişkilendiğini tartışmıştır. Çin'deki araştırmalar, sosyal sürdürülebilirliği yalnızca fiziki çevre bağlamında değil, aynı zamanda toplumsal yapı ve ilişkiler açısından da ele almıştır (Chiu, 2003; Chan & Lee, 2007; Cuthill, 2010; Dave, 2011; Woodcraft ve diğerleri, 2012; Weingaertner & Moberg, 2011).

2007 yılında Hollanda'da yapılan çalışmalar, sosyal sürdürülebilirlik üzerine Avrupa'da yapılmış önemli bir araştırma dönemi başlatmıştır. Bu dönemde, sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili daha geniş çerçeveler geliştirilmiş ve kentsel çevrelerin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi daha detaylı bir şekilde incelenmiştir (Knippenberg, Haarmann, & Hermans, 2007). Hollanda'daki bu çalışmalar, sosyal sürdürülebilirlik kavramının daha büyük bir ölçekle ele alınmasına olanak tanımış ve kentsel formlar ile sosyal sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiye dair değerli bulgular ortaya koymuştur.

Özellikle İngiltere'deki araştırmalar, sosyal sürdürülebilirliğin konut yoğunluğu, yerleşim düzeni ve mahalle ölçeğinde nasıl şekillendiğine dair önemli sonuçlar sunmuştur (Bramley & Power, 2009). Cuthill (2010) ve Dempsey (2011) gibi araştırmacılar, kentsel dönüşüm projelerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini inceleyerek, bu süreçlerin sosyal sürdürülebilirliği artırmaya yönelik nasıl yönlendirilebileceğine dair çerçeveler geliştirmiştir.

Sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesinde kullanılan göstergeler ise oldukça çeşitlidir. Bu göstergeler, konut yoğunluğu, sosyal eşitlik, kamusal alan kullanımı, yeşil alanların erişilebilirliği gibi unsurları içermekte olup, bu faktörler sosyal sürdürülebilirlik ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu göstergeler, bir yandan kentsel çevrenin fiziksel yapısındaki

değişiklikleri ele alırken, diğer yandan toplumsal yapılar ve bireyler arası ilişkiler üzerindeki etkileri de göz önünde bulundurulur.

Tüm bu çalışmalara rağmen, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan araştırmaların büyük çoğunluğu mahalle ve konut ölçeği ile sınırlıdır. Kent merkezlerine yönelik yapılan çalışmalar ise oldukça sınırlıdır. Ancak, kent merkezleri, toplumsal etkileşimin yoğun olduğu, sosyal bağların güçlendiği ve kültürel çeşitliliğin arttığı alanlar olarak büyük bir öneme sahiptir. Kent merkezlerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerinin daha detaylı bir şekilde incelenmesi, mevcut literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracak ve sosyal sürdürülebilirlik konusunda daha derinlemesine bir anlayış geliştirilmesine olanak sağlayacaktır. Bu bağlamda, kent merkezlerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki rolünü tartışan çalışmalar, literatürdeki eksik bir alanı kapsayacak ve bu konuda yeni bir perspektif ortaya koyacaktır.

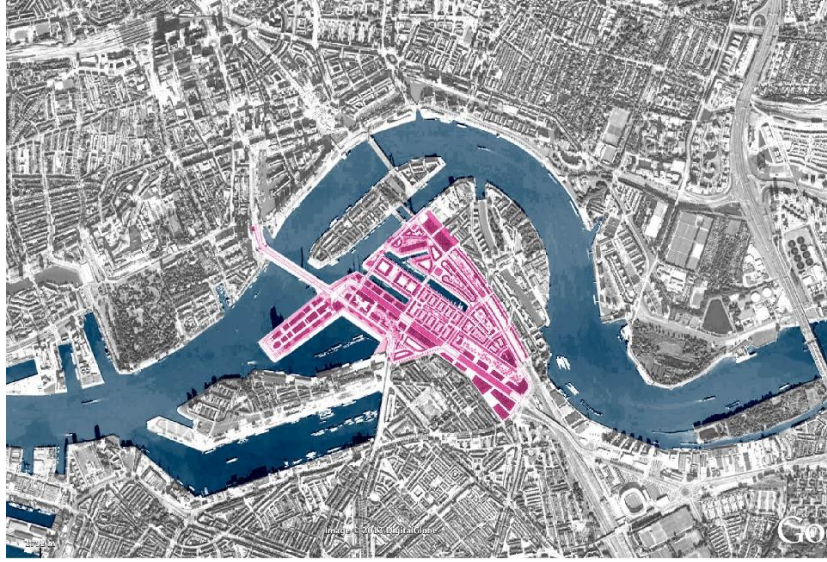
Sosyal sürdürülebilirlik, yalnızca fiziksel çevreyle değil, toplumsal yapılarla da doğrudan ilişkilidir ve örnekleri aşağıda mevcut olan her iki proje, bağlamına uygun özel değerlendirmelere ihtiyaç duyar. Rotterdam ve Porta Palazzo kentsel yenileme projeleri, sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının kentsel yenileme süreçlerinde nasıl somutlaştırılabileceğini ve farklı bağlamlarda nasıl bir etki yaratabileceğini göstermektedir. Rotterdam, sosyal sürdürülebilirlik kriterlerini kent ölçeğinden mahalle ölçeğine kadar başarılı bir biçimde entegre etmiş ve çeşitli toplumsal katmanların bir arada var olmasını teşvik eden projeler geliştirmiştir. Öte yandan Porta Palazzo, sosyal çeşitlilik ve kültürel entegrasyonu ön plana çıkaran bir örnek olup, kent merkezindeki toplumsal etkileşim ve eşitlik arasındaki dengeyi vurgulamaktadır.

Her iki projenin özgünlüğü, sosyal sürdürülebilirliğin hem fiziksel çevreyi hem de toplumsal yapıları göz önünde bulundurarak tasarlanmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Rotterdam, kent merkezinden mahalle düzeyine kadar geniş bir perspektif sunarken, Porta Palazzo, yüksek düzeydeki sosyal çeşitliliği ve toplumsal etkileşimi merkezi bir öncelik olarak ele almaktadır. Bu projeler, sosyal sürdürülebilirliğin yalnızca çevresel faktörlerle değil, aynı zamanda toplumsal yapıların ve etkileşimlerin de önemli bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Rotterdam ve Porta Palazzo projeleri, sosyal sürdürülebilirliğin kentsel yenileme süreçlerinde çok boyutlu bir anlayışla nasıl uygulanabileceğine dair önemli bilgiler sağlamaktadır

Rotterdam kentsel yenileme projesi

Bu örneklerden ilki, 'Rotterdam Kentsel Yenileme Projesi'dir. Yaklaşık 125.000 konutun bulunduğu 7 mahalleyi kapsayan proje alanı, Maas Nehri ile fiziken ikiye ayrılan Kuzey ve Güney Rotterdam'ı kapsamaktadır (Şekil 3). Nehrin güney kıyısında yer alan bölge,

çevresindeki sanayi alanlarıyla bilinir ve burada sanayide çalışan birçok kişi yaşamaktadır. Bu durum, bölgenin demografik yapısını şekillendirmiştir; Güney Rotterdam'da, düşük gelirli, eğitim seviyesi düşük ve suç oranı yüksek aileler yoğunlaşırken, Kuzey Rotterdam'da daha yüksek gelirli ve eğitim seviyeleri daha yüksek aileler yaşamaktadır. Sanayinin bu bölgede yoğunlaşmış olması, aynı zamanda buradaki iş gücünün büyük bir kısmının bu alanda çalışmasını sağlamıştır. 1980'lerin sonlarından itibaren hızla artan nüfus, özellikle düşük gelirli bölge sakinlerinin artışı ile, bölgenin hızla nitelik kaybetmesine ve giderek bir çöküntü bölgesine dönüşmesine yol açmıştır. Bu olumsuz koşulların etkisiyle, yerel belediye, kentsel yenileme projesi başlatmak için önemli bir adım atmıştır. Belediyenin anketlerinde bölge sakinlerinin büyük bir memnuniyetsizlik içinde oldukları ve projenin hayata geçmesi için aktif rol oynadıkları görülmüştür. (Colantonio & Dixon, 2010).

Şekil 3. Rotterdam kentsel yenileme proje alanı (Beyon Plan B, 2013)

Güney Rotterdam Belediyesi ve Rotterdam Şehir Geliştirme Kurumu arasında 2005 yılını sonunda Güney Paktı (Pact op Zuid) anlaşması imzalanmıştır. Pakt, Güney Rotterdam'ın yeniden canlandırılması için 3 ana politika izlemiştir. Bunlar sırasıyla; “iş fırsatları ve eğitim teşvikiyle gelişen mahalleler yaratmak”, “yaşam kalitesini ve bölge sakinlerinin yaşam alanlarından memnuniyetini arttırarak mahalleleri çekim noktası haline getirmek” ve “yatırım için güvenli bir ortam oluşturarak rekabet gücünü arttırmak”tır (Colantonio & Dixon, 2010). Bu politikalar, fiziksel mekânı değiştirme hedefinin yanında sosyal sürdürülebilirliğe yönelik önemli bir projeyi de içermektedir.

Güney Paktı, sosyal sürdürülebilirlik temaları doğrultusunda üç ana hedefin hayata geçirilmesinin ardından, dönüşüme uğrayan mahallelerin sosyal gelişimini izlemek ve başarıyı ölçmek amacıyla çeşitli gösterge sistemleri geliştirmiştir. Bu göstergeler, sosyal sürdürülebilirlik ile doğrudan ilişkili olan temel faktörleri değerlendirmektedir. Örneğin,

"Sosyal Endeks" ile mahallelerin sosyal yapısındaki iyileşmelerin ölçülmesi sağlanırken, sosyal sürdürülebilirliğin en temel bileşenlerinden biri olan toplum içindeki eşitlik ve aidiyet duygusu göz önünde bulundurulmuştur. "Güvenlik Endeksi" ise güvenlik, suç oranları ve toplumsal huzurun sürdürülebilirliğine katkı sağlayan temel faktörleri izler. Bu endeks, sosyal sürdürülebilirlik kavramı ile doğrudan ilişkilidir çünkü güvenli ve huzurlu bir çevre, toplumsal bağları güçlendirir ve insanların bu alanlarda daha uzun vadeli ve sürekli yaşamayı tercih etmelerini sağlar. "Güney Rotterdam Seyahat Rehberi" ve "Mahalle İzleme Sistemi" gibi araçlar ise erişilebilirlik ve ulaşım imkanlarının artırılması, toplumsal entegrasyonu destekleyerek sosyal sürdürülebilirliğe olan katkıyı göstermektedir. Bu politikaların her biri, sosyal sürdürülebilirliğin farklı boyutlarını güçlendirirken, aynı zamanda bölgedeki sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri azaltmayı hedeflemektedir.

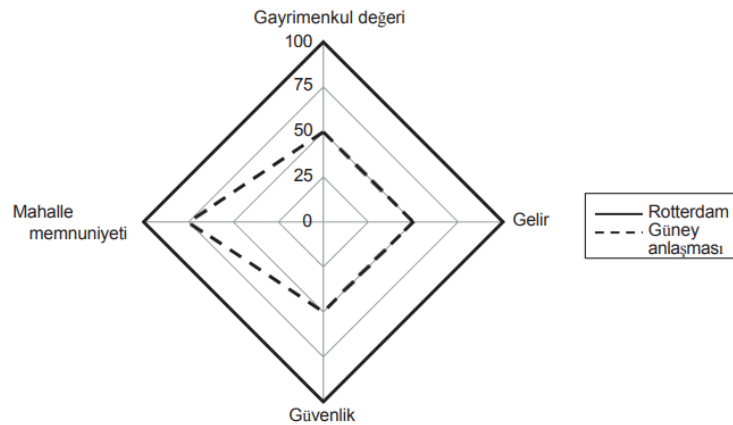
Sosyal Endeks Mahallelerin sosyal niteliklerini analiz eder. Bu nitelikler arasında kişisel yetenekler, yaşam ortamı, katılım ve bağ kurma vardır. Bu unsurlar, sosyal sürdürülebilirlik ilkeleriyle yakından ilişkilidir. Kişisel yetenekler, bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını ve toplumsal hayata katılımlarını etkileyen önemli faktörlerdir; bu da sosyal sürdürülebilirliğin, her bireyin gelişimi için eşit fırsatlar bulabileceği bir ortam sağlamayı hedeflediğini gösterir. Yaşam ortamı ise, insanların sağlıklı ve güvenli bir şekilde yaşamalarını mümkün kılacak koşulları sunan, sürdürülebilir bir çevre yaratılmasını gerektirir. Bu, sosyal sürdürülebilirliğin temel bileşenlerinden biridir. Nitekim "Sosyal Endeks" ile mahallelerin sosyal yapısındaki iyileşmeler ölçülmüş ve sosyal sürdürülebilirliğin temel bileşenlerinden biri olan toplum içindeki eşitlik ve aidiyet duygusu değerlendirilmiştir. Ancak, bu sistem ile yapılan ölçümlerin sonucunda, Güney Rotterdam'daki çok sayıda mahallenin sosyal yapısında önemli ilerlemeler kaydedildiği görülse de, yerinden edilme sorunu çözülmesi gereken bir problem olarak varlığını sürdürmüştür. Özellikle proje öncesi bölgede yaşayan düşük gelirli bireylerin, projeden sonra alanı terk etmiş olmaları, sosyal sürdürülebilirliğin bu yönde eksik kaldığını göstermektedir.

Katılım, bireylerin toplumsal karar alma süreçlerine dahil olmalarını sağlarken, bu süreçlere aktif katılım, adil ve eşit bir toplum yapısının kurulmasına olanak tanır. Bağ kurma ise toplumsal ilişkilerin güçlendirilmesi ve aidiyet duygusunun pekiştirilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Bu unsurlar, mahallelerin sosyal sürdürülebilirliğini artırmaya yönelik güçlü göstergeler olup, projenin genel hedefleriyle doğrudan örtüşmektedir. %30'u istatistiksel ve %70'i ankete dayanan yıllık olarak hesaplanan bu endekste her nitelik için farklı yöntem kullanılmıştır. Örneğin katılım ve bağlılığı ölçmek için yapılan anket nitel, yaşam ortamı ve kişisel yetenekler için resmi istatistikler olan nicel veriler kullanılmıştır (Colantonio & Dixon,

2010). Bu yaklaşım sosyal sürdürülebilirlik temalarını bir araya getirmeye çalıştığı için, çok boyutlu ve melez bir gösterge olduğu söylenebilir.

Güvenlik sicili ve sosyal sorunları yüksek olan mahallelerden bazıları kentin ‘sıcak noktaları’ olarak sınıflandırılmıştır. Bu sıcak noktaları belirlemek amacıyla ‘Güvenlik Endeksi’ oluşturulmuştur. Nesnel veriler (işlenen suç sayısı polise suç ihbarında bulunan kişi sayısı gibi) ve öznel veriler (güvenlik kaygısı gibi) bir araya getirilerek, yıllık olarak hesaplanan istatistiksel verileri ve anket sonuçlarını içeren bir endeks oluşturulmuştur. "Güvenlik Endeksi" güvenlik, suç oranları ve toplumsal huzurun sürdürülebilirliğine katkı sağlayan temel faktörleri izlemeyi amaçlamıştır. Bu endeks ile elde edilen verilere göre, proje sonrasında suç oranlarında gözle görülür bir azalma olduğu kaydedilmiştir. Bu durum, güvenli bir çevrenin, sosyal bağları güçlendirdiğini ve bireylerin daha uzun vadeli yaşam alanı olarak bölgeyi tercih etme oranlarını artırdığını ortaya koymaktadır. Ancak, güvenlik algısında beklenen düzeyde bir artışın olmaması, güvenlik meselesinin sadece fiziksel düzenlemelerle çözülmesinin yetersiz kalabileceğini göstermiştir.

Seyahat izleme rehberi, güney pakt mahallelerindeki sosyal ve ekonomik ilerlemenin kapsamlı bir görüntüsünü sunan fotografik materyalleri, kişisel anlatıları ve istatistiksel verileri bir araya getirmektedir. Güney Paktı'nın başlangıcından önce toplanmaya başlanılan veriler dönüşüm sonrası olan verilerle kıyaslanmakta ve aynı zamanda mahalleler arasındaki verileri karşılaştıran web diyagramlarının görselleştirilmesi yoluyla elde edilen bir haritadan oluşmaktadır. (Şekil 4.)

Şekil 4. Seyahat izleme sistemi (Colantonio & Dixon, 2010)

Proje öncesi ve sonrası verilerinin kıyaslanması sonucu, mahallelerin çoğunun sosyal yaşam kalitesinde önemli iyileşmeler kaydettiği ancak belirli mahallelerde ekonomik ve sosyal ayrışmanın artmaya devam ettiği görülmüştür. Sosyal sürdürülebilirlik bağlamında, güney pakt mahallelerindeki ayrışmanın devam etmesinin sebepleri, eşitsiz kaynak dağılımı,

gentrifikasyon, altyapı ve hizmet erişimindeki dengesizlikler, eğitim ve iş olanaklarındaki fırsat eşitsizlikleri, kültürel farklılıkların göz ardı edilmesi ve projelerin izlenmesinin yetersizliğidir. Bu faktörler, düşük gelirli grupların dışlanmasına, fırsatların sadece belirli kesimlere sunulmasına ve mahallelerdeki ekonomik uçurumun derinleşmesine yol açarak, sosyal sürdürülebilirlik hedeflerinin gerçekleşmesini engellemiştir. Sonuç olarak, bazı mahallelerde sosyal yaşam kalitesinde iyileşmeler kaydedilirken, ayrışma hala devam etmiştir.

Kamuoyuna daha az yansıyan izleme unsurlarından biri de Mahalle İzleme Sistemi'dir. Kentin belirli bölgelerindeki olumsuz sosyoekonomik gelişimi değerlendirmek için kullanılmaktadır. Bu sistem, yıkılacak evler gecekondular, işsizlik, suç oranı gibi unsurlara bakarak bir bölgenin olası sosyal bozulmasını işaret etmektedir ve belirli değerler minimum eşiklere ulaştığında harekete geçilmesi gerektiğini göstermektedir (Colantonio & Dixon, 2010). Ancak, erken uyarı mekanizmalarının yeterince etkili kullanılmaması, bu mahallelerdeki olumsuz gelişmelerin önlenmesinde başarısız olmuştur. Örneğin, gentrifikasyon sürecinin hızlanması, bazı mahallelerde düşük gelirli grupların dışlanmasına yol açarken, diğer mahallelerde sosyal uyumsuzluklar artmıştır. Bu durum, sosyal sürdürülebilirlik hedeflerinin sağlanmasında önemli bir engel teşkil etmektedir.

Rotterdam örneğinde olduğu gibi, sosyal sürdürülebilirlik ancak erken müdahale ve doğru politika geliştirme süreçleriyle mümkün olabilir. Mahalle İzleme Sistemi gibi araçlar, yalnızca verileri toplamakla kalmamalı, aynı zamanda bu verileri analiz ederek zamanında müdahaleyi mümkün kılmalıdır. Aksi takdirde, sosyal eşitsizliklerin ve ekonomik ayrışmanın artması, sosyal sürdürülebilirliğe ulaşmayı engelleyecek bir bariyer oluşturur. Bu bağlamda, Rotterdam kentsel yenileme projesi, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için sistemlerin etkin bir şekilde uygulanmasının önemini gözler önüne sermektedir.

Rotterdam'ın kentsel yenileme projeleri, kentin fiziksel yapılarını değiştirmenin ötesinde, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında da önemli etkiler doğurduğu görülmektedir. Bu projeler, sosyal katılımı özendirilen bir yapıya sahip olarak, farklı sosyal kesimlerin bir arada yaşayabileceği mekanların oluşmasını desteklemiştir. Aynı zamanda, modern ve çevre dostu konutların inşasıyla yaşam kalitesini yükseltirken, eğitim, kültür ve iş olanakları gibi alanlarda gelişmelere de katkı da bulunduğu görülmektedir. Ancak, yerinden edilme gibi sorunlar da mevcuttur. Bu nedenle, projelerin toplumun ihtiyaçlarına ve görüşlerine daha uygun şekilde tasarlanması ve düzenli olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Rotterdam'daki kentsel dönüşüm projeleri, sosyal sürdürülebilirliği ilerletme yolunda önemli adımlar atmış olsa da daha kapsayıcı ve yaşanabilir bir kent için gelişmenin de sürdürülebilirliği önemli rol oynamaktadır. (Şekil 5.)

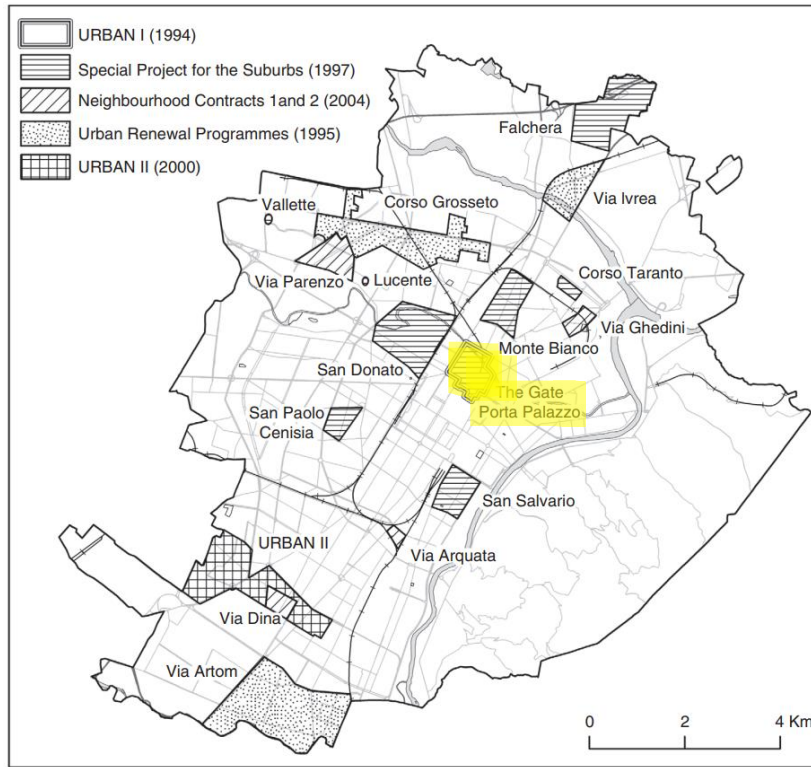
Şekil 5. Proje öncesi ve sonrası (Beyon Plan B, 2013)

Porta Palazzo'nun yenilenmesi

Porta Palazzo Kentsel Yenileme Projesi, Torino'nun tarihsel öneme sahip bir bölgesini yeniden canlandırmayı amaçlayan ve sosyal sürdürülebilirlik ilkesini merkezine alan kapsamlı bir girişimdir. Bu proje, yalnızca fiziksel mekânların dönüşümünü hedeflemekle kalmayıp, aynı zamanda bölgenin kültürel ve tarihsel mirasını koruma yönünde önemli adımlar atmayı da amaçlamaktadır. Özellikle yerel halkın yaşam kalitesini artırmaya yönelik olarak tasarlanan bu girişim, bireylerin sosyal ve ekonomik refahını gözeterek çeşitli uygulamalar içermektedir. Proje kapsamında yerel topluluğun aktif katılımını teşvik etmek, karar alma süreçlerine dahil olmalarını sağlamak ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmek öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Buna ek olarak, bölgedeki iş imkanlarının artırılması, istihdam olanaklarının çeşitlendirilmesi ve konut koşullarının iyileştirilmesi gibi somut kazanımlar sağlama potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda, Porta Palazzo Kentsel Yenileme Projesi'nin başarılı bir şekilde hayata geçirilmesi, yalnızca fiziksel dönüşümün ötesine geçerek sosyal, ekonomik ve kültürel sürdürülebilirliği bütüncül bir şekilde ele almayı gerektirmektedir.

Porta Palazzo, Torino'nun tarihi ve kültürel dokusunu temsil eden en eski ve hareketli bölgelerinden biri olmasına rağmen, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli sosyoekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmış ve göçmen nüfusun yoğunlaşması, sosyal entegrasyon sorunları ve ekonomik eşitsizlikler gibi sorunlar doğurmuştur. Ayrıca, bölgenin fiziksel altyapısının eskimesi ve kamusal alanların yetersizliği hem yerel halk hem de ziyaretçiler için cazibeyi azaltmıştır. Bu sorunların çözülmesi ve bölgenin sosyal-ekonomik canlılığını yeniden kazanması amacıyla, 1990'ların sonlarına doğru Torino Belediyesi ve uluslararası ortaklar, Porta Palazzo Kentsel Yenileme Projesi'ni başlatma kararı almış ve proje, Avrupa Birliği'nin URBAN programı çerçevesinde 1998 yılında fonlanmıştır. Sosyal, kültürel ve ekonomik sürdürülebilirliği bir arada ele alarak tasarlanan bu proje, bölge sakinlerinin yaşam kalitesini artırmayı ve Porta Palazzo'yu yeniden şehrin çekim merkezi haline getirmeyi hedeflemiştir (Colantonio & Dixon, 2010).

Ortaya çıkan ekonomik ve çevresel krizleri yönetebilmek amacıyla, Torino Belediyesi, 500.000 metrekarelik bir alanı kapsayacak şekilde sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziksel yenileme politikaları uygulamayı hedefleyen "Porta Palazzo'nun Yenilenmesi" projesini başlatmıştır (Şekil 6) Colantino (2011), bu projeyi sosyal sürdürülebilirlik perspektifinden değerlendirerek, proje kapsamında üç ana faaliyet kümesi tanımlamıştır. Birinci küme, yerel halkın katılımını teşvik etmek ve güçlendirmek amacıyla mahalle forumları kurulması ve yerel sakinlerin eğitim düzeylerinin artırılması üzerine odaklanmaktadır. İkinci küme, bölgedeki yüksek nüfus hareketliliğine rağmen komşuluk ilişkilerini güçlendirerek, kamu kurumlarına karşı güven oluşturmaya yönelik çalışmalara yoğunlaşmaktadır. Bu faaliyet, topluluk kimliğini yeniden şekillendirmeyi ve bireylerin bölgeye olan aidiyet duygusunu pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Üçüncü küme ise, güven duygusunun zayıf olduğu ve ruhsat oranlarının yüksek olduğu bölgelerde maksimum yatırım fırsatları yaratılmasına, ayrıca gelen turistler ve ziyaretçiler aracılığıyla dolaylı ekonomik faydalar sağlamaya yönelik stratejiler geliştirmeye odaklanmaktadır (Colantonio A. , 2011).

Şekil 6. Torino da gerçekleştirilen kentsel yenileme projeleri (Colantonio & Dixon, 2010)

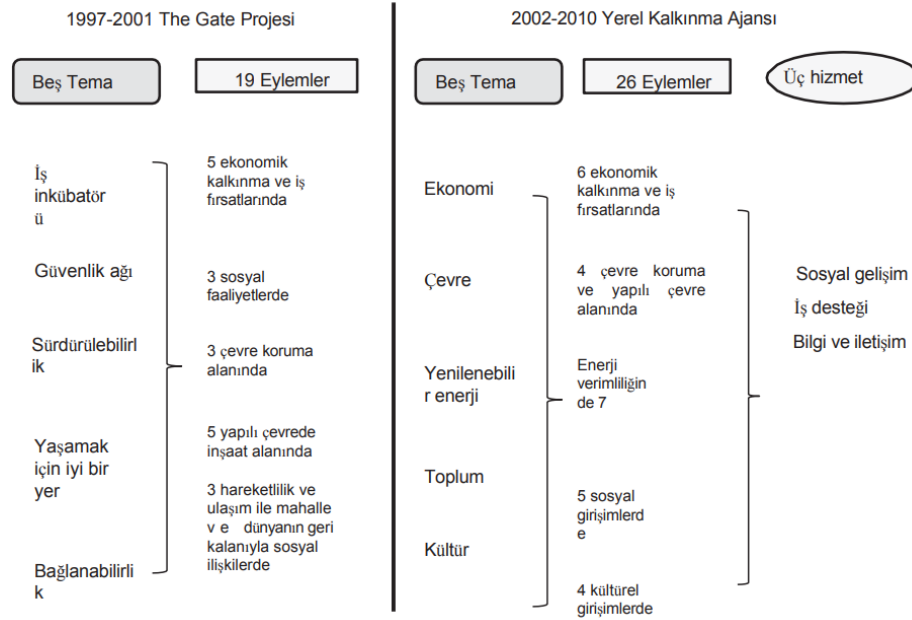
Torino kentinde uygulanan çeşitli kentsel yenileme projelerini gösteren Şekil 6, Avrupa Birliği tarafından desteklenen "Urban I" (1994) ve "Urban II" (2000) gibi programların yanı sıra, 1995 tarihli "Urban Renewal Programmes", 1997 tarihli "Special Project for the Suburbs" ve 2004 tarihli "Neighbourhood Contracts 1 and 2" gibi farklı ölçeklerdeki projeleri içermektedir. Haritada "The Gate: Porta Palazzo" olarak işaretlenen bölge, Porta Palazzo'nun,

bu yenileme projelerinin önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Porta Palazzo, Torino'nun tarihi, kültürel ve ekonomik açıdan kritik bir alanıdır ve özellikle göçmen nüfusu, çokkültürlü yapısı ve pazar alanları ile dikkat çekmektedir.

Porta Palazzo, yalnızca fiziksel mekânın yenilenmesini değil, aynı zamanda sosyal sürdürülebilirlik hedeflerini önceliklendiren bir yaklaşımla diğer projelerden ayrılmaktadır. Örneğin, haritada yer alan "Special Project for the Suburbs" gibi projeler genellikle banliyölerdeki ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri gidermeye odaklanırken, Porta Palazzo, mekânsal dönüşüm ile toplumsal entegrasyon ve kentsel kimliğin korunması hedeflerini birleştirmiştir.

Ayrıca, Urban II projesinin 2000 yılına referansla vurgulanması, bu projelerin zamansal bağlamda bir süreç izlediğini ve Porta Palazzo'nun daha geniş bir kentsel kalkınma stratejisinin parçası olduğunu göstermektedir.

Proje, 1996-2001 ve 2002-2010 tarihleri arasında iki aşamada tamamlanmıştır. İlk aşama için belirlenen temalar; iş fırsatları, güvenlik ağı, sürdürülebilirlik, yaşamak için iyi bir yer ve bağlanabilirliktir. İkinci aşamada belirlenen temalar; ekonomi, çevre yenilenebilir, enerji, toplum ve kültürdür. Yapılan tüm eylemler bu temalar çevresinde şekillenmiştir. (Şekil 7)

Şekil 7. Porta Palazzo'nun yenilenme sürecinin aşamaları, temaları ve eylemleri (Colantonio & Dixon, 2010)

Bu temalar, özellikle ekonomik kalkınma ve yerel güvenlik alanlarında somut iyileştirmeler sağlama amacını taşımıştır. İlk aşamada yapılan altyapı iyileştirmeleri ve güvenlik önlemleri, bölge halkının yaşam kalitesini yükseltmiş, sosyal bağları güçlendirmiştir.

Bu süreç, aynı zamanda toplumun geleceğe yönelik umutlarını besleyerek bölgedeki güven duygusunu artırmıştır.

İkinci aşama ise daha geniş bir çerçevede ele alınmış, çevre yenilenebilirlik, enerji verimliliği, toplum ve kültür gibi sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak unsurlara odaklanmıştır. Bu aşama, sosyal sürdürülebilirliği yalnızca ekonomik ve güvenlik temellerine dayandırmakla kalmamış, çevresel ve kültürel alanlarda da önemli ilerlemeler kaydedilmesini sağlamıştır. Yenilenebilir enerji ve kültürel faaliyetlerin teşvik edilmesi, bölge sakinlerinin toplumsal katılımını artırmış ve bölgedeki sosyal yapının çeşitlenmesine yol açmıştır. Örneğin, kültürel etkinlikler ve yerel sanatların desteklenmesi, bölgedeki kimlik ve aidiyet duygusunu pekiştirmiştir (Colantonio A. , 2011).

Projede yer alan anahtar göstergeler, projenin sosyal sürdürülebilirlik açısından sağladığı dönüşümün derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır. Demografik değişimler, bölgedeki nüfusun yaş, medeni durum ve etnik çeşitlilik gibi temel özelliklerini gözler önüne sererken, sosyal değişim göstergeleri (eğitim, yerel faaliyetlere katılım, suçtan kaçınma vb.) sosyal yapının nasıl evrildiğini ortaya koymuştur (Colantonio A. , 2011). Medyanın projeyi nasıl ele aldığı ve halkın bu sürece dair algısı da projenin toplumsal kabulü açısından kritik bir rol oynamıştır. Bu göstergeler üzerinden yapılan analizler, projenin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini somut bir şekilde ortaya koymuştur.

İlk aşamadaki ekonomik odaklı eylemler, özellikle altyapı ve güvenlik iyileştirmeleri, bölgeye dışarıdan gelen yatırımcıları çekmiş ve iş olanaklarını artırmıştır. Ancak, bu süreçte yerel halkın katılımı ve sosyal bağların güçlendirilmesi konularında bazı eksiklikler yaşanmıştır. İkinci aşama ise çevresel sürdürülebilirlik ve kültürel katılımı merkeze alarak, bölgenin sosyal dokusunu güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu aşamanın en önemli katkısı, yalnızca ekonomik kalkınma sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda çevre dostu projeler ve kültürel yeniliklerle sosyal yapıyı daha bütünsel bir biçimde dönüştürmesidir.

Sonuç olarak, Porta Palazzo'nun yenilenme süreci hem sosyal hem de çevresel açıdan önemli bir dönüşüm yaratmıştır. İlk aşama, ekonomik güvenliği ve temel altyapı ihtiyaçlarını karşılayarak bölgedeki sosyal sürdürülebilirliği temellendirmiştir. İkinci aşama ise çevresel sürdürülebilirlik ve kültürel kalkınma alanlarında sağladığı ilerlemelerle, toplumsal bağları daha dayanıklı bir temele oturtmuştur. Bu süreçlerin birleşimi, sosyal sürdürülebilirliğin sadece ekonomik kalkınmayla değil, aynı zamanda çevresel ve kültürel değerlerle de şekillendiğini ortaya koymuştur. Porta Palazzo'nun yenilenme süreci, bu bütünsel yaklaşımıyla, bölgedeki sosyal yapıyı güçlendirmiş ve sürdürülebilir kalkınma için önemli bir model oluşturmuştur.

Değerlendirme

Rotterdam Kentsel Yenileme Projesi ve Porta Palazzo'nun Yenilenmesi Projesi, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında önemli farklılıklar göstermektedir. Rotterdam projesi, geniş bir kentsel alanı kapsayarak, sosyal katılımı ve güvenliği artırmayı hedefleyen bir dizi gösterge geliştirmiştir. Özellikle, mahallelerin sosyal niteliklerini analiz eden 'Sosyal Endeks' ve güvenlik sorunlarını ele alan 'Güvenlik Endeksi' gibi araçlarla sosyal sürdürülebilirlik değerlendirilmiştir. Buna karşın, Porta Palazzo projesinde daha yerel bir odakla, kültürel değerlerin korunmasına ve mahalle içindeki sosyal bağların güçlendirilmesine öncelik verilmiştir. Proje, yerel halkın katılımını teşvik eden forumlar ve eğitimler aracılığıyla topluluk kimliğini dönüştürmeyi amaçlamıştır. Her iki proje de güvenlik, sosyal bağlar ve kültürel devamlılık gibi sosyal sürdürülebilirlik açısından temel unsurları hedef almış olsa da Rotterdam daha veriye dayalı ve geniş çaplı izleme sistemleri kullanırken, Porta Palazzo kültürel ve sosyal dönüşüme odaklanarak daha küçük ölçekli müdahalelerle sürdürülebilirliği artırmayı amaçlamıştır. Bu projeler arasındaki temel farklar, ölçekleri ve odaklandıkları sosyal sürdürülebilirlik unsurlarındaki çeşitlilikten kaynaklanmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirliği araştırmacılar tarafından değerlendirilen Rotterdam Kentsel Yenileme Projesi ve Porta Palazzo'nun Yenilenmesi Projesi'nin ortak noktaları;

- Çalışma alanının mahalle ve kent parçası ölçeğinde olması,
- Konut birimlerini ve çevresini dönüştüren projelerin inceleniyor olması.
- Çalışma alanının projeye özgü olarak belirlenen sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri kullanarak analiz edilmesi,
- Proje sonrası sosyal sürdürülebilirliği değerlendirmek amacıyla, belirlenen göstergeler kullanılarak alanın değişim öncesi ve sonrası verileri karşılaştırılmıştır.

İncelen çalışmalarda projelerin uygulanmasından önce, uygulama sırasında ve uygulama sonrasında önceden belirlenen ölçüm sistemleri ile sosyal sürdürülebilirliğin değişiminin ölçülmüş olması ve böylece uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin alanın sosyal sürdürülebilirliğine etkisinin net bir biçimde ortaya konulabilmesi açısından oldukça önemlidir. Ancak sosyal sürdürülebilirliğin bu bağlamda değerlendirilmesi 'Sosyal sürdürülebilirlik amacıyla tasarlanmadan değişime uğramış bir alanın ölçümü yapılabilir mi?' sorusunu da beraberinde getirmektedir. Araştırmalarda bu soruyu cevaplayan bir örnek bulunmamaktadır. Analizi yapılan proje örneklerinde, yapı bazında bir dönüşümün gerçekleştirildiği yapının bulunduğu daha geniş çevreye etkisini inceleyen bir çalışmanın da olmadığı görülmektedir. Ayrıca örnek çalışmaların konut çevresinde değerlendirilmesi; 'Tarihi öneme sahip kamusal yapı dönüşümünün sosyal sürdürülebilirliği değerlendirilebilir mi?' sorusunu

düşündürmektedir. Araştırmalarda bu sorulara ait cevabın olamaması, literatürde bir boşluk olduğunu göstermektedir.

Sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin genel çerçevesi

Sosyal sürdürülebilirlik, kentsel dönüşüm projelerinin temel hedeflerinden biri olarak, toplumsal yapının sürekliliğini sağlamak ve bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmek amacı güder. Kentsel alandaki sosyal sürdürülebilirliğin değerlendirilmesi, kullanılan göstergelerin doğru bir biçimde tanımlanması ve sistematik bir şekilde ölçülmesine dayalıdır. Önceki bölümlerde tartışıldığı üzere, sosyal sürdürülebilirlik ve sosyal sermaye arasındaki ilişki, kentsel toplulukların sosyal uyumunu ve dayanışmasını güçlendirme amacını taşır. Bu bağlamda, kentsel yenileme projeleri yalnızca fiziksel çevreyi dönüştürmekle kalmaz, aynı zamanda sosyal yapıları da güçlendirmeyi hedefler. Bu bağlamda, Porto Palazzo ve Rotterdam gibi projeler, sosyal sürdürülebilirlik uygulamaları açısından dikkate değer örnekler sunmakta olup, her birinin özel koşulları ve kullanılan metodolojik yaklaşımlar, projelerin yerel dinamiklerine göre şekillenmiştir (Colantonio A. , 2011).

Kentsel alanda sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan çalışmalarda, genellikle belirli türdeki veriler kullanılmaktadır. Bu veriler, demografik yapıyı, yerel katılım oranlarını, toplumsal ilişkileri, eğitim seviyelerini ve toplumsal güvenliği değerlendiren göstergeleri kapsamaktadır. Sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesine yönelik gerçekleştirilen analizlerde, kullanılan göstergeler benzerlik gösterse de her projenin uygulandığı kentsel alanın özgün koşulları ve yerel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak uyarlanması gerekmektedir. Dolayısıyla, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin doğru bir şekilde değerlendirilmesi, kullanılan göstergelerin ve metodolojilerin kapsamlı bir biçimde anlaşılmasına dayanır.

Bu bağlamda, kentsel alanlarda sosyal sürdürülebilirlik ölçülürken, yapılan tüm analizlerde projelerin hedeflerinin yanı sıra kullanılan göstergelerin de toplumsal yapıyı güçlendirme ve sürdürülebilir bir yaşam ortamı oluşturma amacıyla nasıl bir etkileşim içinde olduğunun derinlemesine incelenmesi gereklidir. Proje bazında yapılan analizler, kentsel dönüşüm süreçlerinde sosyal yapıyı koruma ve güçlendirme çabalarını doğru bir biçimde yansıtabilecek şekilde, dikkatlice seçilen göstergelerle desteklenmelidir.

Sosyal sürdürülebilirlik bağlamında literatürde yer alan bazı yaklaşımlar Tablo 4'te özetlenmiştir. Bu tablo sosyal sürdürülebilirliğin göstergelerini ve tartışıldığı ölçekleri ortaya koymak için oluşturulmuştur.

Tablo 4. Literatür Taramasıyla Sosyal Sürdürülebilirliğe Genel Bakış (yazar tarafından geliştirilmiştir.)

Yazar	Kapsam	Ölçek	Göstergeler
Burton, 2000	Mahallelerin sürdürülebilirliği	Mahalle	Açık alan; yapılı alan, toplum güvenliği; sağlık, eşitlik ve seçim; tesislere erişim, altyapı
Burton, 2000	Yüksek yoğunluk ve sosyal eşitlik	Kent	Yeşil alana erişim; süper mağazalara erişim, toplu taşıma kullanımı; yaşam alanı miktarı, suç; sağlık, ayrışma; uygun fiyatlı konut, işe erişilebilirlik; yürüyüş ve bisiklete binmenin kapsamı
Chiu, 2003	Konut alanlarının sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi	Konut	Toplu konutlara erişilebilirlik; konutların fiziki kalitesi; konuta erişilebilirlik, konut sahipliği, konut içi koşullar; konutta devlet desteği
Chan & Lee, 2007	Kentsel yenileme projelerinde sosyal sürdürülebilirliği arttırmaya yönelik çerçeve	Belirsiz (Kavramsal yaklaşım)	Açık alanların mevcudiyeti; refah gereksinimlerinin karşılanması, uyumlu bir yaşam ortamının oluşturulması; günlük yaşam faaliyetlerini kolaylaştıran hükümler, kaynakların ve çevrenin korunması
Knippenberg, Haarmann, & Hermans, 2007	Sürdürülebilir kalkınma	Kent	Dayanışma; sağlık ve bakım tesisleri, güvenlik; vatandaşlık; yaşam ortamı, kültürel çeşitlilik; eğitim ve öğretim
Bramley & Power, 2009	Konut yoğunluğu ve lokasyonunun sosyal sürdürülebilirliğin üzerindeki etkisi	Mahalle	Hizmetlere erişim; kolektif topluluk faaliyetlerine katılım, güvenlik; mekândan duyulan gurur veya aidiyet duygusu, diğer sakinlerle veya sosyal ağlarla etkileşim; konut dengesi
Cuthill, 2010	Kentsel dönüşüm alanında sosyal sürdürülebilirliği araştırmaya yönelik bir çerçeve	Kent	Sosyal adalet ve eşitlik; ilgili yönetim, sosyal sermaye; sosyal altyapı
Raman, 2010	Kentsel tasarım ve yerleşim düzeni	Mahalle	Katılım; aidiyet ve topluluk duygusu, topluluk ruhu; samimiyet, güvenlik duygusu sosyal ağ; sosyal etkileşim
Dempsey, Bramley, Power, & Brown, 2011	İngiliz kentleri bağlamında sosyal sürdürülebilirlik kavramının araştırılması	Mahalle	Kolektif gruplara katılım, sosyal etkileşim, topluluk istikrarı, emniyet/güvenlik, gurur/yer duygusu
Colantonio A., 2011	Kentsel dönüşüm alanında bir sosyal sürdürülebilirlik değerlendirmesi	Mahalle	Kimlik; konut, demografi; sosyal karışım/ uyum; güçlendirme/katılım; istihdam, sağlık ve güvenlik; sosyal sermaye, eğitim
Karuppanna n & Sivam, 2011	Kentsel formun sosyal sürdürülebilirliğe etkisi	Mahalle	Komşuları tanıma; mekanla gurur duyma, toplumsal ve sosyal faaliyetlere katılım; güvenlik endişeleri, resmi ve gayri resmi bir araya gelme fırsatları; durup komşularla sohbet etme veya merhaba deme; konuta sıkı sıkıya bağlı hissetme, komşularla görüşme sıklığı; ziyaret edilen komşu sayısı
Dave, 2011	Gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilirliğin sosyal boyutları ve yoğunluk arasındaki ilişki	Mahalle	Tesislere ve olanaklara erişim; güvenlik duygusu, topluluk ruhu ve sosyal etkileşim; bölge sakinlerinin sağlığı, mahalleden memnuniyet; yaşam alanı kapasitesi

Tablo 4. (devamı)

Woodcraft, Bacon, Hackett, & Caistor, 2012	Yeni konut ve karma kullanımlı projeler	Konut ve yakın çevresi	Kendine özgü karakteri olan bir yer; ulaşım bağlantıları, toplumsal alanın sağlanması; erişilebilir sokak düzeni, mahallenin daha geniş bir kesimiyle bütünleşme; yerel alanı etkileme yeteneği algısı, gelecekteki gelişim için uyarlanabilir fiziksel alan; komşularla ilişkiler, toplumsal tesisler; alanı iyileştirmek için harekete geçme isteği, refah; güvenlik hissi, olumlu yerel kimlik
Hemani & Das, 2015	Hindistan kentlerinde kentsel formların etkisi	Kent/Mahalle	Yerel hizmetlere erişim, Temel ihtiyaçlar, olanaklar ve fırsatlar, Açık rekreasyon alanlarının mevcudiyeti, Bulunduğu Yerden Gurur Duyuma/Yerele Bağlılık, Sosyal etkileşim, Sosyal kaynaşma/kültürel birlik, İstikrar/Demografik değişim, Emniyet ve güven
Weingaertner & Moberg, 2011	Sosyal sürdürülebilirlik ve çerçevesi	Belirsiz (Kavramsal yaklaşım)	Sağlık ve refah; erişilebilirlik, emniyet ve güvenlik; sosyal uyum ve kapsayıcılık, adil gelir dağılımı, yerel demokrasi, istihdam; katılım ve güçlendirme, kültürel miras; fırsat eşitliği ve hakkaniyet, eğitim ve öğretim; bağlantı ve hareket, konut ve toplumsal istikrar; yer duygusu ve aidiyet, sosyal adalet; çekici kamusal alan, karma kullanım ve mülkiyet; sosyal sermaye ve ağlar, yerel çevre kalitesi ve güzelliği
Wang, 2014	Çin toplumları için sosyal sürdürülebilirlik çerçevesi	Mahalle	Boş Zaman ve Kamusal Alan, Sosyal etkileşim, Emniyet ve Güvenlik, Toplum duygusu, Sosyal Uyum, Toplum yönetimi, Toplum yapısı, Toplum yenilenmesi temel olanaklar
Opp, 2016	Amerikan şehirlerinin yetki alanlarındaki sosyal sürdürülebilirlik çabaları	Kent	Açık alanlara/rekreasyona erişim; istihdam fırsatlarına eşit erişim, idari adalet; bağlantı ve ulaşımında eşit erişim, eşit eğitim erişimi ve fırsatı; sağlık riski ve refahı, yerleşim yerlerine göre çevresel adalet endeksi; sosyal sermaye, sosyal ayrışma; uygun fiyatlı konut, adil gelir dağılımı; emniyet ve güvenlik
Stender & Walter, 2018	Bina değerlendirmesinde sosyal sürdürülebilirliğin rolü	Yapı Ölçeği	Erişilebilirlik, Katılımcı yaklaşım, Sosyal Uyum
Shirazi & Keivani, 2017	Kentsel mahallenin sosyal sürdürülebilirliği	Mahalle	Karma arazi kullanımı, kentsel dokular ve bağlanabilirlik, yoğunluk, yaşam kalitesi, bina tipolojisi, tesislere erişim, sosyal ağ ve etkileşim, emniyet ve güvenlik, ev kalitesi, bağlılık duygusu, katılım, mahalle kalitesi
Shrivastava & Singh, 2019	Sosyal Sürdürülebilirliği değerlendirme aracı olarak arazi kullanım planlaması	Belirsiz (Kavramsal yaklaşım)	Sosyal Uyum, Sosyal Sermaye, Sosyal Kapsayıcılık (içerme), Toplumsal katılım ve güvenlik, Eşitlik

Tablo 4'te yer alan sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarına bakıldığında, farklı ülkelerde yapılan araştırmaların, sosyal sürdürülebilirliği ölçme ölçeklerinin büyük çeşitlilik gösterdiği dikkat çekmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta yapılan Burton (2000) çalışmasında sosyal sürdürülebilirlik, mahalle ölçeğinde ele alınmış ve açık alan, yapıli alan, toplum güvenliği gibi pek çok gösterge kullanılmıştır. Benzer şekilde, Hindistan'daki Hemani ve Das (2015) çalışmasında sosyal sürdürülebilirlik, mahalle ölçeğinde sosyal etkileşim ve güvenlik duygusu gibi temel göstergelere odaklanmıştır. Bu durum, ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarındaki

farkların, sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarının ölçeğini ve kapsamını etkileyebileceğini gösterir.

Hollanda'daki Knippenberg, Haarmann ve Hermans (2007) çalışmasında ise kentsel sürdürülebilirlik kavramı daha büyük ölçekli bir şekilde ele alınmış ve kent düzeyinde sağlık, dayanışma ve kültürel çeşitlilik gibi göstergelerle sosyal sürdürülebilirlik araştırılmıştır. Bu örnek, gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmaların daha geniş ölçeklere odaklanma eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, gelişmekte olan ülkelerde yapılan çalışmalar daha dar bir çerçevede, genellikle daha temel sosyal göstergelerle sınırlı kalmaktadır. Örneğin, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sosyal sürdürülebilirlik konusu hala yeterince gelişmemiş ve literatürde önemli bir boşluk bulunmaktadır. Bu durum, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılacak çalışmaların, bu ülkelerde büyük bir katkı sağlayabileceğini ve literatüre değerli bir katkı sunabileceğini göstermektedir.

Bir diğer dikkat çeken unsur ise sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan araştırmaların büyük çoğunluğunun gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmış olmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan Opp (2016) çalışmasında sosyal sürdürülebilirlik, kent düzeyinde erişilebilirlik, sağlık, güvenlik ve adalet gibi pek çok göstergelere dayanarak ele alınmıştır. Çin'de ise Wang (2014) tarafından yapılan bir diğer çalışmada sosyal sürdürülebilirlik, mahalle ölçeğinde sosyal etkileşim, güvenlik ve yer duygusu gibi göstergelerle incelenmiştir. Gelişmiş ülkelerdeki bu yoğunluk, bu ülkelerin ekonomik olarak güçlü ve sosyal sorunları yönetme kapasitesine sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ülkelerde sosyal sürdürülebilirlik daha kapsamlı ve çok katmanlı bir şekilde ele alınırken, gelişmekte olan ülkelerde bu tür çalışmalar henüz yeterince yaygın değildir. Bu durum, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılacak çalışmaların gelişmekte olan ülkelerde büyük bir katkı sağlayabileceğini ve literatürde önemli bir boşluk oluşturduğunu göstermektedir.

Sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan çalışmaların gösterge çeşitliliği de dikkat çekicidir. Bazı çalışmalarda çok geniş bir gösterge seti kullanılırken, bazı çalışmalar ise sadece birkaç gösterge ile sınırlıdır. Örneğin, Bramley ve Power (2009) gibi geniş kapsamlı çalışmalarda, sosyal sürdürülebilirliği değerlendirmek için çok sayıda gösterge kullanılırken, Raman (2010) gibi çalışmalar daha dar bir çerçevede, sosyal adalet, eşitlik ve katılım gibi temel göstergelere odaklanmaktadır. Bu farklılık, kullanılan temaların derinliğiyle doğrudan ilişkilidir. Toplum katılımı, sosyal sermaye gibi geniş ve çok katmanlı temalar, daha kapsamlı gösterge setleri gerektirirken, güvenlik, sağlık gibi daha dar temalar, daha sınırlı bir gösterge setiyle ele alınmaktadır. Bu ilişki, sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında temaların içeriğinin, kullanılan göstergelerle olan bağlantısını gözler önüne seriyor. Chiu (2003) çalışmasında

kentsel alanların sosyal sürdürülebilirliği ile ilgili geniş bir gösterge seti kullanılırken, Knippenberg, Haarmann ve Hermans (2007) çalışmasında daha dar bir çerçeveye, yalnızca dayanışma ve sağlık gibi göstergeler üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Sonuç olarak, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan çalışmaların gösterge çeşitliliği, ana temalarla doğrudan ilişkilidir ve bu ilişkinin derinlemesine analiz edilmesi gerekmektedir. Kullanılan göstergeler, çoğu zaman araştırmanın odaklandığı temaya göre şekillenir ve bu temaların derinliği ile doğrudan bağlantılıdır. Sosyal sürdürülebilirlik çalışmasında kullanılan göstergeler, çoğu zaman araştırmanın odaklandığı temaya göre şekillenir ve bu temaların derinliği ile doğrudan bağlantılıdır. Örneğin, bir çalışmanın odak noktası toplum katılımı gibi sosyal bütünleşmeyi ölçen parametrelerse, bu durumda daha geniş ve çok boyutlu bir gösterge setine ihtiyaç duyulacaktır. Öte yandan, daha dar bir tema üzerinden yapılan çalışmalar, genellikle daha sınırlı göstergelerle sonuçlanmaktadır. Bu bağlamda, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan çalışmaların literatürdeki boşluğu doldurması ve daha kapsamlı göstergelerle yapılan araştırmaların sayısının artırılması büyük önem taşımaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınan parametrelerin çeşitliliği, her bir ölçeğin kapsamlı bir şekilde ele alındığını ve sosyal sürdürülebilirlik bağlamında çok yönlü bir yaklaşım sergilendiğini göstermektedir. Ancak, bu çeşitliliğin daha anlaşılır bir biçimde analiz edilebilmesi için bazı sadeleştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda, Tablo 5'te göstergeler, fiziksel ve sosyal parametreler olarak iki ana kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Bu ayırım, özellikle sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarının daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayacak şekilde, sosyal ve fiziksel faktörlerin nasıl etkileşime girdiğini net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Tablo 5'te, önceki Tablo 4'te sunulan ölçekler temelinde parametrelerin sınıflandırılması yapılmıştır. Bu sınıflama, her ölçeğin sosyal ve fiziksel boyutları arasındaki ilişkiyi anlamaya olanak tanımaktadır. Sosyal parametreler, toplumsal etkileşimi, aidiyet duygusunu ve eşitlik gibi unsurları içerirken, fiziksel parametreler çevresel faktörler, erişim olanakları ve yerel hizmetlerle doğrudan ilişkilidir. Bu tür bir ayırım, sosyal sürdürülebilirlik kavramının daha somut bir biçimde ele alınmasına katkı sağlamaktadır.

Özellikle kent ölçeği incelendiğinde, sosyal parametrelerin sayısının 10, fiziksel parametrelerin ise 8 olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, kent ölçeğinde sosyal sürdürülebilirliğin fizikselle iç içe geçtiğini ve daha bütüncül bir yaklaşım gerektirdiğini göstermektedir. Bu çeşitlilik, kentlerin sürdürülebilirliği için farklı sosyal ve fiziksel unsurların bir arada ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Tablo 5'te yer alan parametrelerde bazı göstergelerin birden fazla ölçekle örtüşmesi dikkat çekmektedir. Örneğin,

“güvenlik” göstergesi hem kent hem de mahalle ölçeğinde yer almakta olup, bu durum güvenliğin her iki ölçek için de temel bir parametre olduğunu ve sosyal sürdürülebilirlik bağlamında her iki seviyede de önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 5. Literatür Taramasıyla Tablo 4’ten yorumlanmış Ölçek/Kriter listesi

ÖLÇEK	PARAMETRELER							
	SOSYAL			FİZİKSEL				
Kent	Kentlilik		Güvenlik	Yeşil Alana Erişim	Açık Alanlarının Mevcudiyeti	Rekreasyon		
	Yer duygusu/ Mekândan duyulan gurur		Sosyal Etkileşim	Ulaşımında Eşitlik		Yerel Hizmetlere Erişim		
	Eşitlik		Kültürel Birlik	İşe erişilebilirlik		Sağlık Refahı		
	Sosyal İçerme/Ayrışma		Sosyal Altyapı	Yürüyüş-Bisiklet Kullanımı	Toplu Kullanımı	Taşıma		
	Yerele Bağlılık		Aidiyet Duygusu					
Mahalle	Topluluk Katılım	Faaliyetlerine	Yer Mekândan gurur	duygusu/ duyulan	Tesislere ve olanaklara erişim	Açık Alanlarının Mevcudiyeti	Rekreasyon	
	Eşitlik		Aidiyet Duygusu		Kamusal Mevcudiyeti	Alan	Karma Arazi Kullanımı	
	Sosyal Uyum		Güvenlik		Kentsel doku/Yoğunluk		Evlerin Kalitesi	
	Topluluk Ruhu		Kültürel Birlik		Bina Tipolojisi		Yerel Hizmetlere Erişim	
	Komşularla iletişim		Sosyal Etkileşim					
Konut Yapı	Toplumsal Sağlanması	Alanın	Komşuluk İlişkileri		Konut Kalitesi		Konutlara Erişilebilirlik	
	Güvenlik		Sosyal Etkileşim		Konut Piyasası		Erişilebilir Düzeni	Sokak
	Yer duygusu/ Mekândan duyulan gurur				Uyarlanabilir Alan	Fiziksel		
Belirsiz	Topluluk Katılım	Faaliyetlerine	Sosyal Uyum		Açık Alanlarının Mevcudiyeti	Rekreasyon	Çevre Kalitesi	
	Uyumlu Yaşama Ortamı		Güvenlik		Sağlık Refahı		Çevrenin Korunması	
	Yer duygusu/ Mekândan duyulan gurur		Aidiyet Duygusu		Çekici Kamusal Alan		Karma Arazi Kullanımı	
	Eşitlik		Refah Gereksinimlerinin Karşlanması		Yerel Erişim	Hizmetlere	Eğitim- Öğretim	
	Kültürel Miras		Günlük Yaşamı Kolaylaştıran Hükümler					

Sosyal ve fiziksel parametrelerin bir arada değerlendirilmesi, kentsel yaşamın dinamiklerini anlamak için kritik bir yaklaşım sunmaktadır. Bununla birlikte, Tablo 5’te yer

alan bazı parametrelerin, özellikle "güvenlik" gibi göstergelerin farklı ölçeklerde tekrarladığı görülmektedir. Örneğin, güvenlik hem kent hem de mahalle ölçeğinde önemli bir parametre olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, güvenliğin sosyal sürdürülebilirlik için ne kadar temel bir gösterge olduğunu ve bu göstergenin farklı ölçeklerdeki uygulanabilirliğini vurgulamaktadır.

Ayrıca, belirsiz (kavramsal yaklaşım) ölçeğinin kullanılan parametreler açısından dikkate alındığında, bu ölçeğin daha soyut ve genel kavramları içerdiği ve bu nedenle daha geniş bir parametre setine sahip olduğu görülmektedir. Bu, sosyal sürdürülebilirliğin daha kapsamlı bir çerçevede ele alındığı ve çoğu zaman somut verilere dayandırılmayan kavramların tartışıldığı bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, bu parametrelerin daha somut ölçütlerle desteklenmesi gerektiği, böylece sosyal sürdürülebilirlik bağlamında daha ölçülebilir ve karşılaştırılabilir verilerin elde edilebileceği tartışılabilir. Bu noktada, literatürdeki bu boşlukların doldurulması gerektiği ve gelecekteki çalışmaların daha somut veriler üzerinden ilerlemesi gerektiği önemlidir.

Sonuç olarak, Tablo 5'te yer alan göstergeler üzerinden yapılan sınıflandırma, sosyal sürdürülebilirlik kavramının çok yönlü ve farklı ölçeklerdeki etkilerini daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Sosyal ve fiziksel parametrelerin ayrılması, her bir ölçeğin özelliklerini daha iyi anlamamıza olanak tanırken, aynı zamanda bu parametrelerin nasıl birbirini tamamladığını ve etkileşime girdiğini de gözler önüne sermektedir.

Sosyal sürdürülebilirlik parametreleri

Sosyal sürdürülebilirlik konusunda çalışan uzmanları farklı bağlamlarda birçok parametreden yararlanmışlar; böylece geniş bir parametre havuzu oluşturmuşlardır. Ancak, bu çalışma belirli bir alan ve ölçekle sınırlı olduğu için analiz sürecinde kullanılmak üzere çalışma alanının özellikleri ve ölçeği bağlamında söz konusu parametre havuzundan sekiz parametre seçilmiştir: *Aidiyet ve yer duygusu, güvenlik, erişilebilirlik, sosyal altyapı, katılım, sosyal uyum ve etkileşim, okunabilirlik ve kentsel hafıza*. Bu bölümde, seçilmiş olan ve analizde kullanılacak bu parametrelerin teorik temellerine yer verilmektedir. Parametrelerin seçim süreci ve bu süreci yönlendiren kriterler, yöntem bölümünde detaylıca açıklanmıştır. Ayrıca, belirtmek gerekir ki, parametrelere ilişkin yapılan değerlendirmede her bir parametre için bazı alt başlıkların öne çıktığı gözlenmiştir. Bu alt başlıklar, ilgili parametrelerin ölçümünde alt-parametreler olarak kullanılacaktır.

Aidiyet ve yer duygusu

Uzun zamandır fiziksel ortamların etkilerinin ve anlamlarının birbirleriyle olan ilişkili olduğu tartışılmaktadır (Lynch, 1960). Relph (1976)'e göre bir yerin içinde olmak, o yere ait olmak ve onunla özdeşleşmek anlamına gelmektedir. Bu söylem aidiyet ve yer duygusunun, içinde bulunulan fiziksel çevre kadar orada yaşayan insanlarla da ilgili olabileceğini düşündürmektedir. Literatür mekanların ve yapıların bu görüşe dayanan bir altyapı ve yeri temsil edecek çizgiler yoluyla tasarlanmasıyla sağlanabileceğini savunmaktadır. Bir yere duyulan pozitif bağlılık duygusu, sosyal sürdürülebilirliğin bir parametresi olarak kabul edilir. Çünkü bu duygu insanların yaşadıkları ya da buldukları mekândan keyif almalarının ayrılmaz bir bileşenidir (Nash & Cristie, 2003).

Mekân kullanıcılarının, mekâna duyulan aidiyet duygusunun buldukları mekânın fiziksel özellikleriyle ilişkili olduğu kabul edilirken, bu tez kapsamında bahsi geçen kentsel mekânda bulunan topluluğun sosyo-mekansal yorumunun da orada bulunan diğer insanlara bağlı olduğu benimsenmiştir. Bu durum 'topluluk duygusu' olarak tanımlanmaktadır ve toplumun ortak normları, sosyal düzeni ve kültürüyle ilişkilidir (Kearns & Forrest, 2000). Fukuyama (2000), normlar ve değerler ile topluluk duygusu arasında olumlu bir ilişki olduğunu söyler. Ortak değerler ne kadar derin ve güçlü olursa benimseme, aidiyet ve topluluk duygusu da o kadar güçlü olur (Fukuyama, 2000). Böyle bir topluluk duygusu da kendisini yapılı çevre aracılığıyla gösterebilir. Bahçeleri düzenli tutmak ve çimleri biçmek gibi yazılı olmayan davranış kuralları ve ortak normlar bu duruma örnek gösterilebilir (Kearns & Forrest, 2000).

Aidiyet ve yer duygusu yapılı çevre ile yakından ilişkilidir, çünkü bu duyguların bir yerin algılanan kalitesinden etkilenebileceği ileri sürülmektedir (Talen, 2001). Örneğin bir yerde yüksek oranda çöp ve vandalizm varsa, bu durum insanların o yere olan aidiyet duygusunu olumsuz etkileyecektir (Nash & Cristie, 2003). Yaşanılan bu durum da ilerleyen süreçte güvenlik-emniyet duygusu üzerinde olumsuz bir etki yaratabilir. Sonrasında da sosyal etkileşim ve topluluk faaliyetlerine katılım düzeyi bu durumdan olumsuz yönde etkilenecektir. Bir yere olan bağlılık duygusu aynı zamanda aidiyet ve bölgesellik kavramlarıyla ilişkilidir. Kentsel form, bireyin ve toplumun kimliği ve aidiyet duygusu üzerinde doğrudan etkilidir (Kearns & Forrest, 2000). Kompakt kent formu, yüksek yoğunluklu yapılaşma ve kamusal alanların yaygınlığı sayesinde sosyal etkileşimi ve toplumsal bağları teşvik ederek aidiyet duygusunu güçlendirebilir. Buna karşın, yaygın kent formunda daha geniş alanlar ve düşük yoğunluk, sosyal etkileşimi kısıtlayarak aidiyet duygusunun zayıflamasına neden olabilir. Literatür, kompakt kentlerin daha güçlü bir aidiyet duygusu oluşturduğunu ortaya koymaktadır

(Kearns & Forrest, 2000; Talen, 2001). Yaygın kent formlarının ise sosyal ayrışma ve topluluk bağlılığının düşük olduğu, dolayısıyla aidiyet duygusunun zayıfladığı vurgulanmaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalar, aidiyet ve yer duygusunu etkileyen dört temel konuyu öne çıkarmaktadır: **kent merkezine aidiyet, kent merkezinden duyulan gurur, topluluğa aidiyet ve kültürel aidiyet**. Bu dört alt parametre, sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir bileşeni olan aidiyet ve yer duygusunun çalışma alanı üzerindeki etkisini ölçmek için temel göstergeler olarak kullanılacaktır.

Güvenlik

Bir yerin güvenlik algısının, o yere ait sosyal sürdürülebilirliğinin temel bir yapı taşı olduğu düşünülmektedir (Barton, Hugh;, 2000). Birleşik Krallık Temsilciler Meclisi Komitesi, sosyal uyumun tanımında, Maslow'un 'ihtiyaçlar hiyerarşisi' içine yer alan güvenlik algısını konumlandırdı; sosyal uyumun sağlanabilmesi için temel ihtiyaçların karşılanmasının gerekliliğini vurguladı (House of Commons , 2004).

Kentsel mekânın güvenliğinin sağlanması ve bununla birlikte emniyet duygusunun oluşturulması, sosyal ve toplumsal sürdürülebilirliğin diğer boyutlarıyla da ilgilidir. Suç ve düzensizliğin olmadığı bir yer, o yerde yaşayanların, toplumun diğer fertleriyle olan sosyal etkileşimlerinde ve toplumsal faaliyetlere katılmalarında kendilerini güvende hissedebilirler. Güvenlik algıları, toplumdaki karşılıklı güveni arttırmakla birlikte o çevrede bulunan topluluk duygusu ve aidiyet duygusuna da katkıda bulunmaktadır. Güvenlik algısı, sadece dışsal tehditlerin olmamasıyla sınırlı değildir; aynı zamanda bireylerin mekânı kullanırken kendilerini özgür ve rahat hissetmeleriyle de doğrudan ilişkilidir. Bu özgürlük hissi, güvenliğin bir sonucu olarak, bireylerin mekânda etkin bir şekilde varlık gösterebilmelerini ve toplumsal faaliyetlere katılmalarını sağlar.

Güvenlik ve yapılı çevre birimleri arasında güçlü bir ilişki olduğu öne sürülür (Barton, Hugh;, 2000). Doğal gözetlemenin güvenlik algısına katkı sağladığı düşünülmektedir. Örneğin, doğrudan caddelere bakan pencereler gibi aktif cepheler sayesinde insanların birbirleriyle etkileşim içinde olması, algılanan güvenliği ve konforu arttırmaktadır. (Nash & Cristie, 2003). Mekân tasarımı, aydınlatma, kamusal alan düzenlemeleri ve kullanılan mobilyalar gibi unsurlar, bir çevredeki güvenliği artırmada kritik rol oynayabilir. Örneğin, doğru şekilde yerleştirilmiş aydınlatmalar, güvenlik hissiyatını artırabilirken, insanların gece saatlerinde bile kendilerini güvende hissetmelerini sağlayabilir. Ayrıca, açık alanlarda tasarımın sosyal etkileşimleri teşvik edecek şekilde yapılandırılması da güvenliği artıran bir diğer etkidir.

Bir önceki bölümde bahsi geçen projelerde, sıcak bölgelerden ve suç yoğunluklarından bahsedilmişti; bu projelerde güvenlik, sadece fiziksel tehditleri değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimler ve sosyal uyumu da kapsayan bir mesele olarak ele alınmıştır (Colantonio & Dixon, 2010). Güvenlik, sosyal sürdürülebilirlik açısından kritik bir parametre olup, yalnızca bireysel güvenlik değil, toplumsal uyum ve etkileşimden de sorumludur. Ayrıca yaya güvenliği, sadece trafik kazalarının önlenmesiyle sınırlı değildir; aynı zamanda yayaların çevredeki tehlikelerden korunması, rahat bir şekilde hareket etmeleri ve toplumsal etkileşimlere katılabilmeleri için fiziksel koşulların oluşturulması anlamına gelir. Bu bağlamda, yaya yollarının genişliği, aydınlatma, kaldırım düzenlemeleri, trafik işaretleri ve araç hızlarının kontrolü gibi unsurlar, yaya güvenliğini doğrudan etkileyen faktörlerdir.

Yapılı çevrenin kötü durumu ve bakım eksiklikleri, "kırık camlar teorisi" ile doğrudan ilişkilidir. Bu teoriye göre, küçük kozmetik hasarlar (örneğin, kırık camlar) çevredeki sosyal düzenin bozulmasına ve daha büyük suçlara yol açabilir (Kelling & Wilson, 1982). Kırık camlar teorisi, bir bölgedeki küçük bozulmaların göz ardı edilmesinin, çevredeki bireylerde sorumsuzluk ve ilgisizlik duygusu yaratacağını savunur. Bu durum, toplumsal düzenin bozulmasına ve anti-sosyal davranışların artmasına neden olabilir. Yani, çevredeki bakım eksiklikleri, bireylerin çevrelerine duyduğu saygıyı azaltarak, suç ve anti-sosyal davranışlara yol açan bir ortam yaratabilir (Kelling & Wilson, 1982).

Tüm bu söylemler doğrultusunda, güvenlik algısının çalışma alanı üzerindeki sosyal sürdürülebilirliğe etkisi üç alt parametre ile ölçülebilir:

- Yaya güvenliği
- Özgür hissetme
- Güvenlik önlemleri yeterliliği

Erişilebilirlik

Erişilebilirlik, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında temel bir tema olarak vurgulanmaktadır. Erişilebilirlik, toplumun her kesiminden insanın yaşam kalitesini arttırmak için hayati bir öneme sahiptir (Chan & Lee, 2007). İnsanlar, çok uzak mesafelerde seyahat etmeden yaşamak, çalışmak ve boş vakitlerinde kültürel etkinliklere katılarak geçirmek istemektedirler (Talen, 2001). Ayrıca, istihdam olanaklarına yakın, her aile üyesi için çeşitli imkanlara kolaylıkla ulaşabilecekleri bölgelerde yaşamayı tercih ettikleri ifade edilmektedir (Chan & Lee, 2007). Bu söylem, insanların yaşları, cinsiyetleri, fiziksel engelleri ya da sahip oldukları diğer tüm koşullara bakmaksızın, herkesin toplumsal yaşama katılımının artması ve dolayısıyla da sosyal sürdürülebilirliği de güçlendirebileceğini göstermektedir. Toplumdaki her

bireyin, bir yerden bir yere hareket etme özgürlüğü korunması gereken temel bir insani hak olarak kabul edilmektedir (Chan & Lee, 2007). Bu durum, sosyal adaletle ilgili temel bir konudur ve adil toplum anlayışını da kapsamaktadır. Erişilebilirlik yalnızca fiziksel hareketlilikle sınırlı değildir; yolculuğun süresi, maliyeti, konfor düzeyi ve güvenilirliği gibi unsurları da kapsamaktadır. Bu durum, hem yerel düzeyde temel hizmetlere ulaşımı hem de daha geniş alanlara erişimi mümkün kılan ulaşım bağlantılarının önemini ortaya koyar. Geurs ve van Wee (2004), erişilebilirlik eksikliğinin sosyal eşitsizliklere yol açabileceğini, bu durumun özellikle düşük gelirli bölgelerde bireylerin yaşam kalitesini düşürdüğünü ve toplumsal bütünleşmeyi olumsuz etkilediğini belirtmiştir (Geurs & van Wee, 2004) Ayrıca, Litman (2013), ulaşım altyapısının kalitesinin ekonomik fırsatlara erişimi kolaylaştırarak sosyal sürdürülebilirliği desteklediğini ifade etmektedir (Litman, 2013).

Sosyal sürdürülebilirlik bağlamında erişilebilirliğin değerlendirilmesi, bireylerin temel ihtiyaçlara ve hizmetlere erişim düzeyini ölçmekle sınırlı kalmaz; aynı zamanda bu erişimin sağlanmış biçimindeki adalet ve etkinliği de kapsar (Geurs & van Wee, 2004). Örneğin, yerel hizmetlere erişimin kolaylığı, bireylerin yaşadıkları bölgede sağlık, eğitim, gıda ve sosyal alanlara ulaşımını garanti altına alırken; ulaşım bağlantılarının niteliği, bireylerin daha geniş sosyal ve ekonomik fırsatlara erişimlerini etkiler. Bu iki unsur birbiriyle ilişkilidir ve birlikte ele alınması gerekir (Litman, 2013). Hem günlük yaşamın kolaylaştırılması hem de toplumsal katılımın artırılması açısından, erişilebilirlik parametresi sosyal sürdürülebilirliğin vazgeçilmez bir unsuru olarak karşımıza çıkar.

Erişilebilirlik, tüm bireylerin yaşam kalitesini iyileştirmeyi hedefleyen bir hak olarak kabul edilmelidir. Bu çerçevede, adil bir toplumun inşasında, erişilebilirliğin tüm boyutlarının dikkate alınması, bireylerin sosyal adalet temelinde daha kapsayıcı bir topluma dahil olmalarını sağlayacaktır.

Erişilebilirlik, içerisinde birçok farklı alt başlığı barındıran geniş bir yelpazeye sahiptir. Sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesi kapsamında bu çalışmada iki alt parametre kullanılmaktadır. Bunlardan ilki 'yerel hizmetlere erişim'. Bir diğer alt parametre ise 'ulaşım bağlantıları'dır.

Sosyal altyapı

Sosyal altyapı, toplumun eğitim, sağlık, kültürel, barınma ve güvenlik gibi temel hizmet ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmış bir sistemdir. Bu altyapı, bireylerin yaşam kalitesini artırmayı, fırsat eşitliğini desteklemeyi ve sosyal adaleti sağlamayı hedeflerken, toplumsal refahı güvence altına alarak sosyal sürdürülebilirliği güçlendiren temel unsurlardan biri olarak

kabul edilmektedir (Chan & Lee, 2007). Ancak sosyal altyapının yalnızca fiziksel olarak var olması, bu altyapının toplumsal ihtiyaçları etkin bir şekilde karşıladığı ya da bireylerin yaşamlarına anlamlı bir katkı sunduğu anlamına gelmez.

Özellikle kent merkezlerinde, sosyal altyapının erişilebilirliği ve etkinliği daha karmaşık bir analiz gerektirir. Kent merkezleri, yoğun ticari, kültürel ve kamusal faaliyetlere ev sahipliği yapmaları nedeniyle, sosyal altyapının geleneksel konut alanlarındaki biçiminden farklı bir yapı sergiler. Konut alanlarında genellikle geniş kapsamlı eğitim ve sağlık hizmetleri ile açık rekreasyon alanları gibi altyapılar öne çıkarken, kent merkezleri sosyal altyapının daha kompakt, yoğun ve işlevselliği artırılmış bir versiyonunu sunar. Bu bağlamda, kent merkezlerinde sosyal altyapının erişilebilirliği yalnızca fiziksel varlığı ile değil, aynı zamanda mekânsal entegrasyon ve kullanım kolaylığı ile değerlendirilmelidir. Örneğin, karma arazi kullanımı kent merkezlerinde farklı işlevleri bir araya getirerek sosyal etkileşim ve toplumsal entegrasyonu destekler. Ticari, kültürel ve kamusal alanların bir arada bulunması, bireylerin günlük ihtiyaçlarını karşılamasını kolaylaştırırken, kent yaşamına aktif katılımını da teşvik etmektedir (Geurs & van Wee, 2004).

Sosyal altyapının bir diğer önemli unsuru olan açık rekreasyon alanları, özellikle kent merkezlerinde sınırlı sayıda bulunabilmesine rağmen, toplumun sosyal etkileşim ve rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamak açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu alanlar, bireylerin fiziksel ve psikolojik iyilik halini desteklemekle birlikte, topluluk bağlarının güçlenmesi ve sosyal katılımın teşvik edilmesi için uygun mekânlar sunar (Dempsey N. , 2006). Ancak kent merkezlerinin yoğun mekânsal kullanımı göz önüne alındığında, bu alanların yalnızca varlığı değil, aynı zamanda işlevselliği ve erişilebilirliği de önem kazanmaktadır. Bunun yanında, sosyal altyapının kent merkezindeki varlığı ve etkinliği, bireylerin sosyal ve kültürel hayata katılımını sağlayan aktivite çeşitliliği ile de yakından ilişkilidir. Etkin sosyal altyapı, bireylerin toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmelerine olanak tanırken, toplumun dayanıklılığını artırarak sosyal sürdürülebilirliğe doğrudan katkıda bulunur. Kent merkezleri gibi yoğun nüfuslu bölgelerde, sosyal altyapının etkisi yalnızca bireysel ihtiyaçları karşılamakla sınırlı kalmaz, aynı zamanda topluluk dinamiklerini destekleyerek daha geniş bir sosyal denge oluşturur (Chan & Lee, 2007).

Sonuç olarak, sosyal altyapı kent merkezlerinde yalnızca fiziksel mevcudiyetiyle değil, aynı zamanda toplumsal ihtiyaçlara yanıt verebilme kapasitesiyle değerlendirilmeli ve analiz edilmelidir. Eğitimden sağlığa, açık alanlardan kültürel faaliyetlere kadar uzanan sosyal altyapı bileşenlerinin, mekânsal bağlamla uyumu ve işlevselliği, sosyal sürdürülebilirlik açısından

kritik bir rol oynamaktadır (Dempsey N. , 2006). Bu doğrultu da çalışma alanı üzerinde sosyal altyapının etkisini ölçmek için üç ana alt parametre belirlenmiştir. Bunlar;

- Açık rekreasyon alanlarının mevcudiyeti
- Karma arazi kullanımı
- Aktivite yeterliliğidir.

Katılım

Yerel ve topluluk faaliyetlerine katılım, sosyal sermayenin önemli bir bileşeni olarak tanımlanmakta ve sosyal bütünlük ile sosyal ağ entegrasyonu açısından sosyal sürdürülebilirliğin belirleyici parametrelerinden biri olarak kabul edilmektedir (Kearns & Forrest, 2000). Bu durum üzerinde çalışılan ölçeğe göre farklılık gösterebilmektedir. Buna, bir sinyal verici direğinin kurulmasına karşı çıkan mahalle gruplarına katılım ya da kamusal yeşil bir alanda düzenli olarak bir spor faaliyetine katılım örnek gösterilebilir (Dempsey N. , 2006). Bu tür birliktelikler, topluluğa duyulan bağlılık ve aidiyetle yakından ilişkilidir. Çünkü aynı zamanda vatandaşın toplum içerisindeki rolü ile ilişkilendirilen katılım kavramının da bir parçasıdır Katılım, toplumsal bağları güçlendirerek bireylerin toplumlarına olan bağlılıklarını artırır ve bunun sonucunda toplumsal sürdürülebilirliği destekler. Katılım, yalnızca belirli sosyal etkinliklere katılma ile sınırlı kalmayıp, bireylerin sosyal çevrelerine duydukları aidiyet duygusuyla da yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, "sivil sosyallik" (civic sociability) kavramı, organize etkinliklere katılımı içermekte olup, aynı zamanda toplum üyelerinin sosyal yaşantıya katılma biçimlerini de tanımlar (Putnam, 1993). Sosyal sürdürülebilirlik açısından sivil sosyallik, toplumsal bağların güçlenmesini sağlarken, toplumsal dayanışmayı teşvik eder ve yerel yönetimler ile toplum arasındaki etkileşimi derinleştirir.

Bireylerin yerel düzeydeki karar alma süreçlerine katılımı, aynı zamanda daha geniş bir demokrasi anlayışını da besler. Yerel yönetim kararlarına katılım, toplumun çeşitli kesimlerinin ihtiyaçlarının daha adil bir biçimde karşılanmasını sağlar (Talen, 2001). Katılım, toplumsal eşitsizliğin önlenmesi açısından önemlidir; çünkü halkın kendilerini sadece yöneten değil, aynı zamanda yönetilen bir parçası olarak hissetmelerine olanak tanır. Bu katılım, aynı zamanda demokratik değerlerin güçlenmesine ve toplumda daha adil bir yapının oluşmasına katkı sağlar. Böylece, yerel yönetim kararlarına katılım, sosyal sürdürülebilirlik için bir başka temel parametre olarak karşımıza çıkar.

Katılım, sosyal altyapıya bağlı değişkenlik gösteren karma arazi kullanımıyla ilişkilidir. Kullanıcılara sunulan çeşitli etkinlik alanlarının mevcudiyeti katılıma olumlu yönde bir etki sunacaktır (Talen, 2001). Tüm bu söylemlerin aslında talepsiz ve özgür katılımı ifade etmesi,

sosyal sürdürülebilirliğe olan olumlu katkısı sayesinde önem arz etmektedir. Bu noktada, katılımın sosyal sürdürülebilirliğe katkısının sadece bireysel düzeyde kalmayıp, toplumsal yapıyı ve kamu politikalarını etkileyen bir düzeyde olduğu görülmektedir.

Literatürde yer alan bilgiler ışığında, katılımın çalışma alanı üzerindeki sosyal sürdürülebilirliğe olan etkisi üç alt parametrede ölçülecektir. Bunlar;

- Topluluk faaliyetlerine katılım
- Yerel yönetim kararlarına katılım
- Sivil faaliyetlere katılımıdır.

Katılımın, toplumsal yapının dayanıklılığını artıran ve sosyal yapıyı sürdürülebilir kılan etkileri, bu alt parametreler aracılığıyla daha da belirginleşmektedir. Örneğin, topluluk faaliyetlerine katılım, bireylerin sosyal bağlarını güçlendirirken, yerel yönetim kararlarına katılım, demokratik bir toplum yapısının güçlenmesine yardımcı olur. Sivil faaliyetlere katılım ise, bireylerin topluma katkıda bulunmalarını sağlarken, sosyal sorumluluğun artırılmasına katkıda bulunur. Tüm bu parametreler, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması için kritik öneme sahiptir.

Sosyal uyum ve etkileşim

Sosyal etkileşim, 'hem insan doğasının hem de sosyal düzenin oluşumundaki temel süreç' olarak tanımlanmaktadır (Wirth, 1964). Bu söylem, bir toplumun, sosyal etkileşimin de etkisiyle uyumlu bir şekilde bir arada kalabileceğini göstermektedir. Sosyal etkileşim olmaksızın belirli bir bölgede yaşayan insanlar, birbirinden ayrı yaşayan, yabancılaşmış bireyler olarak tanımlanır. Topluluk duygusu, yer duygusu ve yerel birlik hissi zayıf olabilmektedir (Dempsey N. , 2006).

Sosyal etkileşim ve sosyal uyum sosyal sermayenin ayrılmaz parçaları olarak tanımlanmaktadır (Kearns & Forrest, 2000). Sosyal sermaye, toplumların sosyal yapısını güçlendiren, karşılıklı güven, iş birliği ve dayanışmayı içeren bir ağ olarak tanımlanır. Sosyal sermaye, toplumsal düzenin ve ekonomik gelişimin önemli bir unsuru olup, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında kritik bir rol oynar. Bu kavram, bireyler arasındaki güvenin ve dayanışmanın, toplumun refahını ve güvenlik hissini etkileyebileceğini ortaya koymaktadır (Fischer, 1982). Sosyal ve karşılıklı desteklerin, insanların değerleri, kimlikleri ve sivil toplum açısından hayati olduğu savunulmaktadır. Bu tür sosyal ağlar, birini sadece görünce tanıma gibi zayıf bağlardan, yakın arkadaşlar ve aile gibi güçlü bağlara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Yerel ölçekte, zayıf bağlar ya da etkileşimler, mahallenin büyüklüğü, doğası ve

çeşitli sosyal fırsatlar sağlama açısından güçlü bağlar kadar öneme sahiptir (Kearns & Forrest, 2000).

Tanıdıklarıyla karşılaşma, sosyal etkileşimi teşvik eder ve toplumsal bağlılık ile aidiyet duygusunu artırır. Mahalle sakinlerinin birbirini tanınması, sosyal ağları güçlendirir ve yerel düzeyde dayanışma yaratır. Ayrıca, toplumsal bağların güçlenmesinde dayanışma duygusu da merkezi bir rol oynar. Toplum üyeleri arasındaki karşılıklı yardımlaşma ve destek, toplumsal dayanıklılığı artırırken, kriz durumlarında toplumsal uyumu pekiştirir. Sosyal etkileşimde geçirilen zamanın keyifli ve verimli olması da önemli bir faktördür, çünkü bu durum bireylerin yaşam kalitesini artırır ve toplumun genel refah seviyesini yükseltir (Kearns & Forrest, 2000). Son olarak, yeni insanlar tanıma süreci, bireylerin sosyal çevrelerini genişletmelerine olanak tanır ve bu durum sosyal sermayenin artmasına yardımcı olur.

Literatür verileri doğrultusunda; sosyal uyum ve etkileşim kavramının, çalışma alanı üzerindeki sosyal sürdürülebilirliğe etkisi dört alt parametre aracılığıyla ölçülecektir. Bunlar;

- Tanıdıklarıyla karşılaşma
- Dayanışma duygusu
- Geçirilen zamandan keyif duyma
- Yeni insanlar tanımadır.

Sosyal uyum ve etkileşim, bir toplumun sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını artıran önemli faktörlerdir. Sosyal sermaye, güven ve dayanışmanın artırılması, toplumsal bağlılığın güçlendirilmesi için temel öneme sahiptir. Bu parametrelerin toplumsal etkileşimler aracılığıyla daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılması, toplumların sosyal yapısının sürdürülebilirliğini destekleyen etkili stratejilerin geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Okunabilirlik

Okunabilirlik üzerine yapılan tanımlarda referans gösterilen isim Kevin Lynch'tir. Lynch yaptığı çalışmasında okunabilirliği şöyle tanımlamıştır: 'Okunabilirlik bir çevrenin fark edilebilir ve tutarlı bir örüntü içinde organize edilebilir olmasıdır' (Lynch, 1960). Okunabilirlik kavramı Köseoğlu (2012)'nin doktora tezinde şöyle açıklanmıştır:

- Mekânın kolayca fark edilebilmesi ve organize olması,
- Mekânın yön bulmaya elverişli olması ve kolay anlaşılması,
- Mekânın bilinçte imaj oluşturması,

Mekânın zihinsel harita oluşturabilmesi ve kolay yön bulabilmeyi sağlaması (Köseoğlu, 2012).

Okunabilirliğin yapı taşı olan ‘yön bulma’ kavramı, tüm hareketli canlıların gerçekleştirdiği bir eylemdir. Yapılan çalışmalar doğrultusunda, yön bulmanın içgüdüsel bir eylem olmaksızın, bu eylemi gerçekleştirmek için gerekli uyarıcılara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Çevreden edinilen duyumsal referanslar aracılığıyla kolay yön bulabilme sağlanmaktadır. Bu durum kent ölçeğinde incelendiğinde yön bulmayı kolaylaştıracak levhalar, sokak numaraları, otobüs numaraları ve kentin imajını oluşturan kent imgeleri bulunmaktadır. İyi bir çevresel imge yön bulmayı kolaylaştırmasının yanı sıra, kentlinin kaybolmasının önüne geçerek duygusal anlamda güvende hissetmesine de olanak sağlar. Bu sayede kişi kendisi ve çevresi arasında uyumlu bir ilişki kurarak bulunduğu çevreye aidiyet hissetmeye başlar. Kişinin kaybolduğunda ortaya çıkacak endişe ve korkusunun aksine bulunduğu çevreye aşina hissetmesi aynı zamanda hayatın verimliliği ve sürdürülebilirliği için esastır (Lynch, 1960).

Yapılan bu tanımlamalar, kentin bütünlüğünü oluşturan parçalar aracılığıyla kentin içsel olarak tutarlı bir doku oluşturmaya işaret etmektedir. Bu durum, kent içindeki yolların, bölgelerin ve sınırların kolayca ayırt edilebilir ve bütüncül olarak gruplandırılabilir olmasına olanak sağlamaktadır. Bahsedilen bu sistemin etkinliğinin ne kadar sağlıklı işlediğini anlamak için kent kullanıcıları tarafından değerlendirilmesi önem arz etmektedir (Lynch, 1960).

Literatür ışığında okunabilirlik ana parametresinin çalışma alanı üzerindeki sosyal sürdürülebilirliğe etkisi iki alt parametrede incelenecektir;

- Kolay yön bulma
- Kaybolma.

Kentsel hafıza

Kentler içerisinde buldukları zaman ve koşullara bağlı birçok veriden beslenerek gelişen ve değişen canlı organizmalardır. Taşıdıkları bu aktif özellikler sayesinde kentler için de hafıza (bellek) olgusundan bahsetmek mümkündür. Aldo Rossi (2006) tarafından öne sürüldüğü üzere, kent ve kente ait parçalar, bütüncül olarak ele alındığında kolektif (toplumsal) belleği yansıtmaktadır. Bu parçalar, zamanla biriktirilen izler ve bir araya getirilen unsurlar sayesinde kendine özgü bir bellek oluşturur. Literatürde kente ait olan bu bellek ‘kentsel hafıza’ olarak adlandırılmaktadır. Belleğin mekâna bağlı olarak değişim ve gelişim gösterdiği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, kentsel hafıza kolektif belleğin bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Kent, insanlar için bir deneyim alanıdır ve bu sebeple kente ait tüm parçalar, kolektif belleği de içinde barındırır. Zaman içerisinde biriken bu izlerin etkisiyle kent, kendine

has bir hafızaya sahip olur ve bu da özgün bir hafızayı temsil etmektedir. Bu özgünlük de yerin ruhu (genius loci) kavramını doğurmaktadır (Rossi, 2006).

Tüm bu anlatımlar kentsel hafızanın, mekânın kendisi toplumsal çerçevesi ve tarihi deneyimlemesi sonucunda oluşan bir kolektif bellek olduğunu göstermektedir. Kentlerde var olan geçmiş izlerin silinmesi durumunda kentsel hafızadaki yerleri de kaybolmaktadır. Kentler zamanla değişirken kentsel hafızalarını da şekillendirir ve değiştirirler. Bu duruma örnek olarak kenti ve kent sakinlerini etkileyen ve milat olarak görülen hastalık, afet, savaş gibi olaylar gösterilebilir. Geçmişte yaşanan bu olayların kentlerdeki izlerinin günümüze yansıtılarak geleceğe aktarılması önem arz etmektedir. Çünkü bu değişimler kentsel hafızada yer edinir. Kentsel alanlardaki herhangi bir fiziksel değişiklik, kentsel hafızanın değişmesini de beraberinde getirmektedir. Kentsel yapıyı çevre kayb olduğunda veya değiştiğinde o yer ve o yer ile ilgili hatıralar zamanla hafızadan silinir. Hafızasını koruyabilen kentler, toplum tarafından benimsenen, kentin tarihsel kimliğini sürdüren, anlamlı mekanlar haline gelmektedir. Kentsel hafızadaki kayıplar, bir toplumun belirli bir dönemdeki kent kültürü ve yaşam tarzının kaybolması anlamına gelir. Bu durum, zamanla kent kimliğinin belirsizleşmesine yol açar ve toplumda önemli etkiler ile kayıplara neden olur (Ünlü, 2017).

Mekân ve yapıyı çevre, kentte kimliği ve hafızayı yansıtan önemli olgulardır. Bu alanların korunması kentsel hafızanın zenginleştirilmesiyle sürdürülebilirliğe katkı sağlar. Endüstri alanları, terkedilmiş fabrikalar, eski limanlar gibi kent dokusunun imgesi haline gelerek kentin önemli bir parçası olan alanlar, bahsedilen bu değerleri koruyarak günümüz ihtiyaçlarıyla uyumlu hale getirilmeli ve kentsel hafızanın sürdürülebilirliğine katkıda bulunmalıdır.

Bütüncülük, kentsel hafıza bağlamında, mekânın tüm bileşenlerinin birbirleriyle uyum içinde işlev görmesini ifade eder. Kentsel yapılar, yollar, meydanlar, parklar ve diğer altyapı elemanları, yalnızca fiziksel özellikleriyle değil, aynı zamanda kentle ilgili toplumsal hafızayı, kültürel kimliği ve tarihi anlatıları da taşır. Bütüncülük, bu elemanların birbirleriyle olan ilişkisini ve toplamda bir anlam ifade etmesini vurgular. Lefebvre (1991) "kent mekânının, toplumsal yapının bir yansıması ve kolektif belleğin bir araç olduğu" görüşünü savunarak kentsel alanların, toplumların hafızalarının saklandığı bütünsel yapılar olduğunu belirtmiştir (Lefebvre, *The Production of Space*, 1991). Bu anlamda, kentsel tasarımın ve planlamanın, kent belleğiyle uyumlu olarak şekillendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Kentin geçmişi, yapıyı çevresi ve halkın deneyimleri, bu bütüncülüğün oluşturulmasında önemli rol oynar. Kentteki bir yapının ya da alanın kaybolması, sadece fiziksel bir kayıp değil, aynı zamanda toplumsal

belleğin eksilmesi anlamına gelir. Bu eksiklik hem kentsel kimliğin hem de sosyal sürdürülebilirliğin zarar görmesine neden olabilir.

Koku algısı ise, kentsel hafızada önemli bir yer tutar çünkü kokular, insanların hafızalarında derin izler bırakır ve mekânla ilişkilendirilen anıları tetikleyebilir. Koku, görsel veya işitsel algılardan farklı olarak, doğrudan beynin hafıza merkezlerine bağlı olarak işler ve bu nedenle duygusal hafızayı etkileyebilir (Cohen, 1985). Kentin belirli kokuları, o yerin tarihini ve kültürünü yansıtan güçlü semboller haline gelebilir. Örneğin, eski bir limanın kokusu, kent tarihinin bir parçası olarak hafızalarda yer edebilir. Bazen kokular, bir yerin geçmişini hatırlatır; bazen de bir kentteki sosyal etkileşimleri ve kültürel bağları ifade eder. Oldukça kişisel ve duygusal bir deneyim olan koku algısı, kentsel hafızanın sadece görsel bir temele dayanmadan, çok daha kapsamlı ve derin bir şekilde korunmasını sağlar. Bu nedenle, kentsel çevrenin tasarlanmasında, kokuların da dikkate alınarak, kentsel hafızanın çok boyutlu bir şekilde sürdürülebilirliği sağlanabilir.

Literatürdeki veriler ışığında, kentsel hafızanın çalışma alanı üzerindeki sosyal sürdürülebilirliğe etkisi dört alt parametre ile değerlendirilecektir. Bunlar;

- Tarihsel Kimlik
- İmgelenebilirlik
- Bütüncüllük
- Koku Algısı.

Bölüm sonu-değerlendirme

Sosyal sürdürülebilirlik, birbiriyle etkileşimde olan çok sayıda parametrenin bir bütün olarak işleyişine dayanır. Bu parametrelerin her biri, toplumsal dinamiklerin güçlenmesine katkı sağlar. Örneğin, aidiyet duygusu ile güvenlik algısı arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bir birey, ait olduğu topluluğa güven duyduğunda, o yerin güvenliğini de hissetme eğilimindedir. Bu bağlamda, bir toplumun üyeleri, kendilerini bir yerle bağdaştırdıklarında, o yerin sunduğu güvenliğini de içselleştirirler. Benzer şekilde, erişilebilirlik ile sosyal altyapı arasındaki ilişki de dikkat çekicidir. İnsanların sağlık, eğitim ve diğer temel hizmetlere kolay erişim sağlaması, toplumsal katılımı teşvik eder ve bu da sosyal sürdürülebilirliği destekler.

Katılım ve sosyal uyum, birbirini tamamlayan parametrelerdir. Toplumda bireylerin katılımı arttıkça, toplumsal uyum da güçlenir. Yerel etkinliklere katılım, bireylerin topluma ait olduklarını hissetmelerini sağlar, bu da sosyal uyumu artırır ve sürdürülebilir topluluk bağlarının kurulmasına zemin hazırlar. Okunabilirlik ve kentsel hafıza ise sosyal

sürdürülebilirliğe katkı sağlayan önemli diğer faktörlerdir. Kentlerin mekânsal olarak okunabilir olması, bireylerin çevreleriyle daha etkileşimli olmasını sağlar, bu da sosyal etkileşimi ve toplumsal bağları güçlendirir. Öte yandan, kentsel hafıza, geçmişin izlerini taşıyarak toplumsal kimliği pekiştirir ve kent sakinlerinin aidiyet duygusunu destekler.

Tüm bu ilişkiler ağını dikkate aldığımızda, aidiyet duygusu, güvenlik algısı, erişilebilirlik, sosyal altyapı, katılım, sosyal uyum, okunabilirlik ve kentsel hafıza, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında birbirleriyle etkileşimli bir şekilde çalışarak, toplumların daha sağlıklı, uyumlu ve dengeli bir şekilde varlıklarını sürdürebilmesine olanak tanır.

Sosyal Sürdürülebilirlik Perspektifinden Endüstriyel Alanların Dönüşümü

Sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında genellikle kentsel dönüşüm ve bu dönüşümün toplumsal etkileri ön plana çıkmaktadır. Ancak, endüstriyel alanların dönüşümü, sosyal yapıyı ve toplumsal ilişkileri yeniden şekillendiren özgün bir süreçtir. Bu çalışmada, endüstriyel alanların dönüşümü üzerinden sosyal sürdürülebilirlik bağlamında mekân yaratımı ve toplumsal etkiler incelenmektedir. Endüstriyel alanların yeniden işlevlendirilmesi, sadece fiziksel çevrede değil, aynı zamanda toplumsal yapıda da değişimlere yol açmakta, topluluk aidiyetini ve sosyal etkileşimleri dönüştürme potansiyeline sahiptir. Bu bölümde, endüstriyel alanların dönüşümüne dair örnekler sunularak, sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

Endüstriyel miras yapıları ve alanları, toplumların kültürel ve tarihi birikimlerinin somut birer yansımasıdır ve bu nedenle büyük bir öneme sahiptir. Ancak, teknolojik ilerlemeler ve ekonomik dönüşümler sonucunda bu alanların birçoğu zamanla işlevini yitirerek âtil duruma düşmektedir. Bu durum, yalnızca fiziksel varlıklarının korunmasını değil, aynı zamanda bu alanların sürdürülebilir bir şekilde yeniden değerlendirilmesini ve topluma kazandırılmasını da zorunlu hale getirmektedir. Endüstriyel mirasın korunması ve yeniden işlevlendirilmesi sürecinde sosyal sürdürülebilirlik kavramı, projelerin başarısını doğrudan etkileyen temel unsurlardan biri olarak karşımıza çıkar.

Sosyal sürdürülebilirlik perspektifinden bakıldığında, yerel toplulukların bu tür projelere katılımı büyük önem taşır. Toplumsal katılım, yalnızca projelerin toplumun beklentileri doğrultusunda şekillenmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bu projelerin daha geniş bir kabul görmesine de katkıda bulunur. İnsanlar, sürece dahil olduklarında kendilerini bu alanlarla daha bağlı hisseder ve yapılan çalışmalara destek verme eğiliminde olurlar. Bu nedenle, yerel halkın ihtiyaç ve görüşlerinin dikkate alınması, projelerin uzun vadeli başarısı açısından kritik bir gerekliliktir.

Endüstriyel mirasın yeniden işlevlendirilmesi sırasında, bu yapıların tarihsel ve kültürel değerlerinin korunması bir diğer önemli gerekliliktir. Geçmişin izlerini taşıyan bu alanlar, toplumsal kimliğin bir parçasını oluşturur ve bu değerlerin korunması, bireylerin aidiyet ve bağlılık duygularını güçlendirir. Kentsel hafızanın korunması, bu tür alanların toplumsal belleği yansıtması açısından büyük önem taşır. Kentsel hafıza, toplumların geçmişle kurduğu ilişkiyi ve bu ilişkiyi çevreye nasıl yansıttığını ifade eder. Endüstriyel alanların yeniden işlevlendirilmesi, bu hafızanın canlı tutulması ve geleceğe aktarılması için önemli bir fırsattır. Ayrıca, bu alanların toplumun her kesimi tarafından erişilebilir olması, sosyal adaletin tesis edilmesi açısından da hayati bir rol oynar. Her yaştan, gelir seviyesinden ve toplumsal kesimden bireylerin bu alanlara kolayca ulaşabilmesi hem kentsel hafızanın hem de bu mirasın toplum için anlamlı bir şekilde var olmasını sağlar.

Erişilebilirliğin yanında, endüstriyel mirasın topluma olan katkısını artırmanın bir diğer yolu ise farkındalık ve eğitim çalışmalarına öncelik verilmesidir. Bu tür etkinlikler, endüstriyel mirasın yalnızca geçmişin bir hatırası değil, aynı zamanda günümüz toplumuna değer katan bir unsur olduğunu vurgular. Eğitim programları, sergiler, seminerler ve rehberli turlar gibi faaliyetler, hem miras alanlarına olan ilgiyi artırır hem de toplumda bu alanların korunmasına yönelik bir bilinç oluşturur.

Sonuç olarak, endüstriyel miras alanlarının sosyal sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yeniden işlevlendirilmesi, bu alanların yalnızca korunmasını değil, aynı zamanda topluma değer ve işlev kazandırmasını da hedefler. Bu yaklaşım, hem geçmişin mirasını gelecek kuşaklara aktarmayı hem de bu süreçte toplumun ihtiyaçlarını karşılamayı mümkün kılar. Bu bağlamda, aşağıdaki bölümde, başarılı endüstriyel dönüşüm projelerinden örnekler ve bu projelerin toplumsal etkileri sosyal sürdürülebilirlik bağlamında incelenmektedir.

New York'ta 1934-1980 yılları arasında yük taşımacılığı için kullanılan High Line demiryolu hattı, 2009 yılında "High Line Park" adlı bir kentsel park projesine dönüştürülerek kente yeşil bir yaşam alanı kazandırılmıştır. Londra'da 1947-1981 yılları arasında elektrik üretimi için kullanılan Bankside Elektrik Santrali, 2000 yılında Tate Modern adıyla dünyanın en önemli modern sanat müzelerinden biri haline gelmiştir. Almanya'nın Essen kentinde 1851-1986 yılları arasında faaliyet gösteren Zollverein Kömür Madeni, 2001 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınarak kültürel ve turistik bir merkez olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Viyana'da 1896-1984 yılları arasında doğal gaz depolama amacıyla kullanılan Gasometers, 2001 yılında konut, alışveriş ve eğlence merkezi olarak yeniden tasarlanmıştır. Paris'te 12. yüzyıldan 1971 yılına kadar geleneksel bir toptancı pazarı olarak

kullanılan Les Halles, 20. yüzyılın sonlarında modern bir alışveriş merkezi ve kültürel etkinlik alanına dönüştürülmüştür. İspanya'nın Bilbao şehrindeki sanayi ve liman alanı olan Abandoibarra, 1990'larda Guggenheim Müzesi'nin de dahil olduğu karma kullanım alanı olarak yeniden düzenlenmiştir. Türkiye'de İstanbul'da 1911-1983 yılları arasında elektrik üretimi için kullanılan Silahtarağa Elektrik Santrali, 2007 yılında Santral İstanbul adıyla eğitim ve kültür merkezi olarak kente kazandırılmıştır. Ankara'da TCDD Cer Atölyesi olarak faaliyet gösteren endüstriyel alan, 2010 yılında CerModern adıyla sanat ve kültür merkezi haline getirilmiştir. İzmir'de 1862-1950'li yıllar arasında havagazı üretim tesisi olarak hizmet veren tarihi Havagazı Fabrikası, 2008 yılında kültür ve etkinlik merkezi olarak restore edilmiştir (Karıptaş, Karıptaş, & Aytis, 2020). İşlevsel özellikleri ve benzer dönüşüm süreçlerinden geçmiş olmaları nedeniyle, bu çalışmada ulusal düzeyde Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Santral İstanbul'a dönüşümü ile uluslararası düzeyde Bankside Elektrik Santrali'nin Tate Modern'e dönüşümünü değerlendirmek amaçlanmıştır.

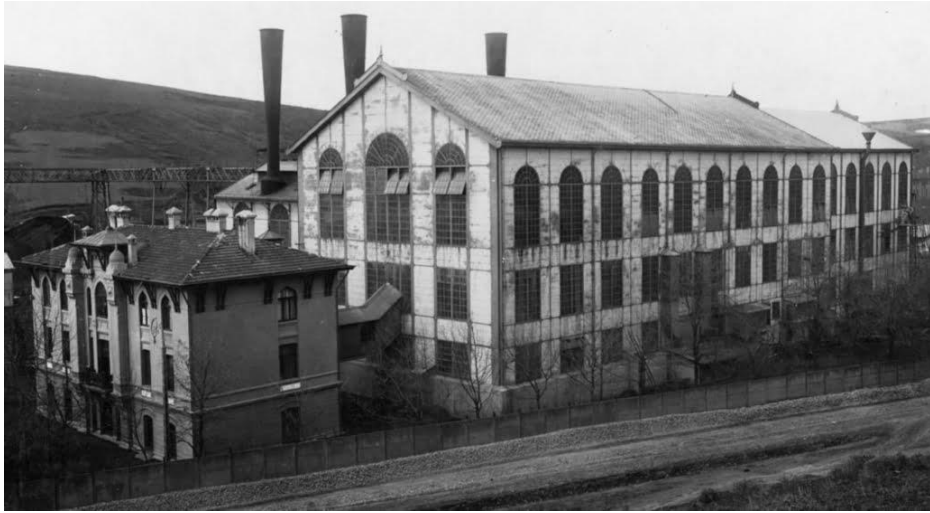
İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali'nin santral İstanbul'a dönüşümü

İstanbul, tarihi ve kültürel zenginliği ile tanınan bir metropol olup, sanayileşme sürecinde önemli endüstriyel tesislere de ev sahipliği yapmıştır. Bu tesislerden biri olan İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali, kentin endüstriyel mirasının önemli bir parçasını oluşturmuştur. İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali, Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1914 yılında İstanbul'un enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla Haliç'te inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk elektrik üretimini yapan santral, üretim faaliyeti için ihtiyaç duyduğu suyu kolay temin etmek amacıyla Alibeyköy ve Kağıthane dereleri üzerine konumlandırılmıştır (Şekil 8) (Santralistanbul, 2024).

Şekil 8. Santral'in bulunduğu konumdan bir görüntü (Santralistanbul, 2024)

Silahtarağa Elektrik Santrali, 1914 ve 1983 yılları arasında kentin ana enerji kaynaklarından biri olmuş ve endüstriyel faaliyetlerin yanı sıra kent aydınlatmasını da sağlamıştır. Elektrik üretimi ve dağıtımını konusunda önemli bir merkez olarak görev yapmış ve İstanbul'un modernleşme sürecinde kritik bir rol oynamıştır. Ancak, teknolojik ilerlemeler ve şehir planlaması değişiklikleri nedeniyle zamanla eski önemini yitirmiş ve sonunda faaliyetlerini durdurmuştur (Şekil 9) (Cengizkan, 2001).

Şekil 9. Santral'in 1930'lardaki görüntüsü (Karıptaş, Karıptaş, & Aytis, 2020)

İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali, kapanmasının ardından 20 yıl kadar atıl durumda kalmıştır. 1980'li yıllarda yaşanan endüstrileşme sürecinin sona ermesiyle birlikte, santral fiziksel olarak bakıma muhtaç hale gelmiş. Bu durum yalnızca santrali değil Haliç ve çevresindeki mahalleri de etkilemiştir. Çevrede fiziksel, ekonomik ve sosyal açıdan bir

yıpranma yaşanmıştır. Bölge halkı ve bölgeyi anlatanlar tarafından tehlikeli ve tekinsiz olarak tanımlanan bu alan için 2004 yılı itibariyle ‘Santral İstanbul’ projesi kapsamında restorasyon başlamıştır. Projede ulusal ve uluslararası tanınmış mimarlar yer almıştır. Proje, fabrika kompleksinin için de yer alan ve eklenecek yapılara müze, eğitim, kültür, sergi alanı gibi çeşitli fonksiyonları bir araya getirmeyi hedeflemektedir. 2007 yılında tamamlanan projede, Çağdaş Sanat Müzesi (şekil 10), Kütüphane, İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Bölümü ve Enerji Müzesi (şekil 11) bulunmaktadır (Sadrı, 2008).

şekil 10. Çağdaş Sanat Müzesi (Santralistanbul, 2024)

şekil 11. Santral İstanbul Enerji Müzesi (Santralistanbul, 2024)

Şekil 12. Santral İstanbul Enerji Müzesi'nin içinden bir görüntü (Santralistanbul, 2024)

Santral İstanbul, bir zamanlar endüstri faaliyetlerine ev sahipliği yapmış olan bir fabrika kompleksinin, içinde bulunduğu bölgeye kültürel ve fiziksel değer kazandırma hedefi doğrultusunda dönüşüme uğramıştır. Yapıların tarihi dokusunu koruyarak yeniden düzenlenmesiyle beraber sunulan çeşitli fonksiyonlar aracılığıyla, kent sakinlerini bu bölgeye çekmeyi başarmıştır. Yaşanılan bu süreç, bölgenin olumsuz algısını değiştirerek daha güvenli bir alan haline gelmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, eğitim, kültürel etkinlikler ve sosyal sorumluluk projeleri gibi çeşitli faaliyetlerin, çevre halkının gelişimine önemli bir katkı sağlama potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Santral İstanbul, sadece akademik topluluğa değil, aynı zamanda bölge halkına ve İstanbul'un genel nüfusuna hitap ederek, kent kültüründe yeni bir yaşam deneyimi sunmaktadır (Sadri, 2008).

Santral İstanbul'un dönüşümü, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri açısından da dikkate değerdir. Öncelikle, erişilebilirlik açısından önemli bir adım atılmıştır; kültürel, sanatsal ve eğitimsel işlevlerin eklenmesiyle birlikte, bu alana hem bölge sakinleri hem de farklı sosyal kesimlerden bireyler kolayca erişebilmektedir. Ayrıca, müze, kütüphane ve çeşitli kültürel alanların yer alması, mekânın okunabilirliğini arttırmakta ve kent sakinlerinin mekâna dair daha derinlemesine bir deneyim edinmelerine olanak tanımaktadır. Kentsel hafızanın korunması çabası, özellikle enerji müzesi gibi unsurlar aracılığıyla geçmişin endüstriyel kimliğini yaşatmayı hedeflemektedir. Bu dönüşüm, sadece mekânın fiziksel dönüşümünü değil, aynı zamanda bölge halkının sosyal bağlarını ve kentle olan ilişkilerini yeniden şekillendirerek, sosyal sürdürülebilirliğin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Ancak, Santral İstanbul'un sosyal sürdürülebilirlik açısından güçlü olup olmadığı konusunda daha derinlemesine bir analiz yapılması gerektiği söylenebilir. Bununla birlikte, eklenen fonksiyonlarla sosyal altyapının

güçlendirilmesi ve kentsel hafızanın korunması yönündeki çabalar, bu dönüşümün toplumsal sürdürülebilirlik açısından önemli bir adım olduğunu göstermektedir.

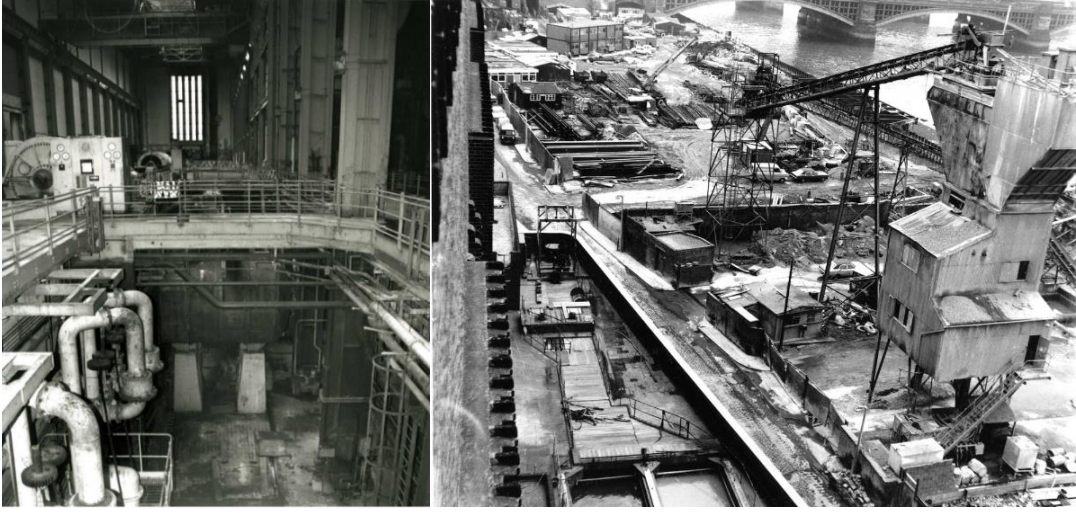
Bankside güç istasyonu'nun Tate Modern'e dönüşümü

Bankside Güç İstasyonu, Londra'nın South Bank bölgesinde, Thames Nehri'nin kıyısında yer alan bir sanayi tesisi olarak hizmet vermiştir. 1947'de faaliyete geçen ve 1981'e kadar işlevini sürdüren bu tesis, enerji üretiminde kullanılan bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Bankside de Güç İstasyonu, enerji ihtiyacını karşılamak amacıyla Thames Nehri üzerinde bulunan bir dizi santral arasında önemli bir konuma sahiptir (Şekil 13) (Hanapi, Morrison, & Yusof, 2022).

Şekil 13. Tate Modern'in Thames Nehriyle olan ilişkisi (H&dM, 2024)

Sanayi devrimi döneminin mimari tarzını yansıtan ve bulunduğu konum dolayısıyla dikkat çeken Bankside Güç İstasyonu, zamanla teknolojik ilerlemelerin etkisiyle işlevselliğini yitirmiştir. Şekil 14'te kömürle çalışan geleneksel enerji üretimi ile daha modern ve verimli enerji üretim yöntemlerinin tercih edilmesiyle birlikte istasyonun faaliyetleri sonlandırılmıştır (tate.org, 2024).

Şekil 14. Bankside Güç İstasyonu'nun dönüşüm öncesi görüntüsü (H&dM, 2024)

Bankside Güç İstasyonu'nun sahibi olan İngiliz enerji şirketi, tesisin geleceği konusunda çeşitli planlar üzerinde durmuş ve sonunda binanın sanat alanında kullanılması konusunda karar almıştır. Alınan bu kararın ardından, Tate Galerisi'nin geniş sanat koleksiyonuna sahip olması ve Bankside Güç İstasyonu'nun büyük yapısının çağdaş sanat eserlerini sergilemek için uygun bir mekân olması etkili olmuştur. Tate Modern'in kurulması, Thames Nehri'nin güney kıyısında bulunan bölgenin yeniden canlandırılması ve turizmin teşvik edilmesi gibi amaçları da içeren daha geniş bir stratejinin bir parçasıdır (H&dM, 2024)

Tate Modern'in inşası ve açılışı 2000 yılında gerçekleşmiştir. Bu durum müzenin, İngiltere'nin ve dünyanın önde gelen çağdaş sanat müzelerinden biri haline gelmesine olanak sağlamıştır. Müzenin açılmasıyla birlikte, bölgedeki turizm ve ticaret aktivitelerinde belirgin bir artış yaşanmıştır. Bankside, artık sanatseverlerin ve turistlerin sıklıkla ziyaret ettiği bir merkez haline gelmiştir (Şekil 15). Bu durum, bölgedeki yerel ekonomiye olumlu anlamda katkıda bulunmuştur (Hanapi, Morrison, & Yusof, 2022)

Şekil 15. Tate Modern'in avlusundan bir görüntü (H&dM, 2024)

Tate Modern'in kurulması ve bölgedeki dönüşüm süreci, bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Özellikle artan gayrimenkul değerleri ve kira fiyatları bölgedeki yerel sakinler için yaşam maliyetlerini artırmış ve bazı sakinlerin bölgeden ayrılmasına ve dışlanmasına yol açmıştır. Bu durum, gentrifikasyona (soylulaştırma) sebep olarak bölgedeki sosyal dokunun değişmesine ve yerel toplulukların dağılmasına neden olmuştur. Yerel kültür ve kimlik, müzenin uluslararası çekiciliği karşısında erozyona uğramış ve değişmiştir (Şekil 16) (Hanapi, Morrison, & Yusof, 2022).

Şekil 16. Tate Modern'den çevresine bir bakış (H&dM, 2024)

Sonuç olarak, Tate Modern'in kurulması ve Bankside Güç İstasyonu'nun sanat müzesine dönüştürülmesi, Londra'nın kültürel ve turistik açıdan önemli bir merkezi haline gelmesine katkıda bulunurken, yaşanan dönüşüm süreci sebebiyle çeşitli sosyal ekonomik ve kültürel etkileri de beraberinde getirmiştir.

Tate Modern'in kurulması ve Bankside Güç İstasyonu'nun dönüşümü, sosyal sürdürülebilirlik perspektifinden değerlendirildiğinde, önemli fırsatlar ve zorluklar sunmaktadır. Öncelikle, erişilebilirlik açısından bu dönüşüm, bölgeye sanat ve kültür alanlarında geniş bir erişim sağlamaktadır. Tate Modern, yerel halkın yanı sıra uluslararası ziyaretçilerin de ilgisini çekerek bölgedeki sosyal ve kültürel etkileşimi arttırmış ve bu alanda sosyal etkileşim için önemli bir merkez haline gelmiştir. Ayrıca, müze gibi sosyal altyapı unsurlarının eklenmesi, sosyal uyumu destekleyen bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, dönüşüm sürecinde yaşanan gentrifikasyon, yerel halkın ekonomik ve sosyal açıdan dışlanmasına yol açarak, toplumun sosyal dokusunu olumsuz etkilemiştir. Artan kira fiyatları ve yaşam maliyetleri, özellikle düşük gelirli kesimleri bölgeden uzaklaştırmış, yerel toplulukların dağılmasına neden olmuştur. Bu durum, mekânın okunabilirliğini ve sosyal uyumunu zedeleyerek, kentsel hafızanın kaybolması riskiyle karşı karşıya bırakmıştır. Sonuç

olarak, Tate Modern'in dönüştürdüğü Bankside bölgesi, kültürel anlamda önemli bir sosyal sürdürülebilirlik katkısı sunsa da ekonomik ve sosyal dışlanma sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu çelişki, sosyal sürdürülebilirliğin yalnızca kültürel değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan dengeli bir şekilde sağlanmasının önemini gözler önüne sermektedir.

Değerlendirme

İstanbul Silahtarağa Elektrik Santrali'nin Santral İstanbul'a Dönüşümü ve Bankside Güç İstasyonu'nun Tate Modern'e Dönüşümü, endüstriyel mirasın sanat ve kültür alanında yeniden değerlendirilmesi ve şehirlerin turistik potansiyellerinin artırılması konularında benzerlikler taşımaktadır. Her iki proje de eski endüstriyel yapıları modern sanat ve kültür merkezlerine dönüştürerek, şehirlerin kültürel ve sosyal dokusuna önemli katkılarda bulunmuştur.

İstanbul'daki Silahtarağa Elektrik Santrali'nin dönüşümü, Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma bir endüstriyel tesisi modern sanat ve kültür faaliyetlerinin merkezi haline getirerek, İstanbul'un tarihi ve kültürel dokusunu koruyup yenilemiştir. Benzer şekilde, Londra'daki Bankside Güç İstasyonu'nun Tate Modern'e dönüşümü de sanat galerisi olarak kullanılarak bölgenin kültürel ve turistik çekiciliğini artırmış ve şehirdeki endüstriyel mirasın değerlendirilmesine öncülük etmiştir.

Her iki proje de eski endüstriyel yapıların modern sanat ve kültür alanlarına dönüştürülmesiyle şehirlerin yeniden canlandırılmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca, bu dönüşüm süreçleri şehirlerin turistik potansiyellerini artırmış ve kültürel alanda önemli merkezler oluşturarak yerel ekonomilere ve topluluklara olumlu etkiler sağlamıştır.

Santral İstanbul'un dönüşüm sürecinde aktif rol alan Mimar Nevzat Sayın, TRT2 EŞİK adlı program için verdiği röportajda her iki proje arasındaki bağlantıyı şu sözleriyle dile getirmiş: *'...son santral üretimini sürdürdüğü 86'da kapandı. Bu anlamda Tate Modern'le Santral İstanbul arasında çok ilginç bir kader birliği var. Yaklaşık 1910'lu yıllarda kuruldukları için yaklaşık aynı tarihlerde açılıyorlar. 1980'li tarihlerde faaliyetlerini durdurdukları içinde yaklaşık aynı tarihlerde ömürleri bitiyor ve onların o yapıyı ihya etme biçimiyle koruma tutma biçimiyle bizimkiler arasında kimi benzerlikler kimi farklılıklar var. Mesela Herzog & de Meuron o binayı yaparken tamamen içini boşalttılar. Çünkü İngiltere'de onun gibi çok santral var ve içleri boşaltılabilirdi belki. Bana tuhaf gelse bile anlayabiliyorum ama Santral İstanbul'dan sadece bir tane var...'* (Sayın, 2023)

Her iki projenin de beraberinde getirdiği tartışmalar ve sosyal ekonomik etkiler göz önüne alınmalıdır. Özellikle, Tate Modern'in kurulmasından sonra gentrifikasyon ve yerel

toplulukların dışlanması gibi konular, bu tür dönüşüm projelerinin uygulanmasında dikkate alınması gereken önemli hususlardır. Bu nedenle, endüstriyel mirasın sanat ve kültür alanında değerlendirilmesi süreçlerinde toplumsal katılımın sağlanması ve yerel toplulukların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir.

Silahtarağa Elektrik Santrali'nin dönüşümü ile Tate Modern arasında sosyal sürdürülebilirlik açısından yapılan karşılaştırmada, her iki dönüşümün de farklı sosyal, kültürel ve ekonomik etkileri olduğu gözlemlenmektedir. Silahtarağa Elektrik Santrali, Santral İstanbul projesi ile kent sakinlerine kültürel ve eğitimsel erişim sağlayarak sosyal altyapıyı güçlendirmiştir. Proje, müze, kültür merkezi ve sergi alanları gibi çeşitli fonksiyonları bir araya getirerek yerel halk için sosyal hizmetlere erişim fırsatlarını artırmış, toplumsal katılımı teşvik etmiştir. Bununla birlikte, Tate Modern'in dönüşüm süreci de benzer bir kültürel erişilebilirlik sağlasa da bölgede yaşanan gentrifikasyon nedeniyle düşük gelirli toplulukların dışlanması ve sosyal uyumun zayıflaması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu durum, sosyal sürdürülebilirlik açısından olumsuz etkiler yaratmış, yerel halkın bölgeden ayrılmasına yol açmıştır.

Sosyal uyum ve katılım açısından, Santral İstanbul, toplumun farklı kesimlerinden bireylerin projeye dahil olmasını sağlayarak sosyal uyumu güçlendirmiştir. Erişilebilirlik ve sosyal etkinlikler, aidiyet duygusunun pekişmesine ve toplumsal bağların güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Ancak Tate Modern'de, gentrifikasyon süreci nedeniyle sosyal dokuda bir değişim yaşanmış, yerel halkın bu dönüşümden yeterince faydalanamaması sosyal sürdürülebilirlik açısından zayıflamıştır. Bu bağlamda, Santral İstanbul, sosyal uyumu ve toplumsal katılımı güçlendiren bir model sergilerken, Tate Modern'de sosyal dışlanma ve ekonomik eşitsizlikler daha belirgin hale gelmiştir.

Kentsel hafızanın korunması bakımından, Santral İstanbul dönüşümünde endüstriyel mirasın tarihi dokusunun korunması ve yeniden işlevlendirilmesi, bölgedeki halkın aidiyet duygusunu güçlendirmiştir. Bu süreç, kentsel hafızanın korunması ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından önemli bir kazanım olmuştur. Tate Modern'de ise, başlangıçta benzer bir koruma sağlanmış olsa da gentrifikasyon süreci, yerel kimliğin kaybolmasına ve halkın sosyal bağlarının zayıflamasına yol açmıştır.

Sonuç olarak, her iki örnekte de endüstriyel alanların dönüşümü, kültürel ve sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli katkılar sunmuş olsa da Santral İstanbul'un dönüşümü daha kapsayıcı bir yaklaşım sergileyerek sosyal sürdürülebilirliği güçlendirmiştir. Tate Modern ise kültürel açıdan önemli bir başarıya imza atmış olsa da gentrifikasyon ve sosyal dışlanma gibi sorunlar nedeniyle sosyal sürdürülebilirlik açısından daha karmaşık bir tablo ortaya koymuştur.

Bölüm Sonu Değerlendirme

Sosyal sürdürülebilirlik (SS) kavramı, tarihsel olarak çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik ile paralel bir şekilde gelişmiş, ancak zamanla toplumsal yapılar, kültürel değerler ve sosyal ilişkiler gibi unsurları da içine alacak şekilde genişlemiştir. İlk kez 1972'deki Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nda (Stockholm Konferansı) küresel bir perspektifle gündeme gelmiş olan sürdürülebilirlik, başlangıçta çevresel ve ekonomik boyutlarla sınırlı kalırken, 2000'lerden itibaren sosyal boyutlar da dahil edilmiştir (Nations, 1987). Sosyal sürdürülebilirlik kavramının güç kazanması, toplumsal yapıların, kültürel değerlerin, sosyal ilişkilerin sürekliliği ve toplumsal adalet gibi unsurların giderek daha fazla önem kazanmasına yol açmıştır (Colantonio A. , 2009)

Bu dönüşüm, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan araştırmalarda farklı bakış açıları ve yöntemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Literatürde sosyal sürdürülebilirlik, toplumların uzun vadeli sürdürülebilirliklerini sağlamak için gerekli olan sosyal, kültürel ve ekonomik koşulları tanımlar (Bacon, Cochrane, & Woodcraft, 2012). Sosyal sürdürülebilirlik, eşitlik, adalet, katılım, sağlık, eğitim gibi temel parametrelerle ilişkilendirilen bir kavram olarak şekillenmiştir (Bramley ve diğerleri, 2009; Dempsey ve diğerleri, 2011). Ancak, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan çalışmaların, farklı coğrafyalar ve toplumsal bağlamlarda çeşitlenmiş olması, bu alanda önemli bir çeşitliliğin oluşmasına yol açmıştır.

Sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarının farklı ölçeklere odaklanması, bu alandaki bakış açılarını çeşitlendirmiştir. Yerel düzeydeki topluluklar, şehirler ve mekânlar üzerine yapılan analizler, sosyal sürdürülebilirliğin farklı dinamiklerini anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, daha geniş ölçekli ulusal veya küresel ölçekte yapılan değerlendirmeler de sosyal sürdürülebilirliğin geniş bir perspektifte ele alınmasını sağlamıştır (Kavanagh & McLoughlin, 2009). Bu çeşitlilik, sosyal sürdürülebilirliğin yalnızca çevresel ve ekonomik boyutlarla değil, aynı zamanda toplumsal yapılarla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Ancak literatürdeki analizler, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan araştırmaların henüz bazı önemli boşluklar taşıdığını ortaya koymaktadır. Literatür taramaları, sosyal sürdürülebilirlik için genel olarak üzerinde uzlaşılan bir ölçüm veya analiz yönteminin olmadığını göstermektedir. Ayrıca, sosyal sürdürülebilirlik ile yapısal çevre arasındaki ilişki yeterince derinlemesine incelenmemiştir. Örneğin, kent meydanı gibi yapıların sosyal sürdürülebilirliği üzerine yapılan tartışmaların eksikliği, literatürdeki önemli bir boşluğu işaret etmektedir. Ayrıca, sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarında tarihi kamusal yapıların örneklerinin yer almaması da dikkat çeken bir eksiklik. Bu tür boşluklar, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılacak çalışmalara yeni bakış açıları ve derinlemesine analiz gereksinimi sunmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik kavramının evrimiyle birlikte, bu alandaki çalışmalar da daha soyut ve kapsamlı bir hale gelmiştir. Sosyal sürdürülebilirliğin ölçümü ve analizi yapılırken, farklı coğrafyalara ve kültürlere özgü parametrelerin dikkate alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, özellikle düşük gelirli grupların sosyal sürdürülebilirlik süreçlerinden nasıl etkilendiği, toplumsal dışlanma ile sosyal sürdürülebilirlik arasındaki ilişki gibi konular, üzerinde daha fazla durulması gereken alanlardır (Woodcraft, Bacon, Hackett, & Caistor, 2012). Bu konular, sosyal sürdürülebilirlik literatürünün daha geniş bir çerçevede ele alınmasını sağlayacak önemli araştırma alanları sunmaktadır.

Bu değerlendirme, sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan çalışmalarda daha derinlemesine analizler yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Özellikle sosyal sürdürülebilirlik ile toplumsal dışlanma, kentsel dönüşüm ve yerel halkın katılımı gibi konular üzerine yapılacak araştırmalar, bu alandaki bilgi birikimini artıracak ve sosyal sürdürülebilirliğin daha etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır. Literatürdeki boşlukların giderilmesi, sosyal sürdürülebilirlik kavramının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, sosyal sürdürülebilirlik alanındaki teorik ve kuramsal çalışmalar hem literatürdeki evrimsel gelişimleri hem de farklı araştırma perspektiflerini yansıtmaktadır. Bu çalışmalar, sosyal sürdürülebilirliğin giderek daha karmaşık bir kavram haline geldiğini ve toplumların sürdürülebilirliğini sağlamanın yalnızca çevresel ve ekonomik unsurlarla değil, sosyal dinamiklerle de doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak mevcut literatürdeki eksiklikler ve boşluklar, bu alanın daha kapsamlı bir şekilde incelenmesini ve daha fazla araştırma yapılmasını gerektirmektedir. Özellikle, sosyal sürdürülebilirlik ile toplumsal dışlanma, kentsel dönüşüm ve yerel halkın katılımı gibi önemli konular üzerine yapılacak derinlemesine analizler, bu alandaki bilgi birikimini artıracak ve sosyal sürdürülebilirliğin daha etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır.

MATERYAL ve YÖNTEM

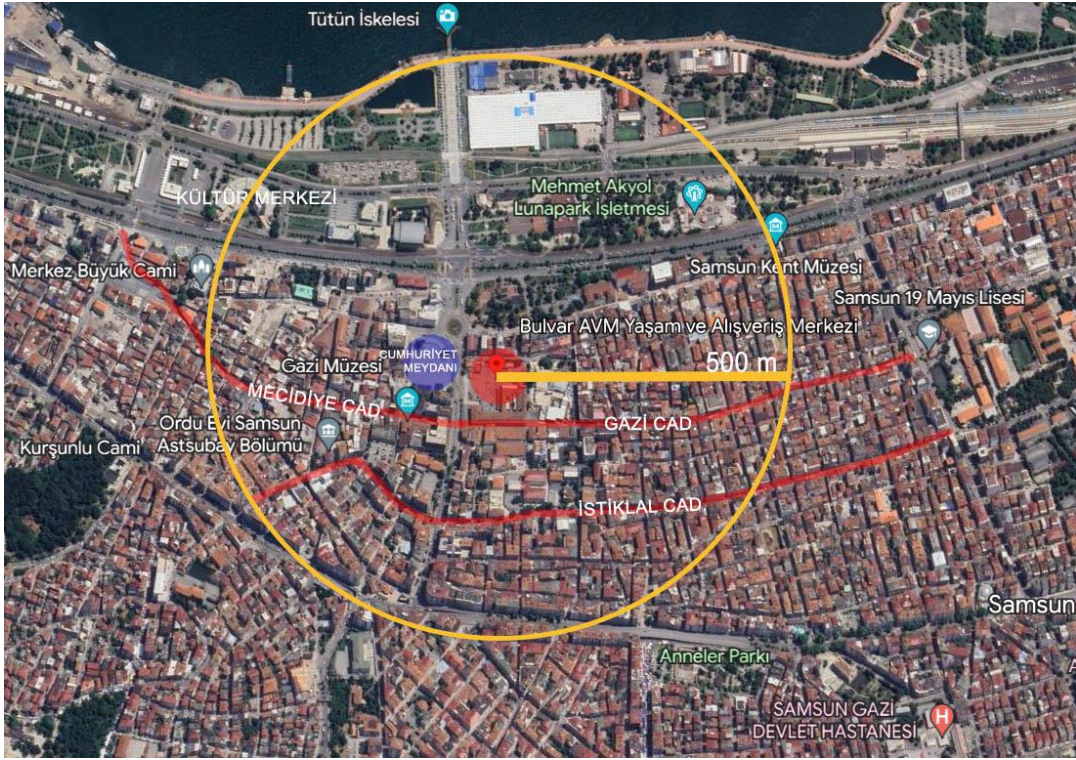
Bu bölümde, araştırmada kullanılan analiz yöntemlerinin nasıl uygulanacağına dair bilgiler sunulacaktır. İlk olarak, AHP (Analitik Hiyerarşi Süreci) yöntemi, uzman görüşlerine dayalı olarak sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin birbirlerine göre önem derecelerini belirlemek için uygulanacaktır. Bu süreçte, uzmanlardan alınan geri bildirimler doğrultusunda, her parametrenin göreceli önemi sıralanacak ve parametreler arasındaki ilişki analiz edilecektir. Ardından, kullanıcı anketleri uygulanacak ve katılımcıların sosyal sürdürülebilirlik parametrelerine dair algıları, 5 dereceli Likert ölçeği ile ölçülecektir. Bu aşamada, anketin nasıl hazırlanacağı ve katılımcıların anketi nasıl yanıtlayacağı açıklanacaktır. Üçüncü olarak, mekânsal analizler yapılacaktır. Bu analizde, AVM çevresindeki 500 metre yürüme mesafesindeki alanlar, mevcut imar planı ve çevresel veriler ışığında değerlendirilecek ve mekânsal ilişkiler incelenecektir. Son olarak, derinlemesine görüşmeler uygulanacaktır. Bu görüşmeler, Samsun Tütün Fabrikası'nda çalışmış bireylerle yapılacak olup, kentsel hafıza ve sosyal sürdürülebilirlik parametreleri arasındaki ilişki, görüşmeler sırasında nasıl toplanacağı ve değerlendirileceği açıklanacaktır.

Çalışma Alanı

Daha önce yapılan çalışmalar ve literatür araştırmaları göstermektedir ki ölçüm yapılan alan sınırları minimum mahalle ölçeğinde olacak şekilde kent genelinde yapılan çalışmalardır. Kent meydanı gibi yapılı çevre birimlerine ve tarihi değer taşıyan bir kamusal kullanıma haiz bir yapıya ait bir sosyal sürdürülebilirlik analizi örneği ise yoktur. Literatürdeki bu boşluğa uygun bir örnek olarak Samsun tütün Fabrikası'nın dönüşümü ile geliştirilen Samsun Bulvar AVM ve yakın çevresi çalışma alanı olarak seçilmiştir.

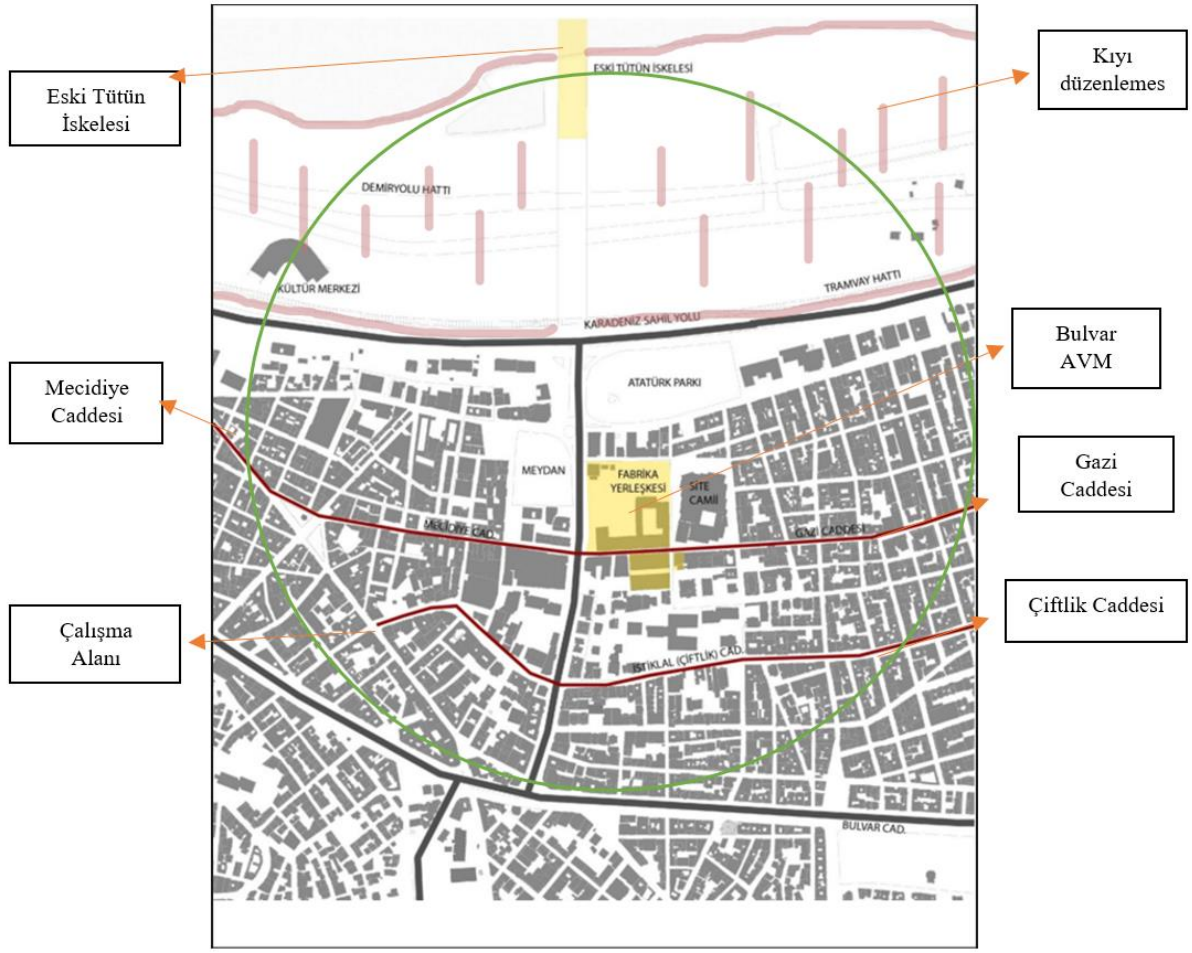
Bu doğrultuda, AVM'nin çevresindeki sosyal ve ekonomik ilişkilerin en yoğun şekilde gözlemleneceği 500 metrelik yürüme mesafesindeki alan, çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu mesafe, çevresel etkileşimlerin ve kentsel dinamiklerin analizine olanak sağlayacak şekilde, AVM'nin çevresindeki ilişkilerin derinlemesine incelenebilmesi için uygun bir sınır olarak kabul edilmiştir. (Şekil 6.) Alan sınırlarını belirleyen kent için önemli odak noktaları; İstiklal Caddesi, Mecidiye Çarşısının içinde bulunduğu Mecidiye Caddesi, birçok kültürel etkinliğin düzenlendiği Atatürk Kültür Merkezi, yeni kıyı düzenlemesiyle açık hava müzesi haline gelen Tütün İşkesi ve Samsun Kent Müzesi'dir. Çalışma alanı olarak seçilen bu mekân ve yakın çevresinde yapılacak olan haritalandırma çalışmasıyla; Bulvar AVM'nin çevre ilişkilere etkisi

üzerinden yapının kendisinin ve ilişkili olduğu kentsel alanın sürdürülebilirliğine etkisi analiz edilecektir.

Şekil 17. Seçilen alan sınırları görüntüsü (Google Earth ile düzenlenmiştir)

Samsun Bulvar AVM, 19 Mayıs Bulvarı üzerindeki 9321 metrekarelik bir alana konumlanmıştır. AVM'nin batısında Samsun Kültür Müdürlüğü, doğusunda Gazi Müzesi, kuzeyinde Sosyal Güvenlik Kurumu, güneyinde Site Camii ve Merkez Çarşısı vardır. Samsun kentinin ana ulaşım omurgası da bu yerleşkenin kritik noktalarıyla temastadır. Kent dokusu ve yerleşke arasında güçlü bir ilişki vardır. Yerleşkenin yakın çevresinde dini, kamusal, kültürel ve askeri fonksiyonlar olmak üzere çeşitli sosyal mekanlar mevcuttur. Kuzeyinde bulunan Samsun Cumhuriyet Meydanı, kentin etkinliklerinin düzenlendiği kamusal mekandır. Meydanın batısında bulunan 'Mecidiye Çarşısı' kentli tarafından aktif ve yoğun bir şekilde kullanılan bir ticaret aksıdır. AVM'nin güneyinde, 500m yürüme mesafesinde bulunan İstiklal Caddesi halk arasında 'Çiftlik Caddesi' olarak anılmaktadır. Çiftlik Caddesi Samsun kenti özelinde popülaritesi yüksek, konut altı ticaret yapılarının olduğu, taşıta kapalı, yaya caddesi olarak düzenlenmiş önemli bir ticaret aksıdır. AVM'nin kuzey uç noktasında yer alan, çalıştığı dönem için ekonomik açıdan oldukça önemli olan Samsun Tütün İskelesi, kıyı şeridindeki düzenleme ile kent içinde yeni bir anlam kazanmıştır. (Şekil 18)

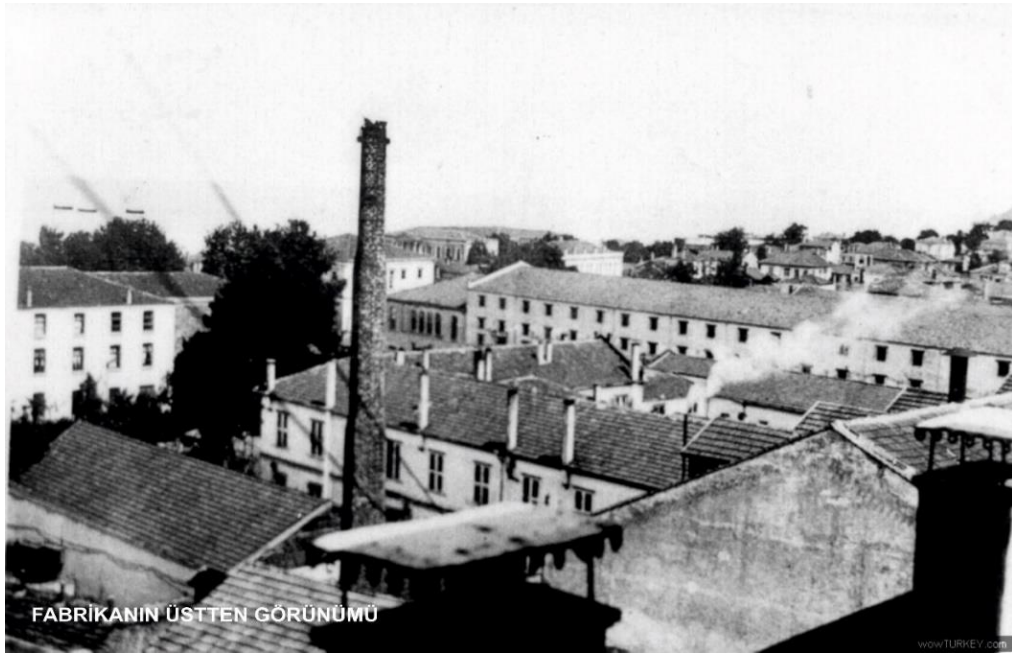
Şekil 18. Samsun Tekel Sigara Fabrikası'nın konumu (Özkan, 2014)

Tüm bu kentsel parçalar ve odaklar arasında Samsun Bulvar AVM önemli bir bağlantı ve yeni bir odak noktası olarak öne çıkmaktadır. Böylece yerleşke sadece ekonomik ilişkiler üzerinden değil, sosyal ve kültürel bağlamda da kent merkezinin içinde kentin kritik bir noktasında bulunmaktadır.

Samsun Tütün Fabrikası

Tütün endüstrisi, tarihsel olarak birçok yönden toplumsal yapıyı etkileyen bir sektör olmuştur. Bu sektörün gelişimi, üretim sürecindeki her aşama ile toplumların ekonomik ve sosyal yapılarında kalıcı izler bırakmıştır. Tütünün işlenmesi ve paketlenmesi gibi ilk aşamalardan, işlenmiş ürünlerin sigara ve puro gibi ürünlere dönüşmesi aşamasına kadar, tütün sanayisinin her evresi, iş gücü ve ekonomik etkileşim açısından büyük önem taşır. Samsun'daki tütün fabrikası, bu sürecin önemli bir parçası olarak kent ekonomisinde ve sosyal yapısında belirleyici bir rol üstlenmiştir. Bu durum, yalnızca yerel ekonomiyi şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda kentteki toplumsal ilişkiler ve kültürel yapılar üzerinde de kalıcı etkiler bırakmıştır.

Samsun'daki tütün üretiminin kökenlerine dair kesin bir tarihsel belge olmamakla birlikte, Fransız konsolosu Vadala, 1802'de Samsun'a tütün tohumu getirilmesinden bahsetmiştir. Bu tarihten itibaren tütün üretiminin artışa geçtiği ve 1805 yılına ait belgelere göre üretimin büyüdüğü anlaşılmaktadır (Vandala, 2016). Ancak, tütün işleme alanındaki dönüşüm, Samsun'daki ilk tütün fabrikasının inşasıyla başlamıştır. Bu erken dönemdeki gelişmeler, Samsun'un tarihsel olarak sadece tarımsal üretimle değil, aynı zamanda endüstriyel faaliyetlerle de ön plana çıkmaya başladığını gösteriyor. Tütünün bu şehre getirilmesi hem ekonomik hem de toplumsal yapının yeniden şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Samsun'un, tütün tohumu ile gelen yeni bir ekonomik düzenin başlangıcı olarak görülmesi mümkündür.

Şekil 19. Samsun Reji Sigara Fabrikasına ilişkin 1887 yılından görüntü (Arşiv 1)

1880'lerin sonlarına doğru kurulan Samsun Tütün Fabrikası, dönemin en önemli sanayi yatırımlarından biri olmuştur. İstanbul'daki Reji fabrikasının ardından kurulan bu fabrika, Samsun'un ekonomik yapısında köklü değişiklikler meydana getirmiştir. İnşaat tarihi net olmamakla birlikte, yapılan araştırmalar fabrikanın 1884'te inşasına başladığını ve 1887 civarında tamamlandığını göstermektedir (Evsel, 2023). Samsun Tütün Fabrikası, kentin ulaşım altyapısına yakınlığı sayesinde önemli lojistik avantajlara sahip olmuş, tütün işleme ve üretim süreci daha hızlı ve verimli hale gelmiştir. Fabrikanın bu konumu, kenti sadece ekonomik açıdan değil, aynı zamanda ticari açıdan da büyütüştür. Tütün işleme sürecinin hızlanması ve ürünlerin hızla pazara sunulması, Samsun'un bir sanayi merkezi haline gelmesine olanak sağlamıştır. Ancak, bu tür sanayi yatırımlarının, kentteki sosyo-ekonomik eşitsizlikleri artırma potansiyeli de bulunmaktadır. Samsun'un bu dönemdeki ekonomik gelişimi, zenginleşen bir

kesim yaratırken, aynı zamanda kırsal nüfusu ve düşük gelirli işçi sınıfını kente çekmiş ve kentteki sınıf farklarını derinleştirmiştir.

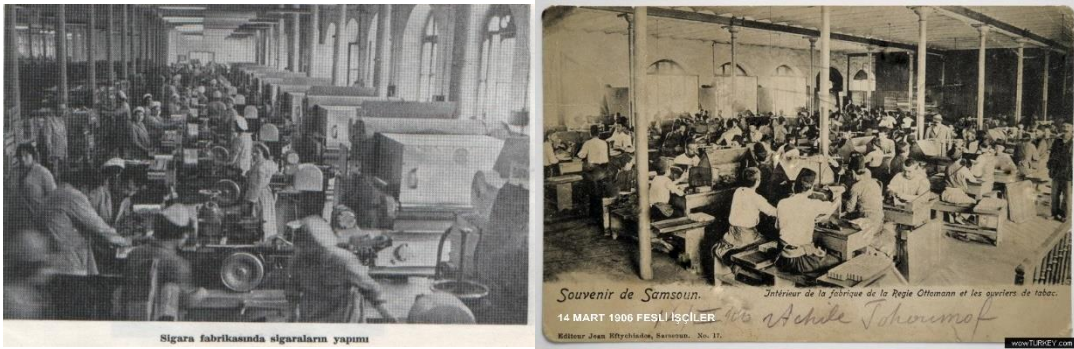
Şekil 20. Reji Sigara Fabrikası'na Gazi Caddesinden bakış (Arşiv 1)

Samsun Tütün Fabrikası, yalnızca ekonomik olarak değil, sosyal yapılar üzerinde de büyük etkiler yaratmıştır. Fabrika, iş gücü gereksinimlerini karşılamak için çok sayıda işçi istihdam etmiştir. Özellikle çevre köylerden ve kasabalardan gelen işçiler, tütün işleme sürecine katkı sağlamışlardır. Bu durum, sanayileşmenin kent ve köy arasındaki ilişkiyi yeniden şekillendirdiğini gösteriyor. Kırsaldan kente göç, sadece iş gücü kaynağını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda kentsel yapıyı, toplumsal ilişkileri ve yaşam tarzlarını da dönüştürmüştür. Bununla birlikte, fabrikada kadın işçilerin yoğun olarak yer alması, toplumsal yapıdaki değişimlerin de bir göstergesi olmuştur. Kadın işçilerin artışı, dönemin toplumsal normlarında önemli bir kırılma noktası olmuş, kadınların iş gücüne katılımını artırmıştır. 1928 yılında Samsun'daki tütün sektöründe çalışan 3.963 işçiden 2.613'ü kadınlardan oluşmaktaydı (Ertürk Keskin & Yaman, 2013). Bu oran, 1940'lara gelindiğinde daha da artmış, kadın işçilerin sayısı fabrikanın toplam işçi sayısının büyük bir kısmını oluşturmuştur (Makal, 2010). Buradan çıkarılacak bir diğer önemli sonuç, sanayi devriminin, toplumsal cinsiyet rollerinde önemli değişikliklere yol açtığıdır. Kadınların bu sektöre dahil olması, onları sadece ekonomik olarak bağımsızlaştırmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal rollerinde de bir dönüşüme neden olmuştur. Kadınların fabrika işçiliğine katılması, sadece tütün sanayisiyle ilgili değil, toplumsal eşitlik ve kadın hakları konusunda da bir adım atılması anlamına gelmektedir.

Şekil 21. Samsun Tütün Fabrikası çalışanları (Arşiv 1)

Fabrikanın etkisi, iş gücüne katılımın yanı sıra, kentin sosyal dinamiklerine de yansımıştır. Kadınların iş gücüne dahil olması, kadınların ekonomik olarak bağımsızlaşmalarına yol açmış ve bu durum yerel toplumda sosyal bir dönüşüm yaratmıştır. 1970’li yıllarda tütün sektörü, Samsun’a yaklaşık 75.000 kişiye istihdam sağlamış, kent içindeki ekonomik canlılığı artırmıştır (Şahin & Taşlıgil, 2013). Bu, aynı zamanda şehrin modernleşme sürecinin bir parçası olmuştur. Tütün fabrikasının varlığı, yerel ticaretin gelişmesine, altyapı yatırımlarının hızlanmasına ve şehrin ulusal düzeyde tanınmasına katkı sağlamıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, şehrin ekonomik büyümesi ile sosyal yapıdaki dengesizliklerin artmasıdır. Artan nüfus ve sanayileşme, beraberinde altyapı sorunlarını da getirmiştir. Bu, sanayileşmenin her zaman eşit şekilde paylaşılan bir refah getirmediğini, özellikle alt sınıfların bu süreçten daha fazla etkilendiğini gösterir.

Şekil 22. Samsun Reji Tütün Fabrikası’nda üretimde olan çalışanlar (Arşiv 1)

1980’ler itibariyle üretimdeki gerileme, 1997 yılında fabrikanın tamamen kapanmasıyla sonuçlanmıştır. Tütün fabrikasının kapanması, Samsun’daki tütün sanayisinin sona ermesiyle birlikte şehre büyük bir kültürel ve sosyal değişim getirmiştir. Ancak, tütün fabrikasının geçmişi, şehre olan katkıları hala hatırlanmakta ve Samsun halkı için kültürel bir miras olarak varlığını sürdürmektedir. Tütün fabrikasının kapanmasının ardından, yerel yönetimler fabrikayı devralmış, ancak uzun bir süre kullanılmaz durumda bırakılmıştır. Sanayi mirasının korunması,

özellikle 1980'lerden itibaren gelişmiş ülkelerde önemli bir gündem haline gelmiş olup, bu dönemde eski sanayi yapıları, kültürel ve sosyal tesisler olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Bu dönüşüm, endüstriyel mirasın korunmasının yalnızca tarihsel bir değer taşımakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik bağlamda sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama potansiyeli taşıdığı bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir (Tunçer & Ateş Can, 2022). Samsun Tütün Fabrikası, kentin tarihi açısından önemli bir kültürel miras olarak kalmaya devam etmektedir. Ancak, fabrikanın 2006 yılında yenileme alanı ilan edilip 2009'da kiralanmasına kadar geçen sürede, alan atıl bir durumda kalmış ve bu durum çevresindeki sosyal ve ekonomik yapıları olumsuz etkilemiştir. Fabrikanın uzun süreli atıl kalması, özellikle kent merkezi ve çevresinin sosyal sürdürülebilirliği üzerinde önemli bir olumsuz etki yaratmış, bu süreçte kentsel boşluklar, sosyal dışlanma ve ekonomik gerileme gibi sorunlar baş göstermiştir. Bu da, eski sanayi yapılarına yönelik bakış açısının değişmesinin ve kültürel mirasın ekonomik değerlerle ilişkilendirilmesinin ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 23. Samsun Tütün Fabrikası'nın atıl kaldığı dönemden görseller (Arşiv 1)

Sonuç olarak, Samsun Tütün Fabrikası ve tütün sanayisi, şehrin ekonomik ve sosyal yapısını dönüştüren bir dizi etkene yol açmıştır. Kadın işçilerin iş gücüne katılımı, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir gelişime neden olmuş; sanayileşme ise, şehrin altyapısının gelişmesine, ancak aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmıştır. Bu tarihsel süreç, yalnızca Samsun'un değil, benzer sanayi geçmişine sahip diğer şehirlerin de sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarındaki dönüşümleri anlamak için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Tütün fabrikalarının ve sanayi mirasının korunması, modern şehircilik ve kültürel miras politikalarının entegrasyonu açısından kritik bir öneme sahiptir.

Samsun Bulvar AVM

Sanayileşme süreciyle birlikte üretim odaklı ekonomik yapı, zamanla yerini tüketim temelli bir toplumsal düzene bırakmıştır. Bu dönüşüm, toplumsal mekânların işlevlerini ve kimliklerini derinden etkileyerek yeni tüketim alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Geçmişte temel ihtiyaçların karşılandığı çarşı, pazar ve pasaj gibi geleneksel mekânlar, modern tüketim alışkanlıklarını karşılamakta yetersiz kalmış ve yerlerini daha kapsamlı hizmetler sunan alışveriş merkezlerine bırakmıştır. Bu durum, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel boyutlarıyla da sosyal sürdürülebilirlik kavramını tartışmaya açmıştır. Dünyada ilk alışveriş merkezi 1923 yılında ABD’de açılmış, Türkiye’de ise bu yapılar görece geç bir dönemde, ilke kez 1988 yılında İstanbul’daki Galleria AVM ile kent merkezinde toplumsal hayata girmiştir (Erkip, 2005). AVM’ler, yalnızca ekonomik işlevleriyle değil, aynı zamanda sosyalleşme, eğlence ve diğer kişisel ihtiyaçları bir arada karşılayabilen yapılarıyla toplumsal yaşama entegre olmuş, özellikle genç nesiller arasında hızla popülerleşmiştir. Bu yapıların giderek artan yaygınlığı, kapitalist tüketim kültürünün mekânsal bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Harvey, 1989).

Samsun Tütün Fabrikası’nın Bulvar Alışveriş ve Yaşam Merkezi’ne dönüştürülmesi, sosyal sürdürülebilirlik ve kent merkezindeki tarihsel kimliğin korunması açısından dikkat çekici bir örnektir. 1887 yılında üretime başlayan fabrika, uzun yıllar boyunca bölge ekonomisinin temel direği olmuş ve sayısız işçiye istihdam sağlamıştır. Ancak 1997 yılında tasfiye edilerek kullanım dışı bırakılan fabrika, 2006’da yenileme alanı olarak ilan edilmiş, 2009’da ise ihale yoluyla 30 yıllığına özel bir şirkete kiralanmıştır (Tunçer & Ateş Can, 2022).

Şekil 24. Samsun Bulvar AVM’nin günümüze ait görseli (Arşiv 1)

Samsun Tütün Fabrikası'nın dönüşüm süreci, kentsel yeniden yapılandırma bağlamında önemli bir örnek teşkil etmektedir. Fabrikanın eski yapısının işlevsel zenginliği, yalnızca ticari bir mekân olmanın ötesinde, sosyal ve kültürel işlevlerle de pekiştirilmiştir. Atıl durumda bulunan fabrika binası, başlangıçta otopark alanı olarak kullanılmıştır. Ancak, bu alan zamanla kentsel bir meydan olarak yeniden düzenlenmiş, çevresi sosyal etkileşimi teşvik eden kafe ve restoranlar gibi ticari işlevlerle çevrilmiştir. Bu şekilde, eski sanayi yapısının çevresine katkıda bulunan canlı bir kamusal alan yaratılmıştır.

Projede dikkat çeken bir diğer önemli özellik, yapının arka kısmında oluşturulan sokaklarda yer alan mağaza ve dükkanlardır. Bu düzenleme, AVM'nin sadece alışveriş için değil, aynı zamanda sosyal ve ticari etkileşimlerin yoğunlaştığı bir alan olarak işlev görmesini sağlamaktadır. Alt katlardaki ticari işlevlerin yanı sıra, üst katlarda kültürel etkinlikler için tasarlanmış çok amaçlı salonlar ve sergi alanları bulunmaktadır. Bu alanlar, sadece ticaret değil, aynı zamanda kültürel faaliyetler için de önemli bir buluşma noktası oluşturmuştur.

Yapının alt kısmında yer alan otopark, mekânsal verimliliği artırmak amacıyla yer altına alınmış, böylece üst katlarda açık alanlar ve sosyal fonksiyonlar için daha fazla yer sağlanmıştır. Bu dönüşüm, yalnızca işlevsel bir dönüşüm değil, aynı zamanda çevresel ve toplumsal sürdürülebilirlik açısından da önemli bir adım olmuştur. Kat planları, bu fonksiyonel çeşitliliğin ve mekân kullanımının ne denli entegre bir biçimde tasarlandığını gözler önüne sererken, eski sanayi alanının modern bir alışveriş merkezi ve kültürel merkez olarak yeniden işlevlendirilmesi, kent yaşamına değerli bir katkı sağlamıştır (Us, 2014)

Restorasyon çalışmaları neticesinde yapı büyük ölçüde orijinaline sadık kalınarak yenilenmiş olsa da mekânın tarihsel belleği ve toplumsal hafızası açısından önemli eksiklikler gözlemlenmiştir. AVM içerisindeki tarihsel referanslar, yalnızca bir depo kapısında yer alan fabrika fotoğrafı, bir kafenin adı olarak seçilen “Reji” ve sergilenen bir tütün heykeli (Şekil 25) ile sınırlıdır. Bu unsurlar, mekânın geçmişini anımsatmak için yetersiz kalmakta, toplumsal hafızanın sürekliliğini sağlamada zayıf bir etki yaratmaktadır. Kenti ziyaret eden bireyler için bu yapının yalnızca bir alışveriş alanı olarak algılanması, tarihsel bağlamın mekânsal temsilinin ne kadar eksik kaldığını göstermektedir (Ertürk Keskin & Yaman, 2013).

Şekil 25. Samsun Bulvar AVM’de sergilenen tütün heykeli (Arşiv 1)

Bu dönüşüm, yalnızca fiziksel bir yeniden yapılanma değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir dönüşümün de göstergesidir. Fabrika, geçmişte üretim kültürünün bir sembolü iken, bugün tüketim odaklı bir yapıya evrilmiştir. Kapitalist sistemin mekânları kendisi için yeniden üretme süreci, bu değişim üzerinden net bir şekilde gözlemlenebilir (Lefebvre, Kentsel Devrim, 2019). Harvey’in kapitalizmin içsel çelişkilerini aşmak için yeni mekânlar yaratarak kendini

yeniden üretme sürecine dair açıklamaları, Bulvar AVM'nin ortaya çıkışında somut bir karşılık bulmaktadır. Bu dönüşüm, Lefebvre'nin mekânın toplumsal ilişkileri yeniden üretme işlevine dair görüşleriyle de örtüşmektedir. Samsun Tütün Fabrikası'ndan Bulvar AVM'ye geçiş, kapitalizmin üretim ve tüketim kültürleri arasındaki çelişkileri aynı mekân üzerinden görünür kılmaktadır.

Şekil 26. Samsun Bulvar AVM'ye Gazi Caddesi'nden bir bakış (Arşiv 1)

Şekil 26'da yer alan bu cadde, günümüzde yaya yolu olarak düzenlenmiş olup, yayaların rahatça erişebileceği bir alan olarak tasarlanmıştır. Dönüşümü öncesinde ise Gazi Caddesi, özellikle sanayi dönemi izleri taşıyan ve yoğun motorlu taşıt trafiğine açık bir sokak olarak kullanılıyordu. Bu dönüşümle birlikte, cadde üzerindeki yayaların hareketliliği artırılmak istenmiş ve sosyal alan kullanımı ön plana çıkarılmıştır. AVM'nin kentle bütünleşen girişi ile, cadde üzerindeki ulaşım ve toplumsal etkileşimin nasıl dönüştüğünü görsel olarak yansıtmaktadır.

Tarihsel kimliğin ve kent merkezindeki sosyal sürdürülebilirliğin korunması, mekânsal dönüşümlerde önemli bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Bulvar AVM'nin tarihsel kimliği yansıtan unsurlarının sınırlı olması, toplumsal hafıza açısından önemli bir kayba neden olmaktadır.

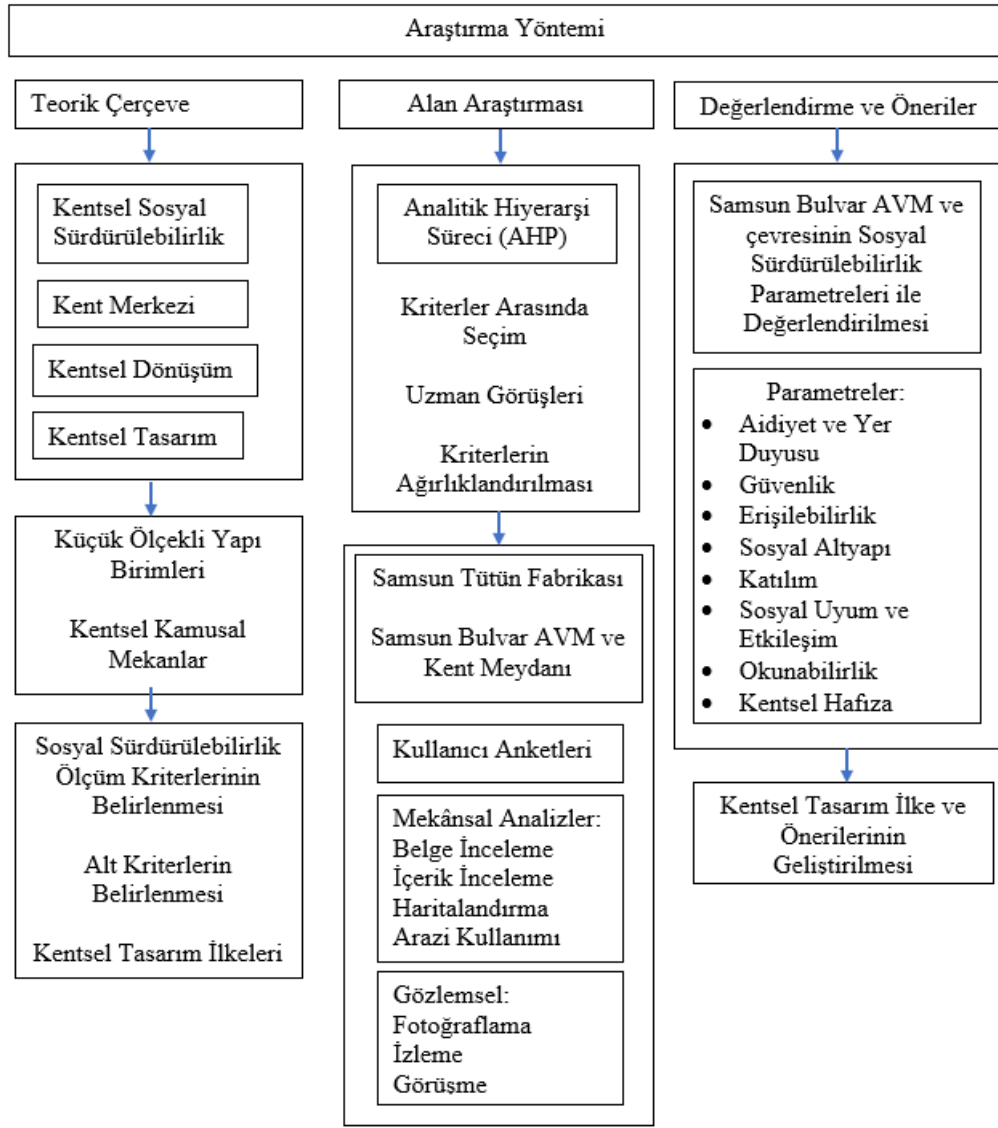
Bu bağlamda, yukarıda açıklanan konular ve yapılan tartışmalar ışığında, Samsun Tütün Fabrikası'nın dönüşümünün olası sosyal ve mekânsal etkileri, bu alanın sosyal sürdürülebilirliğinin analiz edilmesini ve temel sorun alanlarının ortaya konulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu analiz hem geçmişteki yapısal dönüşümlerin izlerini hem de mevcut kullanımların toplumsal etkilerini değerlendirerek, geleceğe yönelik daha bilinçli ve sürdürülebilir bir yaklaşım geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Şekil 27. Samsun Bulvar AVM'ye akşam saatlerinden bir bakış (Arşiv 1)

Yöntem

Bu çalışmada, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı bir yöntem tasarımı benimsenmiştir. Araştırma sürecine ilişkin detaylı yöntemsel çerçeve Şekil 28'de sunulmaktadır. Çalışmanın temel amacı, sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesinde farklı veri kaynaklarının bir arada ele alınmasını mümkün kılan bütüncül bir yaklaşım sunmaktır. Bu bağlamda, uzman görüşleri, kullanıcı algıları ve fiziksel mekân analizleri birbirini tamamlayan unsurlar olarak değerlendirilmiş ve bu unsurların kesişim noktasında sosyal sürdürülebilirliğin çok boyutlu bir şekilde ele alınması hedeflenmiştir.

Şekil 28. Çalışmanın yöntem şeması ve teorik çerçevesi

Geliştirilen bu yöntem, sosyal sürdürülebilirliğe ilişkin mevcut durumun değerlendirilmesine ek olarak, tespit edilen sorunlara yönelik çözüm odaklı kentsel tasarım önerilerinin geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Bu doğrultuda, yalnızca mekânın sosyal sürdürülebilirlik seviyesini artırmayı amaçlamakla kalmayıp, aynı zamanda yerel bağlama özgü sorunların giderilmesine yönelik somut tasarım stratejileri oluşturulması planlanmıştır.

Analizlerin çıktıları, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin ölçülebilir hale getirilmesini sağlarken, aynı zamanda seçilen alan ve çevresine ilişkin detaylı mekânsal bilgiler sunmaktadır. Bu bilgiler, alanın geçmişi ve mevcut durumu arasındaki ilişkileri haritalandırmayı ve bu doğrultuda mekânsal karar alma süreçlerine rehberlik etmeyi mümkün kılmaktadır. Haritalama süreçleri, mekânın sosyal, kültürel ve fiziksel bağlamlarını detaylı bir şekilde görselleştirmeyi hedeflerken, elde edilen verilerin daha iyi anlaşılmasına ve ilgili tasarım önerilerinin temellendirilmesine katkı sunacaktır.

Bu yöntem, sosyal sürdürülebilirlik kavramına ilişkin teorik bir çerçeve ile uygulamalı analizleri birleştirerek, literatüre önemli bir katkı sunmayı ve alan çalışmalarında uygulanabilir bir model önermeyi amaçlamaktadır. Alan araştırmasına ait detaylı süreçler, ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP)

Çok kriterli karar verme yöntemleri, farklı alternatifler arasında nesnel ve rasyonel kararların alınmasını sağlayan önemli analitik yaklaşımlar arasında yer almaktadır. Bu yöntemler, belirlenen kriterler çerçevesinde sistematik bir değerlendirme süreci sunarak en uygun ve etkili alternatifi belirlemeye olanak tanır. Günümüzde mühendislik, ekonomi, sağlık ve çevre gibi pek çok farklı disiplin, çok kriterli karar verme yöntemlerini etkin bir şekilde kullanmaktadır. Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP), bu yöntemler arasında öne çıkan bir tekniktir. AHP, 1970'lerde Thomas L. Saaty tarafından geliştirilmiş olup, çok kriterli karar problemlerinin sistematik ve hiyerarşik bir şekilde ele alınması amacıyla tasarlanmıştır (Saaty R. W., 1987). AHP, geliştirildiği döneme kadar kullanılan çok kriterli karar verme (MCDM) yöntemlerinin çeşitli sınırlılıklarını gidermek üzere yenilikçi bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. AHP öncesinde, karar vericilerin öznel yargılarını tutarlı bir şekilde değerlendirmek için genellikle sınırlı sayıda kriter ve alternatifle çalışabilecek şekilde tasarlanmış olması değerlendirme yeteneğinin kısıtı olarak görülmüştür. Bu durum, özellikle karmaşık karar problemlerinde yetersizlikler ortaya çıkarmıştır. AHP, bu eksiklikleri gidermek amacıyla daha esnek bir yapı sunmakta ve karar problemlerini hiyerarşik bir düzlemde ele almaktadır. İkili karşılaştırmalar ve tutarlılık ölçümü gibi yenilikçi analiz yaklaşımları sayesinde, AHP hem nicel hem de nitel verilerin bir arada ve güvenilir bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır (Saaty L. , 1994).

AHP'nin esnek ve sistematik yapısı, özellikle kentsel planlama ve tasarım alanında yaygın bir kullanım alanı bulmaktadır. Kentsel planlama süreçlerinde, arazi kullanımı alternatifleri, altyapı projeleri ve çevresel etkiler gibi çok boyutlu kriterlerin sistematik olarak değerlendirilmesinde kritik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, AHP, arazi kullanım alternatiflerinin, projelerin ve paydaş beklentilerinin dengelenmesine yardımcı olurken; kentsel tasarım süreçlerinde estetik, işlevsellik, sürdürülebilirlik ve erişilebilirlik gibi farklı kriterler arasında denge kurmayı mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, AHP, sadece karar verme süreçlerinde şeffaflık ve etkinlik sağlamakla kalmaz, aynı zamanda kentlerin yaşanabilirlik ve sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmalarına da katkıda bulunur (Saaty & Vargas, 2022).

Bu çalışmada geliştirilen değerlendirme modelinde AHP yöntemine yer verilmiştir. Literatürde AHP'nin, karar kriterleri arasında seçim yapılmasını sağlamak üzere tasarlandığı

ifade edilmektedir. Bununla birlikte, bu çalışmada AHP, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri arasındaki ilişkilerin ölçülmesi amacıyla da kullanılmıştır. Bu çerçevede, AHP'nin kriterler arasındaki dengeyi nicel bir yöntemle ifade etme yeteneğinden yararlanılmıştır. Uygulama sürecinde, AHP'nin adımları takip edilerek öncelikle sosyal sürdürülebilirlik parametreleri belirlenmiştir. Daha sonra, belirlenen parametreler arasında istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları doğrultusunda, parametrelerin sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmadaki etkinliği ve birbirine kıyasla başarı düzeyleri ölçülmüştür. Parametreler çerçevesinde geliştirilen bu göreceli yaklaşım, değerlendirmenin temelini oluşturarak, sosyal sürdürülebilirlik hedeflerinin daha sistematik bir şekilde ele alınmasına katkı sağlamaktadır.

Bu yaklaşım, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin hem nitel hem de nicel boyutlarını bütünleştirerek karar verme süreçlerini daha kapsamlı bir şekilde ele almayı mümkün kılmaktadır. Böylelikle, AHP tabanlı bu model, sadece mevcut durumun analiz edilmesine değil, aynı zamanda geleceğe dönük kararların daha etkin bir şekilde alınmasına olanak tanımaktadır.

Parametrelerin belirlenmesi

Mevcut çalışmalar sosyal sürdürülebilirlik analizlerinin nasıl yapılacağı konusunda önemli ipuçları sunmaktadır. Özellikle mahalle ölçeğinde yapılan araştırmalar, sosyal etkileşim, güvenlik, erişilebilirlik, sosyal sermaye gibi temel unsurlara odaklanırken, kent merkezlerinin sosyal sürdürülebilirlik analizlerine daha fazla dâhil edilmesi gerektiği bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin sosyal sürdürülebilirliğini değerlendirirken, sadece konut alanlarına değil, aynı zamanda kamu alanları, ticaret bölgeleri ve tarihi yapılar gibi faktörlere de odaklanılmalıdır. Bu eksiklik, sosyal sürdürülebilirliğin sadece konut yoğunluğu veya sosyal altyapı ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda kentlerin ve mahallelerin bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

AHP yönteminin ilk aşaması, küçük ölçekli ve kamusal kullanıma yönelik alanlarda sosyal sürdürülebilirliği ölçmek için kullanılacak **“parametrelerin belirlenmesi”** adımıdır. Bu süreçte, ilgili kuramsal çerçeve (Tablo 3, 4 ve 5) ile sosyal sürdürülebilirlik üzerine yapılan önceki araştırma ve analizler kapsamlı bir şekilde incelenmiş ve eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu değerlendirme sonucunda, analizde kullanılacak bir parametre listesi ile her bir parametrenin ölçümüne yönelik alt parametreler listesi oluşturulmuştur.

Bir önceki bölümde sosyal sürdürülebilirlik bağlamında incelenen örnekler ve literatürde yer alan çalışmalar Tablo 1’de sunulmuştur. Bu çalışmalar, sosyal sürdürülebilirliği

ölçmeye yönelik kriterlerin sosyal ve fiziksel açıdan farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu farklılıkları daha iyi anlayabilmek amacıyla Tablo 6 oluşturulmuştur.

Tablo 6. Literatür Taramasıyla Tablo 5'ten Yorumlanmış Ölçek/Kriter Listesi

ÖLÇEK	PARAMETRELER			
	SOSYAL		FİZİKSEL	
Kent	Kentlilik	Güvenlik	Yeşil Alana Erişim	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti
	Yer duygusu/ Mekândan duyulan gurur	Sosyal Etkileşim	Ulaşımında Eşitlik	Yerel Hizmetlere Erişim
	Eşitlik	Kültürel Birlik	İşe erişilebilirlik	Sağlık Refahı
	Sosyal İçerme/Ayrışma	Sosyal Altyapı	Yürüyüş-Bisiklet Kullanımı	Toplu Taşıma Kullanımı
Mahalle	Yerele Bağlılık	Aidiyet Duygusu		
	Topluluk Faaliyetlerine Katılım	Yer duygusu/ Mekândan duyulan gurur	Tesislere ve alanlara erişim	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti
	Eşitlik	Aidiyet Duygusu	Kamusal Alan Mevcudiyeti	Karma Arazi Kullanımı
	Sosyal Uyum	Güvenlik	Kentsel doku/Yoğunluk	Evlerin Kalitesi
	Topluluk Ruhu	Kültürel Birlik	Bina Tipolojisi	Yerel Hizmetlere Erişim
	Komşularla iletişim	Sosyal Etkileşim		
Konut / Yapı	Toplumsal Alanın Sağlanması	Komşuluk İlişkileri	Konut Kalitesi	Konutlara Erişilebilirlik
	Güvenlik	Sosyal Etkileşim	Konut Piyasası	Erişilebilir Sokak Düzeni
	Yer duygusu/ Mekândan duyulan gurur		Uyarlanabilir Fiziksel Alan	
	Topluluk Faaliyetlerine Katılım	Sosyal Uyum	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	Çevre Kalitesi
	Uyumlu Yaşama Ortamı	Güvenlik	Sağlık Refahı	Çevrenin Korunması
Belirsiz	Yer duygusu/ Mekândan duyulan gurur	Aidiyet Duygusu	Çekici Kamusal Alan	Karma Arazi Kullanımı
	Eşitlik	Refah Gereksinimlerinin Karşlanması	Yerel Hizmetlere Erişim	Eğitim- Öğretim
	Kültürel Miras	Günlük Yaşamı Kolaylaştıran Hükümler		

Tablo 6'da literatürde yer alan ölçeğe bağlı değerlendirilen kriterlerin farklılık gösterdiğini görmekteyiz. Kırmızı renkle gösterilen kutularda birbirini tekrar eden 'sosyal kriterler', yeşil renkle gösterilen kutularda 'fiziksel kriterler' yer almaktadır. Ortak olarak tekrar eden sosyal ve fiziksel kriterler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 7. Literatür Taramasıyla Tablo 6’da Ortak Olan Kriterler Listesi

SOSYAL	FİZİKSEL
Yer Duygusu/ Mekândan Duyulan Gurur (4)	Yerel Hizmetlere Erişim (3)
Güvenlik (4)	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti (3)
Eşitlik (3)	Karma Arazi Kullanımı (2)
Aidiyet Duygusu (3)	
Sosyal Uyum (3)	
Sosyal Etkileşim (3)	
Topluluk Faaliyetlerine Katılım (2)	

Tablo 7’de, sosyal göstergeler açısından tüm ölçeklerde yer duygusu/mekândan duyulan gurur ve güvenlik ortak olarak ele alınırken, fiziksel göstergeler arasında ise yerel hizmetlere erişim ve açık rekreasyon alanlarının mevcudiyeti en yaygın kullanılan kriterler olarak öne çıkmaktadır. Diğer göstergeler, ölçeğe bağlı olarak farklılık göstermekte olup, yine en sık karşılaşılan kriterler arasında tabloda yer almaktadır.

Bu tablolarda yer almayan, ancak sosyal sürdürülebilirliğin ilk tanımında vurgulanan ‘kültürel devamlılık’ ilkesinin uzun vadeli sürdürülebilirliğinin sağlanması, (Yiftachel & Hedgcock, 1993) tarafından ‘kentsel hafıza’ kavramıyla ilişkilendirilmektedir. Kentsel hafıza, ‘kültürel sürekliliği ve mekandaki deneyimleri, kentte yaşayanlar aracılığıyla devam ettirme’ olarak tanımlanmaktadır (Styliaras, Koukopoulos, & Lazarinis, 2010). Bu bağlamda, sosyal sürdürülebilirliğin ölçüm kriterlerine, literatürde araştırmacılara tanınan esnek alan olarak ‘kentsel hafıza’nın da dahil edilebileceği görülmektedir.

Literatürde yaygın olarak ele alınan **aidiyet ve yer duygusu, güvenlik, erişilebilirlik, sosyal altyapı, katılım ve sosyal uyum ve etkileşim** parametreleri bu çalışmanın temelini oluşturmuştur. Bununla birlikte, özellikle kamusal alanlarda artan önemi nedeniyle **okunabilirlik ve kentsel hafıza** parametreleri de analize dahil edilmiştir. Bu genişletilmiş parametre seti, küçük ölçekli kamusal alanlarda sosyal sürdürülebilirlik değerlendirmesini daha kapsamlı bir çerçevede ele almak için tasarlanmıştır. Tezin araştırma ve ölçme çerçevesinin sınırlarını belirleyen ana parametre ve bu parametrelere ilişkin alt parametreler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 8. Araştırmada Kullanılacak Ana Parametre ve Alt Parametreler

Parametreler	Alt Parametreler	Parametreler	Alt Parametreler
Aidiyet ve Yer Duygusu	*Kent Merkezine Aidiyet *Kent Merkezinden Duyulan Gurur *Topluluğa Aidiyet *Kültürel Aidiyet	Katılım	*Topluluk Faaliyetlerine Katılım *Yerel Yönetim Kararlarına Katılım *Sivil Faaliyetlere Katılım
Güvenlik	*Yaya Güvenliği *Özgür Hissetme *Güvenlik Önlemleri Yeterliliği	Sosyal Uyum ve Etkileşim	*Tanıdıklarla Karşılaşma *Dayanışma Duygusu *Geçirilen Zamandan Keyif Duyma *Yeni İnsanlar Tanıma
Erişilebilirlik	*Yerel Hizmetlere Erişim *Ulaşım Bağlantıları	Okunabilirlik	*Kolay Yön Bulma *Kaybolma
Sosyal Altyapı	*Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti *Karma Arazi Kullanımı *Aktivite Yeterliliği	Kentsel Hafıza	*İmgelenebilirlik *Tarihsel Kimlik *Bütüncülük Algısı *Koku Algısı

Sosyal sürdürülebilirliğe ilişkin belirlenen değerlendirme parametrelerin araştırma tekniği Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Ana Parametreler ve Alt Parametreler Araştırma Tekniği

Parametreler	Alt Parametreler	Ölçüm Yöntemi	Veri Türü
Aidiyet ve Yer Duygusu	Kent Merkezine Aidiyet	AHP/ Anket	Öznel
	Kent Merkezinden Duyulan Gurur	AHP/ Anket	Öznel
	Topluluğa Aidiyet	AHP/ Anket	Öznel
	Kültürel Aidiyet	AHP/ Anket	Öznel
Güvenlik	Yaya Güvenliği	AHP/ Anket	Öznel
	Özgür Hissetme	AHP/ Anket	Öznel
	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği	AHP/ Anket	Öznel
Erişilebilirlik	Yerel Hizmetlere Erişim	AHP/ Anket	Öznel
	Ulaşım Bağlantıları	Mekânsal Analiz	Nesnel
		AHP/ Anket	Öznel
Sosyal Altyapı	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	AHP/ Anket	Öznel
	Karma Arazi Kullanımı	Mekânsal Analiz	Nesnel
		AHP/ Anket	Öznel
	Aktivite Yeterliliği	Mekânsal Analiz	Nesnel
		AHP/ Anket	Öznel

Tablo 9. (devamı)

	Topluluk Faaliyetlerine Katılım	AHP/ Anket	Öznel
Katılım	Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	AHP/ Anket	Öznel
	Sivil Faaliyetlere Katılım	AHP/ Anket	Öznel
	Tanıdıklarıyla Karşılaşma	AHP/ Anket	Öznel
Sosyal Uyum ve Etkileşim	Dayanışma Duygusu	AHP/ Anket	Öznel
	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	AHP/ Anket	Öznel
	Yeni İnsanlar Tanıma	AHP/ Anket	Öznel
Okunabilirlik	Kolay Yön Bulma	AHP/ Anket	Öznel
	Kaybolma	AHP/ Anket	Öznel
	İmgelenebilirlik	AHP/ Anket	Öznel
		Derinlemesine Görüşme	Öznel
Kentsel Hafıza	Tarihsel Kimlik	AHP/ Anket	Öznel
		Derinlemesine Görüşme	Öznel
	Bütüncüllük Algısı	AHP/ Anket	Öznel
		Derinlemesine Görüşme	Öznel
	Koku Algısı	AHP/ Anket	Öznel
		Derinlemesine Görüşme	Öznel

Uzman görüşleri yardımı ile kriterlerin ağırlıklandırılması

Bir mekânın sosyal sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için ilgili parametrelerin birbiriyle uyumlu ve dengeli bir şekilde çalışması gereklidir. Bu bağlamda, Tablo 4’te sunulan parametreler ve alt parametreler arasındaki hiyerarşik ilişkilerin yanı sıra, bu parametrelerin birbirlerine göre önem ağırlıklarının belirlenmesi kritik bir adımı oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci aşaması, bu gerekliliği karşılamak amacıyla tasarlanan **“parametreler arasındaki ilişkilerin tanımlanması”** sürecidir.

Bu aşamanın temel amacı, belirlenen parametreler arasında mevcut olan bağlantıları ve ilişkileri analitik bir yaklaşımla anlamaktır. Süreç, kavramsal düzeyde her bir parametrenin diğer parametrelerle nasıl etkileşimde olduğunu ve bir parametrenin diğerine olan etkisini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, kriterlerin karşılıklı etkilerini değerlendirmek ve önceliklerini belirlemek için **karşılaştırma matrisleri** oluşturulmaktadır. Bu matrisler, parametrelerin arasındaki ilişkilerin sayısal bir şekilde ifade edilmesine olanak tanır ve analitik bir çerçeve sunar.

Karşılaştırma matrisleri, AHP’nin ana değerlendirme ölçeğini oluşturan **1-9 arası değerler** kullanılarak tasarlanır (Saaty R. W., 1987). Örneğin, **Toplum Katılımı** ile **Eşitlik**

arasında hangisinin daha önemli olduğu veya birinin diğerine göre etkisinin ne kadar güçlü olduğu bu ölçekle ifade edilir. Bu sayede, her bir parametre çifti için önem derecesi belirlenir ve bu değerlendirmeler ışığında parametreler arasındaki ilişkiler analiz edilir. Bu ölçek içinde, "1" eşit önem anlamına gelirken, "3" orta derecede üstünlük, "5" güçlü üstünlük, "7" çok güçlü üstünlük ve "9" mutlak üstünlük düzeylerini ifade eder. Ayrıca, 2, 4, 6 ve 8 gibi ara değerler, kararsızlık veya iki ana değer arasındaki önem derecelerini tanımlamak için kullanılır (Saaty R. W., 1987).

Oluşturulan karşılaştırma matrisi (Ek 1), daha sonra ilgili alanlarda uzman kişiler tarafından puanlanır. Bu uzman değerlendirmeleri, sürecin güvenilirliği ve doğruluğu açısından büyük önem taşır. Elde edilen veriler, her bir parametrenin öncelik sıralamasını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda sosyal sürdürülebilirliği destekleyen parametreler arasındaki etkileşimlerin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlar. Bu aşama, sosyal sürdürülebilirlik değerlendirme modelinin temelini oluşturan hiyerarşik yapı ve analitik yaklaşımla uyumlu bir şekilde ilerletilmektedir.

Çalışmanın üçüncü aşamasında, **karşılaştırma matrisi** kullanılarak parametreler arasındaki ilişkinin yönü ve gücüne dair değerlendirme yapmak amacıyla **kentsel mekân tasarımı alanındaki uzmanların görüşleri** toplanmıştır. Bu kapsamda, karşılaştırma matrislerini içeren föyler, üniversitelerin kentsel tasarım alanıyla ilgili Şehir ve Bölge Planlama, Mimarlık, İç Mimarlık ve Peyzaj Mimarlığı bölümlerinde görev yapan öğretim üyelerine iletilmiştir. Uzmanlardan, föylerde sunulan sosyal sürdürülebilirlik açısından etkili **8 ana parametre** ve bunlara bağlı **alt parametreler** arasındaki göreceli önemi dikkate alarak, her bir parametre çiftine **1 ile 9 arasında bir puan** vermeleri istenmiştir. Örneğin, Aidiyet ve Yer Duygusu parametresi ile Güvenlik parametresi karşılaştırıldığında; Güvenlik, Aidiyet ve Yer Duygusuna göre '**Kuvvetli Derecede Önemli**' ise buna karşılık gelen **5 Numaralı kutucuğu** işaretlemeleri istenmiştir.

Aidiyet ve Yer Duygusu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	Güvenlik
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

Yaya güvenliği parametresi ile Özgür Hissetme parametresi karşılaştırıldığında; Yaya Güvenliği ve Özgür Hissetme parametresi birbirlerine göre '**Eşit Derecede Öneme sahipse**', buna karşılık gelen **1 Numaralı kutucuğu** işaretlemeleri istenmiştir.

Yaya Güvenliği	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Özgür Hissetme
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

Değerlendirme süreci, uzmanların karşılaştırma matrislerini doldurması için **30 iş günü** süre tanınarak gerçekleştirilmiştir. Literatürde, AHP değerlendirmeleri için gerekli kişi sayısı konusunda net bir uzlaşma olmamasına rağmen, bu çalışmada olası önyargıları en aza indirmek ve ağırlıkların güvenilirliğini artırmak amacıyla, farklı şehir ve kurumlarda görev yapan, farklı uzmanlıklara sahip kişilerin katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. Bu çeşitlilik, parametrelerin değerlendirilmesinde daha dengeli ve kapsayıcı bir bakış açısı elde etmeye katkıda bulunmuştur. Uzmanların yanıt verme oranı oldukça yüksek olmuş ve gönderilen karşılaştırma matrislerine **%85 oranında olumlu dönüş** alınmıştır. Bu yüksek katılım oranı, çalışmanın ileriki aşamalarında kullanılacak olan ağırlıkların güvenilirliğini artırmada önemli bir rol oynamıştır. Böylelikle, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında etkili olan parametrelerin arasındaki ilişkilerin yönü ve gücüne dair elde edilen veriler, analiz sürecinin temel taşlarından biri haline gelmiştir.

Çalışmanın dördüncü aşaması olan **“ağırlıklandırma aşaması”**, Atatürk Üniversitesi’nden **11**, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi’nden **6** ve İstanbul Teknik Üniversitesi’nden **3** olmak üzere toplamda **20 uzman** tarafından değerlendirilmiş karşılaştırma matrislerinin analiz edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Uzmanların puanladığı matrislerden elde edilen değerlerin **tutarlılık oranları** kontrol edilmiş ve yalnızca tutarlılığı kabul edilebilir seviyede olan veriler analiz sürecine dahil edilmiştir.

Bu aşamada, tutarlı veriler kullanılarak her bir kriterin diğerlerine göre önem derecesi belirlenmiştir. **Ağırlıklandırma işlemi**, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin göreceli önemini sayısal bir şekilde ifade ederek parametreler arasında bir hiyerarşik sıralama ortaya koymayı sağlamıştır. Böylece, her bir parametrenin sosyal sürdürülebilirlik açısından ağırlığı belirlenmiş ve bu parametrelerin birbiriyle olan ilişkisel durumları daha net bir şekilde analiz edilmiştir. Elde edilen ağırlıklandırma sonuçları, ölçümü yapılan alanın sosyal sürdürülebilirlik düzeyini daha sistematik bir şekilde değerlendirmek için önemli bir veri kaynağı oluşturmuştur. Parametrelerin önem derecelerinin sıralanması, kentsel mekân tasarımında sosyal sürdürülebilirliği destekleyecek unsurların önceliklendirilmesine ve bu doğrultuda daha etkin kararlar alınmasına olanak tanımıştır.

Ağırlıklandırma aşaması, farklı uzmanların karşılaştırma matrislerini puanlayarak oluşturduğu sonuçların birleştirilmesiyle başlar. Uzman görüşleri arasında ortak bir değerlendirme elde edebilmek için, her bir karşılaştırma matrisinden elde edilen değerlerin **geometrik ortalaması** alınır. Bu işlem, farklı görüşlerin tek bir yargıda toplanmasını sağlar ve bu yeni değerler, **MS 365 Excel** programında hazırlanan **“karar matrisi”** üzerine yerleştirilir.

Bir sonraki adımda, karar matrisinde yer alan veriler **normalize edilir**. Normalizasyon işlemi, her bir sütundaki değerlerin o sütunun toplamına bölünmesiyle gerçekleştirilir. Bu işlem sonucunda elde edilen veriler, “**normalize karar matrisi**” üzerinde gösterilir (Saaty L. , 1994). Normalize karar matrisinde bulunan her bir satırın aritmetik ortalaması alınarak, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin değerlendirme modeli içindeki **önem ağırlıklarını** ifade eden “**öz vektörleri**” hesaplanır (Saaty R. W., 1987). Öz vektör, parametreler arasındaki öncelik ağırlıklarını ortaya koymakla birlikte, küçük ölçekli yapılı çevrelerin sosyal sürdürülebilirliğinin sağlanması için gerekli olan değerleri de yansıtmaktadır. Bu değer, çalışmanın sonraki aşamalarında gerçekleştirilecek kullanıcı anketlerinden elde edilecek veriler doğrultusunda, çalışma alanının mevcut durumunun değerlendirilmesine yönelik bir referans değeri sunmaktadır. **Öz vektörlerin belirlenmesinin ardından**, uzmanların karşılaştırma matrislerinde verdikleri cevapların “**tutarlılık indeksi**” (CR) hesaplanması gereklidir. Bu adım, AHP yönteminin güvenilirliğini ve doğruluğunu teyit etmek için kritik bir süreçtir. Öncelikle, karar matrisi ile öz vektör arasında matris çarpımı yapılır ve bu işlem sonucunda “**öz değerler**” bulunur. Daha sonra, öz değerler ile öz vektörler birbirlerine bölünerek sonuçları toplanır. Bu toplam, parametre sayısına (n) bölünerek “**en büyük öz değer**” (λ_{maks}) elde edilir.

Tutarlılık indeksi (CI), aşağıdaki formülle hesaplanır:

$$CR = (\lambda_{maks} - n) / (n-1)$$

Ancak, analizin tutarlılığını değerlendirmek için yalnızca tutarlılık indeksinin bulunması yeterli değildir. Bu aşamada, “**tutarlılık oranı**” (CR) hesaplanarak analizin genel tutarlılığı teyit edilir (Saaty L. , 1994).Tutarlılık oranının kabul edilebilir seviyede olması (Tablo 10), AHP yöntemiyle elde edilen ağırlıklandırma sonuçlarının güvenilirliğini artırır ve karar verme sürecinin doğruluğunu sağlar. AHP’de parametrelerin ağırlıklandırılmasına dair yukarıda bahsedilen basamaklar, modelde yer alan tüm ana ve alt parametreler için ayrı ayrı uygulanmalı ve hesaplanmalıdır.

Tablo 10. Tutarlılık İndisi

Tutarlılık <u>Oranı</u> (CR) = CI/RI ile bulunur.										
RI için aşağıdaki tablo kullanılır.										
Tablo 7: RI indisi										
n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
RI	0	0	0.52	0.89	1.11	1.25	1.35	1.40	1.45	1.49

Kullanıcı anketleri

AHP’de uygulanan **ağırlıklandırma işleminin tamamlanmasının ardından**, çalışmanın beşinci aşaması olan **“kullanıcı anketleri”** sürecine geçilmiştir. Bu aşamanın amacı, değerlendirme modelinde yer alan **8 ana ve 25 alt parametrenin**, çalışma alanı üzerindeki etkisini ve kullanıcı algısını ölçmektir. Kullanıcı algısının ölçülmesi için **5’li Likert ölçeği** temel alınarak bir anket geliştirilmiştir. Likert ölçeği, katılımcıların görüşlerini derecelendirmelerine olanak tanımış ve şu şekilde yapılandırılmıştır: **“1: Kesinlikle Katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4: Katılıyorum, 5: Kesinlikle Katılıyorum”**. Anket, çalışma alanında bulunan kullanıcıların sosyal sürdürülebilirlik parametreleriyle ilgili algılarını öznel bir şekilde değerlendirmelerini sağlamıştır. **Tablo 7**, her biri Likert ölçeği üzerinden 1 ile 5 arasında bir değerle yanıtlanacak şekilde tasarlanan anket sorularını içermektedir. Bu anket, kullanıcıların **aidiyet, güvenlik, erişilebilirlik, sosyal uyum, kentsel hafıza** gibi parametrelere ilişkin algılarını ölçmeyi hedeflemiş ve elde edilen veriler, parametrelerin çalışma alanındaki uygulanabilirlik ve etkililik düzeylerinin belirlenmesi açısından kritik bir veri seti oluşturmuştur. Kullanıcıların görüşleri, sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili değerlendirme modelinin saha uygulamalarında daha etkin kullanılabilmesine olanak tanımıştır.

Tablo 11. Anket Sorularının Parametrelerle Olan İlişkisi

Parametre	Alt Parametre	Soru Numarası	Ankette Ölçüme Yönelik Soru	Cevap Yapısı	Veri Yapısı
Aidiyet ve Yer Duygusu	Kent Merkezine Aidiyet	A1	Bu çevrede bulunmak, kendimi kent merkezine ait hissettiriyor.	LİKERT	Öznel
		A2	Bu çevreye karşı kendimi sorumlu ve hak sahibi hissediyorum.	LİKERT	Öznel
		A3	Bu çevrede kendimi sosyal hayatın bir parçası gibi hissediyorum.	LİKERT	Öznel
		A4	Bu çevreye dair anılara sahibim.	LİKERT	Öznel
		A5	Bu çevreyle aramda duygusal bir bağ hissediyorum.	LİKERT	Öznel
	Kent Merkezinden Duyulan Gurur	A6	Bu çevre vakit geçirdiğimi söylemekten gurur duyarım.	LİKERT	Öznel
	Topluluğa Aidiyet	A7	Kendimi bu çevredeki topluma ait hissediyorum.	LİKERT	Öznel
		A8	Bu çevredeki topluluğun değerleri, benim değerlerimle örtüşür.	LİKERT	Öznel
	Kültürel Aidiyet	A9	Bu çevrenin kültürel kimliği, benim kültürel değerlerimle örtüşür.	LİKERT	Öznel
		A10	Kent merkezindeki geleneksel yemekler ve gastronomi, benim için kültürel bir bağ oluşturur.	LİKERT	Öznel

Tablo 11. (devamı)

Güvenlik	Yaya Güvenliği	G1	Bu çevredeki mekanlar ve sokaklar, yaya olarak vakit geçirmek için güvenlidir.	LİKERT	Öznel
		G2	Bu çevrede yaya olarak vakit geçirmek dezavantajlı (engelli, yaşlı, çocuk vb.) bireyler için güvenlidir.	LİKERT	Öznel
	Özgür Hissetme	G3	Bu çevrede vakit geçirirken kendimi özgür hissediyorum.	LİKERT	Öznel
	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği	G4	Bu çevre, gece vakitlerinde yalnız yürümek için güvenlidir.	LİKERT	Öznel
		G5	Bu çevre, gündüz vakitlerinde yalnız yürümek için güvenlidir.	LİKERT	Öznel
Erişilebilirlik	Yerel Hizmetlere Erişim	E1	Bu çevrede bulunan eğitim hizmetlerine kolayca ulaşabiliyorum.	LİKERT	Öznel
		E2	Bu çevrede bulunan sağlık hizmetlerine kolayca ulaşabiliyorum.	LİKERT	Öznel
		E3	Bu çevrede bulunan dini hizmetlere kolayca ulaşabiliyorum.	LİKERT	Öznel
		E4	Bu çevrede bulunan kültürel (müze, tiyatro vs.) tesislere kolayca ulaşabiliyorum.	LİKERT	Öznel
		E5	Bu çevrede bulunan kamu hizmetlerine kolayca ulaşabiliyorum.	LİKERT	Öznel
	Ulaşım Bağlantıları	56	Bu çevreye erişim için ulaşım araçları kolay ve çeşitlidir.	LİKERT	Öznel
		E7	Bu çevredeki hizmetlere yürüyerek ulaşabiliyorum.	LİKERT	Öznel
		E8	Bu çevrede bulunan kaldırım ve yaya yolları yeterlidir.	LİKERT	Öznel
		E9	Bu çevrede kolaylıkla otopark bulabiliyorum.	LİKERT	Öznel
Sosyal Altyapı	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	S1	Bu çevrede yeterince yeşil alan vardır.	LİKERT	Öznel
		S2	Bu çevrede yeterince park/bahçe vardır.	LİKERT	Öznel
	Karma Arazi Kullanımı	S3	Bu çevrede çeşitli kullanım tesisleri bulunuyor.	LİKERT	Öznel
		S4	Bu çevrede bulunan mekanlar, farklı kullanıcıların aynı anda kullanılmasına olanak sağlıyor.	LİKERT	Öznel
	Aktivite Yeterliliği	S5	Bu çevrede yeterince kültürel etkinlik mekânı (müze, kütüphane vs.) vardır.	LİKERT	Öznel
		S6	Bu çevrede yeterince eğlence mekânı (konser alanı, sahne performans mekanları vs.) vardır.	LİKERT	Öznel
Katılım	Topluluk Faaliyetlerine Katılım	K1	Bu çevrede düzenlenen topluluk faaliyetleri (özel gün ve haftalar için yapılan kutlamalar, törenler) vardır.	LİKERT	Öznel
		K2	Bu çevrede yapılan topluluk faaliyetlerine aktif katılım sağlıyorum.	LİKERT	Öznel
	Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	K3	Alınacak yerel yönetim kararları için, bu çevredeki insanlara danışılır.	LİKERT	Öznel
		K4	Yerel yönetimin alacağı kararlarda aktif rol oynamak isterim.	LİKERT	Öznel

Tablo 11. (devamı)

	Sivil Faaliyetlere Katılım	K5	Bu çevrede sivil faaliyetler (dernek, sivil toplum kuruluşları etkinlikleri ve protestoları) düzenlenir.	LİKERT	Öznel	
		K6	Bu çevrede düzenlenen sivil faaliyetlere aktif katılım sağlıyorum.	LİKERT	Öznel	
Sosyal Uyum ve Etkileşim	Tanıdıklarla Karşılaşma	U1	Bu çevrede vakit geçirirken, tanıdıklarımla karşılaşıyorum.	LİKERT	Öznel	
	Dayanışma Duygusu	U2	Bu çevrede bulunan insanlar birbirleriyle dayanışma ve yardımlaşma içindedirler.	LİKERT	Öznel	
	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	U3	Bu çevrede alışveriş yapmaktan keyif alırım.	LİKERT	Öznel	
		U4	Bu çevrede bulunan kültürel etkinliklere katılmaktan keyif alırım.	LİKERT	Öznel	
		U5	Bu çevrede yemek/gastronomi yemekten keyif alırım.	LİKERT	Öznel	
	Yeni İnsanlar Tanıma	U6	Bu çevre, yeni insanlarla tanışmaya imkân sağlar.	LİKERT	Öznel	
Okunabilirlik	Kolay Yön Bulma	O1	Bu çevre içerisinde farklı alanlara ulaşmak kolaydır.	LİKERT	Öznel	
		O2	Bu çevre içerisinde yön bulmak için yönlendirici unsurlar ve mekanlar vardır.	LİKERT	Öznel	
	Kaybolma	O3	Bu çevre içerisinde kaybolmam	LİKERT	Öznel	
Kentsel Hafıza	Tarihsel Kimlik	H1	Bu çevrede bulunan Bulvar AVM'nin dönüşüm öncesinde Samsun Tütün Fabrikası olduğunu biliyorum.	LİKERT	Öznel	
		H2	Bu çevrede bulunan Kurtuluş Yolu Müzesi'nin yenilenme öncesinde Tütün İşkelesi olduğunu biliyorum.	LİKERT	Öznel	
		H3	Samsun Tütün Fabrikasının kent içindeki değerlerini biliyorum.	LİKERT	Öznel	
	İmgelenebilirlik	H4	Bu çevrede bulunan önemli anıtları ve simgesel yapıları kolaylıkla tanırım.	LİKERT	Öznel	
		H5	Samsun Bulvar AVM denildiğinde, zihnimde Samsun Tütün Fabrikası canlanır.	LİKERT	Öznel	
		H6	Samsun Bulvar AVM'de bulunan tütün heykelini gördüm.	LİKERT	Öznel	
		H7	Tütün heykeli bana Samsun Tütün Fabrikasını çağırır.	LİKERT	Öznel	
		H8	Bu çevreyi tarif ederken ya da tarif alırken, Samsun Bulvar AVM'yi referans alırım.	LİKERT	Öznel	
		H9	Bu çevreyi tarif ederken ya da tarif alırken, Samsun Cumhuriyet Meydanı'nı referans alırım.	LİKERT	Öznel	
		H10	Samsun denildiğinde, zihnimde Samsun Bulvar AVM canlanır.	LİKERT	Öznel	
		Bütüncülük Algısı	H11	Samsun denildiğinde, zihnimde Samsun Tütün Fabrikası canlanır.	LİKERT	Öznel
			H12	Kent merkezindeki sembolik yapılar ve heykeller, şehrin geçmişini hatırlatma konusunda yeterlidir	LİKERT	Öznel

Tablo 11. (devamı)

Koku Algısı	H13	Bu çevrenin belirli bölgelerinde karakteristik kokular vardır.	LİKERT	Öznel
	H14	Samsun Bulvar AVM'nin kokusu, tütün fabrikasını hatırlatıyor.	LİKERT	Öznel

Anket çalışması, Samsun Bulvar AVM ve yakın çevresindeki (meydan, çevreleyen sokaklar) ziyaretçileri, AVM'deki iş sahiplerini ve çalışanları hedef almıştır. Buradaki ana amaç, kullanıcı profilinin olabildiğince çeşitlenmesini sağlamak ve mekânın sosyal sürdürülebilirliğinin farklı kullanıcı profilleri tarafından değerlendirilmesini temin etmektir. Bu nedenle özellikle ziyaretçilere yapılan anketlerde, cinsiyet, yaş ve çeşitli kırılmalıklar gibi demografik faktörler açısından temsil yeteneğinin güçlü olması hedeflenmiştir. Anketin uygulanacağı örneklem büyüklüğü, bu hedef doğrultusunda belirlenmiş ve aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır. Özdamar (2003), örneklem büyüklüğünü, bütünü en iyi şekilde temsil ettiği düşünülen ve bütünün içerisinde seçilen parça olarak tanımlamaktadır. Ancak bütüne ilişkin bilgiler ışığında, örneklem büyüklüğünü belirlemek için farklı yöntemler de kullanılmaktadır.

Hedef Kitledeki kişi sayısı biliniyorsa;

$$n = Nt^2pq / [d^2(N-1) (3.1) + t^2pq]$$

Hedef kitledeki kişi sayısı bilinmiyorsa;

$$n = t^2pq/d^2$$

N: hedef kitledeki kişi sayısı

n: Örneklem dahil edilen kişi sayısı

p: İncelenen olayın görülme sıklığı

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer (%99 için 2,58; %95 için 1,96)

d: Olayın görülme sıklığına göre kabul edilen $\pm$ örneklem hatası

pq: $(0.5) \times (0.5) = 0.25$ maksimum örneklem büyüklüğü için örneklem yüzdesi

Belediye ve Samsun Bulvar AVM yetkililerinden elde edilen bilgiye göre çalışma alanı gün içinde ortalama 250bin kişi tarafından ziyaret edilmekte/kullanılmaktadır. Yukarıda belirtilen n formülüne göre; %95 güvenilirlik düzeyi ($t=1,96$) ve %5 hata payı ($d=0,05$) ile anket uygulanması gereken örneklem büyüklüğü 124 kişi olarak hesaplanmıştır. Buna göre çalışma alanında 125 kişiye 5'li Likert ölçeğine göre hazırlanmış olan 59 soruluk bir anket uygulanmıştır (Ek 2).

Ardından, kullanıcılar tarafından puanlanan anket verileri **MS 365 Excel** yazılımına aktarılmıştır. Anket verilerinin işlenmesi için **ağırlıklı ortalama yöntemi** kullanılmıştır. Her bir ana ve alt parametreye verilen cevapların değerlendirme modeli içindeki yerini ve önemini tespit edebilmek amacıyla, **aritmetik ortalama** hesaplanmıştır. Bu işlemde, her bir soruya verilen cevapların toplam değeri, ankete katılan kişi sayısına bölünerek, her bir soruya ait cevapların **tek kişi formatına dönüştürülmesi** sağlanmıştır. Bu sayede, her bir parametrenin modeldeki etkisi daha net bir şekilde ortaya konmuş ve sonraki aşamalarda bu değerler üzerinden işlem yapılmıştır.

Bu yöntem, kullanıcıların farklı görüşlerini tek bir sayısal değerle temsil etmeyi ve modelin geri kalanında bu verilerin daha tutarlı bir şekilde kullanılmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Elde edilen ağırlıklı ortalamalar, parametrelerin sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine ne kadar katkı sağladığını daha doğru bir şekilde analiz etmeye olanak tanımaktadır.

Çok kriterli anketlerde, kriterlere verilen puanların **anket içindeki ağırlığını tespit etmek** amacıyla aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- **Adım 1:** Ankette yer alan tüm sorulara verilen cevaplar toplanır ve toplam soru sayısına bölünür. Bu işlem sonucunda, ankette yer alan **puanların ortalama değeri** elde edilir. Bu değer, genel bir değerlendirme için referans noktası oluşturur.
- **Adım 2:** Her bir parametreye ait soruların cevapları toplanır ve parametreye ait soru sayısına bölünür. Bu işlem, her bir parametrenin **ortalama değerini** verir. Bu değer, parametrenin genel önemini anlamaya yardımcı olur.
- **Adım 3:** Her bir parametrenin **anket içindeki ağırlığını** hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılır (Freund & Perles, 2014).

$$\frac{\text{parametreye yer alan soru sayısı}}{\text{toplam soru sayısı}} \times \frac{\text{parametrenin ortalama değeri}}{\text{ankette yer alan puanların ortalama değeri}}$$

- **Adım 4:** Ankette yer alan **alt parametrelerin** ana parametre içindeki ağırlığını belirlemek için de aynı işlem tekrar edilir. Alt parametrelerin bağlı olduğu ana parametreye ait soruların ortalaması alınarak, alt parametrelerin ağırlıkları tespit edilir.

Bu adımlar, her bir parametre ve alt parametre için ağırlıkların ve önem sıralamasının doğru bir şekilde belirlenmesini sağlar ve modelin daha güvenilir bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanır.

Bu analizde, her bir parametre ve alt parametreye uygulanan adımlardan elde edilen sonuçlar, kullanıcıların analiz edilen kentsel mekânı nasıl algıladıklarına dair somut verileri

oluşturur. Analizin **son aşamasında**, kullanıcı anketlerinden elde edilen veriler ve alanında uzman kişilere uygulanan AHP (Analitik Hiyerarşi Süreci) yönteminden elde edilen ağırlık değerleri karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma, uzman görüşlerini referans alarak, çalışma alanının mevcut durumunun sosyal sürdürülebilirlik bağlamında ne ifade ettiğini somut bir şekilde anlamayı ve açıklamayı amaçlamaktadır. Kullanıcı anketinden elde edilen ağırlık değerlerinin, AHP'den elde edilen ağırlık değerlerinin altında kalması, sosyal sürdürülebilirlik açısından yetersizliği; daha yüksek olması ise yeterli bir durumu ifade etmektedir. Bu karşılaştırma, tüm ana ve alt parametreler için ayrı ayrı yapılarak, analiz edilen alanın sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin her birindeki durumu (yeterli veya yetersiz) net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Mekansal analiz

Bu aşama, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik parametreleri çerçevesinde mekânsal ve gözlemsel analizlerin yapıldığı bir değerlendirme sürecini kapsamaktadır. Bu analiz, bir mekânın kullanıcıları üzerinde yarattığı sosyal etkileri anlamak için kritik öneme sahiptir. Özellikle, mekânın fiziksel yeterlilikleri ile kullanıcı deneyimlerinin uyumlu olup olmadığını belirlemek, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir ölçüt sunmaktadır. Bu bağlamda, analiz süreci, fiziksel mekânın sosyal değerlerini daha iyi anlamaya ve bu değerlerin nasıl geliştirilebileceğine dair öneriler sunmaya yöneliktir.

İlk olarak, mevcut imar planı ve halihazır harita üzerinden yapılan çalışma ile AVM'nin çevresindeki 500 metre yürüme mesafesindeki alanlar belirlenmiş ve bu sınırlar içerisindeki arazi kullanımı güncellenmiştir. Bu süreç, çevredeki mekânsal ilişkilerin daha net bir şekilde tanımlanmasını sağlamış, böylece AVM'nin incelenmiştir. Elde edilen harita, AVM ve çevresi arasındaki ilişkilerin analiz edilmesinin yanı sıra, sosyal sürdürülebilirlik açısından fiziksel kriterlerin değerlendirilmesinde de önemli bir araç olmuştur.

Sosyal altyapı ve erişilebilirlik parametreleri doğrultusunda, açık rekreasyon alanlarının mevcudiyeti, karma arazi kullanımı ve yerel hizmetlere erişim gibi alt parametreler bu harita üzerinde işlenmiştir. Bu analizler, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik açısından sağladığı olanakları ve potansiyel iyileştirme alanlarını daha ayrıntılı bir şekilde anlamaya olanak tanımaktadır. Ayrıca, ulaşım bağlantıları ve yerel hizmetlere erişim gibi kriterler de harita üzerinde tartışılarak, mekânın toplumsal sürdürülebilirlik için ne ölçüde uygun olduğu değerlendirilmiştir. Bu analiz, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik deneyimlerini nasıl etkilediğini anlamak ve bu deneyimleri iyileştirmek için öneriler sunmak açısından önem arz etmektedir. Mekânın fiziksel özelliklerinin sosyal sürdürülebilirlik ile ilişkilendirilmesi, yalnızca mevcut durumun değerlendirilmesiyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda gelecekte

yapılacak mekânsal iyileştirmelere yönelik somut bir yol haritası sunmuştur. Bu analizler, mekânın fiziksel yapısının kullanıcıların sosyal sürdürülebilirlik deneyimleri üzerindeki etkisini daha iyi anlamamıza yardımcı olmuştur. Ayrıca, mekânın kullanım dinamiklerini anlamak için analiz edilmiştir. Bu gözlemlerden elde edilen veriler, mekânın kullanıcılar tarafından nasıl deneyimlendiğini ortaya koymuş ve çeşitli eğilimler, şemalar şeklinde görselleştirilmiştir.

Sonuç olarak, elde edilen mekânsal analiz verileri ile kullanıcı anketlerinden elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma, Samsun Bulvar AVM'nin fiziksel mekân yeterliliği ile kullanıcıların deneyimlediği mevcut durum arasındaki farkları ve bu farkların sosyal sürdürülebilirlik bağlamındaki etkilerini ortaya koymuştur. İşlevsel çeşitlilik, ulaşım bağlantıları, ticari işlevlerin yoğunlaşması, kent merkezindeki diğer önemli noktalara, yeşil alan ve kültürel tesislere erişim/bağlantı, genel erişilebilirlik gibi başlıklar bu süreci, sosyal sürdürülebilirlik açısından mekânın fiziksel unsurlarının daha etkin bir şekilde analiz edilmesini sağlayarak, mekânın tasarımına dair önemli iyileştirme önerileri sunmuştur.

Derinlemesine görüşme

Önerilen modelin bir sonraki aşaması, küçük ölçekli yapı ve çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğini değerlendirmek amacıyla derinlemesine görüşme tekniğinin uygulanmasını kapsamaktadır. Bu aşamada, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerine yazar tarafından eklenen **kentsel hafıza** başlığının analiz edilmesi hedeflenmiştir. Kentsel hafıza, yalnızca fiziksel mekânlar ve somut veriler üzerinden değerlendirilen bir olgu olmaktan öte, geçmişin daha kapsamlı ve güvenilir bir şekilde anlaşılmasını gerektiren bir unsurdur. Bu bağlamda, geçmişteki sosyal yapılar ve mekânsal dönüşümler ile günümüz koşullarının karşılaştırılmasını daha derinlemesine yapabilmek adına derinlemesine görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem, farklı perspektiflerin bir araya getirilmesiyle, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında daha anlamlı ve bütüncül bir veri setinin oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Çalışma kapsamında, tütün fabrikasının aktif olarak faaliyet gösterdiği dönemde çalışan iki katılımcı ile 5 Ağustos 2024 tarihinde yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan biri 72, diğeri ise 75 yaşında olup, biri mühendis diğeri teknisyen olarak fabrikada görev almıştır. Ayrıca, Tütün Fabrikasından Emekliler Derneği'ne gidilerek, dernek üyeleriyle genel sohbetler yapılmış ve birebir görüşme için yalnızca iki katılımcıya ulaşılabilmektedir. Bu süreçte, görüşme sayısını artırma amacıyla fabrika çalışanlarının sıkça vakit geçirdiği bir kahvehaneye de gidilmiş, ancak yaş sınırlandırmaları ve veri toplamanın zorluğu nedeniyle katılımcı sayısı sınırlı kalmıştır. Çalışmanın önemli bir sınırlılığı, fabrikada çalışmış kişilerin bugün ileri yaşlarda olması ve bu durumun erişilebilirliği

kısıtlamasıdır. Söz konusu katılımcılarla yapılan görüşmeler, yapı ve çevresine dair geçmişteki sosyal ve fiziksel özelliklerin derinlemesine anlaşılmasına olanak tanımıştır. Bu görüşme süreci, yalnızca mekânsal dönüşümün niteliğini kavramakla kalmamış, aynı zamanda Bulvar AVM'ye dönüşüm öncesinde tütün fabrikası olarak kullanılan alanın sosyal ve kültürel bağlamdaki işlevselliğine dair daha kapsamlı bir bilgi edinmeyi sağlamıştır.

Elde edilen nitel veriler, kentsel hafızanın somut olmayan bileşenlerini (örneğin, tarihi kimlik, mekânın imajı, bütünlük algısı ve koku hafızası gibi unsurları) anlamlandırmak açısından kritik bir temel oluşturmuştur. Bunun yanı sıra, geçmiş ile günümüz arasında meydana gelen farklılıkları belirleyerek bu farklılıkların sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirilmesine imkân tanımıştır. Derinlemesine görüşme sırasında kullanılan soru seti, Ek 3. bölümünde ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu süreç, araştırmanın sosyal sürdürülebilirlik parametrelerini tarihsel bir bağlama oturtma amacıyla gerçekleştirdiği katkılar açısından son derece önemlidir.

ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

Bu bölüm, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik düzeyinin değerlendirilmesi sürecinde uygulanan yöntemler ve elde edilen bulgulara dair genel bir çerçeve sunmaktadır. Çalışma, Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) ile uzman görüşlerinden elde edilen kriter ağırlıklarının belirlenmesiyle başlamıştır. Daha sonra, kullanıcı anketlerinden elde edilen veriler, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri açısından analiz edilerek AHP sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır. Bu süreç, yöntemin geçerliliğini değerlendirmek ve sosyal sürdürülebilirliğin ölçümüne dair daha kapsamlı bir anlayış geliştirmek amacı taşımaktadır.

Ek olarak, Samsun Bulvar AVM'nin çevresel bağlamını değerlendirmek için mekânsal analizler gerçekleştirilmiştir. Bu analizler, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri doğrultusunda AVM'nin mevcut fiziksel ve sosyal özelliklerini ortaya koymayı hedeflemiştir. Ayrıca, çalışmada kentsel hafızayı anlamak amacıyla derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Bu bağlamda, Samsun Tütün Fabrikası'nın geçmişten bugüne dönüşüm sürecindeki sosyal ve fiziksel etkileri değerlendirilmiş, kentsel hafızanın sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki rolü detaylı şekilde ele alınmıştır.

Sonuç olarak, bu bölümde, uygulanan yöntemlerin bulguları ve sosyal sürdürülebilirlik parametreleri çerçevesindeki tartışmalar bütüncül bir yaklaşımla sunulacak, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik performansı farklı perspektiflerden değerlendirilecektir.

AHP ile Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Kentsel mekanlar, insanların yaşam alanlarındaki etkileşimlerini ve deneyimlerini şekillendiren önemli unsurlardır. Bu mekanlar, sadece fiziki özellikleriyle değil, aynı zamanda taşıdıkları sosyal dinamikler açısından da zengin bir yapıya sahiptir. Kentsel mekanlarda uygulanacak dönüşüm projelerinde, sosyal sürdürülebilirliğin göz önünde bulundurulması önemlidir. Ancak, sosyal sürdürülebilirliğin derin anlayışı nedeniyle, bu kavramın değerlendirilmesi ve ölçülmesi çok boyutlu bir süreçtir. Bu kapsamda, küçük ölçekli yapılar çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde kullanılan parametreler arasındaki ilişkiyi tanımlamak için AHP (Analitik Hiyerarşi Süreci) uygulanmıştır. Bu yöntem, sosyal sürdürülebilirliği oluşturan parametre ve alt parametrelerin arasındaki ilişkiyi analitik bir sistemle ortaya koymaktadır. Çalışma, parametrelerin önem ağırlıkları hakkında bulgular sunarken, sosyal sürdürülebilirliğin çok yönlü yapısına dair ipuçları da vermektedir.

Sosyal sürdürülebilirliğin derin bir kavrayışına sahip olabilmek için, kentin fiziksel dokusu ve kültürel mirası üzerinde de bir anlayış geliştirilmesi gerekmektedir. Her kent, tarihsel süreçler ve toplumsal kimlik üzerinden şekillenen özgün bir karaktere sahiptir. Bu karakter, küçük ölçekli yapılar çevre birimlerinde en iyi şekilde meydanlar, sokaklar, diğer kentsel alanlar ve endüstriyel yapılar aracılığıyla yansıtılmaktadır. Bu bağlamda, kenti imgeleyen endüstriyel yapıların dönüşümü sırasında kültürel mirasın korunarak yeniden işlevlendirilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bununla birlikte, sosyal sürdürülebilirlik sadece fiziksel çevre ile değil, aynı zamanda kent sakinleri arasındaki toplumsal ilişkilerle de ilgilidir. Kentsel mekanların sürdürülebilirliği, farklı toplumsal grupların ihtiyaçlarını ve beklentilerini güvenli bir şekilde karşılayacak şekilde tasarlanmasıyla mümkün olmaktadır. Bu tür bir tasarım, dezavantajlı bireylerin kent yaşamına daha fazla entegre olmalarını sağlar, böylece sosyal uyum ve etkileşim artar.

Sosyal sürdürülebilirliğin derin anlayışı, kentsel mekanların yalnızca kent sakinleri arasındaki etkileşimlerle değil, aynı zamanda doğal çevre ile olan ilişkisiyle de ilgilidir. Doğal ve beşerî unsurlar arasındaki dengeyi korumak, kentlerin sürdürülebilirliği için kritik bir faktördür. Ayrıca, kent içi katılımı teşvik eden açık rekreasyon alanlarının varlığı da sosyal sürdürülebilirliği destekleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, sosyal sürdürülebilirlik, kentsel mekanların tüm boyutlarını kapsayan bir kavramdır ve bu parametrelerin arasındaki ilişki ağı içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu anlayış, ülkemizde devam eden endüstriyel yapıların yeniden işlevlendirilmesi süreçlerinde ve ortaya çıkan yeni kentsel mekanların sosyal sürdürülebilirliğini mümkün kılmada önemli bir rol oynamaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin ağırlıklarının tespit edilmesi

Sosyal sürdürülebilirliğe ait 8 ana parametre ve bu parametrelere ait alt parametrelerin, değerlendirme modeli içerisindeki öncelikli ağırlıklarının belirlenmesi amacıyla uygulanan AHP'ye ilişkin anket formu Ek 1.'de sunulmuştur. Ankete katılan uzmanlardan gelen olumlu dönüşler, çalışmanın kapsamlı bir veri seti oluşturulmasını sağlamıştır. Çalışmada 20 uzmandan görüş alınmıştır. Bu sayı, literatürde AHP analizlerinde sıklıkla karşılaşılan uzman katılım sayılarına kıyasla oldukça yüksek olup, analiz ile elde edilen ağırlıkların güvenilirliğini artırmaktadır. Bu durum, çalışmanın sonuçlarının güçlü bir temele dayandığını ve sosyal sürdürülebilirlik ölçütlerinin belirlenmesinde uzman görüşlerinin değerini ortaya koymaktadır.

Tablo 12'de, küçük ölçekli yapılar çevre birimlerinin dönüşümü sonucu oluşan yeni kentsel mekânın ve çevresinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini değerlendirmek

amacıyla belirlenen ana parametrelerin karşılaştırma sonuçları yer almaktadır. Uzmanlardan, bu parametrelerin birbiriyle kıyaslanarak önem derecelerini belirlemeleri talep edilmiştir. İlk olarak ana parametrelere ilişkin karşılaştırma sonuçları değerlendirilecek, ardından her bir ana parametrenin alt parametreleri detaylı bir şekilde analiz edilecektir.

Tablo 12. Sosyal Sürdürülebilirlik Ana Parametrelerinin Karşılaştırılması

Karar Kriterleri	Aidiyet ve Yer Duygusu	Güvenlik	Erişilebilirlik	Sosyal Altyapı	Katılım	Sosyal Uyum ve Etkileşim	Okunabilirlik	Kentsel Hafıza	Öz Vektör
Aidiyet ve Yer Duygusu	1	1/4	1	1	3	1/2	2	1	%10,00
Güvenlik	4	1	4	3	3	3	3	2	%29,00
Erişilebilirlik	1	1/4	1	2	3	1/2	2	2	%13,00
Sosyal Altyapı	1	1/3	1/2	1	3	2	2	1	%12,00
Katılım	1/3	1/3	1/3	1/3	1	1/2	1/2	1/2	%5,00
Sosyal Uyum ve Etkileşim	2	1/3	2	1/2	2	1	3	2	%15,00
Okunabilirlik	1/2	1/3	1/2	1/2	2	1/3	1	1	%7,00
Kentsel Hafıza	1	1/2	1/2	1	2	1/2	1	1	%9,00
CR									0,06

Not: tutarlılık oranı $CR < 0,1$ olmalı

Sosyal sürdürülebilirlik ana parametrelerinin birbirlerine göre önem ağırlıklarının öz vektör değerleri ile belirlendiği karşılaştırma matrisinde (Tablo 12) tutarlılık oranı (Consistency Ratio-CR) 0,06 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, AHP yöntemi için kabul edilen 0,1 sınırının altında olduğundan, yapılan ölçümün tutarlı olduğunu göstermektedir. AHP değerlendirmesine ilişkin detaylı hesaplamalar Ek 4.'te sunulmuştur. Matrisin son sütununda yer alan öz vektör değerleri, parametrelerin birbirlerine göre önem ağırlıklarını ifade etmektedir.

Karşılaştırma matrisindeki sayısal ifadeler simetrik bir yapıya sahiptir. Örneğin, “Güvenlik” parametresinin “Aidiyet ve Yer Duygusu” parametresinden dört kat daha önemli olduğu 4/1 oranıyla ifade edilirken, simetri gereği, “Aidiyet ve Yer Duygusu” parametresinin “Güvenlik” parametresine göre 1/4 oranında daha az önemli olduğu belirtilmiştir. Bu simetrik yapı, parametreler arasındaki göreceli önemin tutarlı bir şekilde aktarılmasını sağlamaktadır.

Matristen elde edilen sonuçlar, küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde ‘Güvenlik’ parametresinin %29 ile en önemli faktör olduğunu göstermektedir. Güvenliği, %15 ile ‘Sosyal Uyum ve Etkileşim’, %13 ile ‘Erişilebilirlik’ ve %12 ile ‘Sosyal Altyapı’ takip etmektedir. Diğer parametrelerin ağırlıkları sırasıyla, %10 ‘Aidiyet ve Yer Duygusu’, %9 ‘Kentsel Hafıza’, %7 ‘Okunabilirlik’ ve %5

'Katılım' olarak belirlenmiştir. Matristen elde edilen özvektör, parametrelerin birbirleri üzerindeki önceliklerini göstermektedir. Bu durum, tüm ana ve alt parametreler için geçerli olup güvenlik, ilk müdahale edilmesi gereken ana parametre olarak öne çıkarken, görece daha düşük ağırlığa sahip olan katılım ise müdahale sıralamasında en sona yerleşmektedir.

Elde edilen matris sonuçları, küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinde sosyal sürdürülebilirlik açısından en önemli parametrenin 'Güvenlik' (%29) olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, ülkemizde artan güvenlik sorunlarının ve kentlerdeki güvenlik endişelerinin, sosyal sürdürülebilirlik üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Lynch'in (1960) çevreyi anlamada güvenliğin kritik bir bileşen olduğunu belirten çalışmasıyla paralellik gösteren bu sonuç, güvenli bir çevrenin, bireylerin mekâna aidiyet duygusunu artırarak sosyal etkileşimleri teşvik ettiğini ve sürdürülebilir bir kent yaşamı için temel bir unsur oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Güvenlik parametresinin en yüksek önemde olması, diğer sosyal sürdürülebilirlik konularında ilerleme sağlanabilmesi için öncelikle güvenlik sorunlarının çözülmesi gerektiğini işaret etmektedir. Colantonio ve Dixon (2010) da güvenliğin toplumsal uyum ve bireylerin aidiyet duygusu geliştirebilmesi açısından kritik bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu bulgular, ülkemizde artan güvenlik sorunlarıyla örtüşmekte ve bu sorunların çözülmeden diğer sosyal sürdürülebilirlik alanlarında anlamlı bir ilerlemenin sağlanamayacağını göstermektedir.

Çalışmada güvenliği %15 ile 'Sosyal Uyum ve Etkileşim', %13 ile 'Erişilebilirlik' ve %12 ile 'Sosyal Altyapı' takip etmektedir. Bu parametrelerin ağırlıklarının görece yüksek olması, bireylerin günlük yaşamlarındaki sosyal ilişkiler, etkileşim kolaylığı ve fiziksel altyapıya erişim gibi faktörlere verdikleri önemi ortaya koymaktadır. Putnam (2000), sosyal sermaye kavramı bağlamında sosyal etkileşim ve altyapının toplumlar arasındaki bağları güçlendirdiğini, bireylerin sosyal katılımını artırdığını ifade etmektedir. Çalışma sonuçları, bu teorik yaklaşımla paralellik göstermekte ve yerel dinamikler açısından anlamlı bir çerçeve sunmaktadır.

Aidiyet ve yer duygusu (%10) ile kentsel hafıza (%9) parametrelerinin ağırlıklarının orta düzeyde olması, bireylerin çevreleriyle kurduğu bağın ve geçmişle olan ilişkilerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Rossi (2006), kentsel hafızanın toplumsal belleğin bir yansıması olduğunu ve bu belleğin kaybolmasının kent kimliğini zayıflatacağını savunmaktadır. Bu bağlamda kentsel hafızanın korunması ve aidiyet duygusunun güçlendirilmesi, sosyal sürdürülebilirliğin önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, çalışmaya özgü olarak analizlere dahil edilen 'Okunabilirlik' (%7) parametresi, sosyal sürdürülebilirlik araştırmalarına yenilikçi bir katkı sunmuştur. Literatürde, sosyal

sürdürülebilirlik kriterlerinin bağlama ve ölççeğe göre esnek olması gerektiği vurgulanmaktadır (Colantonio & Dixon, 2010). Okunabilirlik, bu durumu destekler nitelikte bir sonuç ortaya koymuştur. Lynch'in (1960) okunabilirlik kavramı, bireylerin çevreyle kurduğu ilişkiyi güçlendiren ve yön bulma kolaylığı sağlayan bir özellik olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, okunabilirlik parametresinin çalışmaya dahil edilmesi, küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirlik analizinde kullanıcı deneyimini ön plana çıkarmaktadır.

Bununla birlikte, 'Katılım' parametresinin %5 ile en düşük ağırlığa sahip olması, yerel sosyal dinamikler ve önceliklerle ilişkilendirilmektedir. Çalışma bulguları, katılımın düşük öncelikli olarak değerlendirilmesinin, güvenlik sorunlarının çözülmesinden sonra değişebileceğini işaret etmektedir. Küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinin dönüşümü sonrası oluşan yeni mekânların sosyal sürdürülebilirliğini değerlendirmek için kullanılan parametrelerin ağırlıkları, bir önceki bölümde detaylı bir şekilde sunulmuştur. Bu bölümde ise, elde edilen bu değerler ışığında, parametreler arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

Güvenlik parametreleri

Küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğini ölçmede bir parametre olarak belirlenen "güvenlik," değerlendirme modeli içinde %29 oranında ağırlıkla en yüksek öneme sahiptir. Bu değer, güvenliğin diğer parametreler arasında öncelik sıralamasında birinci sırada olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüz kentlerinde yaşanan güvenlik sorunları ve kaygıları düşünüldüğünde, bu bulgu, mevcut endişeleri destekler niteliktedir. Güvenlik duygusunun öncelikli olması, bireylerin emniyet içinde olmadıkları bir ortamda diğer sosyal sürdürülebilirlik unsurlarının da zayıf kalacağını göstermektedir.

Örneğin, güvenlik eksikliği, kullanıcıların mekândaki sosyal uyum ve etkileşimlerini doğrudan olumsuz etkileyebilir; bu da dayanışma duygusunu ve mekânda geçirilen zamandan alınan keyfi azaltabilir. Bu durum, bireylerin kente ve topluma olan aidiyet duygusunu zayıflatır, topluluk ruhundan kopan bireylerin bireyselleşmesine ve kent içi faaliyetlere katılımın azalmasına yol açabilir. Tüm bu olumsuz etkiler, küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinde sosyal sürdürülebilirliği doğrudan zayıflatmaktadır. Çünkü bir mekânı canlı ve işlevsel kılan, kullanıcılarıdır. Bu bağlamda, güvenlik, sosyal sürdürülebilirliğin temel taşı olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 13. Güvenlik Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması

Karar Kriterleri	Yaya Güvenliği	Özgür Hissetme	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği	Öz Vektör
Yaya Güvenliği	1	2	1/2	%31,00
Özgür Hissetme	1/2	1	1/2	%20,00
Güvenlik Önlemleri Yeterliliği	2	2	1	%49,00
CR				0,05

Tablo 13'te sunulan bulgulara ilişkin hesaplar Ek 5'te gösterilmektedir. Bu bulgular, güvenlik önlemlerinin yeterliliğinin %49 ile sosyal sürdürülebilirliği en çok etkileyen parametre olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, Barton (2000) ve Nash & Cristie (2003) tarafından öne sürülen, güvenlik algısının toplumsal etkileşimi ve güvenliği artırdığına dair görüşlerle paralellik göstermektedir. Güvenlik önlemleri yeterli olduğunda, bireyler kendilerini daha güvende hisseder ve sosyal etkileşime daha fazla katılabilirler (Barton, 2000; Nash & Cristie, 2003).

Ayrıca, literatürdeki "*kırık camlar teorisi*" (Kelling & Wilson, 1982) de, çevredeki küçük kozmetik hasarların göz ardı edilmesinin, toplumsal düzenin bozulmasına ve suç oranlarının artmasına yol açtığını belirtir. AHP sonuçları, güvenlik önlemlerinin, sosyal etkileşimi teşvik etmenin yanı sıra çevredeki bireylerin güvenlik algısını artırmaya hizmet ettiğini göstermektedir. Özellikle **yaya güvenliği** parametresinin %31'lik payı, kent içindeki güvenlik önlemlerinin, yayaların çevredeki tehlikelerden korunmasına ve sosyal etkileşimlere katılımına olanak tanıdığını göstermektedir. Bu da literatürde yer alan toplumsal etkileşimi artırıcı güvenlik önlemleri ve mekân tasarımı önerileriyle uyumlu bir sonuçtur (Colantonio & Dixon, 2010).

Sonuç olarak, AHP analizinden elde edilen veriler, literatürdeki güvenlik ile ilgili vurgularla tutarlıdır. Özellikle **güvenlik önlemlerinin yeterliliği** (%49) ile **yaya güvenliği** (%31) ve **özgür hissetme** (%20) arasındaki ağırlıklar, güvenlik algısının sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki kritik etkisini desteklemektedir. Bu veriler, güvenlik önlemlerinin sadece fiziksel tehditleri ortadan kaldırmadığını, aynı zamanda sosyal etkileşimi ve toplumsal katılımı artırma yönünde de önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Barton, 2000; Kelling & Wilson, 1982).

Sosyal uyum ve etkileşim parametreleri

Sosyal etkileşim ve uyum, literatürde, bir toplumun sağlıklı işleyişi ve sosyal düzenin korunması için kritik süreçler olarak tanımlanmaktadır (Wirth, 1964). Sosyal etkileşim

olmaksızın, insanlar birbirinden ayrı, yabancılaşmış bireyler haline gelir ve topluluk duygusu ile yerel birlik hissi zayıflar (Dempsey, 2006). Çalışmamızda sosyal etkileşim ve uyum parametresi %15'lik bir ağırlığa sahip olup, bu oran literatürdeki bulgularla paralel olarak sosyal sürdürülebilirliğin güçlü topluluk bağları ve uyumlu sosyal yapılarla sağlanabileceğini göstermektedir. 'Sosyal Uyum ve Etkileşim' parametresinin altında yer alan parametrelere ait karşılaştırma matrisi Tablo 14'te gösterilmiştir. Matrisin tutarlılık oranı 0,02 olup kendi içinde tutarlıdır. Parametreye ilişkin hesaplar Ek 6.'da sunulmuştur.

Tablo 14. Sosyal Uyum ve Etkileşim Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması

Karar Kriterleri	Dayanışma Duygusu	Tarihsel Kimlik	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	Yeni İnsanlar Tanıma	Öz Vektör
Tanıdıklarla Karşılaşma	1	1/2	1/5	1/2	%10,00
Dayanışma Duygusu	2	1	1/3	2	%22,00
Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	5	3	1	3	%52,00
Yeni İnsanlar Tanıma	2	1/2	1/3	1	%16,00
CR					0,02

Sosyal etkileşim ve uyum, literatürde, bir toplumun sağlıklı işleyişi ve sosyal düzenin korunması için kritik süreçler olarak tanımlanmaktadır (Wirth, 1964). Sosyal etkileşim olmaksızın, insanlar birbirinden ayrı, yabancılaşmış bireyler haline gelir ve topluluk duygusu ile yerel birlik hissi zayıflar (Dempsey, 2006). Çalışmamızda sosyal etkileşim ve uyum parametresi %15'lik bir ağırlığa sahip olup, bu oran literatürdeki bulgularla paralel olarak sosyal sürdürülebilirliğin güçlü topluluk bağları ve uyumlu sosyal yapılarla sağlanabileceğini göstermektedir.

Çalışmamızda "geçirilen zamandan keyif duyma" parametresi %52'lik bir ağırlığa sahip olup, bu, sosyal etkileşimin kalitesinin, bireylerin toplumsal bağlar kurmalarındaki önemini ortaya koymaktadır. Literatürde de zamanın keyifli bir şekilde geçirilmesinin, sosyal etkileşimin gücünü artırdığı ifade edilmektedir (Kearns & Forrest, 2000). Keyifli vakit geçirilen kentsel mekânlar, insanların birbirleriyle etkileşimde bulunmasını teşvik eder, bu da toplumsal dayanışma ve güveni pekiştirir. Bu bulgu, sosyal uyumun ve etkileşimin sağlanmasında, kentsel mekânların düzenlenmesinin ne kadar önemli olduğunu gösteriyor.

"Dayanışma duygusu" parametresi, sosyal etkileşimdeki ikinci en yüksek oranı (%22) alır ve toplumsal uyum açısından merkezi bir rol oynar. Literatürde, dayanışma, karşılıklı

güvenin, iş birliğinin ve toplumsal bağların güçlendirilmesinin sosyal sürdürülebilirlik açısından kritik olduğu vurgulanmaktadır (Fischer, 1982). Dayanışma duygusu, bireylerin birbirlerine güvenerek sosyal uyumu artırmalarına yardımcı olur, böylece toplumsal refahı da yükseltir.

Yeni insanlarla tanışma (%16) ve tanıdıklarla karşılaşma (%10) parametreleri, sosyal etkileşimin zenginliğini ve çeşitliliğini artıran unsurlardır. Literatürde, bu tür etkileşimlerin toplumsal bağları güçlendirdiği, topluluğun dayanışma duygusunu artırdığı ve sosyal sermayenin artmasına katkı sağladığı ifade edilmektedir (Kearns & Forrest, 2000). Yeni insanlarla tanışma ve tanıdıklarla karşılaşma, bireylerin sosyal çevrelerini genişletmelerine olanak tanırken, yerel düzeyde aidiyet duygusunu pekiştirir ve toplumsal bağlılık yaratır.

Sonuç olarak, sosyal etkileşim ve uyum parametreleri, sosyal sürdürülebilirlik açısından birbirini tamamlayan ve destekleyen bir yapı oluşturur. Geçirilen zamandan keyif alınması, dayanışma duygusunun güçlenmesi ve farklı kullanıcıların bir araya gelerek etkileşimde bulunması, toplumsal uyum ve sürdürülebilirlik açısından olumlu etkiler yaratır. Literatürde de bu unsurların, toplumsal dayanışmayı, güveni ve refahı artırmada önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır (Dempsey, 2006; Kearns & Forrest, 2000; Fischer, 1982).

Erişilebilirlik parametreleri

Erişilebilirlik, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında temel bir rol oynayan parametre olarak literatürde sıkça vurgulanmaktadır. Bu parametre, toplumun her kesiminden bireylerin yaşam kalitesini artırmayı amaçlamakta ve adil bir toplum anlayışını desteklemektedir (Chan & Lee, 2007). Özellikle, insanların yaşadıkları yerlerden iş, eğitim, sağlık ve sosyal imkanlara kolaylıkla erişebilmeleri, sosyal bütünleşmeyi güçlendirir (Talen, 2001). Erişilebilirlik sadece fiziksel hareketliliği değil, aynı zamanda ulaşımın sürekliliği, maliyeti, konforu ve güvenilirliği gibi faktörleri de kapsamaktadır (Chan & Lee, 2007). Bu unsurlar, bireylerin yaşam kalitesini etkileyerek toplumsal uyum ve sürdürülebilirliği destekler. ‘Erişilebilirlik’e ait alt parametrelerin ağırlıklarının belirlenmesine yönelik matris Tablo 15’te yer almaktadır. Söz konusu matrisin tutarlılık oranı 0 olup, tutarlı olduğu görülmektedir. Erişilebilirlik parametresine ilişkin hesaplar Ek 7’de sunulmuştur.

Tablo 15. Erişilebilirlik Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması

Karar Kriterleri	Yerel Hizmetlere Erişim	Ulaşım Bağlantıları	Öz Vektör
Yerel Hizmetlere Erişim	1	1	%50,00
Ulaşım Bağlantıları	1	1	%50,00
CR			0

Yerel hizmetlere erişim, toplumsal ihtiyaçların karşılanması için kritik bir öneme sahiptir. Sağlık, eğitim, ticaret ve sosyal hizmetlerin sağlanabilirliği, toplumsal refahı ve sosyal uyumu doğrudan etkiler. Bunun yanı sıra, ulaşım bağlantılarının kalitesi, bireylerin daha geniş alanlara ve fırsatlara erişimini kolaylaştırarak sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlar (Geurs & van Wee, 2004; Litman, 2013). Özellikle düşük gelirli bölgelerde, ulaşım altyapısındaki eksiklikler, bireylerin yaşam kalitesini düşürebilir ve sosyal eşitsizliklere yol açabilir (Geurs & van Wee, 2004). Bu bağlamda, erişilebilirliğin adil ve etkin bir şekilde sağlanması, toplumsal kaynaşmayı teşvik ederken, sosyal etkileşim ve uyum açısından da olumlu sonuçlar doğurur.

Sonuç olarak, erişilebilirlik parametresi, küçük ölçekli yapıli çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliği için vazgeçilmez bir unsurdur. Yerel hizmetlere kolay erişim ve güçlü ulaşım bağlantıları, mekânların sosyal çeşitliliği artırırken toplumsal uyumu güçlendirir. Bu parametrenin adil bir şekilde değerlendirilmesi, bireylerin sosyal adalet temelli bir topluma dahil olmalarını sağlar ve sosyal sürdürülebilirliğin artırılmasına katkı sunar (Litman, 2013; Chan & Lee, 2007).

Sosyal altyapı parametreleri

Sosyal altyapı, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında temel bir bileşen olarak önemli bir rol oynamaktadır. Bu altyapı, toplumun eğitim, sağlık, barınma, kültürel faaliyetler gibi hizmet ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlarken, aynı zamanda fırsat eşitliğini destekleyerek sosyal adaleti sağlamayı hedefler (Chan & Lee, 2007). Benim yazımda bu parametrenin %12'lik ağırlığıyla önemli bir yer tuttuğunu ve erişilebilirlik parametresiyle benzer oranda olmasının, bu iki parametrenin birbirini tamamlayıcı işlevler üstlendiğini belirttim. Bu bakış açısı, sosyal altyapının yalnızca varlığının yeterli olmadığı, etkin bir şekilde kullanılabilir olmasının sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlamak için kritik bir öneme sahip olduğu düşüncesini destekler (Dempsey, 2006). ‘Sosyal Altyapı’ ana parametresine ait alt parametrelerin karşılaştırılma matrisi Tablo 16’da verilmiştir. Matrisin tutarlılık oranı 0,05’tir ve matris kendi içinde tutarlıdır. Parametreye ilişkin hesaplar Ek 8’de sunulmuştur.

Tablo 16. Sosyal Altyapı Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması

Karar Kriterleri	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	Karma Arazi Kullanımı	Aktivite Yeterliliği	Öz Vektör
Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	1	2	1/2	%31,00
Karma Arazi Kullanımı	1/2	1	1/2	%20,00
Aktivite Yeterliliği	2	2	1	%49,00
	CR			0,05

Aktivite yeterliliği, sosyal altyapı parametresinin %49'luk bir payını oluşturmakta ve mekânların sadece fiziksel varlığının değil, sundukları işlevselliğin de ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Mekânlar, sundukları hizmetlerle ancak aktif hale gelir ve bu hizmetlerin etkinliği, toplumun sosyal etkileşimini ve katılımını doğrudan etkiler (Dempsey, 2006). Bu nedenle, sosyal altyapının etkinliğini belirleyen en güçlü unsurlardan biri aktivite yeterliliğidir, çünkü insanların toplumsal yaşamın bir parçası haline gelmelerini sağlayarak sosyal sürdürülebilirliği destekler.

Açık rekreasyon alanlarının mevcudiyeti, sosyal altyapı parametresinin %31'lik bir oranına sahip olup, sosyal etkileşimi artırma ve toplumsal bağları güçlendirme potansiyeline sahip olan bir diğer önemli unsurdur. Bu tür alanlar, bireylerin fiziksel ve psikolojik iyilik hallerini desteklerken, aynı zamanda farklı sosyal gruplar arasında etkileşimi teşvik eder. Dempsey (2006), açık rekreasyon alanlarının yalnızca bireylerin sağlığına değil, toplumsal katılımı teşvik etmeye de önemli katkı sağladığını vurgulamaktadır. Bu tür alanların varlığı, sosyal bağların güçlenmesine ve daha özgür bir sosyal ortamın oluşturulmasına olanak tanır. Özellikle küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinde, açık rekreasyon alanlarının varlığı, sosyal sürdürülebilirliği doğrudan etkileyen bir faktör haline gelir.

Karma arazi kullanımı, sosyal altyapı parametresinin %20'lik bir oranını alır ve mekânsal entegrasyon ile toplumsal etkileşimi artıran önemli bir unsurdur. Geurs ve van Wee (2004), karma arazi kullanımının sosyal etkileşimi artırmaya ve toplumsal entegrasyonu desteklemeye olanak tanıdığını belirtmektedir. Kent merkezlerinde farklı işlevlerin bir arada bulunması, bireylerin günlük ihtiyaçlarını karşılamalarını kolaylaştırırken, aynı zamanda kent yaşamına aktif katılımı da teşvik eder. Karma arazi kullanımı, sosyal altyapının erişilebilirliğini ve işlevselliğini artırarak, toplumsal dengeyi ve dayanıklılığı güçlendirir. Bu oran, karma arazi kullanımının, özellikle kent merkezlerinde, sosyal sürdürülebilirliği nasıl artırabileceğini ve toplumsal bütünleşmeye nasıl katkı sağladığını açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, sosyal altyapı parametresinin alt parametrelerine dair oranlar, sosyal sürdürülebilirliği güçlendiren unsurları farklı düzeylerde vurgulamaktadır. Aktivite yeterliliği, mekânların işlevselliğinin toplumsal hayattaki rolünü güçlü bir şekilde yansıtırken, açık rekreasyon alanlarının mevcudiyeti, toplumsal etkileşimi ve sosyal bağları pekiştiren bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Karma arazi kullanımı ise mekânsal entegrasyonu artırarak, kent yaşamının daha sürdürülebilir ve verimli olmasına katkı sağlamaktadır. Bu oranlar, sosyal altyapının yalnızca fiziksel varlığını değil, aynı zamanda mekânsal entegrasyon ve işlevselliğini de göz önünde bulundurarak, sosyal sürdürülebilirliğe nasıl katkıda bulunduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Aidiyet ve yer duygusu parametreleri

Aidiyet ve yer duygusu parametresi, AHP (Analitik Hiyerarşi Süreci) değerlendirme modelinde %10'luk bir ağırlığa sahip olarak, fiziksel çevre ve toplulukla olan etkileşimlerin önemini vurgulamaktadır. Literatürde, aidiyet ve yer duygusunun sadece bir yerin fiziksel özellikleriyle değil, aynı zamanda o çevredeki insanlarla olan ilişkilerle şekillendiği ifade edilmektedir (Relph, 1976). Bu durum, aidiyetin sosyal çevre ile ilişkili bir duygu olduğunu ve insanların aidiyet duygularının sosyal etkileşim ve topluluk faaliyetleriyle derinleştiğini göstermektedir. Bu bağlamda, kentsel alanlardaki sosyal uyum, aidiyet duygusunu pekiştirebilir. Bireyler arasında artan sosyal etkileşim, toplumsal katılımı teşvik ederken, kente duyulan bağlılık da güçlenebilir. 'Aidiyet ve Yer Duygusu'na ait alt parametrelerin ağırlıklarının belirlenmesine yönelik yapılan karşılaştırma matrisi Tablo 17' de sunulmuştur. Bahsi geçen matrisin tutarlılık oranı 0,09 olup matris kendi içinde tutarlılık göstermektedir. Parametreye ilişkin hesaplar Ek 9'da sunulmuştur.

Tablo 17. Aidiyet ve Yer Duygusu Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması

Karar Kriterleri	Kent Merkezine Aidiyet	Kent Merkezinden Duyulan Gurur	Topluluğa Aidiyet	Kültürel Aidiyet	Öz Vektör
Kent Merkezine Aidiyet	1	2	1	1/2	%22,00
Kent Merkezinden Duyulan Gurur	1/2	1	1/2	1/3	%12,00
Topluluğa Aidiyet	2	2	1	1	%31,00
Kültürel Aidiyet	2	3	1	1	%34,00
CR					0,09

Modelde aidiyet ve yer duygusunun alt parametreleri, kültürel aidiyet (%34) ve toplumsal aidiyet (%31) arasında oldukça yakın ağırlıklar göstermektedir. Literatürde, kültürel aidiyetin toplumsal aidiyet üzerindeki baskın etkisi, kültürün, dilin, geleneklerin ve değerlerin aidiyet duygusunu şekillendirmesinin önemine işaret etmektedir (Fukuyama, 2000). Kültürel aidiyet, bireylerin bir toplumun kimliğini tanımalarına olanak tanırken, toplumsal aidiyet daha geniş bir duygu olarak toplum içindeki ilişkiler ve değerlerle ilişkilidir. Kültürel aidiyetin toplumsal aidiyet üzerindeki etkisi, toplumsal ilişkilerin güçlenmesine ve bireylerin aidiyet duygularını artırmasına katkı sağlar. Kültürel ve toplumsal aidiyetin bir arada varlığı, kentsel alanlarda toplumsal bağların güçlenmesine zemin hazırlar.

Ayrıca, aidiyet ve yer duygusunun diğer parametreleri arasında kent merkezine aidiyet (%22) ve kent merkezinden duyulan gurur (%12) yer almaktadır. Kent merkezine aidiyet,

fiziksel mekânla güçlü bir bağ kurarken, kent merkezinden duyulan gurur, kente dair toplumsal ve kültürel başarıları ifade eder (Talen, 2001). Bu iki parametrenin arasındaki fark, aidiyetin daha çok bireylerin sosyal çevresi ve toplumsal etkileşimlerle şekillendiğini, gururun ise daha çok kentsel başarı ve prestijle ilişkili olduğunu gösterir. Kent merkezine aidiyetin modelde daha yüksek bir ağırlığa sahip olması, bu parametrenin kentsel kimliği ve aidiyet duygusunu daha kapsayıcı bir şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu da kent sakinlerinin kente dair aidiyet ve gurur duygularını besler.

Sonuç olarak, aidiyet ve yer duygusunun gücü, sadece fiziksel çevrenin değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal ilişkilerin de önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Aidiyet duygusunun güçlenmesi, topluluk içindeki sosyal etkileşimi ve katılımı artırırken, kent kimliğini de pekiştirmektedir. Bu bağlamda, AHP değerlendirme modelinde aidiyet ve yer duygusuna ait parametrelerin, kentsel sürdürülebilirlik için önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Kentsel hafıza parametreleri

Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) değerlendirme modelinde kentsel hafızanın %9'luk ağırlığı, aidiyet ve yer duygusuyla yakın bir ilişki içerisinde. Literatürde, "hafızasını koruyabilen kentler, toplum tarafından benimsenen, kentin tarihsel kimliğini sürdüren anlamlı mekanlar haline gelmektedir" (Ünlü, 2017) ifadesi, aidiyet ve yer duygusunun kentsel hafıza üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Aidiyet ve yer duygusu, kentsel hafızayı besler ve birbirine tamamlayıcı bir etki sağlar. Kentsel hafızanın korunması, şehrin kimliğini sürdürülebilir bir şekilde yaşatarak, kent sakinlerinin aidiyet duygusunu güçlendirir. Bu nedenle, kentsel hafızanın sürdürülebilirliği, sadece fiziksel çevrenin korunmasından ibaret değildir; aynı zamanda toplumsal bellekle bağlantılı duygusal bağların da korunması gerekmektedir. 'Kentsel Hafıza'ya ait alt parametrelerin karşılaştırılmasına yönelik matris Tablo 18' de verilmiştir. Matrise ait tutarlılık oranı 0,06'dır. Bu oran matrisin tutarlı olduğunu göstermektedir. Kentsel hafıza parametresine ilişkin hesaplar Ek 10'da sunulmuştur.

Tablo 18. Kentsel Hafıza Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması

Karar Kriterleri	İmgelenebilirlik	Tarihsel Kimlik	Bütüncüllük Algısı	Koku Algısı	Öz Vektör
İmgelenebilirlik	1	1/3	2	3	%23,00
Tarihsel Kimlik	3	1	3	5	%51,00
Bütüncüllük Algısı	1/2	1/3	1	4	%19,00
Koku Algısı	1/3	1/5	1/4	1	%7,00
CR					0,06

Kentsel hafızanın en yüksek ağırlığa sahip parametresi, %51 oranıyla ‘tarihsel kimlik’tir. Kentlerin tarihsel kimliği, mekânın kendisiyle ve toplumsal bağlamla gelişir ve şekillenir. Rossi (2006) ve Lefebvre (1991) gibi teorisyenler, kentlerin toplumsal hafızayı yansıtan bir yapıda olduğuna dikkat çekmiştir. Tarihsel kimlik, kentsel hafızanın temel işlevi olan kültürel ve tarihsel sürekliliği sağlama rolünü üstlendiği için yüksek bir ağırlığa sahiptir. Bu parametre, kentsel hafızanın temelini oluşturan, toplumsal bellek ve aidiyet duygusunun temellerini atmaktadır. Kentlerin geçmişine dair izlerin korunması, toplumsal hafızayı güçlendirir ve kentle olan bağları pekiştirir. Bu da kent sakinlerinin aidiyet duygusunu artırarak, kentsel kimliğin sürekliliğini sağlar.

Kentsel hafızanın bir diğer önemli parametresi olan ‘imgelenebilirlik’, modelde %23 oranında bir ağırlığa sahiptir. Kent içindeki belirli alanların ve yapıların kolektif bellekte nasıl imgeler oluşturduğuna dair literatür, bu parametrenin önemini vurgulamaktadır. Rossi (2006) ve Lefebvre (1991) kent içindeki izlerin ve unsurların bir araya gelerek özgün bir bellek oluşturduğunu belirtmiştir. Bu imgeler, kent sakinlerinin zihninde kalıcı izler bırakır ve kentsel hafızanın tanınabilirliğini artırır. İmgelenebilirlik, kentteki belirli mekânların kolektif bellekte nasıl imgeler oluşturduğuna dair güçlü bir göstergedir ve bu imgeler, kentsel hafızanın daha geniş bir alanda tanınabilirliğini artırır.

Modelde yer alan ‘bütüncüllük algısı’ ise %19’luk bir paya sahiptir. Bütüncüllük, kentsel hafızada mekânın tüm bileşenlerinin uyum içinde işlev görmesini ifade eder. Kentteki yapılar, yollar, meydanlar ve diğer altyapı elemanları sadece fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal hafızayı, kültürel kimliği ve tarihi anlatıları da taşır. Lefebvre (1991), kent mekânının toplumsal yapının bir yansıması ve kolektif belleğin bir aracı olduğunu savunmuştur. Bu bağlamda, bütüncüllük algısının yüksek ağırlığı, kentsel hafızanın sürdürülebilirliğini sağlamak için mekânın tüm bileşenlerinin birbirleriyle uyum içinde çalışması gerektiğini vurgulamaktadır. Kentin geçmişi, yapılı çevresi ve halkın deneyimleri, kentsel hafızanın şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

Son olarak, ‘koku algısı’ parametresi modelde %7’lik bir paya sahiptir. Koku, kentsel hafızada önemli bir yer tutar çünkü kokular, mekânla ilişkilendirilen anıları tetikleyebilir ve duygusal hafızayı etkileyebilir. Cohen (1985) kokuların, insanların hafızalarında derin izler bırakabileceğini ve mekânla olan ilişkisini doğrudan beynin hafıza merkezlerine bağladığını belirtmiştir. Koku, kentsel hafızanın yalnızca görsel ve işitsel algılarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda duyuusal deneyimlerle de şekillendiğini gösterir. Ancak koku algısının modeldeki düşük oranı, kentsel hafızanın diğer parametrelerle karşılaştırıldığında daha az belirleyici bir rol oynadığını gösterir. Yine de kokunun kentsel hafızanın çok boyutlu doğasını vurguladığını

ve duyuşsal izlerin kentsel kimlik üzerindeki etkisini gözler önüne serdiğini söylemek mümkündür.

Kentsel hafıza, kentlerin geçmişinden gelen izlerin toplumsal hafızada nasıl şekillendiğıyle ilgili önemli bilgiler sunar. Kentsel hafızanın korunması, kent kimliğinin sürdürülebilirliğine katkı sağlamakta, kent sakinlerinin aidiyet duygusunu pekiştirmekte ve kentsel alanların tanınabilirliğini artırmaktadır. Bu nedenle, kentsel hafızanın çeşitli parametrelerinin birlikte işlev görmesi, kentlerin toplumsal bellekle uyumlu bir şekilde gelişmesini sağlar.

Okunabilirlik parametreleri

Küçük ölçekli yapılı çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğini ölçen parametrelerden biri olan 'okunabilirlik', modelde %7'lik bir ağırlığa sahiptir. Okunabilirlik, kentsel deneyimlerde önemli bir rol oynar ve kentsel hafızanın korunmasında, dolayısıyla aidiyet duygusunun pekiştirilmesinde katkı sağlar. Bu bağlamda, okunabilirliğin güçlü bir şekilde kentsel hafıza ile ilişkilendiğı ve modeldeki %7'lik payının bu ilişkiyi desteklediğı söylenebilir. Okunabilirlik alt parametresine ait önem ağırlıkların bulunduğu matris Tablo 19'da verilmiştir. Matrise ait tutarlılık oranı 0 olup, kendi içinde tutarlılık göstermektedir. Okunabilirlik parametresine ilişkin detaylı hesapların matrisleri Ek 11'de sunulmuştur.

Tablo 19. Okunabilirlik Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması

Karar Kriterleri	Kolay Yön Bulma	Kaybolma	Öz Vektör
Kolay Yön Bulma	1	5	%83,00
Kaybolma	1/5	1	%17,00
	CR		0

Okunabilirliğin alt parametrelerinden "kolay yön bulma" %83, "kaybolma" ise %17 oranında önem taşımaktadır. Bu oranlar, Lynch'in (1960) kentsel imgelerin yön bulmayı kolaylaştırdığı ve bireylerin çevreye karşı güvenini artırdığı yönündeki görüşleriyle doğrudan ilişkilidir (Lynch, 1960). Modelde "kolay yön bulma"nın %83 oranında ağırlık alması, bireylerin çevreyi anlamlandırma ihtiyacını açıkça desteklemektedir. Aynı zamanda, Köseoğlu'nun yön bulmayı kolaylaştıran levhalar, sokak numaraları ve kentin imajını oluşturan fiziksel referansların önemine vurgu yaptığı ifadeleri, bu yüksek oranın teorik altyapısını güçlendirmektedir (Köseoğlu, 2012).

Öte yandan, "kaybolma" parametresinin %17'lik oranı, kaybolmanın tamamen olumsuz bir deneyim olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatürde kaybolmanın, bireylerde endişe ve korku yaratmasının yanı sıra, kentsel mekânlarda yeni

keşiflere ve deneyimlere de olanak sağladığı belirtilmektedir (Lynch, 1960). Bu bağlamda, modelde "kaybolma"nın daha düşük bir oranla temsil edilmesi, bireylerin aşına oldukları bir çevrede daha güvenli hissetme eğilimiyle örtüşmekte, ancak kaybolmanın sunduğu potansiyel olumlu yönleri de göz ardı etmemektedir.

Sonuç olarak, okunabilirlik, kentsel tasarımın önemli bir bileşeni olarak bireylerin kentsel çevreyi anlamlandırmasını sağlamakta ve aidiyet duygusunu güçlendirmektedir. Bu durum, sosyal sürdürülebilirliği destekleyen önemli bir faktör olarak modeldeki yerini açıklamaktadır. Lynch'in "kentsel imgelerin gücü"ne dair ifadeleri ve Köseoğlu'nun çevresel referanslara yaptığı vurgu, modeldeki yüzdelik sonuçlarla uyum içinde, okunabilirliğin hem bireysel hem de toplumsal düzeydeki önemini ortaya koymaktadır (Köseoğlu, 2012).

Katılım parametreleri

AHP modelinde en düşük ağırlığa sahip olan katılım parametresi, %5'lik payıyla sosyal sürdürülebilirlik açısından diğer parametrelerin gerisinde kalmaktadır. Bu durum, katılımın küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğinin ölçümünde diğer parametrelere kıyasla daha az öncelikli kabul edildiğini göstermektedir. Ancak literatür, katılımın sosyal sürdürülebilirliğin temel bir bileşeni olduğuna işaret etmektedir. Örneğin, Dempsey (2006), katılımın bireylerin topluma bağlılıklarını ve aidiyet duygularını artırdığını, bunun da toplumsal bütünlük ve sosyal uyumu desteklediğini ifade etmektedir (Dempsey N. , 2006). Bu bağlamda, katılım parametresinin modelde daha düşük bir ağırlığa sahip olması, parametrenin önemini azaltmamakta, ancak sosyal sürdürülebilirlik için tamamlayıcı bir etki sunduğunu göstermektedir. Katılım parametresine ait alt parametrelerin ağırlıklandırılmasına yönelik yapılan karşılaştırma matrisi Tablo 20'de sunulmuştur. Matrise ait tutarlılık oranı 0,05 olup tutarlılık göstermektedir. Katılım parametresine ilişkin hesaplar Ek 12.'de sunulmuştur.

Tablo 20. Katılım Alt Parametrelerinin Karşılaştırılması

Karar Kriterleri	Topluluk Faaliyetlerine Katılım	Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	Sivil Faaliyetlere Katılım	Öz Vektör
Topluluk Faaliyetlerine Katılım	1	2	2	%49,00
Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	1/2	1	2	%31,00
Sivil Faaliyetlere Katılım	1/2	1/2	1	%20,00
	CR			0,05

Katılım parametresine ait alt bileşenlerin ağırlıkları incelendiğinde, topluluk faaliyetlerine katılım %49 ile en yüksek ağırlığa sahip alt parametre olarak dikkat çekmektedir.

Topluluk faaliyetleri, bireylerin bir araya gelerek sosyal bağlarını güçlendirdiği etkinliklerdir. Literatürde bu tür faaliyetlerin bireylerin sosyal ağlarını genişlettiği, toplumsal dayanışmayı artırdığı ve sosyal sermayeyi güçlendirdiği belirtilmektedir (Kearns & Forrest, 2000). Örneğin, bir mahalle etkinliğine veya düzenli bir spor faaliyetine katılım, bireylerin toplumsal aidiyet duygusunu pekiştirerek sosyal sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaktadır. Modeldeki %49'luk oran, topluluk faaliyetlerinin bu etkisini doğrular niteliktedir.

Yerel yönetim kararlarına katılım alt parametresi ise %31'lik ağırlığa sahiptir. Bu, bireylerin yerel karar alma süreçlerine dahil olmasının sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Literatür, yerel yönetim süreçlerine katılımın bireylerin toplumsal sorumluluklarını artırdığını ve bu katılımın daha adil bir toplum yapısının oluşmasına katkı sağladığını ifade etmektedir (Talen, 2001). Ayrıca, bireylerin bu süreçlerde aktif rol alması, onların çevreleriyle olan bağlarını güçlendirerek demokratik değerlerin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Modeldeki %31'lik oran, yerel yönetim kararlarına katılımın bireylerin kentsel yaşamla bütünleşmesindeki önemini göstermektedir.

Sivil faaliyetlere katılım alt parametresi, %20 ile katılım grubundaki en düşük ağırlığa sahiptir. Sivil faaliyetler genellikle daha geniş bir kitleye hitap eden ve profesyonel düzeyde organize edilen etkinliklerdir. Literatürde sivil sosyallik, toplumsal dayanışmayı teşvik eden ve sosyal sermayeyi güçlendiren bir unsur olarak tanımlanmaktadır (Putnam, 1993). Ancak modeldeki ağırlığı, bu tür faaliyetlerin küçük ölçekli yapıları çevre birimlerinde daha sınırlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Buna rağmen, sivil faaliyetler toplumun daha geniş düzeyde örgütlenmesine ve sosyal sürdürülebilirlik açısından uzun vadeli etkiler oluşturmaya olanak tanımaktadır.

Sonuç olarak, AHP modelinde katılım parametresinin toplam ağırlığı düşük görünse de alt parametrelerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri dikkate değerdir. Özellikle topluluk faaliyetlerine ve yerel yönetim kararlarına katılım alt parametreleri, bireylerin sosyal bağlarını güçlendirme ve toplumsal bütünlüğü destekleme açısından önemli bir rol oynamaktadır. Model sonuçlarının literatürle tutarlı olduğu, katılımın sosyal sürdürülebilirlik için tamamlayıcı ve destekleyici bir unsur olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu bulgular, sosyal sürdürülebilirliğin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılması ve değerlendirilmesi için önemli bir temel sunmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlikte kullanıcı algısının değerlendirilmesi

Önerilen yöntemin sosyal sürdürülebilirliğin ölçülmesindeki başarısını değerlendirmek amacıyla kent merkezinde yer alan bir kamusal mekânda uygulamalı bir çalışma

gerçekleştirilmiştir. 1887-1990 yılları arasında aktif olarak kullanılan ve yaklaşık 20 yıl boyunca atıl kaldıktan sonra alışveriş merkezi (AVM) olarak yeniden işlevlendirilen Samsun Bulvar AVM, bu çalışmanın odak noktasıdır. Kullanıcı algısını ölçmek için alanda yapılan anket çalışması, 24-28 Temmuz 2024 tarihlerinde gerçekleştirilmiş olup, toplamda 125 ziyaretçiye Ek 2.'de yer alan sorulardan oluşan bir anket uygulanmıştır. Hafta içi ve hafta sonu farklı günlerde yapılan anketler, elde edilen sonuçların daha geniş bir kullanıcı profili üzerinden değerlendirilmesini sağlamıştır.

Bu anket uygulaması, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri çerçevesinde çalışma alanının mevcut durumunun kullanıcı gözünden nasıl algılandığını anlamayı hedeflemektedir. Kullanıcıların algı ve değerlendirmeleri, AVM'nin toplumsal işlevselliği hakkında bilgi sunarak, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında önemli ipuçları vermektedir.

Bu bölümde, Bulvar Samsun AVM'de gerçekleştirilen anket sonuçları ile AHP yöntemi ile elde edilen parametre ağırlıkları karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırma, önerilen yöntemin geçerliliğini değerlendirmek ve sosyal sürdürülebilirliğin ölçümüne dair daha kapsamlı bir anlayış geliştirmek amacıyla yapılacaktır. Anket verileri ve AHP sonuçları, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri açısından benzerlik ve farklılıkları belirlemek için analiz edilecek, sonuçlar doğrultusunda yöntem ve bulgular arasında ilişki kurulacaktır.

Katılımcılara ilişkin veri analizleri /kullanıcı profili

Samsun Bulvar AVM'de uygulanan ankette katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 21'de sunulmuştur.

Tablo 21. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Değişken	f	%
Cinsiyet		
Kadın	63	50,4
Erkek	60	48
Belirtmek İstemiyorum	2	1,6
Yaş		
18-24	28	22,4
25-34	46	36,8
35-44	23	18,4
45-54	16	12,8
55 ve üzeri	9	7,2

Tablo 21. (devamı)

Medeni Durum			
	Bekar	80	64
	Evli	42	33,6
	Boşanmış	2	1,6
	Dul	1	0,8
	Söylemek İstemiyorum	2	1,6
Meslek			
	Öğrenci	9	7,2
	Ev Hanımı	5	4
	Kamu Çalışanı	23	18,4
	Özel Sektör Çalışanı	69	55,2
	İşsiz	12	9,6
	Emekli	7	5,6
Eğitim Durumu			
	İlköğretim	8	6,4
	Ortaöğretim	16	12,8
	Lise	40	32
	Ön Lisans	19	15,2
	Lisans	32	25,6
	Yüksek Lisans	10	8
	Doktora	0	0

Çalışmada yer alan demografik veriler, katılımcıların büyük kısmının genç, aktif iş gücüne sahip ve eğitim seviyesi yüksek bireylerden oluştuğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların %64'ü bekar, %59,2'si ise 34 yaş altı bireylerden oluşmaktadır. Bu, araştırmanın genç nüfusun sosyal sürdürülebilirlik algılarına odaklandığını göstermektedir. Ayrıca, meslek gruplarına göre en yüksek katılım özel sektör çalışanlarından (%55,2) gelmiştir. Bu, sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili görüşlerin büyük ölçüde iş gücüne katılan, aktif bireylerin perspektifinden değerlendirileceğini gösteriyor. Eğitim durumu verilerine bakıldığında ise katılımcıların önemli bir kısmının lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir, bu da araştırma bulgularının eğitilmiş bireyler arasında anlamlı ve geçerli olduğunu işaret etmektedir.

Uygulanan ankete katılımcıların Samsun Bulvar AVM ile olan ilişkisini gösteren veriler Tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 22. Katılımcıların Samsun Bulvar AVM ile Olan İlişkiyi Tanımlayan İstatistiksel Veriler

Değişken	f	%
Yaşanılan Şehir		
Samsun	103	82,4
Çevre İl/İlçeler	8	6,4
Diğer	14	11,2
Bulvar AVM'ye Geliş Sebebi		
Alışveriş	31	24,8
Kamu Hizmetleri	7	5,6
Kültürel Aktivite	19	15,2
Yürüyüş	22	17,6
İşyeri	46	36,8
Gelirken Kullanılan Ulaşım Türü		
Yaya	30	24
Özel Araç	43	34,4
Halk Otobüsü	9	7,2
Dolmuş	25	20
Tramvay	17	13,6
Bisiklet	1	0,8

Çalışmaya katılan bireylerin yaşadıkları kent, Samsun Bulvar AVM'ye geliş nedenleri ve ulaşım tercihlerine ilişkin veriler, önemli bulgular sunmaktadır. Katılımcıların %82,4'ü Samsun'da ikamet etmekte, bu da araştırmanın Samsun'daki bireyler üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Çevre il ve ilçelerden gelenlerin oranı ise %6,4, diğer şehirlerden gelenlerin oranı %11,2 olarak belirlenmiştir.

Samsun Bulvar AVM'ye geliş nedenlerine bakıldığında, katılımcıların %36,8'i iş yeri kaynaklı ziyaret ederken, %24,8'i alışveriş amacıyla, %17,6'sı yalnızca yürüyüş yapmak için gelmektedir. Bu, AVM'nin ticari bir merkez olmanın yanı sıra sosyal ve kültürel etkileşim sağlayan bir cazibe noktası işlevi gördüğünü göstermektedir.

Ulaşım tercihlerine baktığımızda ise %34,4'lük bir oranla en yaygın ulaşım yöntemi özel araç olarak belirlenmiştir. Yürüyerek gelenlerin oranı %24, dolmuş kullananların oranı %20, tramvayla gelenlerin oranı ise %13,6'dır. Toplu taşıma kullanımının da önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu veriler, AVM'ye ulaşım da bireysel taşıma ve yaya hareketliliğinin baskın olduğunu ancak toplu taşımanın da önemli bir alternatif olduğunu ortaya koymaktadır.

Kent merkezindeki alanların sosyal sürdürülebilirliği, bu alanların toplumun farklı kesimlerini bir araya getirme potansiyelinden kaynaklanan kapsayıcılığı artırır. Samsun Bulvar

AVM örneğinde olduğu gibi, genç, eğitimli ve aktif iş gücüne sahip bireylerin yoğun katılımı, sosyal etkileşimlerin çeşitliliği ve derinliği açısından önemlidir. Çalışmada, AVM'nin yalnızca ticari bir merkez değil, aynı zamanda yürüyüş, alışveriş ve sosyalleşme gibi farklı amaçlarla tercih edilen bir cazibe noktası olduğu görülmektedir. Ulaşım verileri de bu kapsayıcılığı destekler niteliktedir; bireysel ulaşım ve yaya hareketliliğinin yanında toplu taşıma kullanımının da kayda değer bir paya sahip olması, erişilebilirliğin farklı gruplar için sağlandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, kent merkezlerindeki sosyal sürdürülebilir alanların ekonomik canlılık, toplumsal uyum ve sosyal sermaye oluşumu gibi çok yönlü olumlu etkiler yarattığını göstermektedir. Ayrıca yerinde yapılan gözlemler, farklı yaş gruplarından ve toplumsal kesimlerden bireylerin bu alanı aktif bir şekilde kullandığını, böylece önceden atıl durumda olan bu mekânın, tüm kent sakinlerinin sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşim için bir araya geldiği ortak bir alan haline dönüştüğünü göstermektedir. Bu durum, alanın sosyal sürdürülebilirlik açısından kapsayıcı bir kimlik kazandığını ve kent yaşamında önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Kullanıcı anketlerinin ağırlıklı ortalama verileri

Kullanıcı anketlerinden elde edilen ağırlıklı ortalama değerleri, her bir parametrenin modele olan katkısını ayrıntılı bir şekilde analiz etmeye olanak sağlamış ve bu değerler aşağıdaki tabloda sunulmuştur. Söz konusu tablo, modelin temelini oluşturan parametrelerin etkisini daha açık bir şekilde görselleştirmek ve ilerleyen analizler için bir referans oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Tablo 23'te yer alan 'c' ve 'f' sütunları, çalışma alanının kullanıcılar tarafından sosyal sürdürülebilirlik parametreleri açısından nasıl algılandığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde etkili olan parametrelere ilişkin mevcut durumu yansıtmaktadır. 'c' sütunu, sosyal sürdürülebilirlik ana parametrelerinin ağırlıklı ortalama değerlerini, 'f' sütunu ise bu ana parametrelere bağlı alt parametrelerin ağırlıklı ortalama değerlerini göstermektedir. Bu veriler, çalışma alanının sosyal sürdürülebilirlik performansını detaylı bir şekilde analiz etmek ve modeldeki etkilerini belirlemek için temel bir referans oluşturmaktadır.

Tablo 23. Kullanıcı Anketlerinden Elde Edilen Puanların Ağırlıklı Ortalama Değerleri

Parametre	Alt Parametre	Soru Kodu	Ana Parametrelere İlişkin Değerlendirme			Alt Parametrelere İlişkin Değerlendirme			
			Verilen Cevap (a)	Kriterin Ortalama Değeri(b)	Parametrelerin Anket İçindeki Ağırlık Değeri (c)	Kullanıcı Görüşü			
						Alt Parametrelerin Ortalama Değerleri(e)	Kullanıcı Görüşü		
Aidiyet ve Yer Duygusu	Kent Merkezine Aidiyet	A1	3,83	3,72	0,18	%17,88	3,80	0,51	%51,07
		A2	3,68						
		A3	3,71						
		A4	4,11						
		A5	3,69						
	Kent Merkezinden Duyulan Gurur	A6	3,83				3,83	0,10	%10,28
		Topluluğa Aidiyet	A7				3,76	3,68	0,20
	A8		3,59						
	Kültürel Aidiyet		A9				3,6		
		A10	3,44						
Güvenlik	Yaya Güvenliği	G1	3,76	3,55	0,09	%8,54	3,56	0,40	%40,03
		G2	3,35						
	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği	G3	3,56				3,60	0,20	%20,27
		G4	3,16				3,55	0,40	%39,92
		G5	3,93						
Erişilebilirlik	Yerel Hizmetlere Erişim	E1	3,69	3,69	0,16	%15,95	3,72	0,56	%56,09
		E2	3,66						
		E3	3,73						
		E4	3,79						
		E5	3,74						

Tablo 23. (devamı)

	Ulaşım Bağlantıları	E6	4						
		E7	4,09						
		E8	3,23			3,64	0,44	%43,91	
		E9	3,25						
Sosyal Altyapı	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	S1	2,84						
		S2	2,94			2,89	0,30	%29,79	
	Karma Arazi Kullanımı	S3	3,05		3,23	0,09	%9,32		
		S4	3,66			3,36	0,35	%34,59	
	Aktivite Yeterliliği	S5	3,74			3,46	0,36	%35,62	
		S6	3,17						
Katılım	Topluluk Faaliyetlerine Katılım	K1	3,71						
		K2	2,97			3,34	0,36	%35,66	
	Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	K3	2,64		3,12	0,09	%9,00		
		K4	3,25			2,95	0,31	%31,45	
	Sivil Faaliyetlere Katılım	K5	3,44			3,08	0,33	%32,89	
		K6	2,72						
Sosyal Uyum ve Etkileşim	Tanındıkları Karşılıklı Karşılıklı	U1	3,96			4,10	0,17	%17,26	
		U2	3,48			3,50	0,16	%16,13	
	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	U3	3,7		3,62	0,10	%10,43		
		U4	3,54			3,56	0,49	%49,22	
		U5	3,44						
	Yeni İnsanlar Tanıma	U6	3,58			4,00	0,18	%18,43	

Tablo 23. (devamı)

Okunabilirlik	Kolay Yönlendirme	O1	3,61	3,77	0,05	%5,44	3,56	0,63	%62,86			
		O2	3,5									
	Kaybolma	O3	4,2							4,00	0,35	%35,37
Kentsel Hafıza	Tarihsel Kimlik	H1	4,44	3,51	0,24	%23,60	3,63	0,44	%44,36			
		H2	3,89									
		H3	4,02									
	İmgenebilirlik	H4	4,02									
		H5	3,81									
		H6	3,05									
		H7	2,95									
		H8	4,06									
		H9	3,89									
	Bütüncülük Algısı	H10	3,31									
		H11	3,04							3,20	0,20	%19,55
		H12	3,25									
	Koku Algısı	H13	3,05							2,69	0,11	%10,94
		H14	2,32									
Ankette yer alan puanların toplam ağırlık değeri				3,53								

Samsun Bulvar AVM’de yapılan anket sonuçları, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin kullanıcı algılarındaki önemini ortaya koymaktadır. **Aidiyet ve Yer Duygusu** (%17,88) ve **Kentsel Hafıza** (%23,60) gibi parametrelerin öne çıktığı görülmüştür. Aidiyette **kent merkezine bağlılık** (%51,07), kentsel hafızada ise **imgelenebilirlik** (%44,36) ve **tarihsel kimlik** (%25,15) alt parametreleri belirgin bir ağırlık taşımaktadır. Bu durum, kullanıcıların fiziksel mekânların ötesinde duygusal ve kültürel bağlarını ön planda tuttuğunu göstermektedir.

Güvenlik (%8,54) parametresinde **yaya güvenliği** (%40,03) öne çıkarken, **Erişilebilirlik** (%15,95) içinde **yerel hizmetlere erişim** (%56,09) kullanıcılar için daha belirleyici bulunmuştur. **Sosyal Uyum ve Etkileşim** parametresinde **geçirilen zamandan keyif alma** (%49,22), sosyal mekân deneyimlerinin duygusal bağlar üzerinden değerlendirildiğini göstermektedir.

Sonuçlar, AVM’nin yalnızca ticari bir alan değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel bir merkez olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle imgelenebilirlik ve aidiyet gibi parametrelerdeki yüksek değerler, mekânın geçmişle bağlantı kurarken güncel ihtiyaçlara da

yanıt verdiğini göstermektedir. Bu bulgular, kentsel tasarımda kullanıcı deneyimlerine dayalı bir yaklaşımın önemini bir kez daha doğrulamaktadır.

Samsun Bulvar AVM'nin Sosyal Sürdürülebilirliğinin Uzman Görüşleri ve Kullanıcı Algısı ile Değerlendirilmesi

Samsun Bulvar AVM kullanıcılarıyla yapılan ankete ait istatistiksel verilerden elde edilen ağırlıklı ortalamalar, uzman görüşleri ve AHP (Analitik Hiyerarşi Süreci) yöntemiyle belirlenen ağırlık değerleri ile karşılaştırılmak üzere MS Excel ortamında derlenmiştir. Bu değerlendirme Tablo 24'te sunulmaktadır. Tabloyu açıklamak gerekirse: (a) sütunu, Samsun Bulvar AVM kullanıcılarının anketteki her bir soruya verdikleri yanıtları yansıtmaktadır. (b) sütunu, sosyal sürdürülebilirliği ölçmek amacıyla kullanılan her bir ana parametrenin ortalama değerini gösterirken, (e) sütunu her bir alt parametrenin ortalama değerlerini sunmaktadır. (c) sütunu ise kullanıcıların verdiği yanıtlarla elde edilen verilerin ağırlıklı ortalama hesaplamalarını içermektedir. (f) sütunundaysa, her bir alt parametreye ait ağırlıklı ortalamalar yer almaktadır. Bu veriler, Samsun Bulvar AVM'nin kullanıcıları açısından sosyal sürdürülebilirlik parametrelerine ilişkin mevcut durumu yansıtmaktadır (Tablo 24). Uzman görüşleriyle belirlenen parametrelerin ağırlık değerleri (d) ve (g) sütunlarında sunulmuştur ve bunlar, kentsel alanların sosyal sürdürülebilirliği için gereken asgari değeri temsil etmektedir. (d) sütunu, uzman görüşlerine dayalı olarak ana parametrelerin ağırlık değerlerini; (g) sütunu ise alt parametrelerin ağırlık değerlerini göstermektedir. Ağırlık değerleri arasındaki bu karşılaştırma, uzman görüşlerini temel alarak mevcut durumun yeterli veya yetersiz olduğunu belirlemeye olanak sağlar.

Ana parametreler açısından (c)> (d) durumu, mekânın ilgili parametre bağlamında sosyal sürdürülebilirlik açısından gerekli koşulları sağladığını ve dolayısıyla yeterli olduğunu ifade etmektedir. Alt parametreler için ise (f)> (g) koşulu, ilgili alt parametrenin sosyal sürdürülebilirlik bağlamında yeterli olduğunu göstermektedir. Bu koşulların aksi durumlar ise sosyal sürdürülebilirlik açısından yetersizlik olarak değerlendirilmektedir. Yapılan bu karşılaştırmalı analiz, ana parametreler ve alt parametreler özelinde mevcut durumun güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde gereken müdahale noktalarını somut olarak ortaya koymaktadır.

Tablo 24. Samsun Bulvar AVM'nin Sosyal Sürdürülebilirliğinin Değerlendirilmesi

Parametre	Alt Parametre	Ana Parametrelere İlişkin Değerlendirme			Alt Parametrelere İlişkin Değerlendirme		
		Kullanıcı Görüşü	Uzman Görüşü	Tespit	Kullanıcı Görüşü	Uzman Görüşü	Tespit
		Kriterin Ortalama Değeri(b)	Parametrelerin Anket İçindeki Ağırlık Değeri (c)	Uzman Görüşüne Göre Parametrelerin Ağırlık Değerleri (d)	Alt Parametrelerin Ortalama Değerleri(e)	Alt Parametrelerin Anket İçindeki Ağırlık Değeri (f)	Uzman Görüşüne Göre Alt Parametrelerin Ağırlık Değerleri (g)
Aidiyet ve Yer Duygusu	Kent Merkezine Aidiyet				3,80	%51,07	%22,00
	Kent Merkezinden Duyulan Gurur	3,72	%17,88	%10,00	3,83	%10,28	%12,00
	Topluluğa Aidiyet				3,68	%22,08	%31,00
	Kültürel Aidiyet				3,52	%18,90	%34,00
Güvenlik	Yaya Güvenliği				3,56	%40,03	%31,00
	Özgür Hissetme	3,55	%8,54	%29,00	3,60	%20,27	%20,00
	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği				3,55	%39,92	%49,00
Erişilebilirlik	Yerel Hizmetlere Erişim	3,69	%15,95	%13,00	3,72	%56,09	%50,00

Tablo 24. (devamı)

	Ulaşım Bağlantıları					3,64	%43,91	%50,00	Yetersiz
Sosyal Altyapı	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti					2,89	%29,79	%31,00	Yetersiz
	Karma Arazi Kullanımı	3,23	%9,32	%12,00	Yetersiz	3,36	%34,59	%20,00	Yeterli
	Aktivite Yeterliliği					3,46	%35,62	%49,00	Yetersiz
Katılım	Topluluk Faaliyetlerine Katılım					3,34	%35,66	%49,00	Yetersiz
	Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	3,12	%9,00	%5,00	Yeterli	2,95	%31,45	%31,00	Yeterli
	Sivil Faaliyetlere Katılım					3,08	%32,89	%20,00	Yeterli
Sosyal Uyum ve Etkileşim	Tanıdıklarla Karşılaşma					4,10	%17,26	%10,00	Yeterli
	Dayanışma Duygusu				Yetersiz	3,50	%16,13	%22,00	Yetersiz
	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	3,62	%10,43	%15,00		3,56	%49,22	%52,00	Yetersiz
	Yeni İnsanlar Tanıma					4,00	%18,43	%16,00	Yeterli

Tablo 24. (devamı)

Okunabilirlik	Kolay Yön Bulma	3,77	%5,44	%7,00	Yetersiz	3,56	%62,86	%83,00	Yetersiz	
	Kaybolma						4,00	%35,37	%17,00	Yeterli
Kentsel Hafıza	Tarihsel Kimlik				Yeterli	4,12	%25,15	%51,00	Yetersiz	
	İmgenebilirlik	3,51	%23,60	%9,00			3,63	%44,36	%23,00	Yeterli
	Bütüncülük Algısı						3,20	%19,55	%19,00	Yeterli
	Koku Algısı						2,69	%10,94	%7,00	Yeterli

Çalışma alanına özgü olarak yapılan kentsel alanların sosyal sürdürülebilirlik değerlendirmesi, ilgili parametrelerin alandaki etkilerini ortaya koymaktadır. Bu etkilerin, ana ve alt parametreler düzeyinde ayrı ayrı incelenmesi, modelin genelinden özele doğru bir analiz süreci sunarak sorunun temel boyutlarına inme amacını taşımaktadır. Modelde güçlü olarak belirlenen ana parametrelerin alt parametrelerdeki zayıf ve eksik yönlerinin tespiti hedeflenirken, aynı zamanda yetersiz olarak değerlendirilen ana parametrelerin alt parametrelerindeki olası eksiklikler ve sorunlar da belirlenmektedir.

Aidiyet ve yer duygusu

Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirdiğimiz aidiyet ve yer duygusu parametresi, kullanıcı algısı ve uzman görüşü arasında bazı farklılıklar göstermektedir. Kullanıcılar, bu parametreye yüksek bir değer atfetmişken, uzman görüşleri

daha düşük bir ağırlık vermiştir. Bu durum, mevcut durumda, kullanıcıların aidiyet ve yer duygusunun sosyal sürdürülebilirlik açısından yeterli olduğunu, ancak yine de geliştirilmesi gereken bazı alanların bulunduğunu göstermektedir (Relph, 1976; Kearns & Forrest, 2000).

Kent merkezine aidiyet, kullanıcılar tarafından daha yüksek bir öneme sahip olarak değerlendirilmişken, kültürel aidiyet, topluluğa aidiyet ve kent merkezinden duyulan gurur gibi alt parametrelerde belirgin eksiklikler gözlemlenmiştir. Bu durum, fiziksel mekânın aidiyet duygusunu desteklemesine rağmen, toplumsal bağlar ve kültürel değerlerle ilgili bazı boşlukların olduğu anlamına gelmektedir (Fukuyama, 2000). Kullanıcı algısının bu parametrelerde daha düşük puanlar verdiği, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli iyileştirme alanları olduğuna işaret etmektedir.

Yapılacak kentsel müdahaleler, bu boşlukları doldurmak için etkili stratejiler sunabilir. Özellikle kent kimliğini güçlendirmek, kültürel aidiyeti desteklemek ve topluluk etkileşimini artırmak amacıyla düzenlenecek yerel etkinlikler, açık hava toplantı alanları ve kültürel unsurların mekâna entegre edilmesi gibi adımlar, sosyal bağları ve aidiyet duygusunu güçlendirebilir (Nash & Cristie, 2003). Bu müdahaleler, fiziksel çevrenin estetik ya da işlevsel olmanın ötesinde, sosyal sürdürülebilirliğe katkıda bulunan bir role bürünmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM'nin aidiyet ve yer duygusu parametresi, sosyal sürdürülebilirlik açısından yeterli bir seviyeye ulaşmış olsa da toplumsal bağlar, kültürel aidiyet ve kent kimliği gibi unsurların güçlendirilmesi, mekânın potansiyelini daha da artıracaktır (Relph, 1976; Kearns & Forrest, 2000). Bu tür müdahaleler, toplumsal bağların güçlenmesine ve sosyal sürdürülebilirliğin daha da desteklenmesine olanak tanıyacaktır.

Güvenlik

Samsun Bulvar AVM'nin güvenlik parametresi, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir unsurdur. Kullanıcılar tarafından değerlendirilen güvenlik parametresinin anket içindeki ağırlık değeri (%8,54), uzmanlar tarafından uzman görüşleriyle belirlenen ağırlık değerinden (%29) belirgin şekilde daha düşüktür. Bu durum, güvenlik önlemlerinin mevcut durumda yetersiz olduğunu ve bu alanda geliştirmelere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Literatürde, bir yerin güvenlik algısının, o yere ait sosyal sürdürülebilirliğin temel yapı taşlarından biri olduğu vurgulanmaktadır (Barton, 2000). Ayrıca, güvenliğin sağlanması ve emniyet duygusunun oluşturulması, toplumsal etkileşim ve sosyal uyum için kritik öneme sahiptir (House of Commons, 2004).

Güvenlik parametresinin alt parametreleri incelendiğinde, yaya güvenliği alt parametresinin anket içindeki ağırlığı (%40,03) ile uzman görüşleriyle belirlenen ağırlığı

(%31,00) arasında bir uyum olduğu görülmektedir. Bu da yaya güvenliğinin sosyal sürdürülebilirlik açısından yeterli bir seviyeye yakın olduğunu, ancak daha fazla iyileştirmeye açık olduğunu göstermektedir. Bu durum, fiziksel çevrenin güvenlik algısına katkıda bulunan önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır; doğrudan caddelere bakan aktif cepheler gibi tasarım unsurları, güvenlik algısını artırma potansiyeline sahiptir (Nash & Cristie, 2003). Diğer yandan, özgür hissetme alt parametresi, anket içindeki ağırlığı (%20,27) ve AHP ile belirlenen ağırlığı (%20,00) dikkate alındığında, sınırdan yeterli bir seviyede olduğunu göstermektedir. Bu, özgür hissetme duygusunun toplumsal bağlar ve güvenle yakından ilişkili olduğunu, ancak bu parametrede küçük bir iyileştirme ile daha yüksek bir yeterlilik seviyesinin elde edilebileceğini işaret etmektedir.

Güvenlik önlemleri yeterliliği alt parametresinin anket içindeki ağırlığı (%39,92), uzman görüşleriyle belirlenen ağırlığından (%49,00) düşük olup, bu durum güvenlik önlemlerinin yetersiz olduğunu ve güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatürde, güvenlik ve yapılı çevre arasındaki güçlü ilişkinin, güvenlik algısını artırmada önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir (Talen, 2001). Yapılı çevrenin kötü durumu ve bakımsızlığı, güvenlik algısını olumsuz etkileyebilir ve anti-sosyal davranışları teşvik edebilir (Nash & Cristie, 2003). Bu nedenle, güvenlik altyapısının güçlendirilmesi, yalnızca fiziksel çevrenin değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimin de güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Samsun Bulvar AVM'nin güvenlik meselesinin boyut değiştirdiği gözlemlenmiştir. Dönüşüm öncesinde, bu alanın atıl durumda olması nedeniyle özellikle madde bağımlıları ve tinercilerin burada sıklıkla vakit geçirdiği, bu durumun hem kent merkezi hem de bölgeden geçen önemli ulaşım bağlantıları boyunca ciddi bir güvenlik riski yarattığı anlaşılmıştır. Atıl durumdaki alanın, çevrede yaşayanlar ve bölgeden geçenler için korku ve güvensizlik hissini artırdığı, dolayısıyla bu bölgenin kent yaşamında olumsuz bir algıya sahip olduğu da gözlemlenmiştir. Ancak, alanın AVM'ye dönüştürülmesiyle birlikte bu durum tamamen değişmiş, bölgenin önceki güvenlik sorunlarından arındığı ve daha güvenli, kontrollü bir cazibe merkezi haline geldiği fark edilmiştir. Bu dönüşümün, yalnızca bölgenin fiziksel yapısını değil, aynı zamanda sosyal algısını ve kullanımını olumlu yönde etkilediği, bölgeyi kentin merkezinde güvenli bir buluşma ve etkileşim noktası haline getirdiği anlaşılmıştır.

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM'deki güvenlik parametresi sosyal sürdürülebilirlik açısından bazı yönlerde yeterli olsa da özellikle güvenlik önlemleri ve özgür hissetme duygusunda iyileştirmeler yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, güvenlik algısının artırılmasına yönelik olarak, doğal gözetleme sağlamak amacıyla aktif cepheler, ışıklandırma düzenlemeleri ve sosyal etkileşimi teşvik eden açık alanlar gibi kentsel

müdahaleler önerilebilir. Ayrıca, güvenlik altyapısının güçlendirilmesi ve toplumsal güveni artırmaya yönelik bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, sosyal sürdürülebilirliği güçlendirecek ve kullanıcıların kendilerini daha güvende hissetmelerini sağlayacaktır.

Erişilebilirlik

Erişilebilirlik parametresi, Samsun Bulvar AVM çevresinde sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir rol oynamaktadır. Kullanıcı değerlendirmeleri, mevcut erişilebilirlik düzeyinin %15,95 olduğunu belirtirken, uzman görüşleri bu değer için sosyal sürdürülebilirlik için asgari kabul edilebilir düzeyde olduğunu (%13,00) vurgulamaktadır. Bu bulgular, mevcut erişilebilirliğin genel olarak yeterli olduğunu ancak iyileştirmelere açık olduğunu göstermektedir.

Literatürde, erişilebilirlik yalnızca fiziksel hareketlilikle sınırlı kalmayıp, yolculuk süresi, maliyet ve konfor gibi faktörlerle de ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Geurs & van Wee, 2004; Litman, 2013). Ayrıca, erişilebilirliğin toplumsal eşitsizlikleri önlemedeki rolü vurgulanmakta; özellikle düşük gelirli bölgelerdeki bireylerin yaşam kalitesini artırarak toplumsal entegrasyonu güçlendirdiği belirtilmektedir (Geurs & van Wee, 2004). Samsun Bulvar AVM çevresindeki yerel hizmetlere erişim ve ulaşım bağlantıları, sosyal sürdürülebilirlik için kritik öneme sahiptir. Mevcut durum, erişilebilirlik açısından sınırda yeterli olsa da ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi ve yerel hizmetlere erişimin daha da iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu iyileştirmeler, yalnızca fiziksel altyapı değil, aynı zamanda toplumsal fırsat eşitliğini ve sosyal adaleti sağlamaya yönelik adımlar da içermelidir.

Kullanıcılar tarafından değerlendirilen yerel hizmetlere erişim parametresi, anket içindeki ağırlık değeri (%56,09) ile uzman görüşleriyle belirlenen ağırlık değeri (%50,00) arasında yakınlık göstermektedir. Bu yakın fark, yerel hizmetlere erişimin sosyal sürdürülebilirlik açısından yeterli seviyede olduğunu gösterse de daha fazla geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatür, yerel hizmetlere erişimin, bireylerin yaşam kalitesini artırmada hayati bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Talen, 2001). Bu bağlamda, yerel hizmetlerin kolay erişilebilir olması, toplumsal bütünleşmeye önemli katkılar sağlar.

Ulaşım bağlantıları alt parametresi ise, anket içindeki ağırlığı (%43,91) ile uzman görüşleriyle belirlenen ağırlığı (%50) arasında daha belirgin bir fark göstermektedir. Bu fark, ulaşım bağlantılarının sosyal sürdürülebilirlik açısından yetersiz olduğunu ve iyileştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Ulaşım bağlantıları, sadece fiziksel erişimi değil, aynı zamanda ulaşımın kalitesini, konforunu ve güvenilirliğini de kapsayan bir parametredir (Litman, 2013). Geurs ve van Wee (2004), ulaşım altyapısındaki eksikliklerin sosyal eşitsizliklere yol

açabileceğini belirtmiş ve bu durumun toplumsal bütünleşmeyi olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Samsun Bulvar AVM çevresindeki ulaşım altyapısının güçlendirilmesi, sosyal ve ekonomik fırsatlara erişim açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM'deki erişilebilirlik parametresi, yerel hizmetlere erişim açısından sosyal sürdürülebilirlik için yeterli seviyeye ulaşmışken, ulaşım bağlantıları konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi için kentsel müdahaleler önerilebilir. Ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi, çevreye daha erişilebilir alternatif ulaşım yolları sunulması, toplumsal katılımı artırmak için önemli bir adım olacaktır. Bu sayede, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir toplumsal yapı inşa edilebilir (Litman, 2013).

Sosyal altyapı

Sosyal altyapının mevcut durumu %9,32 olarak değerlendirilmişken, uzman görüşü %12,00 olarak belirlenmiştir. Bu değerlendirme de sosyal altyapının yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde sosyal altyapı, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal sürdürülebilirliği sağlamak için kritik bir unsur olarak vurgulanmaktadır (Chan & Lee, 2007). Bu bağlamda, mevcut durumun düşük seviyede olması, bu altyapının toplumsal ihtiyaçları etkin bir şekilde karşılamadığını ve bireylerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik önemli eksiklikler bulunduğunu göstermektedir.

Sosyal altyapının yalnızca fiziksel varlıklarıyla değil, aynı zamanda işlevselliği ve erişilebilirliğiyle de değerlendirilmesi gerektiği literatürde vurgulanmaktadır (Dempsey, 2006). Dolayısıyla, Samsun Bulvar AVM çevresindeki sosyal altyapının, mekânsal bağlamda yeterli olmadığı ve toplumsal ihtiyaçlara cevap vermede eksiklikler bulunduğu söylenebilir. Bu durum, sosyal sürdürülebilirliği sağlama açısından iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Sosyal altyapıdaki eksikliğin sebepleri, alt parametrelerin değerlendirilmelerinde de net bir şekilde görülmektedir. Açık rekreasyon alanlarının mevcudiyeti %29,79 olarak değerlendirilmiş, uzman görüşü ise %31,00 seviyesinde belirlenmiştir. Bu durum açık rekreasyon alanlarının yetersiz olduğunu ve toplumsal ihtiyaçları karşılamakta eksiklikler olduğunu göstermektedir. Açık alanların eksikliği, toplumsal etkileşimi ve bireylerin sosyal katılımını sınırlayarak, sosyal sürdürülebilirlik açısından olumsuz bir etki yaratmaktadır (Dempsey, 2006). Bu durum, özellikle kent merkezlerinde sosyal etkileşimi teşvik eden alanların sınırlı olmasının, sosyal altyapının etkinliğini zayıflattığını ortaya koymaktadır.

Karma arazi kullanımının mevcut durumu %34,59 olarak değerlendirilmişken, uzman görüşü %20,00 seviyesindedir. Bu durumda, karma arazi kullanımının yeterli olduğunu

söylemek mümkündür. Karma arazi kullanımı, farklı işlevlerin bir arada bulunmasını sağlayarak toplumsal etkileşimi ve yaşam kalitesini artırmakta önemli bir rol oynar (Geurs & van Wee, 2004). Bu alt parametredeki olumlu değerlendirme, sosyal altyapının bu yönünün kent merkezlerinde belirli bir düzeyde işlevsellik sunduğunu göstermektedir.

Ancak, aktivite yeterliliği parametresi, mevcut durumda %35,62 ve uzman görüşünde %49,00 olarak değerlendirilmiştir. Bu durum da aktivite çeşitliliğinin ve etkinliğinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Aktivite yeterliliği, bireylerin sosyal hayata katılımını artıran, topluluk bağlarını güçlendiren bir unsurdur. Bu parametredeki zayıflık, sosyal altyapının toplumsal ihtiyaçları karşılamada eksiklikler yarattığını ve bireylerin sosyal etkileşim alanlarında daha fazla fırsata ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, sosyal altyapının yetersizliğine açık rekreasyon alanlarının sınırlı olması, aktivite çeşitliliğinin eksikliği ve bazı alt parametrelerin zayıf işlevselliği gibi faktörler yol açmaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi, sosyal sürdürülebilirlik açısından daha etkin bir altyapının oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Sosyal uyum ve etkileşim

Samsun Bulvar AVM'nin sosyal uyum ve etkileşim parametresi, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir yer tutmaktadır. Kullanıcıların anketle yapılan değerlendirmelerine göre, bu parametrenin anket içindeki ağırlık değeri (%10,43), uzmanlar tarafından uzman görüşleriyle belirlenen ağırlık değerinden (%15,00) daha düşüktür. Bu durum, sosyal uyum ve etkileşim parametresinin sosyal sürdürülebilirlik açısından beklenen düzeyin altında kaldığını ve bu alanda iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Literatürde sosyal etkileşim, toplumsal uyumun sağlanmasında ve sürdürülebilirliğin temin edilmesinde hayati bir rol oynamaktadır (Wirth, 1964; Dempsey, 2006). Sosyal etkileşim, insanların bir araya gelerek topluluk duygusunu pekiştirdiği ve ortak değerler etrafında birleşmelerini sağladığı bir süreçtir. Bu bağlamda, Samsun Bulvar AVM'de sosyal uyum ve etkileşimi artırmaya yönelik çeşitli stratejiler geliştirilebilecektir.

Sosyal uyum ve etkileşim parametresinin alt parametrelerine bakıldığında, "tanıdıklarla karşılaşma" alt parametresinin anket verilerindeki ağırlığı (%17,26), uzman görüşleriyle belirlenen ağırlıktan (%10,00) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, tanıdıklarla karşılaşmanın sosyal etkileşim ve uyum açısından önemli bir rol oynadığını, dolayısıyla sosyal sürdürülebilirlik açısından olumlu bir durum oluşturduğunu göstermektedir. Literatürde, tanıdıklarla karşılaşmanın sosyal ağları güçlendirdiği ve topluluk duygusunu arttırdığı vurgulanmaktadır (Kearns & Forrest, 2000). Ancak, bu parametrenin daha da iyileştirilmesi

için AVM içinde bireylerin tanıdıklarıyla daha sık karşılaşabileceği sosyal etkinlikler ve organizasyonlar düzenlenebilir. Ayrıca, sosyal etkileşimi teşvik etmek amacıyla sosyal alanların çeşitliliği artırılabilir ve bu alanlar daha cazip hale getirilebilir.

"Dayanışma duygusu" alt parametresinin anket verilerindeki ağırlığı (%16,13), uzman görüşleriyle belirlenen ağırlıktan (%22,00) daha düşük bulunmuş, bu da sosyal sürdürülebilirlik açısından güçlendirilmesi gereken bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Dayanışma duygusu, bireyler arasındaki güven ve yardımlaşma bağlarını pekiştiren, toplumsal bütünlüğü güçlendiren önemli bir faktördür (Fischer, 1982). Bu parametreyi güçlendirmek için, AVM’de sosyal dayanışmayı teşvik eden projeler, gönüllülük temelli organizasyonlar ve topluluk destek ağları kurulabilir. Ayrıca, dayanışma duygusunu artırmak adına sosyal sorumluluk projeleri gibi kolektif faaliyetler düzenlenebilir. Bu tür faaliyetler hem sosyal sermayeyi artırır hem de toplumsal bağların güçlenmesine katkı sağlar.

"Geçirilen zamandan keyif duyma" alt parametresine ilişkin anket verilerinin ağırlığı (%49,22), uzman görüşlerinin belirlediği ağırlıktan (%52,00) daha düşük çıkmış olup, bu da sosyal sürdürülebilirlik açısından bir eksiklik olduğunu işaret etmektedir. Geçirilen zamanın kalitesinin artırılması, bireylerin sosyal etkileşime daha fazla katılmalarını teşvik eder ve toplumsal uyumu pekiştirir. Bu bağlamda, AVM’de sosyal etkinlikler, kültürel organizasyonlar ve sanatsal faaliyetler düzenlenmesi, ziyaretçilerin daha uzun süre vakit geçirmelerini sağlayarak etkileşimi artırabilir. Ayrıca, sosyal alanların tasarımında kullanıcıların daha rahat vakit geçirebileceği açık alanlar, ortak kullanım alanları gibi unsurlar eklenerek sosyal etkileşim desteklenebilir.

Son olarak, "yeni insanlar tanıma" alt parametresinin anket verilerindeki ağırlığı (%18,43), uzman görüşleriyle belirlenen ağırlıktan (%16,00) daha yüksek bulunmuş olup, bu da sosyal sürdürülebilirlik açısından olumlu bir gelişmedir. Yeni insanlarla tanışma fırsatlarının artırılması, sosyal bağların güçlenmesini ve toplumsal etkileşimin artmasını sağlayacaktır (Kearns & Forrest, 2000). Bu bağlamda, AVM içinde yeni insanlarla tanışma fırsatlarını artırmaya yönelik sosyal etkinlikler, ilgi alanlarına dayalı organizasyonlar ve ortak hobiler etrafında kurulan gruplar, bireylerin daha fazla tanışmalarını sağlayabilir. Bu tür sosyal etkinlikler hem sosyal ağların genişlemesini hem de toplumsal uyumun artmasını teşvik eder.

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM’deki sosyal uyum ve etkileşim parametresi, bazı alt parametreler açısından sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine yeterince katkı sağlamadığını, ancak diğer bazı alanlarda güçlü bir etkileşim sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sosyal uyum ve etkileşimi güçlendirmek amacıyla sosyal alanların tasarımının iyileştirilmesi, sosyal etkinliklerin artırılması ve toplumsal bağları teşvik eden projelerin hayata geçirilmesi

önerilebilir. Sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlamak ve kullanıcıların toplumsal uyum içinde daha fazla etkileşimde bulunmalarını sağlamak için bu tür stratejik müdahaleler kritik öneme sahiptir.

Katılım

Samsun Bulvar AVM'nin katılım parametresi, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında önemli bir rol oynamaktadır. Kullanıcılar tarafından yapılan değerlendirmeye göre, katılım parametresinin anket içindeki ağırlık değeri (%9), uzmanlar tarafından uzman görüşleriyle belirlenen ağırlık değerinden (%5) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, katılım parametresinin sosyal sürdürülebilirlik açısından genel olarak yeterli bir seviyede olduğunu göstermektedir. Literatür incelendiğinde, yerel ve topluluk faaliyetlerine katılımın, sosyal sermayenin önemli bir bileşeni olduğu ve toplumsal bütünlük ile sosyal ağ entegrasyonu ile ilişkili sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinden biri olarak kabul edildiği görülmektedir (Kearns & Forrest, 2000). Ayrıca, bu tür katılımlar, topluma duyulan aidiyet duygusu ve bireylerin toplum içindeki rolü ile yakından ilişkilidir (Dempsey, 2006). Dolayısıyla, Samsun Bulvar AVM'de katılım parametresinin yeterli olması, sosyal sürdürülebilirliğe olan katkısını olumlu şekilde etkilemektedir.

Katılım parametresinin alt parametrelerine bakıldığında, topluluk faaliyetlerine katılım alt parametresinin anket içindeki ağırlığı (%35,66), uzman görüşleriyle belirlenen ağırlıktan (%49,00) daha düşük bulunmuş olup, bu durum, topluluk faaliyetlerine katılımın sosyal sürdürülebilirlik açısından yetersiz olduğunu göstermektedir. Literatürde, topluluk faaliyetlerinin sosyal bağları güçlendirme ve toplumsal uyumu artırma potansiyeli vurgulanmaktadır (Talen, 2001). Topluluk faaliyetlerinin zenginleştirilmesi ve çeşitlendirilmesi, kullanıcılar arasındaki etkileşimi artırarak sosyal sürdürülebilirliği güçlendirebilir. Bu bağlamda, AVM çevresinde daha fazla sosyal etkinlik ve topluluk odaklı organizasyonların düzenlenmesi, toplumsal aidiyet duygusunun pekişmesine katkı sağlayacaktır.

Yerel yönetim kararlarına katılım alt parametresi, anket içindeki ağırlığı (%31,45) ve uzman görüşleriyle belirlenen ağırlığı (%31,00) göz önüne alındığında, sınırda bir yeterlilik sergilemektedir. Literatürde, yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine vatandaşların katılımının, sosyal sürdürülebilirliği artırmada önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir (Putnam, 1993). Yerel yönetimle etkili iş birlikleri ve katılımcı yönetim modellerinin uygulanması, toplumsal güveni ve katılımı teşvik edecektir. Samsun Bulvar AVM çevresinde halk toplantıları, kamuya açık tartışma forumları ve yerel yönetimle iş birliğine dayalı projeler, vatandaşların karar alma süreçlerine daha aktif katılımını sağlayabilir.

Sivil faaliyetlere katılım alt parametresi ise, anket içindeki ağırlığı (%32,89) ve uzman görüşleriyle belirlenen ağırlığından (%20,00) daha yüksek bulunmuş olup, bu durum, sivil faaliyetlere katılımın sosyal sürdürülebilirlik açısından yeterli bir düzeye sahip olduğunu göstermektedir. Sivil toplum kuruluşları ile iş birliklerinin artırılması, sosyal sermayeyi güçlendirecek ve toplumsal uyumu pekiştirecektir. Literatürde, sivil faaliyetlerin toplumsal etkileşimi artırma ve sosyal sermayeyi inşa etme açısından büyük bir önemi olduğu vurgulanmaktadır (Putnam, 1993). Bu bağlamda, sivil faaliyetlerin daha da teşvik edilmesi ve bu faaliyetlere katılımın artırılması, sosyal sürdürülebilirliği pekiştirecektir.

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM'deki katılım parametresi sosyal sürdürülebilirlik açısından genel olarak yeterli bir seviyeye sahiptir. Ancak, alt parametrelerdeki bazı eksiklikler dikkate alındığında, topluluk faaliyetlerine katılım ve yerel yönetim kararlarına katılım gibi alanlarda geliştirmelere gidilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, topluluk faaliyetlerinin çeşitlendirilmesi, yerel yönetimle daha etkili iş birliklerinin kurulması ve sivil faaliyetlerin teşvik edilmesi gibi müdahaleler önerilmektedir. Bu tür müdahaleler, sosyal sürdürülebilirliği artıracak ve toplumsal bağları güçlendirecektir.

Okunabilirlik

Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik bağlamındaki okunabilirlik parametresi, mekânsal etkileşimlerin anlaşılabilirliğini ve kullanıcıların mekânı etkin bir şekilde deneyimlemelerini sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan değerlendirmelere göre, kullanıcıların anketle belirlediği okunabilirlik parametresinin ağırlık değeri (%5,44), uzmanlar tarafından uzman görüşleriyle belirlenen ağırlık değerinden (%7) daha düşük çıkmıştır. Bu durum, AVM ve çevresinin genel okunabilirlik düzeyinin yetersiz olabileceğini ve belirli alanlarda iyileştirmeler yapılması gerektiğini göstermektedir.

Lynch'in (1960) okunabilirlik tanımında ifade edilen "çevrenin fark edilebilir ve tutarlı bir örüntü içinde organize edilebilir olması" ilkesi, mekânsal yön bulma ve kaybolma gibi temel öğelerle doğrudan ilişkilidir. "Kolay yön bulma" alt parametresine ilişkin olarak anketin ağırlığı (%62,86) ile uzman görüşleriyle belirlenen ağırlık (%83,00) arasında gözlemlenen fark, yönlendirme sistemlerinin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, AVM'deki iç mekânda daha belirgin ve erişilebilir işaretleme sistemlerinin yerleştirilmesi, kullanıcıların yönlendirilmesini kolaylaştırabilir. Ayrıca, AVM'ye ait çevresel referans noktaları, örneğin belirgin renklerde işaretlemeler veya temalı alanlar, ziyaretçilerin mekânı daha kolay algılamasına yardımcı olabilir. Okunabilirlik açısından önemli bir parametre olan yön bulma, kullanıcıların mekânda özgürce hareket etmelerini sağlamakta ve sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine katkı sunmaktadır.

Öte yandan, "kaybolma" alt parametresinin anket içindeki ağırlığı (%35,37) ile uzman görüşleriyle belirlenen ağırlığı (%17,00) arasındaki fark, kullanıcıların kaybolma hissiyatının düşük olduğunu ve bu durumun sosyal sürdürülebilirlik açısından olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Kaybolma hissiyatının azaltılmasına yönelik olarak, AVM içerisindeki mekânları daha anlaşılır kılabilecek çevresel düzenlemeler yapılabilir. Örneğin, her katta farklı bir tema veya renk kodlaması kullanılarak, ziyaretçilerin kendilerini daha güvende hissetmeleri sağlanabilir. Ayrıca, dijital yönlendirme panoları ve harita ekranlarının daha görünür ve erişilebilir olması, kaybolma hissiyatını önemli ölçüde azaltabilir. Literatür, çevresel imge ve yönlendirici unsurların, kullanıcıların kaybolma duygusunu azaltarak, mekânsal güvenlik algısını artırdığına işaret etmektedir (Lynch, 1960).

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM'deki okunabilirlik parametresi, sosyal sürdürülebilirlik açısından belirli ölçütler doğrultusunda yeterli olmasına rağmen, özellikle "kolay yön bulma" ve "kaybolma" alt parametrelerinde iyileştirmeler yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda, AVM'deki yönlendirme sistemlerinin güçlendirilmesi, çevresel referans noktalarının netleştirilmesi ve kaybolma hissiyatını azaltacak düzenlemeler, kullanıcıların mekânsal deneyimlerini daha verimli hale getirecek ve AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine katkı sağlayacaktır.

Kentsel hafıza

Samsun Bulvar AVM, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında kentsel hafıza parametresinin nasıl şekillendiğini ve mekânın kullanıcılar tarafından nasıl algılandığını inceleyen bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Kentsel hafıza, bir mekânın tarihi, kültürel ve çevresel bağlamıyla olan ilişkisinin kullanıcılar tarafından algılanmasını ifade eder ve bu algı, mekânın sosyal sürdürülebilirliğini doğrudan etkiler (Boyer, 1992). AVM'nin kullanıcılar tarafından değerlendirilen kentsel hafıza parametresi, anket verilerine göre %23,60'lık bir ağırlığa sahipken, uzmanlar tarafından uzman görüşleriyle belirlenen ağırlık değeri %9,00'dır. Bu fark, kullanıcıların kentsel hafıza ile olan bağlarının sosyal sürdürülebilirlik açısından genel olarak yeterli olduğunu ancak bazı alanlarda iyileştirmelere ihtiyaç duyulabileceğini göstermektedir. Bu durumu literatürde de belirgin bir şekilde görmekteyiz: Kentsel hafızanın sosyal sürdürülebilirlikle olan etkileşimi, bir mekânın tarihsel ve kültürel öğelerini içermesi ve bunları kullanıcılar için anlamlı kılmasıyla mümkündür (Hayden, 1995).

Kentsel hafıza parametresinin alt parametrelerine bakıldığında, tarihsel kimlik alt parametresi önemli bir dikkat çekmektedir. Anket verilerine göre, tarihsel kimlik alt parametresinin anket içindeki ağırlığı %25,15, uzman görüşleriyle belirlenen ağırlığı ise %51,00'dır. Bu fark, tarihsel kimliğin mevcut tasarım unsurlarıyla yeterince güçlü bir şekilde

yansıtılmadığını ve bu alanda iyileştirmelere ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu bulgu, derinlemesine görüşmelerde de kullanıcıların mekânda tarihsel öğelere daha fazla yer verilmesini beklediklerini ortaya koymuştur. Mekânın kültürel ve tarihi bağlamla olan ilişkisi, sosyal sürdürülebilirlik için kritik öneme sahiptir çünkü tarihsel kimlik, mekânın kullanıcılar üzerinde oluşturduğu anlam ve aidiyet duygusuyla doğrudan ilişkilidir (Lowenthal, 1998). Samsun Bulvar AVM’de, yerel kültürle uyumlu tasarımlar ve tarihsel anlatılarla desteklenen görsel unsurların güçlendirilmesi, kentsel hafızayı pekiştirebilir.

İmgelenebilirlik alt parametresi, anket içindeki ağırlığı %44,36 ile AHP yöntemine göre belirlenen ağırlığı %23,00 arasında gözlemlenen farkla sosyal sürdürülebilirlik açısından olumlu bir durumu yansıtmaktadır. İmgelenebilirlik, kullanıcıların mekânı zihinsel olarak yapılandırmaları ve kolayca hatırlamalarıyla ilgilidir, bu da mekânın kalıcılığı ve ziyaretçilerin mekâna olan bağlarını güçlendirir (Lynch, 1960). Literatürde de imgelenebilirliğin sosyal sürdürülebilirlik için kritik bir parametre olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü mekânın kolayca hatırlanabilir olması, toplumsal bağların güçlenmesine katkı sağlar (Carr, 1992). Samsun Bulvar AVM’de imgelenebilirliğin yeterli düzeyde olduğu söylenebilir, bu da AVM’nin tasarımının mekânsal sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu olduğunu gösterir.

Bütüncüllük algısı alt parametresi ile ilgili anket verileri, %19,55’lik bir ağırlık uzman görüşlerine göre belirlenen %19,00’lik ağırlık arasındaki küçük farkın, mekânın düzenlemelerinin ve çevresel unsurların uyumlu bir şekilde tasarlandığını gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu uyum, ziyaretçilerin mekâna olan aidiyet duygusunu artırır ve çevresel etkileşimlerin sürekliliğini destekler. Derinlemesine görüşmelerde, katılımcıların çevresel unsurların ve mekânın tasarımının birbiriyle uyumlu olmasının önemine dikkat çektikleri görülmüştür. Bütüncüllük algısı, sosyal sürdürülebilirliğin temel taşlarından biridir çünkü mekânın uyumlu tasarımı, toplumsal bağların güçlenmesine katkı sağlar (Carmona, 2010).

Koku algısı alt parametresi de anket ve uzman görüşleriyle belirlenen ağırlık değerleri arasındaki farkla desteklenmiştir. Anket verilerine göre %10,49’luk bir ağırlığa sahipken, AHP verileri %7,00 olarak belirlenmiştir. Koku algısı, kullanıcıların mekânla duygusal bağlarını pekiştiren önemli bir unsurdur ve bu, sosyal sürdürülebilirlik açısından da kritik bir faktördür (Pallasmaa, 2012). AVM’de kullanılan koku tasarımı ve çevresel kokular, mekâna aidiyet hissini artıran ve ziyaretçilerin sosyal sürdürülebilirlik deneyimlerini güçlendiren unsurlar olarak yeterli seviyede bulunmuştur.

Mekânsal Analiz

Bu bölümde, Samsun Bulvar AVM ve çevresine ait mekânsal analizler, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri çerçevesinde ele alınmıştır. Çalışmanın temel amacı, AVM'nin çevresiyle olan ilişkilerini inceleyerek fiziksel ve sosyal unsurların sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Bu kapsamda, yerel hizmetlere erişim, ulaşım bağlantıları, açık rekreasyon alanlarının mevcudiyeti ve karma arazi kullanımı gibi başlıklar altında mevcut durum analiz edilmiştir.

Analiz sürecinde, Samsun Bulvar AVM'nin çevresindeki 500 metre yürüme mesafesindeki alanlar dikkate alınmış ve bu sınırlar içerisinde yer alan altyapı unsurları detaylı bir şekilde haritalandırılmıştır (Şekil 29). Harita, AVM ve çevresi arasındaki mekânsal ilişkileri ortaya koyarken, sosyal sürdürülebilirlik açısından mevcut olanaklar ve iyileştirme alanlarının belirlenmesine de katkı sağlamıştır. Çalışma, AVM'nin fiziksel özelliklerinin kullanıcı deneyimleri üzerindeki etkilerini anlamayı ve bu etkiler doğrultusunda somut öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

Samsun Bulvar AVM'nin erişilebilirliği

Erişilebilirlik, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel kaynaklara erişimini mümkün kılan erişilebilirlik, toplumsal eşitlik ve sosyal katılımı destekleyerek sürdürülebilir kentsel yaşamın önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. Bu çalışma kapsamında erişilebilirlik, iki temel boyut üzerinden değerlendirilecektir: yerel hizmetlere erişim ve ulaşım bağlantıları. Bu çerçevede, yerel hizmetlere erişimin bireylerin günlük yaşamına etkileri ile ulaşım bağlantılarının daha geniş ölçekli sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki katkıları analiz edilecektir. Böylelikle, erişilebilirlik parametrelerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkileri bütüncül bir perspektifle ortaya konulacaktır.

Ulaşım Bağlantıları, bir kentin sosyal sürdürülebilirliği açısından önemli bir parametre olup, bireylerin sosyal ve ekonomik fırsatlara erişimini doğrudan etkiler. Litman (2013), ulaşım altyapısının şehirdeki bireylerin yaşam kalitesini belirleyen temel unsurlardan biri olduğunu vurgulamaktadır. İyi bir ulaşım altyapısı, bireylerin ihtiyaç duyduğu hizmetlere kolay erişimini sağlayarak sosyal eşitliği ve toplumsal dayanışmayı destekler. Samsun Bulvar AVM çevresindeki ulaşım altyapısı, özellikle tramvay hattı gibi güçlü bağlantılarla etkin bir ulaşım sağlamaktadır. Tramvay hattı Samsun Bulvar AVM'ye 268m yürüyüş mesafesinde olup, bölgenin farklı noktalarına hızlı erişim sunarak, sosyal ve ekonomik fırsatlara ulaşımı kolaylaştırır. Kent merkezindeki ulaşım altyapısı, bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları ulaşım engellerini ortadan kaldırmak için kritik bir rol oynamaktadır.

Samsun Bulvar AVM ve çevresinde, tramvay hattının yanı sıra birincil yollar ve ikincil yollar da önemli ulaşım bağlantılarını oluşturmaktadır. Birincil yollar, bölgenin merkezini çevresel alanlara bağlarken, ikincil yollar, daha küçük ölçektedir ve yoğunlukla yaya hareketliliğini desteklemektedir. Bu yolların etkinliği, bölgedeki ulaşımın daha verimli olmasına olanak tanır. Örneğin, Samsun Bulvar AVM çevresinde yaya yolları ile eğitim kurumları, sağlık merkezleri ve kültürel tesisler arasında güçlü bir bağlantı sağlanmaktadır. Birincil yollar, aynı zamanda çevre yerleşim alanlarına ve iş merkezlerine kolay erişim sunarak bölgenin ulaşım ağını güçlendirir. Ancak, Samsun Bulvar AVM çevresindeki ikincil yollar ve yaya yollarının durumu, toplu taşıma sisteminin yanı sıra ayrı bir önem taşır. Yaya yollarının güvenliği ve kalitesi, bu alandaki sosyal sürdürülebilirliği artırmak için kritik bir faktördür.

Samsun Bulvar AVM çevresindeki kültürel tesisler, sağlık hizmetleri ve eğitim kurumlarının büyük bir kısmı yürüme mesafesinde bulunmaktadır, bu da bölge sakinlerinin temel ihtiyaçlara kolay erişimini sağlamaktadır. Ancak, bazı kamusal alanların erişimi için yaya yollarının kalitesinin ve güvenliğinin artırılması gerekmektedir. Talen (2001) bu konuda,

özellikle düşük gelirli grupların erişim sağladığı yolların güvenli ve konforlu olmasının önemini vurgulamaktadır. Samsun Bulvar AVM çevresindeki yaya yolları, bölgedeki ulaşılabilirliği artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal eşitliği de destekler. Yaya yollarının iyileştirilmesi, bölgedeki sosyal dayanışmayı ve toplumsal entegrasyonu güçlendirir (Talen, 2001). Güvenli, erişilebilir yollar, tüm bireylerin kamusal alanlara erişimini kolaylaştırarak sosyal sürdürülebilirliği sağlamak için önemli bir adımdır.

Samsun Bulvar AVM çevresindeki ulaşım altyapısının etkinliği, bölgedeki sosyal ve ekonomik bağlantıları güçlendiren önemli bir unsurdur. Tramvay hattı ve birincil yollar, bölgenin diğer yerleşim alanlarına ve iş merkezlerine kolay erişim sağlar. Bu ulaşım ağları, aynı zamanda trafik yoğunluğunu ve araç kullanımını azaltarak çevresel sürdürülebilirliği artırır. Ayrıca, toplu taşıma sisteminin varlığı, kent merkezindeki bu alana toplumun tüm kesimlerinin erişebilmesini sağlayarak fırsat eşitliği yaratır. Alanın toplu taşıma ile erişilebilir olması, kentin tüm bölgelerinden erişilebilirliğin artmasına olanak tanır. Bu durum, Samsun Bulvar AVM'nin toplumun farklı sosyal gruplarından daha geniş bir kitleye hitap etmesini destekler. Samsun Bulvar AVM çevresindeki ulaşım altyapısının geliştirilmesi, bölgenin sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğini artırarak toplumsal eşitlik ve dayanışmayı destekleyecektir.

Yerel hizmetlere erişim, bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkilediği için sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir göstergedir. Chan ve Lee'nin (2007) belirttiği gibi, yerel hizmetlerin erişilebilirliği, toplumsal eşitlik ve bireylerin yaşam standardını yükseltme açısından kritik bir rol oynar. İyi yapılandırılmış bir sosyal altyapı, bireylerin temel ihtiyaçlarını hızlı ve etkili bir şekilde karşılamalarına olanak tanırken, aynı zamanda toplumun genel refahını da artırır. Sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında, sağlık, eğitim, ulaşım ve kamu hizmetlerine erişim gibi unsurların doğru bir şekilde sağlanması büyük bir öneme sahiptir.

Samsun Bulvar AVM ve çevresindeki alanlarda yapılan arazi kullanımına ilişkin mevcut durum analizi, bölgedeki kamu hizmeti binaları, sağlık merkezleri, eğitim kurumları ve kişisel özel hizmetlerin varlığını ortaya koymaktadır. Bu hizmetler, bölgedeki bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak tanıyan önemli bir altyapı sunmaktadır. Özellikle bu hizmetlerin yürüme mesafesinde yer alması, ulaşım zorlukları yaşayan gruplar için avantaj sağlamaktadır. 500 metrelik yürüyüş mesafesinde yer alan sağlık hizmetleri, eğitim kurumları ve kültürel hizmetler yoğunluk göstermekle birlikte, bu hizmetlerin belirli alanlarda kümelendiği görülmektedir. Örneğin, bölgenin batı kısmında yoğunlaşan eğitim hizmetleri, özel okul ve eğitim merkezlerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda kullanıcı anketlerinde Aynı şekilde, sağlık hizmetleri, sağlık ocakları ve küçük klinikler 500 metrelik yürüme mesafesinde dağılmış durumdadır. Bu yoğunluk, bölgedeki kentsel stratejilerin ve erişilebilirlik

politikalarının bir sonucudur. Resmi hizmetler ve devlet kurumları genellikle kuzeyde ve kıyıya yakın bölgelerde kümelenmiştir. Bu kurumlar, bölgedeki merkezi iş alanları ve ticaretin odaklandığı yerlerle paralellik göstermektedir. Ayrıca, kültürel ve toplumsal faaliyetlerin yoğun olduğu alanlar, ana caddeler ve kıyı boyunca yer seçmiştir. Bu kümelenme, bölgedeki sosyal etkileşimi artırmakta ve farklı sosyal grupların farklı fonksiyonlardan faydalanmasını sağlamaktadır. Yürüyüş mesafesinde yer alan hizmetlerin alandaki dağılımı, sosyal eşitlik ve erişilebilirlik açısından önemli bir göstergedir. Özellikle, toplumsal eşitlik yaratma amacıyla, bu tür hizmetlerin farklı sosyo-ekonomik gruplar tarafından erişilebilir olması, bölgedeki herkesin hizmetlere ulaşmasını sağlamaktadır. Ancak, yapılan analizde bazı hizmetlerin (örneğin, eğitim kurumlarının) özellikle belirli bölgelerde yoğunlaşması, ulaşımda zorluk çeken gruplar için erişim engelleri oluşturabilir. Harita, hangi hizmetin nerede ve nasıl yer seçtiğini, hangi alanlarda kümelendiğini ve bu kümelenmelerin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamıza olanak tanır. Bu bağlamda, hizmetlerin yerleşimi, alan içindeki farklı işlevlerin nasıl birbirine yakınlaştığını veya ayrıldığını gösteren önemli veriler sunmaktadır.

Yapılan analizde dikkat çeken bir diğer önemli nokta, bazı bölgelerde hizmet dağılımının eşit olmamış olmasıdır. Bu durum, özellikle eğitim hizmetlerinin belirli bölgelerde yoğunlaşmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. 500 metrelik yürüme mesafesindeki konut alanları için bu hizmetlere erişimde herhangi bir sorun bulunmamakla birlikte, bu hizmetlerin belirli noktalarda kümelenmesi, alan dışındaki bölgeler için eğitim hizmetlerine erişimde sorunlar yaratmaktadır. Özellikle **çalışma alanının güneyindeki bölgede**, eğitim hizmetlerinin sunumunun aniden azaldığı gözlemlenmektedir. Bu da bölgedeki bazı haneler için eğitim hizmetlerine ulaşımın kısıtlandığını ve bu durumun **yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebileceğini** göstermektedir.

Bununla birlikte, bu yoğunlaşma aslında bölgedeki **konut alanının ihtiyacından fazla bir hizmet sunumuna** yol açmaktadır. Eğitim hizmetlerinin fazla yoğunlaştığı batı bölgesi, aynı zamanda bu alanın gereksinimlerinden daha fazla eğitim hizmeti sunduğu için **şehirde hizmetlerin eşit bir şekilde sunulmadığını** gösteren önemli bir ipucu sunmaktadır. Örneğin, **bulvarın doğusundaki konut alanları** ve güney bölgeleri, eğitim hizmetlerine ulaşmada ciddi sınırlamalara sahiptir. Bu hizmetlerin dengesiz dağılımı, bölgedeki sosyal eşitsizliği artırmakta ve fırsat eşitliği ilkesini ihlal etmektedir.

Bu hizmet yoğunlaşmasının tarihi bir arka planda şekillendiğini belirtmek önemlidir. **Eğitim ve diğer kamu hizmetlerinin kümelenmesi**, bölgenin **kent tarihi ve kent hafızası** bağlamında gelişmiş bir yerleşim düzeninin parçasıdır. Bu fonksiyonların mevcut yerleşimi,

kent merkezinin erişilebilirliği, ulaşım bağlantıları ve tarihi süreçler ışığında anlaşılabilir. Bulvar AVM'nin yapımının, eğitim fonksiyonlarının bu bölgelerde kümelenmesiyle doğrudan bir ilişkisi bulunmamaktadır. Ancak, **bulvarın kent hafızası üzerindeki etkisi** ve bölgedeki **yoğunluk artışı**, eğitim hizmetlerine erişimi zorlama potansiyeline sahiptir.

Özellikle, bu bölgedeki **ilkokul yerleşimlerinin**, ticari alanlar ve ana ulaşım hatları üzerindeki konumları, ulaşımında yaşanan zorluklar açısından istenmeyen bir durum yaratmaktadır. Bulvar AVM'nin varlığı ile artan talep, **trafik yoğunluğunu artırmakta** ve bu da eğitim hizmetlerine erişim konusunda sorunlara yol açmaktadır. Eğitim fonksiyonlarının bulunduğu bölgelerdeki bu yoğunluk, özellikle **güneydeki alanlar** için bir erişim engeli oluşturmaktadır. Bu durum, **şehirdeki sosyal eşitsizliği** artırarak **toplumsal dayanışmayı** olumsuz etkileyebilecek potansiyel bir sorun yaratmaktadır. Katılımcılara çevredeki ulaşım altyapısının yeterliliği sorulduğunda, yanıtlar genel olarak olumlu olmuştur. Katılımcıların büyük bir kısmı (puan aralığı 4-5) çevrelerindeki ulaşım araçlarının çeşitliliği ve kolay erişimi konusunda memnuniyetlerini ifade etmiştir. Özellikle **yaya erişimi** (E7) konusunda yüksek puanlar alınmış, katılımcılar çevreye yaya olarak kolayca ulaşabildiğini belirtmiştir (4,09). Ancak, **mekânsal analizler**, yaya yollarının genişliğinin ve düzeninin her bölgede yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. **Erişilebilirlik** üzerine yapılan değerlendirmeler yalnızca toplu taşıma ile sınırlı kalmamalı, yaya yollarının kalitesi ve güvenliği gibi unsurlar da dikkate alınmalıdır. Bunun yanı sıra, bazı alanlarda **otopark** (E9) ve **kaldırım** (E8) gibi altyapı eksiklikleri de gözlemlenmiştir, bu da erişilebilirliğin çeşitli sosyal gruplar için sınırlı hale gelebileceğini göstermektedir. Katılımcılara çevredeki **sosyal hizmetlerin** yeterliliği sorulduğunda, sağlık, eğitim ve dini hizmetlerin genellikle erişilebilir olduğunu belirttikleri görülmüştür. **Sağlık hizmetleri** (E2) ve **eğitim hizmetleri** (E1) konusundaki görüşler, katılımcıların çoğunluğunun bu hizmetlere kolayca erişebildiklerini ifade etmeleriyle olumlu sonuçlanmıştır. Ancak, bu hizmetlerin mekânsal dağılımı, **katılımcı algıları** ile örtüşmemektedir. Anket sonuçlarına göre, katılımcılar dini hizmetlere (E3) kolay erişim sağladıklarını belirtmiş olsalar da mekânsal analiz, dini hizmetlerin genellikle belirli bölgelerde yoğunlaştığını ve bazı grupların bu hizmetlere erişiminde zorluklar yaşadığını göstermektedir. Bu uyumsuzluk, sosyal eşitsizlikleri ortaya koyan bir işaret olabilir. **Açık rekreasyon alanlarının** mevcudiyeti (S1, S2) ve bu alanların toplumda yarattığı etkileşim önemli bir bulgu sunmaktadır. **Yeşil alanlar** ve **parklar** ile ilgili yapılan anket değerlendirmeleri, bu alanların sayısının yetersiz olduğunu ve daha fazla yeşil alan yaratılması gerektiğini ortaya koymaktadır (S1: 2,84, S2: 2,94). Katılımcıların çevredeki **yeşil alanların etkinliğinden** memnuniyet duymadığı görülmektedir. Ancak, yeşil alanların fonksiyonel olarak daha iyi planlanması ve

daha çeşitli kullanımlar için düzenlenmesi, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir adım olabilir.

Geurs ve van Wee (2004), mekânsal entegrasyonun ve toplumsal eşitliğin sağlanmasının sosyal sürdürülebilirlik için ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu perspektiften bakıldığında, yerel hizmetlere erişimdeki eşitsizlikler, toplumsal ayrışma ve eşitsizliğe yol açabilir. Bu nedenle, şehir planlaması ve hizmet dağılımı konusunda daha eşitlikçi bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir. Özellikle düşük gelirli gruplar için erişilebilirliğin artırılması, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması adına önemli bir adımdır. Erişimin artırılması için hem mevcut altyapının iyileştirilmesi hem de yeni alanların değerlendirilmesi gereklidir. Bu tür stratejiler, hem fiziksel mekânın verimli kullanımını sağlayacak hem de toplumsal eşitliğe katkıda bulunacaktır.

Açık rekreasyon alanları, bireylerin fiziksel ve psikolojik iyilik halini desteklemede ve topluluk bağlarını güçlendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Dempsey, 2006). Bu tür alanlar, kent sakinlerinin günlük yaşamın stresinden uzaklaşarak dinlenmelerine, sosyal etkileşimlerde bulunmalarına ve sağlıklı aktiviteler yapmalarına olanak tanır. Ayrıca, bu alanlar, toplumların bir arada yaşamalarını sağlayan kamusal alanlar olarak, toplumsal dayanışmayı güçlendirir. Samsun Bulvar AVM çevresindeki açık rekreasyon alanları, açık rekreasyon alanları bakımından önemli bir potansiyel taşımasına rağmen, bu alanların hem büyüklük hem de etkinlik açısından sınırlı olduğu görülmektedir. Arazi kullanım analizi, bölgede mevcut yeşil alanların sayısal olarak az olduğunu ve bu alanların etkin bir şekilde kullanılmadığını göstermektedir.

Samsun Bulvar AVM çevresinde yer alan açık-yeşil alanlar, bölgedeki yoğun yerleşim ve ticaret merkezlerine yakınlıkları nedeniyle potansiyel olarak daha fazla kişi tarafından kullanılabilir. Ancak, açık-yeşil alanların tasarımındaki sınırlı iyileştirmeler ve erişilebilirlik sorunları, bu alanların işlevselliğini kısıtlamaktadır. Alanda, açık-yeşil alanlar arasında bir bütünlük oluşturan ve birbirini izleyen geçişlerin sağlandığı bir sistemin eksik olduğu gözlemlenmektedir. Bu sistemin olmaması, sosyal etkileşimi ve toplumsal sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilemektedir.

Özellikle, kıyı bölgesinde yoğunlaşan açık-yeşil alanlar dışında, çalışma alanının **500 metrelik çevresinde**, konutlar arasında hem sayı hem de büyüklük açısından yeterli açık-yeşil alan bulunmamaktadır. Bu da alanda işlevsel bir yeşil sistemin var olmadığını göstermektedir. Konut alanları ile ticaret merkezi arasındaki bu yeşil alan eksikliği, yalnızca **toplumsal etkileşimi** engellemekle kalmayıp, aynı zamanda **AVM'ye yaya erişimini de kısıtlayan bir**

durum yaratmaktadır. Bu eksiklik, bölgedeki yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyerek, sosyal sürdürülebilirlik açısından büyük bir boşluk oluşturmaktadır.

Bu eksikliklerin giderilmesi, açık-yeşil alanların işlevselliğini artırmak ve sosyal etkileşimi teşvik etmek adına önemlidir. Sosyal etkinlikler, açık hava konserleri, spor aktiviteleri ve topluluk buluşmaları gibi programlarla bu alanların potansiyelinden tam anlamıyla yararlanılabilir. Böylece, yeşil alanlar sadece estetik değil, aynı zamanda sosyal bağları güçlendiren önemli unsurlar haline gelebilir.

Samsun Bulvar AVM çevresindeki yeşil alanların etkinliği, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması için kritik bir öneme sahiptir. Ancak, bu etkinliklerin sağlanması, yalnızca fiziksel sağlık için değil, aynı zamanda toplumsal entegrasyonun güçlendirilmesi adına da önem taşır. Yeşil alanların fonksiyonel olarak geliştirilmesi, farklı yaş gruplarına hitap edebilecek şekilde tasarlanması ve çeşitli sosyal etkinliklere ev sahipliği yapması, bölgedeki topluluk bağlarını güçlendirebilir. Özellikle, **yaşlılar, engelli bireyler, hamileler ve çocuklu aileler** gibi kırılgan grupların bu alanlara erişilebilirliği önemli bir faktördür. Yaya erişiminin sağlanması ve bu grupların ihtiyaçlarına uygun düzenlemelerin yapılması, sosyal sürdürülebilirliğin desteklenmesi adına büyük bir rol oynamaktadır.

Bu dönüşüm projesi ile, öncesinde bu tür erişimlerin mümkün olmadığı bir ortamda, AVM'nin varlığı ile çevredeki yeşil alanlara olan erişim önemli hale gelmiştir. Ancak, **yaklaşık 10 yıl geçmiş olmasına rağmen**, Bulvar AVM'nin çevresindeki yeşil alanlar ve atıl alanların dönüşümü konusunda bir gelişme sağlanamamıştır. Bu durum, sadece AVM için değil, aynı zamanda **çevresi için sosyal sürdürülebilirliğin desteklenmesi açısından da önemli bir eksiklik yaratmaktadır**.

Çevredeki bu yeşil alanların dönüşüm sürecine katkı sağlamadığı ve sosyal entegrasyonun desteklenmesinde yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir. Bu da **toplumsal entegrasyon** açısından büyük bir fırsat kaybıdır. Ayrıca, **yakın bölgede ikamet edenlerin** bu alanları kullanıp kullanmadığı, erişim şekilleri ve bölgeye ulaşımında **araç kullanımının yoğun olup olmadığı** gibi sorular, çevredeki sosyal sürdürülebilirliği daha fazla etkileyen faktörlerdir.

Bunları göz önünde bulundurarak, projenin daha geniş bir kentsel dönüşüm etkisi yaratacak şekilde ele alınması gerektiği sonucuna varılabilir. Bu bağlamda, mevcut yeşil alanların sadece bir estetik unsuru değil, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren, erişilebilirlik sağlayan ve sosyal sürdürülebilirliği destekleyen işlevsel alanlar olarak ele alınması gerekmektedir.

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM çevresindeki açık rekreasyon alanları, bölgenin sosyal sürdürülebilirliği için önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen, işlevselliğinin artırılması gerekmektedir. Bu alanların genişletilmesi ve daha etkin kullanımı, toplulukların sosyal bağlarını güçlendirebilir ve kent yaşamına katkı sağlayabilir. Aynı zamanda, bu alanların daha erişilebilir hale getirilmesi, sosyal eşitliği destekleyecek ve kentsel yaşam kalitesini artıracaktır. Yeşil alanların tasarımında yapılacak iyileştirmeler, bölgedeki insanların yaşam kalitesini artırarak, kent içindeki sosyal sürdürülebilirliğe önemli bir katkı sağlayacaktır.

Samsun Bulvar AVM çevresinde karma arazi kullanımı

Karma arazi kullanımı, sosyal etkileşimi artırmak ve bireylerin günlük ihtiyaçlarını karşılamalarını kolaylaştırmak açısından önemli bir mekânsal planlama stratejisidir (Geurs & van Wee, 2004). Bu tür bir kullanım, farklı işlevlerin bir arada bulunmasını sağlayarak, insanların yaşadıkları yerlerde hem çalışma hem de yaşam ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak tanır. Aynı zamanda, sosyal etkileşimlerin ve toplumsal bağların güçlenmesine yardımcı olur. **Samsun Bulvar AVM** ve çevresindeki bölge, ticaret, konut ve kamu hizmeti alanlarının bir arada bulunmasıyla karma bir yapı sergilemektedir. Bu durum, bölge sakinlerinin ve ziyaretçilerinin günlük ihtiyaçlarını aynı bölgede karşılamalarını sağlar. Böylece, yaşam alanlarının verimliliği artarken, sosyal altyapının da etkinliği güçlenir. Bireyler, alışveriş, sağlık hizmetleri, eğitim ve diğer kamusal hizmetlere kolayca erişebilirken, aynı zamanda sosyal etkileşimde bulunma fırsatı da bulurlar.

500 metrelik mesafeye baktığımızda, **ticaret, konut ve eğitim gibi farklı işlevlerin** bulunduğunu görmekteyiz. Ancak, bazı bölgelerde yalnızca ticaretin yoğunlaştığı ve konutların bulunmadığı gözlemlenmektedir. Özellikle, eğitim fonksiyonlarının kümелendiği alanlarda **konut ve ticaretin birlikte bulunduğu bölgeler** dikkat çekmektedir. Bu çeşitliliğin, sosyal etkileşimi ve toplumsal bağları artıran bir rolü olduğunu söylemek mümkündür. **Ara yollar ve konutlar ile AVM arasındaki bağlantı yollarında**, ticaret ve konut kullanımlarının birleşmesinin sosyal etkileşim ve erişilebilirlik açısından önem taşıdığı vurgulanmalıdır.

Ancak, AVM'nin hemen çevresine baktığımızda, **bu karma kullanımın** ne yazık ki sınırlı olduğunu görüyoruz. Özellikle, **idari binaların bulunduğu alanda** hemen arkasında yalnızca ticaret alanlarının yer aldığı bir düzen bulunmaktadır. Bu, **AVM'nin çevresindeki karma kullanımın** eksik olduğu bir durumu gözler önüne serer. Konut ve ticaretin bir arada bulunması, bölgedeki sosyal yaşamı canlı tutarken, bu tür yerleşimlerin eksikliği, sosyal etkileşimin sınırlı olmasına ve bölgedeki canlılığın azalmasına neden olabilir.

Sonuç olarak, **AVM çevresindeki karma kullanım**, özellikle **konut ve ticaret arasındaki entegrasyonun** sağlanmasıyla daha verimli hale getirilebilir. Bu tür bir

entegrasyon, bölgedeki erişilebilirlik sorunlarının çözülmesine de yardımcı olabilir, çünkü **yaya erişimi ve bağlantı yolları** daha anlamlı hale gelir. **Karma kullanım** alanlarının sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi, bu çalışmada önemli bir yer tutmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu, çevredeki farklı kullanım alanlarının (ticaret, sağlık, eğitim) bir arada bulunmasının sosyal etkileşimi artıracaklarını ifade etmiştir (S3, S4). Ancak, karma kullanımın sağladığı bu sosyal etkileşim artışının, gece saatlerinde bazı güvenlik sorunlarına yol açabileceği de vurgulanmalıdır. Örneğin, yalnızca kamu hizmetlerinin yoğunlaştığı bölgeler, akşam saatlerinde kullanılmayarak güvenlik açığı oluşturabilir. Bu nedenle, karma kullanımın pozitif etkilerini göz önünde bulundururken, **güvenlik** (S4) önlemlerinin artırılması gerektiği önemle belirtilmelidir.

Samsun Bulvar AVM çevresindeki karma arazi kullanımı, kent yaşamının dinamiklerini şekillendiren önemli bir faktördür. Ticaret alanlarının, konut bölgeleriyle yakın mesafede olması, özellikle iş yerlerine yakın yaşayan bireyler için büyük bir kolaylık sağlar. Ayrıca, kamusal hizmetlerin bu karma yapıya dâhil olması, insanların temel ihtiyaçlarına daha hızlı erişmelerini sağlar. Bu tür bir düzen, trafik yoğunluğunu azaltarak çevresel sürdürülebilirliği de artırabilir. Samsun Bulvar AVM çevresindeki alanlarda, özellikle alışveriş merkezleri ve konut alanlarının birleşimi, sosyal ve ekonomik fırsatlara erişimi kolaylaştırırken, aynı zamanda şehirdeki farklı gruplar arasındaki etkileşimi de artırır. Ancak, bu tür bir karma kullanımın etkinliği, bazı yapısal ve mekânsal engeller tarafından sınırlandırılmaktadır.

Bölgede, âtıl alanların varlığı, karma arazi kullanımının etkinliğini sınırlayabilir. Bu tür alanlar, sosyal ve ticari etkileşimlerin gelişmesini engelleyebilir ve alandaki işlevselliği azaltabilir. Samsun Bulvar AVM çevresindeki bazı bölgelerde, yapılaşmanın düzensiz olması, sosyal altyapının ihtiyaçlara tam olarak karşılık vermemesine yol açmaktadır. Ayrıca, bu tür yapılar, bölgede estetik ve fonksiyonel bütünlüğün bozulmasına neden olabilir. Atıl alanlar ise, bölgenin potansiyelinin tam anlamıyla kullanılmasını engelleyebilir. Bu durum, mekânsal entegrasyon ve erişilebilirlik açısından yeniden değerlendirilmelidir. Düzensiz yapılaşmanın ve atıl alanların ıslahı, karma arazi kullanımının verimliliğini artırarak, sosyal etkileşimlerin güçlenmesine katkı sağlayabilir.

Karma arazi kullanımı, bölgedeki sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin artırılmasında önemli bir strateji olmasının yanı sıra, **güvenlik meselesi** açısından da kritik bir rol oynamaktadır. Günün farklı saatlerinde kullanılan farklı fonksiyonların bir arada bulunması, alanın daha uzun süreler boyunca aktif bir şekilde kullanılmasını sağlayarak güvenliği artırmaktadır. Örneğin, sadece kamu hizmetlerinin yoğunlaştığı bölgeler, akşam mesai bitiminden sonra ıssız hale gelebilir ve bu durum güvensizliğe yol açabilir. Ancak, bölgedeki

konut alanlarının ve geç saatlerde kullanılan ticari fonksiyonların varlığı, **Jacobs, (1961)'in "gören gözler"** kavramını güçlendirerek, alanın güvenliğini sağlamada önemli bir faktör oluşturur.

Bu bağlamda, **AHP ve kullanıcı anketlerinde** de güvenlik meselesinin öneminin sürekli vurgulandığı görülmüştür. Bölgedeki karma kullanımın güvenlik açısından sağladığı faydalar, somut bir şekilde değerlendirilmelidir. Karma kullanımla desteklenen **sosyal etkileşim ve görünürlük**, alanın daha güvenli ve yaşanabilir bir hale gelmesini sağlayabilir. Dolayısıyla, karma kullanımın güvenliği sağlamadaki rolü, bölgenin sürdürülebilirliği için göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak, **Samsun Bulvar AVM** ve çevresindeki karma arazi kullanımı, bölgenin sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğini artırmak için önemli bir stratejidir. Ancak, bu kullanımın etkinliği, sadece **atıl alanların işlevlendirilmesi** ile değil, aynı zamanda diğer **mekânsal ve toplumsal engellerin giderilmesiyle** de güçlendirilebilir. Bu bağlamda, **atıl alanların dönüştürülmesi** ve işlevsel hale getirilmesi, bölgedeki sosyal altyapının etkinliğini artıracaktır. Bunun yanı sıra, **ulaşım yolları ve erişilebilirlik** gibi engellerin de dikkate alınarak bu alanların daha verimli hale gelmesi sağlanabilir. Örneğin, **yaya yollarının genişletilmesi** ve **güvenlik sorunlarının çözülmesi**, bölgedeki sosyal etkileşimi artıracak önemli unsurlardır.

Karma arazi kullanımı, doğru bir şekilde planlanarak ve mevcut engeller ortadan kaldırılarak, bölgedeki topluluk bağlarını güçlendirebilir ve bölgenin sosyal sürdürülebilirliğine önemli bir katkı yapabilir. Bu planlama sürecinde, **işlevsel çeşitliliğin artırılması, yaşlılar ve engelli bireyler için erişilebilirlik standartlarının iyileştirilmesi** ve **sosyal hizmet alanlarının dengeli dağılımı** gibi temel kriterlere dikkat edilmesi, bölgenin sürdürülebilirliği için kritik öneme sahiptir.

Arazi kullanım verileri ile kullanıcı görüşlerinin karşılaştırmalı analizi

Yapılan analizler doğrultusunda, Samsun Bulvar AVM ve yakın çevresinin sosyal altyapı ve erişilebilirlik parametreleri bağlamında kullanıcı anketleri ile elde edilen kullanıcı algısının mevcut durumu ve alanın mevcut durumu karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma, sosyal açıdan sürdürülebilirliğin ne kadar sağlandığını belirlemek için kritik bir önem taşımaktadır. Mekânsal analizler, ulaşım altyapısı, açık alanlar ve kamusal hizmetlerin ne derece etkili organize edildiğini göstererek, bu unsurların sosyal sürdürülebilirliğe olan etkisini ortaya koymaktadır. Ayrıca, karma arazi kullanımı ve âtil alanların varlığı gibi faktörler, bölgedeki sosyal altyapının işlevselliğini sınırlamaktadır. Aşağıda sunulan Tablo 25, bu analizlerin sonuçlarını bir araya getirerek, Samsun Bulvar AVM çevresindeki sosyal altyapı ve

erişilebilirlik parametrelerinin mevcut durumunu detaylı şekilde karşılaştırmaktadır ve sosyal sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda yapılacak iyileştirmelerin yönünü belirlemek için önemli bir referans sunmaktadır.

Tablo 25. Samsun Bulvar AVM ve Yakın Çevresinin Erişilebilirlik ve Sosyal Altyapı Parametrelerine İlişkin Sosyal Sürdürülebilirlik Değerlendirilmesi

Parametre	Yeterlilik	Alt parametre	Kullanıcı anketi (Mevcut durum)	Uzman Görüşü (AHP)	Yeterlilik	Mekânsal Analiz	Sosyal Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi
Erişilebilirlik	Yeterli	Yerel Hizmetlere Erişim	%56,09	%50,00	Yeterli	Samsun Bulvar AVM çevresindeki yerel hizmetler, temel ihtiyaçları karşılamada kolaylık sağlasa da bazı bölgelerde eşitsiz hizmet dağılımı ve özellikle bağlantı yolları üzerindeki atıl alanların varlığı erişilebilirlik açısından önemli sorunlar yaratmaktadır.	Samsun Bulvar AVM'nin erişilebilirlik analizi yapıldığında, AVM'nin merkezi bir konumda yer alması ve ana ulaşım hatlarına yakın olması, kullanıcıların temel ihtiyaçlarını karşılamada avantaj sağlamaktadır. Ancak, AVM çevresindeki 500 metre yarıçaplı alanın erişilebilirliği incelendiğinde, bazı bölgelerde altyapı eksiklikleri, eşitsiz hizmet dağılımı ve atıl alanların değerlendirilmemesi, bu çevrenin erişilebilirliğini sınırlamaktadır. Bu durum, özellikle çevre bölgenin sosyal sürdürülebilirlik açısından dezavantajlı bir konumda olmasına neden olmaktadır.
		Ulaşım Bağlantıları	%43,91	%50,00	Yetersiz	Samsun Bulvar AVM çevresindeki ulaşım bağlantıları, tramvay hattı ve birincil yollar gibi güçlü altyapılarla etkin erişim sağlamakta, kültürel tesisler, sağlık hizmetleri ve eğitim kurumları gibi önemli alanlara kolay ulaşım imkânı sunmaktadır. Ancak, bazı yaya yollarının kalitesi ve güvenliği sınırlıdır	Samsun Bulvar AVM çevresindeki ulaşım bağlantıları, tramvay hattı ve birincil yollar gibi güçlü altyapılar sayesinde önemli noktalara kolay erişim sağlamaktadır. Ancak, mekânsal analizler ve anket sonuçları, bazı eksikliklere dikkat çekmektedir. Özellikle, yaya yollarının kalitesizliği, güvenlik sorunları ve kesintisiz bağlantı eksikliği, yaya erişimini sınırlamaktadır. Bunun yanı sıra, çevredeki atıl alanların varlığı ve açık yeşil alanların bir sistem oluşturulmaması, toplumsal etkileşimi destekleyecek nitelikte yaya odaklı bir çevre oluşturulmasını engellemektedir. Bu unsurlar, güçlü ulaşım altyapısına rağmen sosyal sürdürülebilirlik açısından ulaşılabilirlik ve topluluk bağlantılarının sınırlı kalmasına yol açmaktadır.

Tablo 25. (devamı)

Sosyal Altyapı	
Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	%29,79 %31,00
Karma Arazi Kullanımı	%34,59 %20,00

Yetersiz

Açık rekreasyon alanlarının sınırlı büyüklüğü, etkinlik eksiklikleri ve erişilebilirlik sorunları, bu alanların sosyal sürdürülebilirlik açısından verimli bir şekilde kullanılmamasına yol açmaktadır. Bu eksiklikler, sosyal etkileşimi artırma potansiyelini sınırlamaktadır. Çevrede bir açık yeşil alan sisteminin kurulamamış olması, sosyal sürdürülebilirlik açısından hem erişim hem de toplumsal entegrasyon üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu durum, çevrenin yaşam kültürünü destekleyecek ve topluluk etkileşimini güçlendirecek fırsatların sınırlı kalmasına yol açmıştır. Potansiyel taşıyan açık alanlar, yeterli büyüklük, etkinlik çeşitliliği ve erişilebilirlik açısından eksiklikler göstererek sosyal sürdürülebilirlik hedeflerini karşılamaktan uzak kalmaktadır.

Yetersiz

Samsun Bulvar AVM çevresindeki açık rekreasyon alanları, potansiyeline rağmen sınırlı büyüklük, etkinlik eksiklikleri ve erişilebilirlik sorunları nedeniyle sosyal sürdürülebilirlik açısından verimli bir şekilde kullanılmamaktadır. Samsun Bulvar AVM, 12 yıllık faaliyet süresine rağmen çevresindeki açık rekreasyon alanlarını dönüştürememiştir.

Yeterli

Karma arazi kullanımı, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği artırma potansiyeline sahip olmakla birlikte, atıl alanlar ve düzensiz yapılaşma gibi engeller nedeniyle bu potansiyel sınırlı kalmaktadır. Bu durum, sosyal etkileşimi ve alanların işlevselliğini kısıtlayarak sosyal sürdürülebilirlik açısından sınırlamalar yaratmaktadır.

Yeterli

Samsun Bulvar AVM çevresindeki karma arazi kullanımı, bölgedeki sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği artırmak için potansiyel taşımakla birlikte, atıl alanlar gibi engeller nedeniyle etkinliğini sınırlamaktadır.

Samsun Bulvar AVM çevresindeki sosyal sürdürülebilirlik, mevcut mekânsal düzenlemelerin ve kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik yapılan analizlerle değerlendirildiğinde, çeşitli eksiklikler ve geliştirilmesi gereken alanlar ortaya çıkmaktadır. Genel olarak, yerel hizmetlere erişim kullanıcılar tarafından yeterli olarak değerlendirilse de mekânsal analizler bazı bölgelerde hizmetlerin eşitsiz dağıldığını ve atıl alanların bu erişimi olumsuz etkilediğini göstermektedir. Özellikle hizmetlerin sınırlı olduğu alanlarda yaşayan kullanıcılar, ulaşım ve hizmetlere erişimde zorluklar yaşamakta, bu durum ise toplumsal eşitsizliklere yol açmaktadır. Bu bağlamda, hizmetlerin daha dengeli bir şekilde dağıtılması ve atıl alanların yeniden işlevsel hale getirilmesi, sosyal sürdürülebilirliğin ve yerel yaşam kalitesinin artırılması adına kritik bir adımdır.

Ulaşım bağlantılarının güçlü olmasına rağmen, kullanıcıların yaya yollarına dair olumsuz algıları, bu altyapının etkinliğini sınırlamaktadır. Mekânsal analizler, özellikle yaya yollarındaki eksik bağlantılar, düşük kalite ve güvenlik sorunlarının kullanıcı deneyimini olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, yaya trafiğini güvenli ve verimli bir şekilde yönlendirecek altyapı iyileştirmelerinin gerekliliğini göstermektedir. Yaya yollarının kalitesinin artırılması, sosyal etkileşimi kolaylaştırarak bölgedeki sosyal sürdürülebilirlik üzerinde olumlu bir etki yaratacaktır.

Açık rekreasyon alanları, sosyal sürdürülebilirlik açısından büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen, büyüklük ve etkin kullanım eksiklikleri nedeniyle bu potansiyeli tam anlamıyla gerçekleştirememektedir. Bu alanların büyüklüğünün artırılması ve çeşitli sosyal etkinliklere uygun hale getirilmesi, topluluk etkileşimini teşvik ederek sosyal bağların güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Bunun yanı sıra, açık yeşil alanların birbirleriyle sistematik bir şekilde bağlantı kuramaması, mekânsal entegrasyon eksikliklerini gündeme getirmektedir. Bu durum, kullanıcılar arasındaki toplumsal bağları zayıflatmakta ve yerel yaşam kültürünün gelişmesine engel teşkil etmektedir.

Karma arazi kullanımı, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir unsurdur, ancak mekânsal analizler, atıl alanların bu potansiyeli sınırladığını göstermektedir. Özellikle, ticaret, konut ve kamu hizmetlerinin bir arada bulunduğu karma kullanımlar, sosyal etkileşimi artırabilirken, atıl alanların varlığı, bu etkileşimin tam anlamıyla gerçekleşmesini engellemektedir. Karma arazi kullanımının etkinliğini artırmak için atıl alanların kentsel yaşama entegre edilmesi ve yapılaşmanın mekânsal bütünlüğü destekleyecek şekilde yeniden düzenlenmesi gereklidir.

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM çevresindeki sosyal sürdürülebilirlik eksikliklerini gidermek için mekânsal düzenlemeler ve kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik çözümler önem taşımaktadır. Hizmetlerin dengeli dağılımı, yaya yollarının kalitesinin artırılması, açık rekreasyon alanlarının fonksiyonel hale getirilmesi ve atıl alanların dönüştürülmesi, bölgedeki sosyal etkileşimi güçlendirecek ve daha sürdürülebilir bir kentsel çevre yaratacaktır. Bu tür düzenlemeler, bölgedeki sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliği artıracak, toplumsal bağları güçlendirecek ve güvenliği iyileştirecektir.

Derinlemesine Görüşme

Küçük ölçekli yapı çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğini ölçmeye yönelik önerilen modelin bir sonraki aşaması, derinlemesine görüşme sürecini içermektedir. Bu aşamada, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri arasından sadece kentsel hafıza parametresi

dahil edilmiştir. Kentsel hafızanın değerlendirilmesinde, yalnızca somut verilerle sınırlı kalınmamış, geçmişe yönelik daha güvenilir bilgi edinmek ve mevcut durum ile geçmişi daha sağlıklı bir şekilde karşılaştırmak amacıyla derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu görüşmelerde, kentsel hafıza ve sosyal yapıyı daha derinlemesine anlamak için farklı perspektifler elde edilmiştir. Görüşmeye ilişkin soruların tamamı Ek 3'te sunulmuştur.

Söz konusu görüşme, Samsun Tütün Fabrikası'nın aktif olduğu dönemde mühendis ve işçi olarak görev yapan iki katılımcı ile yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme, Bulvar AVM'nin dönüşüm sürecinden önce, tütün fabrikası olarak işlev gören yapının fiziksel mekânı ve sosyal çevresi hakkında bilgi edinilmesine olanak sağlamıştır. Elde edilen veriler, kentsel hafızanın somut olmayan öğelerini anlamak, geçmişle günümüz arasındaki farkları belirlemek ve bu farkları sosyal sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirebilmek açısından önemli bir temel oluşturmuştur.

Yapılan her iki görüşmeden bazı ortak kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu kavramlar, Samsun'un sosyal yapısını ve geçmişle günümüz arasındaki etkileşimi anlamamıza yardımcı olabilecek önemli unsurlardır. Görüşmelerde öne çıkan başlıca kavramlar şunlardır: Samsun ekonomisi, dostluk, Samsun Fuarı, tütün kokusu, Cumhuriyet Meydanı ve Onur Anıtı'dır. Bu kavramlar, sadece fiziki mekânların değil, aynı zamanda o mekânlarla özdeşleşmiş sosyal yapılar ve kültürel öğelerin de bir yansımasıdır. Bu kavramlar, Samsun'un geçmişi ile bugünü arasındaki bağlantıları anlamak ve kentin sosyal yapısının evrimini incelemek adına kritik bir öneme sahiptir. Bu kavramları görüşmelerden kesitlerle irdeleyeceğiz.

Samsun'un Tütün Fabrikası'nın kent ekonomisine katkısı

Yapılan derinlemesine görüşmeler, Samsun Tütün Fabrikası'nın kent ekonomisine olan etkilerini farklı açılardan değerlendirme imkânı sunmuştur. Katılımcılar, fabrikanın yalnızca bir üretim merkezi değil, aynı zamanda geniş bir istihdam ağı oluşturan ve kent ekonomisini canlandıran önemli bir unsur olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların vermiş olduğu yanıtlar şöyledir:

K1: "Samsun sigara fabrikası 1878'de kuruldu Fransızlar tarafından ve Samsun için çok büyük bir ekonomik kaynağıydı yani Samsun tekeli ayrı tutuyorum sigara fabrikasında 1700 işçinin çalıştığı aynı yıllar oldu çünkü vardiyalı sisteme geçince sayı baya arttı. Samsun merkezde oluşu Samsun için ekonomik açıdan da çok önemliydi çünkü biz 15 günde bir ücret alırdık her ücret alışında fabrika Samsun civarı iş yerlerinde bir canlılık getirirdi çok katkısı vardı Samsun için yani ekonomi açısından."

K2: “Ekonomi anlamı büyüktü ya yani Samsun’un ve ekonomisinin diyebilirim ki üçte birinden fazlasını tekel karşılıyordu yani şimdi tekel deyince sade bir sigara olarak değerlendirmiyorum. Onun tütün etkeni var ya her şey tütüne dayalıydı. Yani tekele dayalıydı yani adam çocuğunu evlendirecek tütün parasıyla, ev alacak tütün parası yani her şey tütüne endekli. Samsun’da 16.500 çalışan vardı bizim dönemimizde yani aynı zamanda sendika başkanıyla konuştum oradan biliyorum yani mevcudu 16.500 çalışan vardı ya düşün bunu ikiyle çarparsanız 32.000 kişi yani Samsun ekonomisini olan katkısını düşünün yani.”

Katılımcıların aktardığı bilgiler, Samsun Tütün Fabrikası’nın kentin ekonomik yapısında çok yönlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Fabrika, yalnızca geniş bir istihdam ağı sunmakla kalmamış, aynı zamanda Samsun’un ticari hayatına ve toplumsal yapısına önemli katkılar sağlamıştır. Katılımcılar, fabrikanın ekonomik etkilerini, istihdam olanaklarının genişliği, çalışanların kent içindeki ticari faaliyetlere katkısı ve tütün endüstrisinin yerel halk üzerindeki etkileri üzerinden değerlendirmiştir.

Fabrikanın merkezi konumu ve tütün endüstrisine dayalı yapısı, yalnızca çalışan bireylerin değil, onların ailelerinin de ekonomik faaliyetlerden doğrudan etkilenmesini sağlamıştır. Maaşların düzenli aralıklarla ödenmesi, Samsun’daki küçük ve orta ölçekli işletmelere ekonomik canlılık kazandırmış; bu durum, fabrikanın yalnızca bir üretim merkezi değil, aynı zamanda yerel ekonomiyi destekleyen bir yapı olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte katılımcılar, fabrikanın istihdam sağlamanın ötesinde, kentte sosyal ve ekonomik düzenin temel taşlarından biri olarak algılandığını ifade etmiştir.

Katılımcıların görüşleri, Samsun Tütün Fabrikası’nın bireyler ve kent ekonomisi üzerindeki etkilerinin, ekonomik kalkınmayı destekleyici bir rol oynadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, fabrikanın faaliyetleri yalnızca bireysel refahı artırmakla kalmamış, aynı zamanda Samsun’un ekonomik, ticari ve sosyal dinamiklerini şekillendirmiştir. Fabrikanın bu çok yönlü etkisi, kentin toplumsal hafızasında derin izler bırakmış ve Samsun’un ekonomik tarihinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Dostluk

Samsun Tütün Fabrikası, yalnızca bir üretim tesisi olarak değil, aynı zamanda çalışanları arasında güçlü bir sosyal bağ oluşturan bir merkez olarak da öne çıkmaktadır. Fabrikada çalışan bireylerin günlük hayatlarına etkisi ve toplumsal dayanışmayı teşvik eden yapısı, çalışanların anılarında fabrikanın özel bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Yapılan görüşmeler, fabrikanın sosyal sürdürülebilirlik açısından çalışanlar ve aileleri için nasıl bir destek sağladığını anlamaya yönelik kapsamlı bir bakış sunmaktadır. Verilen yanıtlar:

K1: "...orada çok samimiyet vardı bir de Samsunlu oluşumuzdan ben bir de genelde sanat okulu mezunlarına aşağı yukarı aynı devre mezunları gidip güzel bir çalışma olayı vardı. Fabrika kapandığı zaman çok büyük hüznün yaşadık hatta bazılarımız emekliliği dolanlar fabrika kapandıktan sonra gitmeyi düşünmediler Ballica sigara fabrikasına, buradan emekli oldular. Bir de burada çocuk kreşi vardı aşağı yukarı 2 tane çocuğumuz da kreşte büyüdüler okul çağına kadar... anılar güzeldi mesela düğünler olduğu zaman bir arkadaşım bizim düğünümüzde veya çocuğumuzun düğünü olduğu zaman sigara fabrikasından büyük katılım sağladı."

K2: "Dostluklar arkadaşlıklar daha güzeldi tabi şimdiki gibi değil yani şimdi her şey menfaat yani o zaman daha farklıydı yani seve seve giderdik çalışmaya... yıllarım geçmiş orada yani en azından 20 senesi geçmiş orada. Yani bir dostluklar arkadaşlıklar çoğunun çocuğu orada büyüdük kreşi vardı içeride ne bileyim orası çok farklı bir şeydi ya."

Yapılan görüşmeler, Samsun Tütün Fabrikası'nın, çalışanlar için yalnızca bir üretim merkezi değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmanın ve bireyler arası güçlü bağların olduğu bir sosyal yapı sunduğunu göstermektedir. Fabrikanın sağladığı kreş hizmetleri, çalışan ailelerine destek olurken; düzenlenen sosyal etkinlikler, çalışanlar arasındaki arkadaşlıkların zamanla dostluklara dönüşmesini sağlamış ve kolektif aidiyet duygusunu güçlendirmiştir. Katılımcılar, fabrikanın çalışanlar ve aileleri için bir yaşam merkezi olduğunu, bu ortamda samimiyetin ve dayanışmanın ön planda olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, fabrikanın yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal bir işlev gördüğü açıkça anlaşılmaktadır.

Fabrikanın kapanışı ise katılımcılar tarafından yalnızca bir ekonomik kayıp olarak değil, aynı zamanda güçlü toplumsal bağların ve dayanışma ortamının sona ermesi olarak değerlendirilmiştir. Fabrika, Samsun için ekonomik katkısının ötesinde, bireylerin sosyal yaşamlarını şekillendiren, kent kimliğinin önemli bir parçası olmuştur. Kapanış sonrasında ortaya çıkan hüznün ve boşluk, fabrikanın toplumsal hafızadaki yerinin ne denli önemli olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Bu durum, Samsun Tütün Fabrikası'nın kentin hem ekonomik hem de sosyal sürdürülebilirliği açısından benzersiz bir role sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

Samsun Fuarı

Katılımcıların verdiği yanıtlar, Samsun'da kültürel etkinliklerin özellikle fuar alanı ve fabrika çevresindeki sosyal mekânlarda yoğunlaştığını ve bu etkinliklerin halkın sosyal yaşamının vazgeçilmez bir parçası olduğunu göstermektedir. Katılımcıların verdiği yanıtlar şöyledir:

K1: “...Nejat Uygur tiyatrosu gelmişti o zamanlar Samsun Fuarı'na. Beni de Nejat Uygur tiyatrosunda arkadaşlarla bir bilet satışı oldu, Nejat Uygur tiyatrosuna götürdüler. Gene fuar o zamanlar çok canlıydı fuara TRT sanatçıları geldi Türk halk müziği mesela Zekai Tunca olsun birkaç tane bayanlar geldi, bayan sanatçılar. Bir de Osman Gidişoğlu vardı. Komiser Columbo falan o da ses taklidi yapardı fuar içinde... erken çıkartıp fuar gezintisi yapardık sahil gezintisi yapardık oralarda zaten genelde yeşillikte oralara gezerdik.”

K2: “Tabi günümüzde fabrikanın çevresinde geçiyordu yani kahvesiyle lokantasıyla buralarda yani. Zaten Samsun'un merkeziydi burası yani eğlencenin de merkeziydi Samsun Fuarı vardı her şeyin merkeziydi yani... fabrikanın bir köşesinde Zafer Sineması vardı öbür köşesinde Konak Sineması vardı, en büyük eğlence Samsun Fuarıydı...”

Katılımcıların verdikleri yanıtlardan, Samsun'da kültürel etkinliklerin özellikle fuar alanında yoğunlaştığı ve bu etkinliklerin halkın sosyal yaşamının önemli bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. K1, Nejat Uygur tiyatrosu ve diğer sanatçılarla gerçekleştirilen etkinliklerin, dönemin sosyal yaşantısına canlılık kattığını belirtmektedir. Özellikle Samsun Fuarı'nın, kültürel etkinliklerin merkezi olarak işlev gördüğü, fuar sırasında halkın sanatsal gösterilere katılım gösterdiği ve bu tür organizasyonların sosyal bağları güçlendirdiği ifade edilmektedir. K2 ise bu tür etkinliklerin fabrikaya yakın bölgelerde yoğunlaştığını, sinema salonları ve eğlence yerlerinin Samsun'un sosyal ve kültürel merkezlerinden olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, dönemin sosyal yapısında kültürel etkinliklerin, işyerlerinden bağımsız olarak, toplumsal dayanışmayı ve sosyal etkileşimi teşvik eden önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir. Katılımcıların bu etkinliklere katılma düzeylerinin, yalnızca bireysel değil, topluluk olarak sosyal bir etkinlik oluşturduğunu ve eğlence kültürünün bir parçası haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Tütün kokusu

Katılımcıların verdiği yanıtlar, Samsun Tütün Fabrikası'nın çevresel etkileri arasında koku unsurunun öne çıktığını ve bu kokunun, kentsel hafızada belirgin bir yer edindiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların verdiği yanıtlar:

K1: “Şöyle fabrikanın içinde hissedemiyorsun kokuyu fakat fabrikadan çıktıktan sonra mesela biz gündüz vardiyasından çıktığımız zaman o caddeden geçerken bayanlar öyle eşofmanlarını burnuna tutardı. Müdür oğlumuzu tutarı geçerdi giderdi ama ne toz ne toz yani her ne kadar da elimle burnumu tutsam da etkisini görüyordum. Halk görüyordu yani, oradan geçen halk da aynı şeyi uyguluyordu... sağlık açısından yani Samsun'a iyi bir intiba bırakmıyordu.”

K2: “Evet, yoldan geçenler tütün kokusundan rahatsız oluyordu. İçeride yoktu koku çünkü aspiratörler ile dışarı atılıyordu. Kokudan dışarıdan geçenler bayağı rahatsız oluyordu yani biz bile dışarıdan geçerken rahatsız oluyorduk kokusundan.”

Kentsel hafıza, bir kentin geçmişine dair izlerin ve anıların bireylerin kolektif belleğinde nasıl yer ettiğini ve bu izlerin zaman içinde nasıl şekillendiğini ifade eder. Bu hafıza, yalnızca fiziksel yapılar ve mekanlar aracılığıyla değil, aynı zamanda duyuşal deneyimlerle de biçimlenir (Rossi, 2006). Koku, bu duyuşal deneyimlerin önemli bir parçasıdır ve kentsel hafızanın oluşturulmasında belirleyici bir rol oynar. Katılımcıların verdiği yanıtlardan, tütün fabrikasının yaydığı kokunun, çevresindeki halk ve çalışanlar üzerinde kalıcı bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Fabrikanın etrafında yayılan bu koku, çevredeki insanlarda rahatsızlık yaratırken, kentsel hafızada olumsuz bir iz bırakmıştır. Bu durum, koku gibi duyuşal etmenlerin, toplumsal hafızada nasıl kalıcı ve sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir yer edindiğini göstermektedir. Özellikle, kentsel hafıza ve çevresel etkileşimlerin toplumların sosyal yapısını ve sürdürülebilirliğini nasıl etkilediği, bu tür deneyimlerin kolektif bellekte nasıl yer aldığına bağlı olarak değişeceğini göstermektedir.

Cumhuriyet Meydanı ve Onur Anıtı

Samsun’un kentsel hafızasında Cumhuriyet Meydanı ve Atatürk Parkı’nın (Onur Anıtı) önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Katılımcılar, özellikle Cumhuriyet Meydanı’nı yol tariflerinde merkezi bir referans noktası olarak kullanmışlardır. Bu durum, meydanın kentin sosyal, mekânsal ve işlevsel yapısındaki merkezi rolünü açıkça ortaya koymaktadır. Hem toplumsal etkileşim hem de ulaşım açısından bir kesişim noktası olarak değerlendirilen meydan, kent sakinlerinin günlük yaşamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Ayrıca, bu tür referans noktalarının, kent belleğini güçlendiren ve toplumsal kimliği şekillendiren mekânsal işaretler olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Verilen yanıtlar:

K1: “Sigara fabrikasından yukarı çıkıyorsunuz çiftlik caddesini görüyorsunuz veyahut Atatürk parkından (Onur Anıtı) direkt yukarıya çıkıyorsunuz Çiftlik Caddesi’ne giriyorsun... öyle yapardım hep tütün fabrikasını yapardım veyahut da Cumhuriyet meydanından yukarıya çıkıyorsun hemen çiftlik caddesine veyahut da Cumhuriyet Meydanı’ndan hemen orada Gazi Caddesi var Mecidiye Caddesi var...”

K2: “Her şey Cumhuriyet Meydanı baz alınır. İşte Cumhuriyet Meydanından şu tarafa gideceksin Cumhuriyet Meydanından şöyle gideceksin bu şekildeydi yani.”

Verilen yanıtlar üzerinden yapılan analizde, Cumhuriyet Meydanı ve Atatürk Parkı (Onur Anıtı), katılımcıların Samsun’daki kentsel hafızalarını şekillendiren önemli referans

noktalarıdır. Katılımcılar, özellikle Cumhuriyet Meydanı'nı, yol tarifinde merkezi bir referans olarak kullanmaktadırlar. Bu, meydanın kentin sosyal ve mekânsal yapısındaki hiyerarşik önemini ve merkezî rolünü vurgular. Cumhuriyet Meydanı hem ulaşım hem de toplumsal etkileşim açısından bir kesişim noktası olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların çoğu, Cumhuriyet Meydanı'nı bir başlangıç noktası olarak alarak, buradan kentin diğer bölümlerine yönlendirici bilgiler vermektedir.

Katılımcıların Samsun denildiğinde akıllarına gelen yerler, şehrin kültürel kimliği ve toplumsal hafızasını yansıtan önemli noktalar olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Onur Anıtı (Atatürk Parkı) ve Cumhuriyet Meydanı gibi simgesel yapılar, Samsun'un temsilinde merkezi bir rol oynamaktadır. Katılımcılar bu noktaları, şehri zihinsel olarak canlandırdıkları ve kimliklerini tanımladıkları anahtar referanslar olarak kabul etmektedirler. Katılımcıların verdiği yanıtlar:

K1: "Atatürk parkı (Onur Anıtı) gelir Samsun'u temsilen. Cumhuriyet Meydanı gelir ve alışkanlık sigara fabrikası diyelim."

K2: "Cumhuriyet Meydanı geliyor, sigara fabrikasının olduğu yer geliyor. Atatürk heykeli (Onur Anıtı) Samsun'un simgesi zaten heykel. Eskiden tabi tek eğlence alanı fuar vardı. Samsun fuarı İzmir'den (İzmir Fuarı) sonra ikinci miydi kapandı işte. Bazı şeyleri, değerleri koruyamadık yani. Artık bunda Samsun'un da hatası var galiba. Değerlerine sahip çıkmadık yani. O Samsun fuarı çok güzel bir şeydi. Hem eğlence merkeziydi hem ticaret merkeziydi birçok şeye şahitlik yapıyordu şahane gazinolar vardı gitti, ömür bitti..."

Onur Anıtı (Atatürk Parkı), kentin tarihsel ve kültürel kimliğini temsil eden simgesel bir öğedir. Katılımcılar bu Atatürk heykelini, Samsun'un temsili olarak görmektedirler ve kentle özdeşleştirdikleri ilk yerler arasında saymaktadırlar. Bu da imgelenebilirlik parametresiyle ilişkilidir, yani kentin önemli noktalarını zihinsel olarak canlandırabilme ve hatırlama becerisi (Lynch, 1960). Cumhuriyet Meydanı ve Onur Anıtı (Atatürk Parkı), kentsel hafızada kalıcı imgeler yaratmakta, kentin sosyal yapısının ve kültürel değerlerinin sürdürülebilirliğine katkıda bulunmaktadır.

Katılımcıların Samsun Fuarı ve sigara fabrikası gibi geçmişteki önemli yapıları hatırlamaları, kentin sosyal ve kültürel geçmişine duydukları bağlılığı ve bu değerlerin kaybolan kent dokusuna dair üzüntülerini ortaya koymaktadır. Fuar ve sigara fabrikasının kapanması, şehrin kültürel yapısındaki dönüşümü simgelerken, Cumhuriyet Meydanı ve Onur Anıtı gibi kalıcı yapılar, kent halkının belleğinde iz bırakmaya devam etmektedir. Bu alanlar, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında kent kimliğini, geçmişini ve toplumsal hafızasını koruyarak kenti geleceğe taşımaktadır.

Samsun Bulvar AVM’deki kentsel hafıza parametresi, sosyal sürdürülebilirlik açısından belirli ölçütler doğrultusunda yeterli olmakla birlikte, özellikle tarihsel kimlik alt parametresinde iyileştirmeler yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Derinlemesine görüşmelerle elde edilen bulgular, kentsel hafızaya ilişkin değerlendirmeler açısından bu parametrenin daha ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bağlama ilişkin değerlendirilme Tablo 26’da sunulmaktadır.

Tablo 26. Samsun Bulvar AVM’nin kentsel hafıza parametresine ilişkin sosyal sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi

Parametre Yeterlilik	Alt parametre	Kullanıcı anketi (Mevcut durum)	Uzman Görüşü (AHP)	Yeterlilik	Derinlemesine Görüşme	Sosyal Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi
Kentsel Hafıza Yeterli	Tarihsel Kimlik	%25,15	%51,00	Yetersiz	Eski tütün fabrikası çalışanları, fabrikanın toplumsal hafızadaki yerini Samsun’un ekonomisi ve kurulan dostluklar üzerinden değerlendiriyor.	Tütün fabrikası dönemi, toplumsal hafızada önemli bir yer tutsa da Samsun Bulvar AVM’ye dönüşümle bu hafıza zayıflamıştır. Sosyal sürdürülebilirlik açısından, geçmişin tarihsel kimliğine dair izler giderek silinmektedir.
	İmgelenebilirlik	%44,36	%23,00	Yeterli	Katılımcılar, Cumhuriyet Meydanı ve Onur Anıtı gibi kalıcı yapıları kent merkezinin referans noktası olarak tanımlıyor	Eski tütün fabrikasının kentteki imge gücü azalmış, ancak çevredeki kalıcı yapılar (Cumhuriyet Meydanı gibi) halen güçlü referans noktaları olarak sosyal sürdürülebilirliği desteklemektedir.
	Bütüncüllük Algısı	%19,55	%19,00	Yeterli	Katılımcılar, Cumhuriyet Meydanı, Onur Anıtı, eski tütün fabrikasının ve Samsun Fuarı’nın halkın belleğinde iz bıraktığını ve kent kimliğini simgelediğini vurguluyor.	Eski tütün fabrikasının ve çevresindeki yapılar halk belleğinde iz bırakmış olsa da yapının AVM’ye dönüşümü ile bu izler geçmişe dair güçlü bir bütüncüllük hissi yaratamamaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik bağlamında geçmişin bütüncüllüğü giderek zayıflamaktadır.
	Koku Algısı	%10,94	%7,00	Yeterli	Katılımcılar, fabrikanın yaydığı tütün kokusunun çevreye olumsuz bir iz bıraktığını düşünüyor.	Tütün fabrikasından kalan kokuların çevresel izleri, sosyal hafızada olumsuz bir etki yaratmış; ancak yapının AVM’ye dönüşümü ile bu izler silinmiş ve çevresel sürdürülebilirlik açısından daha az olumsuz algı bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM’nin sosyal sürdürülebilirlik açısından kentsel hafıza parametresi genel anlamda yeterli bir düzeye sahip olmakla birlikte, özellikle tarihsel kimlik alt parametresinde belirgin iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Eski tütün fabrikasının kent belleğindeki önemi ve bu yapının sosyal hafızadaki yeri, fabrika yapısının AVM’ye

dönüşümüyle zayıflamıştır. Bu durum alanın tarihsel kimliğinin güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. İmgelenebilirlik ve bütüncülük algısı açısından ise, kentsel mekânın kalıcı yapıları hâlâ referans noktaları olarak güçlüyken, tütün fabrikasının imgelenebilirliğinin zayıflaması sosyal sürdürülebilirlik açısından bir zorluk oluşturmaktadır. Tütün fabrikasından kaynaklanan kötü koku, çevredeki insanlarda olumsuz bir algı yaratmış ve kentsel hafızada kalıcı bir iz bırakmıştır. Ancak Samsun Bulvar AVM'ye dönüşüm süreciyle birlikte bu koku kaybolmuş, dolayısıyla bu çevresel izlerin etkisi önemli ölçüde azalmıştır. Geçmişteki koku, sosyal hafızada derin bir iz bırakmış olsa da mevcut durumda bu kokuya dair bir deneyim bulunmamaktadır. Bu durum, özellikle tütün kokusunu deneyimleyen bireylerin yaş grubu ile anket katılımcılarının yaş grubu arasında belirgin bir fark olmasından kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla, anketi yanıtlayan bireylerin büyük bir kısmı bu kokuyu daha önce deneyimlememiştir, çünkü tütün fabrikasının faaliyet gösterdiği dönemde bu bireylerin yaşları daha gençti ve dolayısıyla kokuya maruz kalmamışlardır. Bu da kentsel hafızada bir duyuşsal algının nasıl silindiğini ya da dönüştüğünü göstermektedir. Kullanıcı anketlerinde, "Bulvar AVM'nin kokusu, tütün fabrikasının kokusunu hatırlatıyor mu?" sorusuna verilen 2,32'lik ortalama puan, mevcut kullanıcıların bu kokuyu hatırlamaktaki zayıf algıyı ve geçmişteki koku ile kurdukları bağın ne kadar zayıf olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, tütün fabrikasından kalan bu koku, zaman içinde sosyal hafızadan silinmiş ve mevcut kullanıcılar, bu kokuya dair herhangi bir duyuşsal deneyim yaşamamaktadırlar. Bu durum, kentsel hafızanın ve duyuşsal algıların toplumsal yapılar içinde nasıl evrildiğini ve zamanla nasıl değiştiğini de gözler önüne sermektedir.

Bölüm sonu değerlendirme

Bu çalışma, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik açısından mevcut durumunun değerlendirilmesine yönelik kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Kullanılan yöntemler, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde çeşitliliği ve derinliği artırarak daha güvenilir ve kapsamlı sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır. AHP (Analitik Hiyerarşi Süreci) yöntemi, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinin önem derecelerini belirlerken, mevcut durum için referans değer aralıkları sunarak hem uzman görüşlerinin hem de kullanıcı algılarının birleştirilmesine olanak tanımıştır. Bu iki veri kaynağının bir arada değerlendirilmesi, çalışmanın bulgularının daha kuvvetli bir temele oturmasına katkı sağlamış ve alandaki sosyal sürdürülebilirlik potansiyelinin daha iyi anlaşılmasına olanak vermiştir.

Çalışmanın ilk aşamalarında, sosyal sürdürülebilirlik parametreleri detaylı bir şekilde belirlenmiş ve her bir parametre, ilgili alt parametrelerle birlikte analiz edilmiştir. Bu

parametreler arasında yerel hizmetlere erişim, ulaşım bağlantıları, açık rekreasyon alanları, karma arazi kullanımı ve kentsel hafıza gibi unsurlar yer almıştır. Özellikle kentsel hafıza parametresi, sosyal sürdürülebilirliğin daha derinlemesine analiz edilmesine olanak tanımış ve bu parametrenin belirlenmesinde kullanılan derinlemesine görüşme tekniği, mevcut durumu geçmişle karşılaştırmak için güçlü bir veri kaynağı oluşturmuştur. Bu görüşmeler, sosyal yapıyı ve kentsel hafızayı daha iyi anlamamıza olanak vermiş ve geçmişin izlerini günümüze taşıırken, bu izlerin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini de gözler önüne sermiştir.

AHP yöntemi, özellikle parametreler arasındaki ilişkileri belirleyerek, her bir parametrenin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini ve önemini daha net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu yöntem, uzman görüşlerinin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamış ve farklı uzmanlardan elde edilen verilerin karşılaştırılması sayesinde daha nesnel bir değerlendirme yapılabilmektedir. Uzman görüşlerinin yanı sıra, kullanıcı algıları da göz önünde bulundurularak yapılan analiz, sosyal sürdürülebilirliğin hem fiziksel hem de sosyal boyutlarını anlamamızda kritik bir rol oynamıştır. Kullanıcıların yerel hizmetlere erişim konusundaki algıları ile mekânsal analizlerin bulguları arasındaki tutarlılık, hizmetlerin daha dengeli bir şekilde dağıtılmasının ve erişim noktalarının iyileştirilmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Samsun Bulvar AVM çevresindeki yetersiz hizmet dağılımı ve atıl alanların varlığı, sosyal sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkileyen unsurlar olarak belirlenmiştir.

Mekânsal analizler, sosyal sürdürülebilirliğin fiziksel unsurlarla olan ilişkisini derinlemesine incelemiş ve çeşitli altyapı unsurlarının, kullanıcıların mekâna erişimindeki etkinliğini değerlendirmiştir. Samsun Bulvar AVM çevresindeki 500 metre yürüme mesafesindeki alanlar, özellikle ulaşım bağlantıları, yaya yolları ve açık rekreasyon alanları açısından değerlendirilmiştir. Analizler, ulaşım bağlantılarının güçlü olmasına rağmen, yaya yollarında güvenlik ve kalite sorunlarının bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, yaya yollarının iyileştirilmesinin hem güvenliği artıracacağı hem de yaya trafiğini daha verimli hale getireceği anlamına gelmektedir. Ayrıca, açık rekreasyon alanlarının sayıca yetersiz olması ve mevcut alanların kullanıcılar tarafından yeterince etkin kullanılmaması, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir eksikliklerdir. Bu eksikliklerin giderilmesi için önerilen açık alanların büyütülmesi ve çeşitlendirilmesi, sosyal etkileşimi teşvik etmek adına büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, karma arazi kullanımının sosyal sürdürülebilirliği artırma potansiyeli taşımasına rağmen, mekânsal engeller ve düzensiz yapılaşma bu potansiyeli sınırlamaktadır. Atıl alanların yeniden işlevsel hale getirilmesi ve yapılaşmanın düzenlenmesi, bu potansiyelin daha etkin bir şekilde kullanılabilmesi için gereklidir.

Bir diğer önemli bulgu ise kentsel hafıza parametresine dair yapılan derinlemesine görüşmelerin sonucudur. Özellikle eski tütün fabrikasının kent belleğindeki önemi, AVM'ye dönüşüm süreciyle birlikte zayıflamış ve bu durum alanın tarihsel kimliğinin güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Kullanıcı anketlerinde, tütün fabrikasından kalan kokunun sosyal hafızadaki etkileri, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir bulgu oluşturmuştur. Tütün fabrikasından kalan kötü koku, çevrede olumsuz bir algı yaratmış ve kentsel hafızada kalıcı bir iz bırakmıştır. Ancak Samsun Bulvar AVM'ye dönüşüm süreciyle birlikte bu koku kaybolmuş ve çevresel izlerin etkisi önemli ölçüde azalmıştır. Bu değişim, sosyal hafızanın ve duyuşsal algıların toplumsal yapılar içinde nasıl evrildiğini göstermektedir. Ancak, tütün kokusunu deneyimlemeyen yeni nesil kullanıcılar için bu duyuşsal izlerin etkisi zayıflamış ve geçmişin izleri sosyal hafızadan silinmiştir.

Sonuç olarak, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik açısından mevcut durumu, çeşitli parametrelerin eksiklik taşıdığını ve bazı alanlarda iyileştirilme gereksinimlerini ortaya koymaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi hem kullanıcı algılarının hem de mekânsal analizlerin bulguları doğrultusunda yapılabilecek çeşitli düzenlemelerle mümkün olacaktır. Yerel hizmetlerin daha dengeli bir şekilde dağıtılması, ulaşım altyapısının iyileştirilmesi, açık rekreasyon alanlarının artırılması ve karma arazi kullanımının daha etkin hale getirilmesi gibi öneriler, sosyal sürdürülebilirliği güçlendirmek için önemli adımlar olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, kentsel hafıza parametresinin güçlendirilmesi ve sosyal hafızanın dönüştürülmesi, alandaki kimlik sorunlarını çözmek adına kritik bir noktadır. Bu iyileştirmeler hem kullanıcı algılarının iyileşmesini sağlayacak hem de mekânın fiziksel yapısının sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini artıracaktır. Tüm bu bulgular, gelecekte yapılacak benzer çalışmalar için önemli bir referans oluşturmakta ve sürdürülebilir kentsel gelişim hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal sürdürülebilirlik, toplumsal bağların güçlendirilmesi, erişilebilirlik ve toplumsal refahın sürekliliğinin sağlanması gibi hedeflerle, sürdürülebilirlik kavramının insan odaklı boyutunu temsil eder. Bu, mekânların yalnızca çevresel veya ekonomik değil, aynı zamanda sosyal bağlamda da sürdürülebilir olmasını sağlayarak bireylerin yaşam kalitesini artırmayı amaçlar. Küçük ölçekli yapıları çevrelerde ve kamusal alanlarda sosyal sürdürülebilirliğin ölçülebilmesi, bu mekânların toplumsal bağlar üzerindeki etkisini anlamak ve yerel düzeyde uygulanabilir stratejiler geliştirmek açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu çalışma, sosyal sürdürülebilirliğin ölçülebilir bir çerçeveye oturtulması için parametrelerin belirlenmesi, kullanıcı algılarının ve fiziksel mekân özelliklerinin analizi gibi çeşitli yöntemleri bir araya getirerek kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır. Samsun Bulvar AVM özelinde yapılan bu değerlendirme, geçmişten gelen kentsel hafızanın korunması ve mekânın sosyal sürdürülebilirliğe olan katkısının artırılması yönünde öneriler geliştirmeyi hedeflemiştir.

Bu tezde kullanılan yöntem, sosyal sürdürülebilirlik analizlerinin yalnızca anket verilerine dayalı, dolayısıyla subjektif kalabilen sonuçlarının ötesine geçmeyi amaçlamıştır. Geleneksel yaklaşımların ölçülebilir ve karşılaştırılabilir niteliklerden yoksun olması, bu çalışmada kullanılan metodolojik yaklaşımı daha anlamlı ve yenilikçi kılmıştır. Çalışma kapsamında ilk olarak sosyal sürdürülebilirlik parametreleri belirlenmiş ve bu parametrelerin önem ağırlıkları uzman görüşleri ile Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir. Bu adım, sosyal sürdürülebilirliğin temel yapı taşlarını nesnel bir şekilde değerlendirmek ve her bir parametrenin etkisini belirlemek açısından kritik bir rol oynamıştır.

AHP yöntemi ile elde edilen ağırlıklar, kullanıcı algısını ölçmek üzere gerçekleştirilen anketlerle birleştirilmiştir. Ancak bu analizler yalnızca kullanıcı algısıyla sınırlı kalmamış; fiziksel mekân bileşenlerinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini değerlendirmek için mekânsal analizler de yapılmıştır. Bu analizler, mekânsal gerçeklik ile kullanıcı algıları arasındaki uyum ve çelişkileri tespit etmeyi mümkün kılmıştır. Örneğin, ulaşım bağlantılarının, açık alanların ve yaya yollarının fiziksel özellikleri, kullanıcıların algılarına kıyasla daha objektif bir şekilde incelenmiştir.

Son olarak, kentsel hafıza gibi geçmişin bilgisine başvurulması gereken konularda, alanın geçmiş kullanıcıları ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Samsun Bulvar AVM'nin dönüşüm öncesinde tütün fabrikası olarak hizmet vermiş olması, alandaki kentsel

hafıza izlerinin günümüzdeki etkisinin anlaşılmasında önemli bir veri kaynağı sunmuştur. Bu görüşmeler, mekâna yapılan müdahalelerin geçmişin kentsel hafızasına olan etkisini ortaya koyarak sosyal sürdürülebilirliğin tarihsel boyutunun da analiz edilmesine olanak tanımıştır. Böylece bu tez, yalnızca mevcut durumun değil, aynı zamanda mekânın dönüşüm sürecinin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini çok yönlü bir şekilde ele almıştır.

Bu çalışma, sosyal sürdürülebilirlik analizlerinde yöntemsel çeşitlilik sağlayarak nesnel, ölçülebilir ve karşılaştırılabilir bir yaklaşım sunmaktadır. Bu yöntemler, kentsel mekânların sosyal sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi ve bu bağlamda somut politika önerilerinin geliştirilmesi için önemli bir referans oluşturmaktadır.

Bu çalışma, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik açısından mevcut durumunu değerlendirerek, alandaki eksiklikleri ve iyileştirme gereksinimlerini somut bir şekilde ortaya koymuştur. Çalışmanın temel bulguları, sosyal sürdürülebilirliği etkileyen eksikliklerin açıkça tanımlanmasına ve bu eksikliklerin giderilmesi için önerilerin geliştirilmesine odaklanmıştır. Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirliğini sınırlayan başlıca sorunlar arasında açık rekreasyon alanlarının eksikliği, yaya yollarının güvenlik ve erişilebilirlik sorunları, yerel hizmetlerin dengesiz dağılımı ve karma arazi kullanımının etkinleştirilememesi gibi faktörler yer almaktadır.

Açık rekreasyon alanlarının yetersizliği, bireylerin sosyalleşme, dinlenme ve günlük yaşamın stresinden uzaklaşma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarını zorlaştırmaktadır. Çalışma alanında bulunan mevcut açık alanların miktarının ve niteliğinin, farklı kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Bu eksiklik, sosyal etkileşim fırsatlarının azalmasına ve bireyler arasında sosyal bağların zayıflamasına neden olmaktadır.

Yaya yollarındaki güvenlik ve erişilebilirlik sorunları, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir diğer engeldir. Özellikle trafik güvenliği önlemlerinin yetersiz olduğu bölgelerde, yaya yollarının güvenli bir şekilde kullanılabilirliği sınırlanmaktadır. Ayrıca, engelli bireyler ve hareket kısıtlılığı yaşayan kullanıcılar için uygun düzenlemelerin yapılmaması, alanın sosyal kapsayıcılığını azaltmaktadır. Bu durum, fiziksel çevrenin sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine katkıda bulunmasını engelleyen kritik bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Yerel hizmetlerin alanda eşit bir şekilde dağıtılmaması da sosyal sürdürülebilirliği olumsuz etkileyen başlıca unsurlardandır. Belirli bölgelerde hizmetlerin yoğunlaşması, diğer bölgelerin kullanıcılar tarafından yeterince tercih edilmemesine neden olmaktadır. Bu dengesizlik, sosyal adaletin sağlanmasını zorlaştırmakla kalmamakta, aynı zamanda alanın ekonomik ve sosyal çeşitliliğini de sınırlamaktadır.

Karma arazi kullanımının etkin bir şekilde sağlanamaması, alanın sosyal ve ekonomik işlevlerini bir arada yerine getirme kapasitesini sınırlamaktadır. Çalışma alanında, belirli işlevlerin yoğunlaşması ve diğer potansiyel işlevlerin ihmal edilmesi, sosyal sürdürülebilirlik açısından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir. Karma arazi kullanımının sağlanması hem sosyal etkileşimlerin artmasına hem de alanın çok yönlü bir şekilde kullanılabilmesine olanak tanıyacaktır.

Çalışmada kentsel hafıza bağlamında yapılan derinlemesine görüşmeler, Samsun Bulvar AVM'nin bulunduğu alanın tarihsel kimliğinin sosyal sürdürülebilirlik açısından taşıdığı önemi vurgulamaktadır. Eski tütün fabrikası, kent belleğinde derin bir yere sahip olmasına rağmen, dönüşüm süreciyle birlikte bu kimliğin zayıfladığı belirlenmiştir. Fabrikanın geçmişine atıfta bulunan mekânsal düzenlemeler yapılmaması, toplumsal hafızanın korunması ve güçlendirilmesi açısından önemli bir kayıp olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, tütün fabrikasından kaynaklanan kötü koku gibi çevresel unsurların alanın dönüşümüyle birlikte ortadan kalkması, çevresel izlerin sosyal sürdürülebilirlik üzerindeki olumsuz etkilerinin azaldığını göstermektedir. Ancak, alanın tarihsel kimliğinin yeniden vurgulanması ve toplumsal hafızanın canlandırılması için fiziksel ve mekânsal müdahaleler gereklidir. Örneğin, fabrikanın geçmişine atıfta bulunan anıtlar, sergiler veya açık hava müzeleri, bu eksikliği gidermek adına etkili bir çözüm olabilir. Bu durum, küçük ölçekli kentsel alanların sosyal sürdürülebilirliğinin ölçülmesinde kullanılan geleneksel parametrelerin ötesine geçilerek, özgün bir şekilde eklenen **kentsel hafıza** parametresinin model içindeki önemini vurgulamaktadır. Kentsel hafıza, bir yerin tarihsel, kültürel ve sosyal bağlamındaki izlerin korunması ve bu izlerin, toplumun kimliğiyle olan ilişkisini belirlemesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda, kentsel hafıza parametresinin model içinde yer alması, kentsel alanların sosyal sürdürülebilirlik düzeyini değerlendirirken yalnızca fiziksel ve ekonomik faktörlerin değil, aynı zamanda mekânın geçmişine dair toplumsal algı ve hafızanın da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Sonuçlar, bu ek parametrenin, sosyal sürdürülebilirlik modelinin daha kapsamlı ve derinlemesine bir değerlendirilmesini sağladığını ve kentsel hafızanın, küçük ölçekli kentsel alanların sürdürülebilirliğini sağlamada belirleyici bir etken olduğunu göstermektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirliğini artırmak için bir dizi politika önerisi geliştirilmiştir. İlk olarak, açık rekreasyon alanlarının artırılması ve mevcut alanların farklı kullanıcı gruplarına hitap edecek şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu alanlar, bireylerin bir araya gelebileceği, dinlenebileceği ve sosyal etkileşim kurabileceği fiziksel mekanlar sunmalıdır. İkinci olarak,

yaya yollarının güvenlik ve erişilebilirlik açısından iyileştirilmesi, trafik güvenliği önlemlerinin artırılması ve engelli bireyler için uygun altyapıların oluşturulması gerekmektedir. Üçüncü olarak, yerel hizmetlerin dengeli bir şekilde dağıtılması ve farklı sosyo-ekonomik grupların ihtiyaçlarına hitap edecek şekilde planlanması önem taşımaktadır. Dördüncü olarak, karma arazi kullanımının etkin bir şekilde sağlanması, alanın sosyal ve ekonomik işlevlerini artırarak sosyal sürdürülebilirliğe katkıda bulunacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, Samsun Bulvar AVM'nin sosyal sürdürülebilirlik açısından güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, alandaki eksikliklerin giderilmesi için somut öneriler sunmaktadır. Çalışma, sosyal sürdürülebilirlik analizlerinde kullanıcı algıları, mekânsal analizler ve kentsel hafızayı bir araya getiren bütüncül yaklaşımıyla alana önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu bulgular, yalnızca Samsun Bulvar AVM'nin değil, benzer yapıları çevrelerin sosyal sürdürülebilirlik düzeylerini artırmak için geliştirilecek müdahalelere rehberlik etme potansiyeline sahiptir. Ayrıca, sürdürülebilir kentsel gelişim hedeflerine ulaşmak adına bu tür değerlendirme modellerinin yerel bağlama uyarlanması ve yaygınlaştırılması kritik bir öneme sahiptir.

Modelin Genellenebilirliği

Bu model, yalnızca kent merkezlerinde yer alan endüstriyel alanların dönüşüm süreçlerinin yönetiminde değil, aynı zamanda kent merkezlerindeki kamusal kullanım alanlarının sosyal sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde de etkili bir araç olarak kullanılabilir. Sosyal sürdürülebilirlik parametrelerine dayalı bu analiz yöntemi, dönüşüm projelerinin mevcut durumu, sorunları ve güçlü yönlerini somut bir şekilde ortaya koymayı mümkün kılar.

Modelin sağladığı çıktılar, dönüşüm projelerinin hem öncesinde hem de sonrasında mevcut durumun analiz edilmesine ve iyileştirme gereken alanların tespitine olanak tanır. Bu sayede, sadece sorunların belirlenmesi değil, aynı zamanda hangi konularda etkili bir iyileşme sağlandığının değerlendirilmesi de mümkün olur. Ayrıca, dönüşüm sürecinde ortaya çıkan veya devam eden sorunların somut bir şekilde analiz edilmesi, proje uygulayıcılarına ve politika yapıcılara güçlü bir rehber sunar.

Elde edilen bulgular, özellikle yerel yönetimler, kent planlamacıları ve dönüşüm projelerini yöneten diğer paydaşlar için stratejik karar alma süreçlerinde önemli bir dayanak oluşturabilir. Bu model, sosyal sürdürülebilirlik açısından iyileştirilmesi gereken alanları belirlemekle kalmaz, aynı zamanda hangi politikaların ve müdahalelerin uygulanması gerektiğine dair açık bir yol haritası sunar.

Sonuç olarak, bu analiz yöntemi, kentsel dönüşüm projelerinin sosyal sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi, devam eden süreçlerin etkin yönetimi ve gelecek projelerde daha sürdürülebilir yaklaşımların benimsenmesi için pratik ve esnek bir araç olarak kullanılabilir. Böylelikle, sosyal sürdürülebilirlik, yalnızca bir hedef olmaktan çıkarak, somut olarak ölçülebilen, geliştirilebilen ve izlenebilen bir değer haline gelir.

KAYNAKLAR

- Arşiv 1 : Samsun Bulvar AVM Yönetimi arşivi, 2024, Samsun
- Bacon, N., Cochrane, D., & Woodcraft, S. (2012). Creating strong communities. How to measure the social sustainability of new housing developments. London: The Berkeley Group.
- Barton, Hugh;. (2000). Conflicting perceptions of neighbourhood. H. Barton içinde, *In Sustainable Communities: the Potential for Eco-Neighbourhoods* (s. 3-18). London: Earthscan.
- Beyon Plan B. (2013). *Beyon Plan B*.
https://beyondplanb.eu/projects/project_kop_van_zuid.html adresinden alındı
- Boström, M. (2012). A missing pillar? Challenges in theorizing and practicing social sustainability: Introduction to the special issue. . *Sustainability: Science, Practice, & Policy* (s. 3–14). içinde
- Bramley, G., & Power, S. (2009). Urban form and social sustainability: the role of density and housing type. *Environment and Planning B: Planning and Design* (s. 30-48). içinde
- Burton, E. (2000). The Compact City: Just or Just Compact? A Preliminary Analysis. *Urban Studies* (s. 1969-2006). içinde Sage Publications.
- Cengizkan, A. (2001). TÜRKİYE'DE FABRİKA VE İŞÇİ KONUTLARI:İSTANBUL SİLAHTARAĞA ELEKTRİK SANTRALİ. *ODTÜ MFD2000*, (20:1-2),29-55.
- Chan, E., & Lee, G. K. (2007). Critical factors for improving social sustainability of urban renewal projects. *Soc Indic Res* (2008), 85:243–256.
- Chiu, R. H. (2003). Social sustainability, sustainable development and housing development: The experience of Hong Kong. Routledge.
- Cohen, J. (1985). *Strategy and Structure: A Social Analysis of the Urban Context*. İngiltere: Oxford University Press.
- Colantonio, A. (2009). *Social sustainability: a review and critique of traditional versus emerging themes and assessment methods*.
- Colantonio, A. (2011). *Social Sustainability: Exploring the Linkages Between Research, Policy and Practice*.
- Colantonio, A., & Dixon, T. (2010). *Urban Regeneration & Social Sustainability: Best Practice from European Cities*.
- Cuthill, M. (2010). Strengthening the ‘social’ in sustainable development: Developing a conceptual framework for social sustainability in a rapid urban growth region in Australia. *Sustainable Development* (s. 362-373). içinde Australia.
- Dave, S. (2011). Neighbourhood Density and Social Sustainability in Cities of Developing Countries. *Sustainable Development* (s. 19(3): 189-205). içinde
- Dempsey, N. (2006). *The Influence of the Quality of the Built Environment on Social Cohesion in English Neighbourhoods*. Oxford: Oxford Brookes University.

- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable Development* (s. 289-300). içinde
- Dempsey, N., Brown, C., & Bramley, G. (2012). *The key to sustainable urban development in UK cities? The influence of density on social sustainability*. Progress in Planning.
- Enyedi, G. (2002). *The Social Sustainability of Large Cities*. Berlin.
- Erkip, F. (2005). The rise of the shopping mall in Turkey: The use and appeal of a mall in Ankara. *Cities*, 89-108.
- Ertürk Keskin, N., & Yaman, M. (2013). Rejiden Günümüze Samsun'da Tütünün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Kalkınma Arayışında Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. İktisadi Araştırma Yayınları*, 113-177.
- Evsel, G. (2023). Cumhuriyetten Günümüze Samsun'da Tütüncülük ve Kadın İşçiliği. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 451-463.
- Fischer, C. S. (1982). *To Dwell among Friends*. Chicago: University of Chicago Press.
- Freund, J., & Perles, B. M. (2014). Analysis of Variance. J. Freund, & B. M. Perles içinde, *Modern Elementary Statistics : Pearson New International Edition, 12th Edition* (s. 357-396).
- Fukuyama, F. (2000). *The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order*. London: Profile.
- Geurs, K. T., & van Wee, B. (2004). Accessibility evaluation of land-use and transport strategies: Review and research directions. *Journal of Transport Geography*, 127-140.
- Ghahramanpouri, A., Lamit, H., & Sedaghatnia, S. (2012). Behavioural Observation of Human Stationary and Sustained Activities in Pedestrian Priority Streets of Johor Bahru. *Journal of Construction in Developing Countries* (s. 105-116). içinde
- Global Compact Network Türkiye*. (2015). <https://www.globalcompactturkiye.org/surdurulebilir-kalkinma-amaclari/> adresinden alındı
- H&dM. (2024, 02 28). *H&dM*. <https://www.herzogdemeuron.com/projects/263-the-tate-modern-project/> adresinden alındı
- Hanapi, N., Morrison, T., & Yusof, H. (2022). Performance-Based Framework to Prioritize Adaptive Reuse Gallery Design: A Case Study of Tate Modern Towards Architectural and Cultural Engagement along London Riverfront. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SUSTAINABLE CONSTRUCTION ENGINEERING AND TECHNOLOGY*, 315-325.
- Harris, J., & Goodwin, N. R. (2001). *A survey of sustainable development: social and economic dimensions*. Washington: Island Press.
- Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Oxford: Blackwell.
- Hemani, S., & Das, A. K. (2015). Humanising urban development in India: call for a more comprehensive approach to social sustainability in the urban policy and design context. *International Journal of Urban Sustainable Development* (s. 8(2):1-30). içinde
- House of Commons . (2004). *ODPM Housing Planning Local Government and the Regions Committee Social Cohesion: Sixth Report of Session*. London: Stationery Office.
- Karıptaş, F., Karıptaş, F., & Aytis, S. (2020). Geçmişin Elektrik Santralleri Nasıl Günümüzün Sanat Merkezleri Oldu? *Yapı*, Kasım.

- Karuppanan, S., & Sivam, A. (2011). Social sustainability and neighbourhood design: An investigation of residents' satisfaction in Delhi. *Local Environment* (s. 16(9): 849-870). içinde Australia.
- Kavanagh, A., & McLoughlin, D. M. (2009). Electroconvulsive Therapy and Nursing Care. . *British Journal of Nursing* (s. 15-18). içinde Dublin.
- Kearns, A., & Forrest, R. (2000). *Social cohesion and multilevel governance*. UK: Urban Studies.
- Kelling, G. L., & Wilson, J. Q. (1982). Broken Windows: The Police and Neighborhood Safety. *The Atlantic Monthly*, 29-38.
- Knippenberg, L., Haarmann, W. M., & Hermans, F. (2007). *Developing tools for the assessment of sustainable development in the province of Brabant, the Netherlands*. Washington.
- Koning, J. (2002). *Social sustainability in a globalizing world: context, theory and methodology explored*. Amsterdam: : UNESCO Centre.
- Köseoğlu, E. (2012). *Kurgusal olarak farklılaşan örüntülerde mekansal okunabilirliğin biçimsel, dizimsel ve öznel boyutları*. İstanbul: Doktora Tezi.
- Landorf, C. (2011). Evaluating social sustainability in historic urban environments. *International Journal of Heritage Studies* (s. 463-477). içinde
- Larsen, G. L. (2009). *An inquiry into the theoretical basis of sustainability: ten propositions*. New York: Routledge.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Londra: Blackwell Publishing.
- Lefebvre, H. (2019). *Kentsel Devrim*. (S. Sezer, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Litman, T. (2013). Evaluating accessibility for transportation planning: Measuring people's ability to reach desired goods and activities. *Transport Policy Institute*, 127-140.
- Littig, B., & Griessler, E. (2005). Social sustainability: A catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal of Sustainable Development* (s. 51-64). içinde
- Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. Cambridge: MA.
- Magis, K., & Shinn, C. (2009). *Emergent principles of social sustainability*. New York: Routledge.
- Makal, A. (2010). Türkiye'de Erken Cumhuriyet Döneminde Kadın Emeği. *Çalışma ve Toplum*, 28-29.
- Manzi, T., & diğerleri. (2010). *Social sustainability in urban areas: communities, connectivity and the urban fabric*. London: Routledge.
- Marghescu, M. (2005). *Homunculus: critique dostoevskienne de l'anthropologie*.
- McKenzie, S. (2004). *Social sustainability: towards some definitions*.
- Munro, D. A. (1995). *Sustainability: Rhetoric or Reality?* California.
- Murphy, K. (2012). The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis. *Sustainability: Science, Practice, & Policy* (s. 15-29). içinde
- Nash, V., & Cristie, I. (2003). *Making Sense of Community*. London: Institute for Public Policy Research.
- Nations, U. (1972). *Report of the United Nations Conference on the Human*. <http://www.un-documents.net/aconf48-14r1.pdf> adresinden alındı

- Nations, U. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> adresinden alındı
- Nations, U. (1992). *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm Declaration) and the Rio Declaration on Environment and Development*. <http://legal.un.org/avl/ha/dunche/dunche.html> adresinden alındı
- Nations, U. (1994). *Small Island Developing States*. <https://sustainabledevelopment.un.org/topics/sids> adresinden alındı
- Nations, U. (1997). *The Earth Summit +5, Programme for the Further Implementation of Agenda 21*. <http://www.un.org/esa/earthsummit/> adresinden alındı
- Nations, U. (2002). *Environment and Sustainable Development: Implementation of Agenda 21 and the Program for the Further Implementation of Agenda 21, Outcome Document from the World Summit on Sustainable Development*. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/C.2/57/L.83&Lang=E adresinden alındı
- Nations, U. (2012). *The Future We Want, Outcome Document*. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/66/288&Lang=E adresinden alındı
- Nations, U. (2015). *The Millennium Development Goals Report*. [http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](http://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf) adresinden alındı
- Opp, S. M. (2016). The forgotten pillar: a definition for the measurement of social sustainability in American cities. *Local Environment* (s. 22 (3), 286-305). içinde
- Özdamar, K. (2003). *Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Kaan Kitapevi.
- Polese, M., & Streen, R. (2000). *The social sustainability of cities: diversity and the management of change*. Toronto: University of Toronto Press.
- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Raman, S. (2010). Designing a Liveable Compact City: Physical Forms of City and Social Life in Urban Neighbourhoods. *Built Environment* (s. 63-80). içinde
- Relph, E. (1976). *Place and Placelessness*. London: Pion.
- Rossi, A. (2006). *Şehrin Mimarisi*. İstanbul: Kanat Yayıncılık.
- Saaty, L. (1994). *Fundamentals of Decision Making and Priority Theory with the Analytic Hierarchy*. Pittsburgh PA: RWS Publications.
- Saaty, R. W. (1987). The analytic hierarchy process—what it is and how it is used. R. W. Saaty içinde, *Mathematical modelling* (s. 161-176). Pennsylvania: Pergamon.
- Saaty, T. L., & Vargas, L. G. (2022). *Models, Methods, Concepts & Applications of the Analytic Hierarchy Process*. London: Springer New York Heidelberg Dordrecht London.
- Sachs, I. (1999). *Social sustainability and whole development: exploring the dimensions of sustainable development*. London: Zed Books.
- Sadri, S. Z. (2008). *KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENT HAKKI: FENER-BALAT REHABİLİTASYON PROGRAMI VE SANTAL İSTANBUL PROJESİ ÖRNEKLERİ DOKTORA TEZİ*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Santralistanbul. (2024, 03 03). *santralistanbul*. santralistanbul: <https://www.santralistanbul.org/tr/hakkinda/> adresinden alındı
- Sayın, N. (2023, 10 10). Santralistanbul | Eşik 12. Bölüm. (TRT2, Röportaj Yapan) <https://www.youtube.com/watch?v=FMRPkSfMPh0> adresinden alındı
- Shirazi, M. R., & Keivani, R. (2017). Critical reflections on the theory and practice of social sustainability in the built environment – a meta-analysis. *The International Journal of Justice and Sustainability* (s. 1526-1545). içinde
- Shrivastava , V., & Singh, J. (2019). Social Sustainability of Residential Neighbourhood: A Conceptual Exploration. *International Journal on Emerging Technologies* (s. 10(2): 427-434). içinde
- Stender, M., & Walter, A. (2018). The role of social sustainability in building assessment. *Building Research and Information* (s. 47(1):1-13). içinde
- Styliaras, G., Koukopoulos, D., & Lazarinis, F. (2010). *Handbook of Research on Technologies and Cultural Heritage: Applications and Environments: Applications and Environments*.
- Şahin, G., & Taşlıgil, N. (2013). Türkiye’de tütün (*Nicotiana Tabacum L.*) yetiştiriciliğinin tarihsel gelişimi ve coğrafi. *Doğu Coğrafya Dergisi*,, 0-30.
- Talen, E. (2001). Reconciling the link between new urbanism and community. *Paper presented at American Planning Association 2001 National* , (s. 83-98). New Orleans.
- tate.org. (2024, 02 28). *tate.org*. TATE: <https://www.tate.org.uk/visit/art-on-display> adresinden alındı
- Tekeli, İ. (1996, Mart). Habitat II İstanbul Konferansından Ne Türdeki Beklentiler Gerçekçidir. *Yeni Türkiye Habitat Özel Sayısı*, s. 68-73.
- Tunçer, İ. B., & Ateş Can, S. (2022). Endüstri Mirası Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: Üç Farklı Tütün Fabrikasının Dönüşümü . *Mimarlık ve Yaşam Dergisi* , 333-357.
- UNEP, U. N. (2017). *Frontiers 2017: Emerging Issues of Environmental Concern*. <https://www.unenvironment.org/resources/frontiers-2017-emerging-issues-environmental-concern>. adresinden alındı
- Us, F. (2014). Bir 19. Yüzyıl Endüstri Mirasının Yeniden Kullanımı: “Samsun Tekel Tütün Fabrikası”nın “Bulvar Samsun Projesi”ne Dönüşümü. *Mimarlık*, 57-64.
- Ünlü, T. (2017). Kent kimliğinin oluşumunda kentsel bellek ve kentsel mekân ilişkisi: Mersin örneği. *Planlama Dergisi*, 27(1), 75-93.
- Vancouver, C. o. (2005). *Social development*. Vancouver: Director of Social Planning.
- Vandala, R. (2016). *DOĞU ÜLKELERİ VE ŞEHİRLERİ II - SAMSUN / GEÇMİŞ-BUGÜN-GELECEK*. Samsun: ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI.
- Wang, Y. (2014). The Framework of Social Sustainability for Chinese Communities: Revelation from Western Experiences. *International Journal of Sustainable Development and Planning* (s. 2(3):4-17). içinde
- Weingaertner, C., & Moberg, A. (2011). Exploring Social Sustainability: Learning from Perspectives on Urban Development and Companies and Products. *Sustainable Development* (s. 22(2): 122-133). içinde
- Wirth, L. (1964). *On Cities and Social Life: Selected Papers*. Chicago: University of Chicago Press.

- Woodcraft, S., Bacon, N., Hackett, T., & Caistor, L. (2012). *Design for Social Sustainability: A framework for creating thriving new communities*. London: The Young Foundation.
- Yiftachel, O., & Hedgcock, D. (1993, May). Urban social sustainability: the planning of an Australian city. *Cities*, 139–157.

EKLER

EK-1. Uzman Görüşlerini Almak İçin Hazırlanan AHP Karşılaştırma Matrisi Anket Formu

T.C. ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ KENTSEL TASARIM ANA BİLİM DALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

'SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PARAMETRELERİNDE ÖNCELİKLİ ALANIN BELİRLENMESİNE YÖNELİK UZMAN GÖRÜŞÜ ANKETİ'

Değerli katılımcı,

Bu föy 'Kentsel alanların Sosyal Sürdürülebilirliğinin Ölçülmesine Yönelik Bir Model Önerisi: Samsun Bulvar AVM Örneği' adlı yüksek lisans tez çalışmasının bir parçasıdır. Bu çalışma küçük ölçekli yapı çevre birimlerinin dönüşümüne uğramasının sonucunda oluşan yeni kentsel mekânın ve yakın çevresinin sosyal sürdürülebilirliğinin ölçülmesi için yöntem önermeyi hedeflemektedir. Bu föy ile küçük ölçekli yapı çevre birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğini ölçmek için belirlenen parametrelerin öneminin birbirine göreli olarak belirlenmesi amaçlanmaktadır. Uygulanacak Analitik Hiyerarşi Sürecinin işletilebilmesi için öncelikle ilgili parametrelerin birbirine göre önem durumunu gösteren bir puanlama yapılması gerekmektedir. Bu amaçla, parametrelerin değerlendirilebilmesi için siz uzmanların görüşüne başvurmayı uygun gördük.

Aşağıda küçük ölçekli yapı birimlerinin sosyal sürdürülebilirliğinin ölçülmesi için belirlenen 8 ana parametre ve her parametre için ilgili alt parametreler verilmektedir. Daha sonra ilgili ölçümün nasıl yapılacağına dair örnekler sunulacaktır. Değerlendirme için her bir satırda tek bir kutucuğu işaretlemeniz gerekmektedir.

Zamanınızı ayırdığınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Mimar Berru KÖKSÜZ
Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN

Tablo 1: Sosyal Sürdürülebilirliğin ölçülmesinde kullanılan parametreler

Parametreler	Alt Parametreler	Parametreler	Alt Parametreler
Aidiyet ve Yer Duygusu	*Kent Merkezine Aidiyet *Kent Merkezinden Duyulan Gurur *Topluluğa Aidiyet *Kültürel Aidiyet	Katılım	*Topluluk Faaliyetlerine Katılım *Yerel Yönetim Kararlarına Katılım *Sivil Faaliyetlere Katılım
Güvenlik	*Yaya Güvenliği *Özgür Hissetme *Güvenlik Ötendeleri Yeterliliği	Sosyal Uyum ve Etkileşim	*Tandiklarla Karşılaşma *Dayanışma Duygusu *Geçirilen Zamanın Keyif Duyma *Yeni İnsanlar Tanıma
Erişilebilirlik	*Yerel Hizmetlere Erişim *Ulaşım Başlıntıları	Okunabilirlik	*Kolay Yön Bulma *Kaybolma
Sosyal Altyapı	*Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti *Karma Arazi Kullanımı *Aktivite Yeterliliği	Kentsel Hafıza	*İngelenbilirlik *Tarihsel Kimlik *Bütüncülük Algısı *Koku Algısı

Kaynak: Colantonio, A., & Dixon, T. (2010). Urban Regeneration & Social Sustainability: Best Practice from European Cities (Bu kaynakta belirtilen parametreler yazındaki diğer araştırmalar da değerlendirilerek geliştirilmiş ve burada belirtilen 8 parametre ve alt parametreleri belirlenmiştir.)

Föyde karşılaştırılması istenen iki parametre ilgili satırın iki ucunda belirtilmiştir. Arada sıralanan puanlar ile hangi parametrenin daha önemli olduğunu seçmeniz istenmektedir. Her bir satır için tek bir kutucuğun işaretlenmesi gerekmektedir. Değerler 1 ile dokuz arasında değişmektedir (Tablo2). 1 her iki parametrenin aynı ölçüde değerli olduğunu gösterirken, 9 hangi parametrenin yönünde seçilmiş ise o parametrenin diğeri üzerinde mutlak bir önem farkı olduğunu göstermektedir.

Örnekler:

Aidiyet ve Yer Duygusu parametresi ile Güvenlik parametresi karşılaştırıldığında; Güvenlik, Aidiyet ve Yer Duygusuna göre '**Kuvvetli Derecede Önemli**' ise buna karşılık gelen **5 Numaralı** kutucuğu işaretleyiniz.

Aidiyet ve Yer Duygusu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	Güvenlik
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9		

Yaya güvenliği parametresi ile Özgür Hissetme parametresi karşılaştırıldığında; Yaya Güvenliği ve Özgür Hissetme parametresi birbirlerine göre '**Eşit Derecede Önemli**' ise buna karşılık gelen **1 Numaralı** kutucuğu işaretleyiniz.

Yaya Güvenliği	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☒	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Özgür Hissetme
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9		

Föyde öncelikle ana parametrelerin göreceli değerlendirilmesi, sonrasında da her bir ana parametrenin alt parametreleri ile ilgili değerlendirmelerin yapılması istenmektedir.

UZMAN GÖRÜŞÜ ANKETİ – DEĞERLENDİRME FÖYÜ

DEMOGRAFİK BİLGİLER

KURUMUNUZ: .....

MESLEĞİNİZ: İÇ MİMAR MİMAR PEYZAJ MİMARİ ŞEHİR PLANCI

CİNSİYET: K E BELİRTMEK İSTEMİYORUM

YAŞINIZ: 18-24 25-34 35-44 45-54 55 ve üzeri

Tablo 2: Değerlendirme Ölçütleri

AHP DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ		
ÖNEM ÖLÇEĞİ	TANIM	AÇIKLAMA
1	Eşit derecede önemli.	İki kriter aynı derecede önem taşımaktadır.
3	Orta derecede önemli.	İki kriterden biri diğerine göre biraz daha fazla önem taşımaktadır.
5	Kuvvetli derecede önemli.	İki kriterden biri diğerine göre oldukça önem taşımaktadır.
7	Çok kuvvetli derecede önemli.	İki kriterden biri diğerine göre çok daha fazla önem taşımaktadır.
9	Kesin önemli.	İki kriterden biri diğerine göre kesinlikle daha önemlidir.
2,4,6,8	Ara değerler.	Tercih değeri birbirine çok yakın olduğunda kullanılır.

ANA PARAMETRELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Aidiyet ve Yer Duygusu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Güvenlik
Aidiyet ve Yer Duygusu	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Erişilebilirlik
Aidiyet ve Yer Duygusu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sosyal Altyapı
Aidiyet ve Yer Duygusu	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Katılım
Aidiyet ve Yer Duygusu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sosyal Uyum ve Etkileşim
Aidiyet ve Yer Duygusu	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Okunabilirlik
Aidiyet ve Yer Duygusu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kentsel Hafıza
Aidiyet ve Yer Duygusu	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Güvenlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Erişilebilirlik
Güvenlik	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Sosyal Altyapı
Güvenlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Katılım
Güvenlik	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Sosyal Uyum ve Etkileşim
Güvenlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Okunabilirlik
Güvenlik	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kentsel Hafıza
Güvenlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Güvenlik	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

Erişilebilirlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sosyal Altyapı
Erişilebilirlik	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Katılım
Erişilebilirlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sosyal Uyum ve Etkileşim
Erişilebilirlik	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Okunabilirlik
Erişilebilirlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kentsel Hafıza
Erişilebilirlik	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Katılım
Sosyal Altyapı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sosyal Uyum ve Etkileşim
Sosyal Altyapı	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Okunabilirlik
Sosyal Altyapı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kentsel Hafıza
Sosyal Altyapı	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Sosyal Uyum ve Etkileşim
Katılım	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Okunabilirlik
Katılım	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kentsel Hafıza
Katılım	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sosyal Uyum ve Etkileşim
Sosyal Uyum ve Etkileşim	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Okunabilirlik
Sosyal Uyum ve Etkileşim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kentsel Hafıza
Sosyal Uyum ve Etkileşim	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kentsel Hafıza
Okunabilirlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kentsel Hafıza
Okunabilirlik	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kentsel Hafıza

ALT PARAMETRELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

AİDİYET VE YER DUYGUSU

Kent Merkezine Aidiyet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kent Merkezinden Duyulan Gurur
Kent Merkezine Aidiyet	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Topluluğa Aidiyet
Kent Merkezine Aidiyet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kültürel Aidiyet
Kent Merkezine Aidiyet	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Topluluğa Aidiyet
Kent Merkezinden Duyulan Gurur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kültürel Aidiyet
Kent Merkezinden Duyulan Gurur	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kültürel Aidiyet
Topluluğa Aidiyet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kültürel Aidiyet
Topluluğa Aidiyet	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Kültürel Aidiyet

GÜVENLİK

Yaya Güvenliği	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Özgür Hissetme
Yaya Güvenliği	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği
Özgür Hissetme	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği
Özgür Hissetme	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği

ERİŞİLEBİLİRLİK

Yerel Hizmetlere Erişim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Ulaşım Bağlantıları
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

SOSYAL ALTYAPI

Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Karma Arazi Kullanımı
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Aktivite Yeterliliği
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Karma Arazi Kullanımı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Aktivite Yeterliliği
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

KATILIM

Topluluk Faaliyetlerine Katılım	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yerel Yönetim Kararlarına Katılım
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Topluluk Faaliyetlerine Katılım	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sivil Faaliyetlere Katılım
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sivil Faaliyetlere Katılım
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

SOSYAL UYUM ve ETKİLEŞİM

Tanıdıklarla Karşılaşma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Dayanışma Duygusu
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Tanıdıklarla Karşılaşma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Tanıdıklarla Karşılaşma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yeni İnsanlar Tanıma
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Dayanışma Duygusu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Dayanışma Duygusu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yeni İnsanlar Tanıma
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yeni İnsanlar Tanıma
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

OKUNABİLİRLİK

Kolay Yön Bulma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kaybolma
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

KENTSEL HAFIZA

İmgelenebilirlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tarihsel Kimlik
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
İmgelenebilirlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Bütüncüllük Algısı
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
İmgelenebilirlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Koku Algısı
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Tarihsel Kimlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Bütüncüllük Algısı
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Tarihsel Kimlik	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Koku Algısı
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Bütüncüllük Algısı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Koku Algısı
	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

EK-2. Samsun Bulvar AVM Kullanıcılarına Uygulanan Anket Föyü

T.C. ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ KENTSEL TASARIM ANA BİLİM DALI YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

'SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK PARAMETRELERİ BAĞLAMINDA SAMSUN BULVAR
AVM VE KENT MERKEZİNE YÖNELİK KULLANICI GÖRÜŞÜ ANKETİ'

Değerli katılımcı,

Bu anketin amacı Samsun Bulvar AVM ve içinde bulunduğu kent merkezi hakkındaki, kullanıcıların fikir ve görüşlerini ortaya koymaktır. Ankette verdiğiniz yanıtlar tarafımızca gizli tutulacak ve tamamen bilimsel araştırma amacıyla kullanılacaktır. Lütfen ankette isim belirtmeyiniz.

Zamanınızı ve ilginizi ayırdığınız için teşekkür ederiz.

Mimar Berru KÖKSÜZ
Dr. Öğr. Üyesi Defne DURSUN

BÖLÜM 1: DEMOGRAFİK BİLGİLER

CİNSİYET :

- 1) KADIN
- 2) ERKEK
- 3) BELİRTMEK İSTEMİYORUM

YAŞINIZ :

- 1) 18-24
- 2) 25-34
- 3) 35-44
- 4) 45-54
- 5) 55 ve üzeri

ETNİK KÖKENİNİZ:

- 1) TÜRK
- 2) DİĞER: .....

MESLEĞİNİZ : .....

MEDENİ DURUMUNUZ:

- 1) BEKAR
- 2) EVLİ
- 3) BOŞANMIŞ
- 4) DUL
- 5) SÖYLEMEK İSTEMİYORUM

GELİR DÜZEYİNİZ:

- 1) ALT
- 2) ORTA
- 3) YÜKSEK

EĞİTİM DURUMUNUZ :

- 1) İLKÖĞRETİM
- 2) ORTAÖĞRETİM
- 3) LİSE
- 4) ÖNLİSANS
- 5) LİSANS
- 6) YÜKSEK LİSANS
- 7) DOKTORA

YAŞANIĞINIZ ŞEHİR:

- 1) SAMSUN
- 2) ÇEVRE İL/İLÇELER
- 3) DİĞER: .....

BULUNDUĞUNUZ YERE GELİŞ SEBEBİNİZ:

- 1) ALIŞVERİŞ
- 2) KAMU HİZMETLERİ
- 3) KÜLTÜREL AKTİVİTE
- 4) SADECE YÜRÜYÜŞ
- 5) İŞYERİ

GELİRKEN KULLANDIĞINIZ ULAŞIM TÜRÜ:

- 1) YÜRÜYEREK
- 2) ÖZEL ARAÇ
- 3) HALK OTOBÜSÜ
- 4) DOLMUŞ
- 5) TRAMVAY
- 6) DİĞER: .....

BÖLÜM 2 : KULLANICI GÖRÜŞLERİ

Bu bölümde, şu an içinde bulunduğunuz çevreye ilişkin görüşlerinizi öğrenmek amacıyla 59 adet soruya yer verilmiştir. Lütfen kutulardan hangisinin cevabınıza yakın olduğunu düşünüyorsanız, bulunduğu kutuyu işaretleyiniz. **5-Kesinlikle Katılıyorum, 4- Katılıyorum, 3- Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3- Kesinlikle Katılmıyorum** anlamlarına gelmektedir.

Soru Numarası	Ankette Ölçüme Yönelik Soru	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
A1	Bu çevrede bulunmak,kendimi kent merkezine ait hissettiriyor.	1	2	3	4	5
A2	Bu çevreye karşı kendimi sorumlu ve hak sahibi hissediyorum.	1	2	3	4	5
A3	Bu çevrede kendimi sosyal hayatın bir parçası gibi hissediyorum.	1	2	3	4	5
A4	Bu çevreye dair anılara sahibim.	1	2	3	4	5
A5	Bu çevreyle aramda duygusal bir bağ hissediyorum.	1	2	3	4	5
A6	Bu çevrede vakit geçirdiğimi söylemekten gurur duyuyorum.	1	2	3	4	5
A7	Kendimi bu çevredeki topluma ait hissediyorum.	1	2	3	4	5
A8	Bu çevredeki topluluğun değerleri, benim değerlerimle örtüşür.	1	2	3	4	5
A9	Bu çevrenin kültürel kimliği, benim kültürel değerlerimle örtüşür.	1	2	3	4	5
A10	Kent merkezindeki geleneksel yemekler ve gastronomi, benim için kültürel bir bağ oluşturur.	1	2	3	4	5
G1	Bu çevredeki mekanlar ve sokaklar, yaya olarak vakit geçirmek için güvenlidir.	1	2	3	4	5
G2	Bu çevrede yaya olarak vakit geçirmek dezavantajlı(engelli,yaşlı,çocuk vb) bireyler için güvenlidir.	1	2	3	4	5
G3	Bu çevrede vakit geçirirken kendimi özgür hissediyorum.	1	2	3	4	5
G4	Bu çevre, gece vakitlerinde yalnız yürümek için güvenlidir.	1	2	3	4	5
G5	Bu çevre, gündüz vakitlerinde yalnız yürümek için güvenlidir.	1	2	3	4	5
E1	Bu çevrede bulunan eğitim hizmetlerine kolayca ulaşabiliyorum.	1	2	3	4	5
E2	Bu çevrede bulunan sağlık hizmetlerine kolayca ulaşabiliyorum.	1	2	3	4	5
E3	Bu çevrede bulunan dini hizmetlere kolayca ulaşabiliyorum.	1	2	3	4	5
E4	Bu çevrede bulunan kültürel(müze, tiyatro vs) tesislere kolayca ulaşabiliyorum.	1	2	3	4	5
E5	Bu çevrede bulunan kamu hizmetlerine kolayca ulaşabiliyorum.	1	2	3	4	5
E6	Bu çevreye erişim için ulaşım araçları kolay ve çeşitlidir.	1	2	3	4	5
E7	Bu çevredeki hizmetlere yürüyerek ulaşabiliyorum.	1	2	3	4	5
E8	Bu çevrede bulunan kaldırım ve yaya yolları yeterlidir.	1	2	3	4	5
E9	Bu çevrede kolaylıkla otopark bulabiliyorum.	1	2	3	4	5
S1	Bu çevrede yeterince yeşil alan vardır.	1	2	3	4	5
S2	Bu çevrede yeterince park/bahçe vardır.	1	2	3	4	5
S3	Bu çevrede çeşitli kullanım tesisleri bulunuyor.	1	2	3	4	5
S4	Bu çevrede bulunan mekanlar, farklı kullanıcıların aynı anda kullanılmasına olanak sağlıyor.	1	2	3	4	5
S5	Bu çevrede yeterince kültürel etkinlik mekanı (müze, kütüphane vs) vardır.	1	2	3	4	5
S6	Bu çevrede yeterince eğlence mekanı(koser alanı,sahne performans mekanları vs) vardır.	1	2	3	4	5

K1	Bu çevrede düzenlenen topluluk faaliyetleri(özel gün ve haftalar için yapılan kutlamalar,törenler) vardır.	1	2	3	4	5
K2	Bu çevrede yapılan topluluk faaliyetlerine aktif katılım sağlıyorum.	1	2	3	4	5
K3	Alınacak yerel yönetim kararları için, bu çevredeki insanlara danışılır.	1	2	3	4	5
K4	Yerel yönetimin alacağı kararlarda aktif rol oynamak isterim.	1	2	3	4	5
K5	Bu çevrede sivil faaliyetler(dernek,sivil toplum kuruluşları etkinlikleri) düzenlenir.	1	2	3	4	5
K6	Bu çevrede düzenlenen sivil faaliyetlere aktif katılım sağlıyorum.	1	2	3	4	5
U1	Bu çevrede vakit geçirirken, tanıdıklarımla karşılaşırım.	1	2	3	4	5
U2	Bu çevrede bulunan insanlar birbirleriyle dayanışma ve yardımlaşma içindedirler.	1	2	3	4	5
U3	Bu çevrede alışveriş yapmaktan keyif alırım.	1	2	3	4	5
U4	Bu çevrede bulunan kültürel etkinliklere katılmaktan keyif alırım.	1	2	3	4	5
U5	Bu çevrede yemek/gastronomi yemekten keyif alırım.	1	2	3	4	5
U6	Bu çevre, yeni insanlarla tanışmaya imkan sağlar.	1	2	3	4	5
O1	Bu çevre içerisinde farklı alanlara ulaşmak kolaydır.	1	2	3	4	5
O2	Bu çevre içerisinde yön bulmak için yönlendirici unsurlar ve mekanlar vardır.	1	2	3	4	5
O3	Bu çevre içerisinde kaybolmam	1	2	3	4	5
H1	Bu çevrede bulunan Bulvar AVM'nin dönüşüm öncesinde Samsun Tütün Fabrikası olduğunu biliyorum.	1	2	3	4	5
H2	Bu çevrede bulunan Kurtuluş Yolu Müzesinin yenilenme öncesinde Tütün İskelesi olduğunu biliyorum.	1	2	3	4	5
H3	Samsun Tütün Fabrikasının kent içindeki değerlerini biliyorum.	1	2	3	4	5
H4	Bu çevrede bulunan önemli anıtları ve simgesel yapıları kolaylıkla tanırım.	1	2	3	4	5
H5	Samsun Bulvar AVM denildiğinde, zihnimde Samsun Tütün Fabrikası canlanır.	1	2	3	4	5
H6	Samsun Bulvar AVM 'de bulunan tütün heykelini gördüm.	1	2	3	4	5
H7	Tütün heykeli bana Samsun Tütün Fabrikasını çağrıştırır.	1	2	3	4	5
H8	Bu çevreyi tarif ederken yada tarif alırken, Samsun Bulvar AVM 'yi referans alırım.	1	2	3	4	5
H9	Bu çevreyi tarif ederken yada tarif alırken, Samsun Cumhuriyet Meydanı'nı referans alırım.	1	2	3	4	5
H10	Samsun denildiğinde, zihnimde Samsun Bulvar AVM canlanır.	1	2	3	4	5
H11	Samsun denildiğinde, zihnimde Samsun Tütün Fabrikası canlanır.	1	2	3	4	5
H12	Kent merkezindeki sembolik yapılar ve heykeller, şehrin geçmişini hatırlatma konusunda yeterlidir	1	2	3	4	5
H13	Bu çevrenin belirli bölgelerinde karakteristik kokular vardır.	1	2	3	4	5
H14	Samsun Bulvar AVM'nin kokusu,Tütün fabrikasını hatırlatıyor.	1	2	3	4	5

Teşekkür ederiz.

EK-3. Samsun Tütün Fabrikası Çalışanlarına Uygulanan Derinlemesine Görüşme Soru Seti

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KENTSEL TASARIM ANA BİLİM DALI

**KENSEL ALANLARIN SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİNE
YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ: SAMSUN BULVAR AVM ÖRNEĞİ**

Görüşme tarihi:

Bu görüşme Samsun Tekel Tütün Fabrikası'nda çalışmış olan bir personelin, fabrika ve yakın çevresindeki deneyimlerini kapsamaktadır. Bu görüşmenin amacı, sosyal sürdürülebilirlik parametrelerinden biri olarak kabul edilen kentsel hafızanın, çalışma alanı üzerindeki izlerini geçmiş ve günümüz senteziyle öğrenmektir. Burada yer alan sorular, görüşmeyle yapılacak olan yarı yapılandırılmış görüşme sohbetini yönlendirmek amacıyla kullanılacaktır.

Görüşülen Kişinin

1. Cinsiyeti:
2. Yaşı:
3. Medeni Durumu:
4. Eğitim Durumu:
5. Fabrikada Çalıştığı Yıllar:
6. Fabrikada Çalıştığı Pozisyon:

7. Sizce Fabrikanın Samsun için önemi/anlamı neydi?
8. Siz fabrikada çalışmayı sever miydiniz? Sizce fabrikada çalışmak nasıl bir deneyimdi? Zor muydu?
9. Hangi yıllar arasında Samsun Tütün Fabrikasında çalıştınız? Göreviniz ne idi?
10. O günleri hatırladığınızda aklınıza neler geliyor, biraz anlatır mısınız?
11. Fabrikada çalışırken bu çevrede yaşadığınız unutamadığınız bir anınız var mı, nedir?
12. Fabrikada çalışırken eviniz neredeydi? İşe nasıl gidip geliyordunuz? Ne kadar sürüyordu yolculuk? Evinizin bulunduğu bölge ile fabrika arasında ulaşım kolay mıydı? Yaşadığınız herhangi bir sıkıntı oluyor muydu? (Araç bulma, güvenlik, ulaşım süresi, otopark sorunu vs.).
13. Fabrikada çalıştığınız dönem boyunca hiç ev değiştirdiniz mi? Nereden nereye taşındınız? Neden?
14. Çalıştığınız dönemde Fabrika'nın çevresi nasıldı?
15. Gün içinde ya da işe gelip giderken fabrika çevresinde zaman geçirir miydiniz? Neler yapardınız?
16. Alışverişlerinizi (mutfak/giyim) tam olarak nereden yapardınız? Neden alışverişinizi evinizin olduğu bölgeden değil de burada yapıyordunuz? Neden?
17. Arkadaşlarınızla vakit geçirmek için nereye gidiyordunuz? Gün yapıyor muydunuz, nerede yapıyordunuz?
18. Konser, tiyatro, sinema gibi kültürel etkinlikler nerede yapılıyordu? Katılıyor muydunuz?
19. Yeşil alanlar, parklar bahçeler var mıydı? Yeterli miydi? Vakit geçirmek için hangi parklara giderdiniz?
20. Çalıştığınız dönem boyunca fabrikanın çevresinde nasıl bir değişim gözlemlediniz? (Tütün iskelesi, kıyı kullanımı, çevrede ticaretin yaygınlaşması/çoğalması, kullanıcıların değişmesi, kalabalıklaşması, ulaşımın zorlaşması/yoğunlaşması)

21. Fabrikada çalışmayanlar da bu bölgeye gelip giderler miydi? Fabrikada çalışmayanlar bu bölgeye ne amaçla gelirlerdi?
22. Bu çevreye ulaşmak için insanlar hangi ulaşım araçlarını kullanıyordu?
23. Çalıştığınız dönemde bu çevrenin kendine has bir kokusu var mıydı, nasıldı?
24. Çalıştığınız dönemde bu çevrede satılan meşhur yöresel yemeği/içeceği var mıydı?
25. Tütün İskelesi nasıl bir işlevde çalışıyordu, fabrika için önemi neydi?
26. Bu çevrede yol tarif ederken nereyi referans alarak anlatırdınız?
27. Bu çevrede alınacak kararlarda yerel yönetim fikrinizi sorar mıydı?
28. Fabrikanın kapatıldığını nasıl öğrendiniz ve ne hissettiniz? Fabrikanın kapanmış olmasıyla ilgili düşünceleriniz neler?
29. Fabrika kapatıldıktan sonra hiç bu bölgeye geldiniz mi? Yıllarca atıl bırakıldığı halini hiç gördünüz mü? Nasıldı ve ne hissettiniz?
30. Bu dönem boyunca fabrika çevresindeki değişim hakkında ne düşünüyorsunuz?
31. Fabrikanın Bulvar AVM'ye dönüşeceğini nasıl öğrendiniz, ne hissettiniz? Bu değişim hakkında ne düşünüyorsunuz?
32. Bulvar AVM yapıldıktan sonra hiç ziyaret ettiniz mi? İlk ziyaretinizde ne hissettiniz?
33. Sizce Bulvar AVM, Tütün Fabrikası'ndan izler taşıyor mu?
34. Bulvar AVM'yi kullanıyor musunuz hangi amaçla kullanıyorsunuz? Bu çevreye ne sıklıkla gidiyorsunuz?
35. Bulvar AVM'nin çevresini hiç gezdiniz mi? Değişimi nasıl yorumluyorsunuz?
36. Çalıştığınız dönemden bugünlere bölgede değişmeyen yerler de var mı? Aynı kalan yerler nereler?
37. Sizce fabrikanın bulunduğu bölgeyi kullanan insanlar değişmiş mi? Nasıl tarif edersiniz?
38. Eskiden gittiğiniz yerler, alışveriş yaptığımız bölgeler ve kıyı nasıl değişmiş? Siz bu değişimi nasıl yorumluyorsunuz? Bu değişim hakkında ne düşünüyorsunuz?
39. Günümüzde bu çevreyi tarif ederken nereyi referans alıyorsunuz?
40. Bulvar AVM'yi kendi adıyla mı tanıyorsunuz yoksa Eski Tütün Fabrikası diye mi?
41. Samsun Bulvar AVM'nin yapılmasıyla bu çevredeki kültür değişti mi? Nasıl değişti?
42. Samsun Bulvar AVM'nin fabrika olarak devam etmesini ister miydiniz?
43. Samsun denilince aklınıza ilk neresi geliyor?

EK-4. AHP Sürecinde Ana Parametrelere İlişkin Hesaplar

Karşılaştırma Matrisi								
Karar Kriterleri	Aidiyet ve Yer Duygusu	Güvenlik	Erişilebilirlik	Sosyal Altyapı	Katılım	Sosyal Uyum ve Etkileşim	Okunabilirlik	Kentsel Hafıza
Aidiyet ve Yer Duygusu	1	1/4	1	1	3	1/2	2	1
Güvenlik	4	1	4	3	3	3	3	2
Erişilebilirlik	1	1/4	1	2	3	1/2	2	2
Sosyal Altyapı	1	1/3	1/2	1	3	2	2	1
Katılım	1/3	1/3	1/3	1/3	1	1/2	1/2	1/2
Sosyal Uyum ve Etkileşim	2	1/3	2	1/2	2	1	3	2
Okunabilirlik	1/2	1/3	1/2	1/2	2	1/3	1	1
Kentsel Hafıza	1	1/2	1/2	1	2	1/2	1	1

Toplam	10.83	3.33	9.83	9.33	19.00	8.33	14.50	10.50
--------	-------	------	------	------	-------	------	-------	-------

Karşılaştırma Matrisi								
Karar Kriterleri	Aidiyet ve Yer Duygusu	Güvenlik	Erişilebilirlik	Sosyal Altyapı	Katılım	Sosyal Uyum ve Etkileşim	Okunabilirlik	Kentsel Hafıza
Aidiyet ve Yer Duygusu	0,09	0,08	0,10	0,11	0,16	0,06	0,14	0,10
Güvenlik	0,37	0,30	0,41	0,32	0,16	0,36	0,21	0,19
Erişilebilirlik	0,09	0,08	0,10	0,21	0,16	0,06	0,14	0,19
Sosyal Altyapı	0,09	0,10	0,05	0,11	0,16	0,24	0,14	0,10
Katılım	0,03	0,10	0,03	0,04	0,05	0,06	0,03	0,05
Sosyal Uyum ve Etkileşim	0,18	0,10	0,20	0,05	0,11	0,12	0,21	0,19
Okunabilirlik	0,05	0,10	0,05	0,05	0,11	0,04	0,07	0,10
Kentsel Hafıza	0,09	0,15	0,05	0,11	0,11	0,06	0,07	0,10

Öz Vektör
0,10
0,29
0,13
0,12
0,05
0,15
0,07
0,09

Öz Vektör
10,00%
29,00%
13,00%
12,00%
5,00%
15,00%
7,00%
9,00%

Karşılaştırma Matrisi								
Karar Kriterleri	Aidiyet ve Yer Duygusu	Güvenlik	Erişilebilirlik	Sosyal Altyapı	Katılım	Sosyal Uyum ve Etkileşim	Okunabilirlik	Kentsel Hafıza
Aidiyet ve Yer Duygusu	1	1/4	1	1	3	1/2	2	1
Güvenlik	4	1	4	3	3	3	3	2
Erişilebilirlik	1	1/4	1	2	3	1/2	2	2
Sosyal Altyapı	1	1/3	1/2	1	3	2	2	1
Katılım	1/3	1/3	1/3	1/3	1	1/2	1/2	1/2
Sosyal Uyum ve Etkileşim	2	1/3	2	1/2	2	1	3	2
Okunabilirlik	1/2	1/3	1/2	1/2	2	1/3	1	1
Kentsel Hafıza	1	1/2	1/2	1	2	1/2	1	1

Öz Vektör
0,10
0,29
0,13
0,12
0,05
0,15
0,07
0,09

Öz Değer
0,88
2,56
1,09
1,06
0,42
1,26
0,58
0,77

λmaks	8,55	En Büyük Özdeğer
-------	------	------------------

CI	0,08	Tutarlılık İndeksi
----	------	--------------------

CR	0,06	Tutarlılık Oranı
----	------	------------------

0,06<0,1	Tutarlıdır
----------	------------

RI=1,40

EK-5. Güvenlik Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları

Karşılaştırma Matrisi			
Karar Kriterleri	Yaya Güvenliği	Özgür Hissetme	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği
Yaya Güvenliği	1	2	1/2
Özgür Hissetme	1/2	1	1/2
Güvenlik Önlemleri Yeterliliği	2	2	1

Toplam	3,50	5,00	2,00
--------	------	------	------

Karşılaştırma Matrisi			
Karar Kriterleri	Yaya Güvenliği	Özgür Hissetme	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği
Yaya Güvenliği	0,29	0,40	0,25
Özgür Hissetme	0,14	0,20	0,25
Güvenlik Önlemleri Yeterliliği	0,57	0,40	0,50

Öz Vektör
0,31
0,20
0,49

Öz Vektör
31,00%
20,00%
49,00%

Karşılaştırma Matrisi			
Karar Kriterleri	Yaya Güvenliği	Özgür Hissetme	Güvenlik Önlemleri Yeterliliği
Yaya Güvenliği	1	2	1/2
Özgür Hissetme	1/2	1	1/2
Güvenlik Önlemleri Yeterliliği	2	2	1

Öz Vektör
0,31
0,2
0,49

Öz Değer
0,96
0,60
1,51

λ_{maks}	3,05	En Büyük Özdeğer
------------------	------	------------------

CI	0,03	Tutarlılık İndeksi
----	------	--------------------

CR	0,05	Tutarlılık Oranı
----	------	------------------

RI=0,52

0,05 < 0,1	Tutarlıdır.
------------	-------------

EK-6. Sosyal Uyum ve Etkileşim Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları

Karşılaştırma Matrisi				
Karar Kriterleri	Dayanışma Duygusu	Tarihsel Kimlik	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	Yeni İnsanlar Tanıma
Tanıdıklarla Karşılaşma	1	1/2	1/5	1/2
Dayanışma Duygusu	2	1	1/3	2
Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	5	3	1	3
Yeni İnsanlar Tanıma	2	1/2	1/3	1

Toplam	10,00	5,00	1,87	6,50
--------	-------	------	------	------

Karşılaştırma Matrisi				
Karar Kriterleri	Dayanışma Duygusu	Tarihsel Kimlik	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	Yeni İnsanlar Tanıma
Tanıdıklarla Karşılaşma	0,10	0,10	0,11	0,08
Dayanışma Duygusu	0,20	0,20	0,18	0,31
Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	0,50	0,60	0,54	0,46
Yeni İnsanlar Tanıma	0,20	0,10	0,18	0,15

Öz Vektör
0,10
0,22
0,52
0,16

Öz Vektör
10,00%
22,00%
52,00%
16,00%

Karşılaştırma Matrisi				
Karar Kriterleri	Dayanışma Duygusu	Tarihsel Kimlik	Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	Yeni İnsanlar Tanıma
Tanıdıklarla Karşılaşma	1	1/2	1/5	1/2
Dayanışma Duygusu	2	1	1/3	2
Geçirilen Zamandan Keyif Duyma	5	3	1	3
Yeni İnsanlar Tanıma	2	1/2	1/3	1

Öz Vektör
0,10
0,22
0,52
0,16

Öz Değer
0,39
0,91
2,16
0,64

λ_{maks}	4,07	En Büyük Özdeğer
------------------	------	------------------

CI	0,02	Tutarlılık İndeksi
----	------	--------------------

CR	0,02	Tutarlılık Oranı
----	------	------------------

RI=0,89

0,02 < 0,1	Tutarlıdır.
------------	-------------

EK-7. Erişilebilirlik Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları

Karşılaştırma Matrisi		
Karar Kriterleri	Yerel Hizmetlere Erişim	Ulaşım Bağlantıları
Yerel Hizmetlere Erişim	1	1
Ulaşım Bağlantıları	1	1

Toplam	2	2
--------	---	---

Karşılaştırma Matrisi		
Karar Kriterleri	Yerel Hizmetlere Erişim	Ulaşım Bağlantıları
Yerel Hizmetlere Erişim	0,50	0,50
Ulaşım Bağlantıları	0,50	0,50

Öz Vektör
0,50
0,50

Öz Vektör
50,00%
50,00%

Karşılaştırma Matrisi		
Karar Kriterleri	Yerel Hizmetlere Erişim	Ulaşım Bağlantıları
Yerel Hizmetlere Erişim	1	1
Ulaşım Bağlantıları	1	1

Öz Vektör
0,50
0,50

Öz Değer
1
1

λ_{maks}	2,00	En Büyük Özdeğer
------------------	------	------------------

CI	1,00	Tutarlılık İndeksi
----	------	--------------------

CR	0,00	Tutarlılık Oranı
----	------	------------------

RI=0

$0 < 0,1$	Tutarlıdır.
-----------	-------------

EK-8. Sosyal Altyapı Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları

Karşılaştırma Matrisi			
Karar Kriterleri	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	Karma Arazi Kullanımı	Aktivite Yeterliliği
Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	1	2	1/2
Karma Arazi Kullanımı	1/2	1	1/2
Aktivite Yeterliliği	2	2	1

Toplam	3,50	5,00	2,00
--------	------	------	------

Karşılaştırma Matrisi			
Karar Kriterleri	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	Karma Arazi Kullanımı	Aktivite Yeterliliği
Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	0,29	0,40	0,25
Karma Arazi Kullanımı	0,14	0,20	0,25
Aktivite Yeterliliği	0,57	0,40	0,50

Öz Vektör
0,31
0,20
0,49

Öz Vektör
31,00%
20,00%
49,00%

Karşılaştırma Matrisi			
Karar Kriterleri	Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	Karma Arazi Kullanımı	Aktivite Yeterliliği
Açık Rekreasyon Alanlarının Mevcudiyeti	1	2	1/2
Karma Arazi Kullanımı	1/2	1	1/2
Aktivite Yeterliliği	2	2	1

Öz Vektör
0,31
0,20
0,49

Öz Değer
0,96
0,60
1,51

λ_{maks}	3,05	En Büyük Özdeğer
------------------	------	------------------

CI	0,03	Tutarlılık İndeksi
----	------	--------------------

CR	0,05	Tutarlılık Oranı
----	------	------------------

RI=0,52

0,05 < 0,1	Tutarlıdır.
------------	-------------

EK-9. Aidiyet ve Yer Duygusu Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları

Karşılaştırma Matrisi				
Karar Kriterleri	Kent Merkezine Aidiyet	Kent Merkezinden Duyulan Gurur	Topluluğa Aidiyet	Kültürel Aidiyet
Kent Merkezine Aidiyet	1	2	1	1/2
Kent Merkezinden Duyulan Gurur	1/2	1	1/2	1/3
Topluluğa Aidiyet	2	2	1	1
Kültürel Aidiyet	2	3	1	1
Toplam	5,50	8,00	3,50	2,83

Karşılaştırma Matrisi					Öz Vektör	Öz Vektör
Karar Kriterleri	Kent Merkezine Aidiyet	Kent Merkezinden Duyulan Gurur	Topluluğa Aidiyet	Kültürel Aidiyet		
Kent Merkezine Aidiyet	0,18	0,25	0,29	0,18	0,22	22,86%
Kent Merkezinden Duyulan Gurur	0,09	0,13	0,14	0,12	0,12	12,65%
Topluluğa Aidiyet	0,36	0,25	0,29	0,35	0,31	31,72%
Kültürel Aidiyet	0,36	0,38	0,29	0,35	0,34	32,77%

Karar Kriterleri	Kent Merkezine Aidiyet	Kent Merkezinden Duyulan Gurur	Topluluğa Aidiyet	Kültürel Aidiyet	Öz Vektör	Öz Değer
Kent Merkezine Aidiyet	1	2	1	1/2	0,22	0,94
Kent Merkezinden Duyulan Gurur	1/2	1	1/2	1/3	0,12	0,50
Topluluğa Aidiyet	2	2	1	1	0,31	1,33
Kültürel Aidiyet	2	3	1	1	0,34	1,45

λ_{maks}	4,25	En Büyük Özdeğer
CI	0,08	Tutarlılık İndeksi
CR	0,09	Tutarlılık Oranı
	0,09 < 0,1	Tutarlıdır.

RI=0.89

EK-10. Kentsel Hafıza Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları

Karşılaştırma Matrisi				
Karar Kriterleri	İmgelenebilirlik	Tarihsel Kimlik	Bütüncüllük Algısı	Koku Algısı
İmgelenebilirlik	1	1/3	2	3
Tarihsel Kimlik	3	1	3	5
Bütüncüllük Algısı	1/2	1/3	1	4
Koku Algısı	1/3	1/5	1/4	1

Toplam	4,83	1,87	6,25	13,00
--------	------	------	------	-------

Karşılaştırma Matrisi				
Karar Kriterleri	İmgelenebilirlik	Tarihsel Kimlik	Bütüncüllük Algısı	Koku Algısı
İmgelenebilirlik	0,21	0,18	0,32	0,23
Tarihsel Kimlik	0,62	0,54	0,48	0,38
Bütüncüllük Algısı	0,10	0,18	0,16	0,31
Koku Algısı	0,07	0,11	0,04	0,08

Öz Vektör
0,23
0,51
0,19
0,07

Öz Vektör
23,00%
51,00%
19,00%
7,00%

Karşılaştırma Matrisi				
Karar Kriterleri	İmgelenebilirlik	Tarihsel Kimlik	Bütüncüllük Algısı	Koku Algısı
İmgelenebilirlik	1	1/3	2	3
Tarihsel Kimlik	3	1	3	5
Bütüncüllük Algısı	1/2	1/3	1	4
Koku Algısı	1/3	1/5	1/4	1

Öz Vektör
0,23
0,51
0,19
0,07

Öz Değer
0,99
2,12
0,76
0,30

λ_{maks}	4,17	En Büyük Özdeğer
------------------	------	------------------

CI	0,06	Tutarlılık İndeksi
----	------	--------------------

CR	0,06	Tutarlılık Oranı
----	------	------------------

RI=0,89

$0,06 < 0,1$	Tutarlıdır.
--------------	-------------

EK-11. Okunabilirlik Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları

Karşılaştırma Matrisi		
Karar Kriterleri	Kolay Yön Bulma	Kaybolma
Kolay Yön Bulma	1	5
Kaybolma	1/5	1

Toplam	1,2	6
--------	-----	---

Karşılaştırma Matrisi		
Karar Kriterleri	Kolay Yön Bulma	Kaybolma
Kolay Yön Bulma	0,83	0,83
Kaybolma	0,17	0,17

Öz Vektör
0,83
0,17

Öz Vektör
83,00%
17,00%

Karşılaştırma Matrisi		
Karar Kriterleri	Kolay Yön Bulma	Kaybolma
Kolay Yön Bulma	1	5
Kaybolma	1/5	1

Öz Vektör
0,83
0,17

Öz Değer
1,68
0,336

λ_{maks}	2,00	En Büyük Özdeğer
------------------	------	------------------

CI	1,00	Tutarlılık İndeksi
----	------	--------------------

CR	0,00	Tutarlılık Oranı
----	------	------------------

RI=0

$0 < 0,1$	Tutarlıdır.
-----------	-------------

EK-12. Katılım Alt Parametresine İlişkin AHP Hesapları

Karşılaştırma Matrisi			
Karar Kriterleri	Topluluk Faaliyetlerine Katılım	Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	Sivil Faaliyetlere Katılım
Topluluk Faaliyetlerine Katılım	1	2	2
Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	1/2	1	2
Sivil Faaliyetlere Katılım	1/2	1/2	1

Toplam	2,00	3,50	5,00
--------	------	------	------

Karşılaştırma Matrisi			
Karar Kriterleri	Topluluk Faaliyetlerine Katılım	Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	Sivil Faaliyetlere Katılım
Topluluk Faaliyetlerine Katılım	0,50	0,57	0,40
Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	0,25	0,29	0,40
Sivil Faaliyetlere Katılım	0,25	0,14	0,20

Öz Vektör
0,49
0,31
0,20

Öz Vektör
49,00%
31,00%
20,00%

Karşılaştırma Matrisi			
Karar Kriterleri	Topluluk Faaliyetlerine Katılım	Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	Sivil Faaliyetlere Katılım
Topluluk Faaliyetlerine Katılım	1	2	2
Yerel Yönetim Kararlarına Katılım	1/2	1	2
Sivil Faaliyetlere Katılım	1/2	1/2	1

Öz Vektör
0,49
0,31
0,2

Öz Değer
1,51
0,96
0,60

λ_{maks}	3,05	En Büyük Özdeğer
------------------	------	------------------

CI	0,03	Tutarlılık İndeksi
----	------	--------------------

CR	0,05	Tutarlılık Oranı
----	------	------------------

RI=0,52

$0,05 < 0,1$	Tutarlıdır.
--------------	-------------

EK-13. Etik Kurul Onay Belgesi

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Fen ve Mühendislik Bilimleri Etik Kurul Başkanlığı

Sayı : E-60665420-000-2400053237

ETİK KURUL ONAY BELGESİ

KARAR BİLGİLERİ	Oturum Sayısı : 2 Karar No : 6	Toplantı Tarihi: 12.02.2024
	Aşağıda bilgileri verilen proje ile ilgili çalışmanın, etik ilkeler açısından değerlendirilmesi isteği ile ilgili husus görüşüldü. Yapılan görüşmelerden sonra; söz konusu projeye alakalı yapılacak çalışma için, araştırmannın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak konuyla ilgili çalışmanın gerçekleştirilmesinde <u>bilim etiği yönünden sakınca bulunmadığına</u> , Etik Kurulu mevcut oy birliği ile karar vermiştir.	
PROJE - TEZ BİLGİLERİ	Proje- Tez Danışmanı : Dr.Öğr.Üyesi Defne DURSUN Proje- Tez Yürütücüsü : Yüksek Lisans Öğrencisi Berru KÖKSÜZ Proje -Tez Konusu: " KENTSEL ALANLARIN SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR MODEL ÖNERİSİ: SAMSUN BULVAR AVM ÖRNEĞİ "	
FEN VE MÜHENDİSLİK BİLİMLERİ ETİK KURULU		
Unvanı/Adı Soyadı	Görevi	İmza
Prof.Dr. Turgay ŞİŞMAN	Etik Kurul Başkanı	(e-İmza)
Prof.Dr. Remzi ŞAHİN	Etik Kurul Üyesi	(e-İmza)
Prof.Dr. Şakir AYDOĞAN	Etik Kurul Üyesi	(e-İmza)
Prof.Dr. Recep SADELER	Etik Kurul Üyesi	(e-İmza)
Prof.Dr. Önder ÇALMAŞUR	Etik Kurul Üyesi	(e-İmza)
Prof.Dr. Süleyman TOY	Etik Kurul Üyesi	(e-İmza)
Prof.Dr. Arif DAŞTAN	Etik Kurul Üyesi	(e-İmza)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 426fbd5-d807-477e-b2b5-69476ad686e5 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ataturk-universitesi-ebys>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Berru KÖKSÜZ
Doğum tarihi:	
Doğum Yeri:	
Uyruğu:	
Adres:	
Tel:	
E-mail:	
Eğitim	
Lise:	
Lisans:	
Yüksek lisans:	
Yabancı Dil Bilgisi	
Üye Olunan Mesleki Kuruluşlar	
Tezden Üretilmiş Yayınlar	